

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

ƏSƏRLƏRİ

I

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

ƏSƏRLƏRİ
(1949-1959)

XII cildə
I cild

Bakı - 2008
“ELM” nəşriyyatı

Tərtibçi, ön söz müəllifi və redaktoru
Ramazan Qafarlı

Bəxtiyar Vahabzadə. Əsərləri. XII cildə. I cild (1949-1959). -
Bakı, “Elm” nəşriyyatı, 2008. - 612 s.

İSBN 5-8066-1336-4

V $\frac{4702060000}{055 (07) - 2008}$ Qrifli nəşr

© B.Vahabzadə - 2008

MÜƏLLİFDƏN

Ömrün qürubu yaxınlaşdıqca yaradıcılığa başladığım ilk illərdən bu günə qədər yazdıqlarıma nəzər salmaq, inkişaf xəttimi izləmək, büdrəmələrimi təhlil etmək, xüsusən ilk yazılarımı sənət baxımından ələk-vələk eləmək arzusu günü-gündən qəlbimdə böyüyürdü.

2000-ci ilə çatanda bu arzu reallaşmağa başladı.

Əvvəl pyeslərimə baxdım. Pyeslərimdə sovet rejiminin tələblərindən irəli gələn yanlışlıqlarımın, xətələrimin əsas qismini demək olar ki, ləğv edə bildim. (Xüsusilə, 1972-ci ildə yazdığım “Dar ağacı” pyesimi nəzərdə tuturam).

2001-ci ildən ilk şeir kitabçalarımnda - “Mənim dostlarım” (1949), “Bahar” (1950), “Əbədi heykəl” (1951), “Dostluq nəğməsi” (1953), “Çinar” (1956), “Sadə adamlar” (1956), “Ceyran” (1957) - gedən şeirlərimə yad gözü ilə baxdım. Etiraf edirəm ki, burada həm dövrün tələbi, həm də dil-üslub baxımından xeyli xətələrlə üzləşdim. Əlbəttə, bunlar gənc qələm sahibinin nəşiliğindən doğan xətələrdir. Buna görə də, şeirlərin və poemaların bir qismindən tamam imtina etdim. Bir qismini isə dil baxımından bir qədər işlədim. Amma nəşiliqdan və qələmin hələ bişməməsindən irəli gələn üsluba toxunmadım.

15 il ərzində (1945-1960) yazılmış 9 poemadan beşini - “Əbədi heykəl”, “İztirabın sonu”, “Sadə adamlar”, “Şəbi hicran” və “Gülüstan”ı bu kitaba saldım. Yerdə qalan “Toxucu qız”, “İftixar”, “Dostluq”, “Aylı gecələr” poemalarımnda isə tamamilə imtina etdim. “Əbədi heykəl” və “Sadə adamlar” poemaları qüsurlu ifadə və sadələvh səhnələrlə yanaşı, kənd və şəhər problemlərinə toxunmaq, kənddə mədəniyyətin yüksəlməsi

probleminin qoyuluşu və xarakter yaratmaq baxımından mənə maraqlı göründüyündən onları kitaba daxil etdim.

Gələcək tədqiqatçılarımın böyük bir xahişim var: yuxarıda adlarını çəkdiyim kitablarımdan çaxartdığım şeir və poemalarımdan müəllif olaraq mənə imtina etdiyim kimi, onlar da imtina etsin və onları tədqiqatlarına cəlb etməsinlər. Əks təqdirdə, onlar mənim ruhumu incitmiş olarlar. Çünki vəsiyyətlər hər kəs üçün müqəddəs olmalıdır.

Mən belə hesab edirəm ki, 1945-1960-cı illər arasında, yəni 15 il ərzində yazılan şeir və poemalarımdan ibarət bu kitab külliyyatımın I cildi hesab olunsun.

Tədqiqatçılarımın nəzərinə bir cəhəti də çatdırmaq istəyirəm: 1955-60-cı illərdən sonra mənim üslubum, yazı tərzim artıq formalaşsa da, yaradıcılıq yolum müəyyənləşsə də, ondan sonra, lap son yazılarımda da bəzi şeirlərimdə müəyyən dəyişikliklər aparmaq, ya ixtisar, ya da bir-iki bənd əlavə etmək mənim adətimdir. Bəzi şeirlərimə çap olunandan sonra əlavələr edir, yaxud ifadə tərzini dəyişirəm. Həmin şeirlərimi sonrakı çaplarla müqayisə etsəniz, bunu özünü görəcəksiniz. Odur ki, mənim yazılarımda həmişə ən son çapı məqbul saymağınızı xahiş edirəm.

B. Vəhəbzadə

ŞEİRİN FƏLSƏFƏSİ, yaxud BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN PƏNCƏRƏSİNDƏN GÖRÜNƏN DÜNYA

Şeir nədir, yaxud necə yaranır? Bu sorğuya cavab vermək mümkündürmü? Əgər şeirin, bədii sözün nə olduğunu bilsək, həmin sualın da açarı tapılar. Elə isə şeir nədir? Cavab birmənalı və konkret şəkildə tələb edilsə, şeir bədii söz sənətinin qəlibə, vəznə, müəyyən ölçüyə salınmış biçimli formasıdır. Lakin bu izah məsələyə tam aydınlıq gətirmir. Axı hər şeyin özünəməxsus tutumu, həcmi, çaları, biçimi olur. Oxşar varlıqların da, eyni növlü və cinsli yaranışların da seçilən, ayrılan məqamları, cəhətləri var. O səbəbdən də, təkcə zahiri əlamətlərə görə bədii yaradıcılıq hadisəsinin mahiyyətini üzə çıxarıb anlamaq çətindir. Çünki hər bir yaradıcılıq prosesi mayasını mənəvi aləmdən, duyğu və düşüncələrdən alır, beynin yoğurduqlarının enerjisi insanın daxilindən, içərisindən gəlir.

Bədii sözün yaranmasının ilkin şərti – təkanverici amili həyatı hadisə barədə informasiya, yaxud şəxsi müşahidədir. Başqa sözlə, şair əsərlərinin mövzusunı ancaq eşitdikləri, gördükləri və xatirələri (xatırladıqları) əsasında müəyyənləşdirir. Lakin şeirə çevrilərkən adi faktlar istedad meyarı ilə ölçülən elə bir qazanda qaynadılır ki, altındakı ocaq dünyanı hərəkətə gətirən qüvvənin yardımı ilə yanır. Söz o halda təsirli sayılır ki, qeyri-adiliklə adiliyin qovuşuğundan yaranır, gerçəkliklə fantastikliyin, miflikliklə empirikliyin fəvqündə dayanır. Söz o halda ruhun aynasına çevrilir ki, hər iki dünyanı çiyində daşıya, soyuğu istiləşdirə,

qaranlıq işıqlaşdır, şəri xeyirləşdirə bilir. Təsadüfi deyil ki, çox əski çağlardan başlayaraq bugünə kimi şeirin insandan kənarda yarandığına inanırlar. Bədii materialın «ilham pərisi»nin köməyi ilə hazır şəkildə şairlərə ötürüldüyünə şübhə ilə yanaşılsa da, böyük söz ustalarının əksəriyyəti məşhur əsərlərini özlərindən asılı olmayaraq hansısa qüvvənin diqtəsi ilə yazdıqlarını söyləyirlər. Onda başqa çoxlu suallar meydana çıxır: şeir möcüzədirmi? Şeir düşünülüb yazılır, yoxsa doğulur? Əsl poeziyanın yaranması üçün, ilk növbədə, söz demək ehtiyacı, daxili tələbat olmalıdır. Əslində, şeir insan ruhunun güzgüsüdür. Bəs şeir sənətdirmi? Etirafdırmı? Ümumbəşəridirmi? Kəsərli silahdırmı, tribunadırmı?.. Şeir mənəvi dünyaya açılan pəncərədirmi? Şeir poetikliyin əlçatmaz, ünyetməz zirvəsidirmi? Bu suallara cavab verməklə yanaşı şeirin lirikliyi, epikliyi, dramatikliyi, ölçülüyü, sərbəstliyi, musiqiliyi kimi məsələlərə Azərbaycan ədəbiyyatının bayraqdarı Bəxtiyar Vahabzadənin 12 cildlik əsərlərini xronoloji ardıcılıqla təqdim etdikcə aydınlaşdırmağa çalışacağıq.

Türk dünyasının ikinci minillikdə yetirdiyi böyük şəxsiyyətlərdən biri, Azərbaycan ədəbiyyatının, bütövlükdə XX əsr poetik fikrinin görkəmli nümayəndəsi Bəxtiyar Vahabzadə çoxsahəli fəaliyyəti ilə respublikamızın sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda tanınır. O, hər şeydən əvvəl, mütəfəkkir şair, lirik, dramaturq olaraq həmişə xalqının sözünü demişdir. Son dövr tariximizin yaddaşına həm də istedadlı alim, publisist, qeyrətli, cəsarətli ictimai xadim, yeni mübariz nəsil yetişdirən müdrik pedaqoq, sadə və səmimi insan kimi həkk olunan Bəxtiyar Vahabzadənin irsi - şeirləri, dramları, elmi-publisist yazıları dünyanın çox dillərinə (ingilis, rus, fransız, alman, fars, türk, polyak, ispan, macar, özbək, qazax, tacik, türkmən, eston, latış, litva, ukrayna, rumin, moldova, gürcü və b.) tərcümə edilmiş və böyük sevgi ilə qarşılanmışdır.

Əsl şeirin yaranması günəşin doğulması ilə müqayisə edilə

bilər. Türkün poeziya günəşi - xalq şairi, akademik Bəxtiyar Mahmud oğlu Vahabzadə 1925-ci il, avqust ayının 16-da Şəkidə doğulmuşdur.

Şəki dağlar qoynunda yerləşir. Üç tərəfdən yamyaşıl, sıxıyar-paqlı ağaclarla örtülmüş dağlar şəhərin keçilməz hasarlarıdır. Yalnız bir yanda - Azərbaycanın ürəyi Bakıya doğru uzanan yolların keçidində dağlar yerə yatır, bir az çılpqlaşır - bu hissə Şəkinin Şərqə açılan pəncərələridir. O yolda bir körpü də var. El keçən körpüdür ora. Və atalarımız deyir ki, el keçən yerləri ot-alaq basmaz. Həmin alçaqlıq şəhərin elmə, biliyə, özünüdərkə, dünyaya giriş-çığıxdı. Bu giriş-çığış olmasaydı, bəlkə də ötən yüzillikdə Mirzə Fətəli Şəkidən Tiflisə ayaq açıb qoca Şərqin müdriklik zirvəsini fəth etməzdı. On üç yaşlı Rəşidbəy Əfəndiyev şəhəri tərk edib maarif zıyasını Azərbaycana yaymazdı...

Bəxtiyar Vahabzadə poeziyasıyla hər dəfə ünsiyyətdə olanda o yollar, el keçən körpü və dağlar yadıma düşür. Bəlkə böyük şairin başı Şəki dağlarının zirvəsi kimi ağappaqdır, ona görə?..

Şəkili qadınlar “Dədə Qorqud” qəhrəmanları kimi dağları “qayınatam” adlandırırlar. O dağlar həm də yüksəklikdir. Elə bir yüksəklikdir ki, cənnət qədər saf, təmiz və müqəddəsdır, yer üzünün bütün şərlərindən, pislıklərindən uzaq bir nöqtədir. Ən ağır dərdə düçar olan o dağların zirvəsinə çıxsa, yüngülləşər. Şəkılının söylədiyi bir el bayatısında deyildiği kimi:

*Baş qoyan məndim, dağlar,
Sənə güvəndim, dağlar,
Yadlara əyilmədin,
Sınənə çəkdi dağlar.*

Bir vaxtlar Nakam şəhərdə - adamlar arasında rahatlıq tapmayıb Şəki dağlarına sığınmış, cildlərlə əsərlər yaratmışdı.

Molla Cuma qayalardan süzülən “soyuq bulaq”lardan içib aşıq sənətinin elə ucalığına qalxmışdı ki, oranı da ancaq Şəkinin qarlı dağlarıyla müqayisə etmək olar.

Məhz Bəxtiyar zirvəsinə illərin arxasından baxanda insan ayağı dəyməyən, yay, qış ağappaq dağ başını görürəm. Oralara heç kəsin əli çatmır. Ona görə də, tərtəmidir. Lakin nədənsə, dağlara göz dikdikcə sonsuz kədər duyuram.

Bəxtiyar Vahabzadənin də üzünün qırışlarında dərin kədər var. Bu kədərin mənasını, mənbəyini də həmin dağların tamaşasına durmaqla anlamaq mümkündür. Çünki Bəxtiyar zirvəsində türk dünyasının yaxın tarixinin tam xronikası, insanların ziqzaqlı yaşantısı, duyğuları, uğurları, uğursuzluqları, dərdi, sevinci, təzadları əks olunub. Türk poeziyasının fəlsəfi istiqamətinin, mübarizə və üsyankarlığının, psixoloji lirizminin iyirminci yüzilliyin ikinci yarısında yükünü daşımaq Şəki dağlarının qoynunda boya-başa çatan, adı Bəxtiyar olsa da, xalqının bəxtiyarlığını görmədiyi üçün özünü həmişə narahat hiss edən bir şairin öhdəsinə düşmüşdür.

O, əlinə qələm alıb ana dilində yazmağı və əlifbanı Şəkiddə öyrənsə də, 1934-cü ildə ailəsi ilə bərabər Bakıya köçmüş, 1942-ci ildə orada orta məktəbi bitirib Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuşdur. 1947-ci ildə həmin fakültəni bitirdikdən sonra elmi yaradıcılığa həvəs göstərdiyindən universitetin nəzdində aspiranturaya girmişdir. Doğrudur, şair əvvəl həkim olmaq arzusuyla Tibb İnstitutuna girib. Lakin ətrafındakı insanların fiziki sağlığının keşiyində durmaqdan çox, mənəvi xəstəlikdən qurtarmağa ehtiyaclarını duyub haqqın yolunu aramağa başlamış, bütün həyatını sözə, istiqlal mücadiləsinə həsr etmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin uşaqlığı repressiya çağlarına, gəncliyinin ən çılgın dövrü isə İkinci dünya müharibəsi illərinə düşmüşdür. O, qarşılaşdığı dəhşətli hadisələri daxilindən keçirdikcə, nara-

hat ürəyinin döyüntülərini şeirə çevirib etiraz səsinə ucaltmışdı. Onun ilk qələm təcrübəsi məhz dünyanı faşizm kabusu bürüdüüyü illərdə sınaqdan çıxmışdır. İlk mətbu şeirləri ilə Səməd Vurğunun diqqətini özünə cəlb etmiş, onun xeyir-duasını alandan sonra bütün ömrünü poeziyaya həsr etmişdir. Şair 1945-ci ildə Yazıçılar İttifaqının üzvlüyünə qəbul olunmuşdur. Lakin elmi-pedaqoji işdən də ayrılmamışdır. 1951-ci ildə “Səməd Vurğunun lirikası” mövzusunda dissertasiyasına görə namizədlik, 1964-cü ildə “Səməd Vurğunun həyat və yaradıcılığı” monoqrafiyasına görə isə filoloji elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almışdır.

Məhsuldar bədii yaradıcılıqla yanaşı, B.Vahabzadə 40 ildən artıq Bakı Dövlət Universitetində dərs demiş, 1990-cı ildə təqaüdə çıxmışdır. 1980-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 2001-ci ildən isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

B.Vahabzadə 70-dən artıq şeir kitabının, 2 monoqrafiyanın, 11 elmi-publisist kitabın və yüzlərlə məqalənin müəllifidir. Akademik Dövlət Dram Teatrının səhnəsində onun “Vəcdan”, “İkinci səh”, “Yağışdan sonra”, “Yollara iz düşür”, “Fəryad”, “Hara gedir bu dünya?”, “Özümüzü kəsən qılınc”, “Cəzasız günah”, “Dər ağacı” pyesləri, paytaxtın digər teatrlarında “Atamın kitabı” əsəri tamaşaya qoyulmuşdur. O, tarixi və müasir mövzuda 20-dən artıq irihəcmli poemanın müəllifidir.

O, 1974-cü ildə əməkdar incəsənət xadimi, 1975-ci ildə respublika, 1984-cü ildə isə SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı adlarına layiq görülmüşdür. 1995-ci ildə Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda mübarizəsində xüsusi xidmətlərinə görə “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilmişdir.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin böyük söz ustasının 75 illik yubileyi ərəfəsində hazırladığı məlumatda deyilir: «B.Vahabzadənin şeirləri obrazların kamilliyi, bədii vasitələrin müasirliyi və orijinallığı ilə seçilir. Onun bütün əsərlərində dünyaya fəlsəfi

baxış əsas yer tutur.

Son 30-40 ildə Azərbaycan ədəbiyyatında B.Vahabzadə qədər ümumxalq məhəbbəti qazanmış ikinci bir şairin adını çəkmək çətindir.

Bədii, elmi-publisistik yaradıcılığını ictimai-siyasi fəaliyyətlə üzvi surətdə əlaqələndirən B.Vahabzadə 5 dəfə Azərbaycan Ali Sovetinə millət vəkili seçilmişdir (1980-2000).

O, hələ 60-cı illərdə başlanan milli azadlıq hərəkatının öncül-lərindən biri olmuşdur. 1950-ci ildə yazdığı “Gülüstan” poeması ilə iki yerə parçalanmış Azərbaycanın tarixi faciəsini dilə gətirmiş, rus və fars imperiyasının pəncəsi altında inləyən Azərbaycan xalqının azadlıq və istiqlal uğrunda ədalətli mübarizəsinə qoşulmuşdur.

Bu poemaya görə, 1962-ci ildə şair “millətçi” damğası ilə çalışdığı Universitetdən çıxarılmış, yalnız 2 ildən sonra iş yerinə qaytarılmışdır. Sovet rejimində milli varlığı tapdanan, hər cür məhrumiyyətlərə məruz qalan millətinin dərdlərini rəmlər və müxtəlif ədəbi üsullarla ifadə etmiş, irihəcmli poemaları və pyeslərində hadisələri ya tarixə, ya da başqa ölkələrə keçirərək öz millətinin dərdlərini dilə gətirmişdir. Birbaşa Sovet diktaturasını ifşa edən əsərlərini isə şair, Sovetlər İttifaqı dağılandan sonra “Sandıqdan səslər” başlığı altında nəşr etdirmişdir.

Qüdrətli söz ustası, cəsarətli publisist, ədəbi-bədii prosesin təşkilatçısı kimi tanınan B.Vahabzadə son vaxtlar xalqı düşündürən bir çox məsələlərdə, o cümlədən uydurma Qarabağ problemi ilə əlaqədar məsələlərdə ağsaqqal kimi ciddi fəaliyyət göstərmiş. Həmçinin o, ana dilimizin saflığı, təmizliyi uğrunda daim, yorulmadan mübarizə aparır.

B.Vahabzadənin evi, bir növ, millətin ümid qapısına dönmüşdür. Belə ki, respublikanın müxtəlif kənd və rayonlarından hər gün onlarla məktub alır, neçə-neçə şikayətçini evində qəbul

edirdi, onları dinləyir və imkanı daxilində hər birinin dərdinə əlac etməyə çalışdı. Respublika Ali Sovetinin sessiyalarında, ictimai-siyasi məclislərdə, kütləvi informasiya vasitələrindəki çıxışlarında o, xalq mənafeyinin əsl müdafiəçisi, həqiqi vətənpərvər və ictimai xadim kimi hamının dərin hörmət və məhəbbətini qazanmışdır. Yaradıcılığı boyu xalqın istək və arzularını tərənnüm edən, bu arzuların həyata keçməsinə çalışan vətəndaş şair üçün xalqın mənafeyi onun şəxsi mənafeyinə çevrilmişdir».

Bəxtiyar Vahabzadə sözün həqiqi mənasında narahat insandır. Oxuculardan şikayət dolu məktublar alanda da, ünvanına yönələn qərəzli yazılar qəzetlərdə işıq üzü görəndə də, mitinqlər baş verəndə də, qonşunun - düşmənin xalqımıza qarşı iftiralarını eşidəndə də, qanlı yanvar hadisələrində sovet imperiyasının generalıyla Azərbaycan televiziyasında üz-üzə gələndə də... Nə qədər ki, dünyamızda haqsızlıq var, Bəxtiyar Vahabzadənin də narahatlığı bitib-qurtaran deyil...

*Gözümün önündə
haqqı döyürlər;
Qışqırır,
səsinə bir səs verən yox.
Zorun arxasında
elə gizlənib,
Onu nə eşidən,
nə də görən yox...*

Şair hamını ayıq olmağa səsləyir, çünki “nahaq haqq olanda haqq da haqq deyil”. Sözün hikmətinə baxan yoxdur. Böyük və kiçiyin yeri səhv düşüb. Elin ən müdrikinin belə fəryadına əhəmiyyət vermirlər. Haqqın haqqı əlindən alınan yerdə “Haqqın haqqı yoxdur “mən haqqam” desin”.

Bəxtiyar Vahabzadə istəyir ki, “haqqın dəyirmanında” ancaq zülmü üyütsünlər. Lakin hər ikisindən “yenə zülüm doğulur”. Ən dəhşətlisi isə odur ki:

*Həm haqqın, həm də zülmün
Təzə dəyirmanında
Üyüdülmən haqq olur.*

Sözü süngüyə, gülləyə çevirən Bəxtiyar Vahabzadə bəlanın böyüklüyündən doğan sorğularının cavabsız qaldığını görür, lakin acizləşib əyilmir, dünyanın özünə qarşı üsyan qoparır: “Mən belə dünyaya nə deyim indi?”

Şair, alim, filosof, ictimai xadim Bəxtiyar Vahabzadədən xalq çox şey gözləyir. Və bəzən elə bilirlər ki, o hər işə qadirdir. İstəsə dünyanı məhvərindən oynadar. Umduqlarını yerinə yetirməyə imkanı olmayanda küsənlər, inciyənlər də tapılır. Anlamırlar ki, şair Bəxtiyarın narahatlığı tükənməzdir. O, heç nəyə biganə deyil və peyğəmbərliyi də yoxdur. Bacardığını isə xalqından əsirgəmir.

O, bütün titullarına baxmayaraq, ilk növbədə, şairdir. Şair Bəxtiyarın meydanında döyüş sözlə aparılır. O, sözünü hər vaxt deyib - özü də sərrast, açıq, özünü oda-közə vuraraq deyib. Əllinci illərdə də, indi də. Üzündəki kədərini bir sirri ondadır ki, bəzən sözü kəsərdən salırlar. Nizamidən, Nəsimidən, Füzulinin Dədə Qorquddan miras qalan sözün qəribçiliyini, yazıqlığını görmək şair üçün böyük dərdədir. Kimlərsə qəsdən Sözüni meydanını daraldır. Bu halda da Bəxtiyar kəlamının dəyəri əvəzsizdi, müdrikliyi hamımıza “tütyə”di. Bəxtiyar Vahabzadədən şeir istənilməlidir. O qələmini yerə qoymur, qoymayacaq da. Çünki şair: “Dünyaya mənim sorğu-sualım da tükənməz” - deyir.

Bəxtiyar Vahabzadə poeziyası həyat dərsliyimizdir. Onun içərisində zaman, eşq, vətəndaşlıq, mübarizlik, üsyankarlıq,

mərdlik, ərənlik, qeyrət, ar, namus, düzlük, saflıq və daha nələrə çağırış var. Bu poeziyada inamsızlıq, tərəddüd, məğlubluq, üzüdnüklük yoxdur. İnsan oxuduqca düşünür, düşündükcə mətinləşir, dözümlülük, əyilməzlik tapır, Bəxtiyar Vahabzadənin “mən”-ini - qəhrəmanlarını tanıdıqca özünü dərk edir, ümitsizlikdən yaxa qurtarır, vuruşmaq, qələbə çalmaq istəyir. Bəxtiyar fəlsəfəsi kitablardan gəlmir, həyatın, yaşantıların içərisindən doğur. Onun müdrikliyi dünyamıza tapınır. Şair fikirlərini poetik strukturlarda elə qəlibləşdirir ki, sadə olduğu qədər də bitkindir, insanla, cəmiyyətlə sıx bağlantıdadır. Bəxtiyar şeirlərini modelləşdirsək, dolğun sistemlərlə rastlaşırıq. Təəssüflər olsun ki, onun sənətinin struktur təhlili indiyədək aparılmayıb və türk poeziyasına gətirdiyi yeniliklər tam üzə çıxarılmayıb.

Bəxtiyar Vahabzadənin zahiri görünüşü, davranışı, danışığı, hadisələrə baxışı da özünəməxsusdur. Və şairin sənətini bu amillərdən ayrı təsəvvürə gətirmək mümkün deyil. Bəxtiyar Vahabzadəyə bəxtiyar şair kimi baxanlar yanılırlar. Çünki o bəxtiyar olmağa can atmaq üçün dünyaya gəlməyib. Narahatlığının, üsyankarlığının bir səbəbi də bundadır. Başqa sözlə, onun bəxtiyarlığı sözlərinin sərrastlığında, hədəfə dəyməsindədir. Əgər şəhidlərə həsr etdiyi əsərləriylə həmvətənlərinin qəlbində qəsbkarlara nifrət oyatdığını, xalqının bir yumruq kimi birləşdiyini görürsə, deməli, bəxtiyardır. Şair insanların duyğu və düşüncələrinə güzgü tutmaqla sənətini yaşadır və bununla öz ömrünü uzadır, daha doğrusu, əbədləşdirir. Bəxtiyar poeziyası bir şəxsin narahatlığını deyil, başı müsibətlər çəkmiş böyük bir xalqın ümumiləşmiş duyğularını ifadə edir. Məhz bu mənada, onun əsərləri həyat dərsləri rolundadır. O dərslərdən nələri öyrənirik? - sualını cavablamaq üçün böyük bir kitab azlıq edər. Bəzi məqamlarını qısaca açıqlamağa çalışacağam.

Bəxtiyar Vahabzadə poeziyası sevib-sevilməyi, seçib-seçil-

məyi, tanıyıb-tanınmağı, qəflət yuxusundan ayılmağı öyrədir. Dostu, düşməni, mərdi, namərdi, özümüzü özümüzlə tanıdır. O dərslikdə əsil insan kimi yaşamağın yolları göstərilir. Bəxtiyar Vahabzadənin poeziya dünyasına girən oradan vətənpərvər, üsyankar bir insan kimi çıxır. Şair hələ 50-60-cı illərdə məqam əlinə düşən kimi səsinə ucaldırdı. O dövrləri yaşayanlar bi-lir ki, milli qürurdan bəhs açan bir kəlmə üstə adamın dilini bağlayırdılar. Hərdən Bəxtiyar Vahabzadənin səbir kasası elə dolurdu ki, dözməyib açıq-aşkar imperiyaya meydan oxuyurdu, “Gülüstan” fəryadını qoparırdı:

*Hanı bu ellərin
mərd oğulları,
Açın bəreləri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin
öz Koroğlusu –
Qılinc Koroğlusu,
söz Koroğlusu?*

“Söz Koroğlusu”na çevrilib “dırnağı ətdən”, “ürəyi bədən-dən”, “canı cəsəddən” - Azərbaycanı Azərbaycandan ayıranlara heykəl qoyanlara, şənlərinə təntənəli toplantılar keçirənlərə qılinc çalmaqla şair Nizaminin zahidi kimi əyninə kəfən keçirmişdi. Bu, Stalin zindanlarının qapılarının təzəcə açıldığı 1959-cu ildə deyilirdi. Çoxları tarı, kamani, nağaranı utandırıb “Azərbaycan-Rusiya birliyi”nə nəğmələr qoşurdu, orden payı umurdu. Bəxtiyar Vahabzadə isə Arazın timsalında Vətən övladlarını ayılmağa, üsyan qaldırmağa səsləyirdi:

*Ey Araz, səpirsən
göz yaşı sən də,*

*Keçdikcə üstündən çölün,
çəmənini,
Səni arzulara sədd eyləyəndə,
Niyə qurumadı suların
sənin?*

Və bizim 90-cı il xalq hərəkatı dalğasının mayasında bu poemanın durması şübhəsizdi. Azərbaycan gəncləri “Gülüstan”dan keçib “Azadlıq” meydanına toplaşmışdılar... Zaman Bəxtiyar Vahabzadənin üsyanına hələ o çağlarda təslim olmuş, onu susdurub yox etməkdə aciz qalmışdı. “Məqamı ələ keçirməsi” həmin qarşılaşmadan sonra ortaya çıxıb. Zaman Bəxtiyar sözünün kəsəri qarşısında susmağa üstünlük verdiyi kimi, şair də öz yuvasına çəkilən, quyruğu tapdalanmış “əfi ilanının” qəfil çalmasına bələd idi. Bu səbəbdən, daha sözü üzə demir, “küləyə buraxır”dı, qananın qanması da kifayət idi.

Bəxtiyar Vahabzadəyə görə, “məqam tapmaq” nə idi? Başqa ölkələrə səyahətə çıxanda guya yadların, imperiyadan kənardakıların dərindən bəhs açdı. Ancaq yadellilərin diliylə Azərbaycan türkünün dərdlərini dilə gətirirdi. “Öz ana yurdundan özünə təkcə, Torpağı qazdığın xış qaldı, qardaş!...” - deyəndə ispanı nəzərdə tutmurdu, həmin şəraitdə yaşayan həmvətəninini dümsükləyib oyadırdı. Bilirdi ki, gec-tez yatmış millətin gözündən yuxunu qovsa, zamanın özünü diz çökdürəcək:

*Ayağa qalxmışdır
artıq vətənin,
Qoy onun önündə
diz çöksün zaman.*

Şair görürdü ki, xalqı yuxuya verənlər “öz doğma dilində

danışmağı ar bilən fasonlu ədəbازلardı”, elələri ilə nə o çağlarda, nə də indi barışıb:

*Qəlbinizi oxşamır
qoşmalar, telli sazlar,
Bunlar qoy mənim olsun.
Ancaq vətən çörəyi,
Bir də ana ürəyi.
Sizlərə qənim olsun. (1954)*

Şair dil məsələsində heç kəsə güzəştə getməyib. Çünki dil insan “ürəyinin açarıdır”. O açarı başqasına verəndən nə gözləmək olar? Dilinə xor baxan torpağına kor baxar. Ana südünü əməndə eşitdiyi laylanı qulaqlarında sırğa etməyənlər üçün müqəddəs şey yoxdur. Şair yeri gələndə heç ustad Şəhriyarı da bağışlamır, acısa da günahını üzünə deyir:

*Məni bağışlasın
Şəhriyarım da,
Otuz il özgəyə “bəradər” dedi.
Öz doğma yurdunda,
öz diyarında
Doğma anasına o “madər” dedi.
Elə ki, yumruğu yerə dirəndi,
Dərhal yada düşdü
doğmaca kəndi.*

Şəhriyar gec də olsa, ana qucağına - Heydər babaya sığındı, rahatlığını tapdı. “Erməniyə dayı” deyib sərvət ələ keçirənlərin isə yeni qurulan milli dövlətdə əlacsızlıqdan Azərbaycanca danışanda dilləri topuq çalır. Şair sözü qılınca döndərir:

*Dilimi dansaydım
mən də sənin tək,
Sən kimə dərs deyib
pul qazanardın?*

Həyatın təzadlarını bədii dillə ifadə edəndə Bəxtiyar sənətinin özünəməxsusluğu daha qabarıq nəzərə çarpır. Siyasətin aynasında ayrılar düz görünə də, aynanın ki, üzü birdir!

Şairin narahatlığına səbəb olan ümdə məsələlərdən biri də Vətənin ikiye bölünməsidir. Azərbaycan adlı yurdun bu ağır dərdi-nə çoxları əsər həsr edib. Lakin Bəxtiyar Vahabzadə qədər kökündən baltalayan olmayıb. Bəlkə də sovet məkanında yaşadığımız çağlarda onun ən böyük arzusu Araz üstündə çoxlu “el keçən körpülərin salınması” idi. Hələ 1962-ci ildə yazırdı ki:

*Arazın
Bu tayı Vətənim,
O tayı Vətənim.
Vətəni görməyə amanım
yox mənim...*

Və qibtə edirdi ki, Füzuli həsrətlə qürbətdən Vətənə baxırdı, o isə “Vətəndən - Vətənə baxır”. Əlində silah əqidəsi yolunda vuruşmalarda ölməyə belə hazır olan şair ömrünün boranda, qarda ötüşməsiylə də razıdır, təki xalqının “sirdaşı olmasın nə fəryad, nə ah...” Sonra “şəhidlər yarası” bunun üstünə gəldi.

*Kimə deyim dərdimi?
Qəsbkar namərdəmi?
Yetmiş ilin dərd-qəmi
Gözdən axdı o gecə.*

O dövrdə Sovetlər İttifaqında dövlətin yüksək mükafatlarını almış şairin dilindən ittihamnamə eşidəndə partiya “funksioner”-ləri bəlkə də bir şeyə heyfslənirdilər. Bəxtiyar Vahabzadənin “Gülüstan” deyən dilini kəssəydilər, “bu gün cıncırını çıxardan tapılmazdı”. Eşitdiyimə görə, şair o çağlarda imperiya nöqərlərinin təltiflərini “itin ağzına atılan sümüyə” bənzətmişdi.

Bəxtiyar Vahabzadə bir sözü kombinasiyalara uğradaraq elə poetik strukturlar, modellər yaradır ki, orada eyni hal müxtəlif funksiyalarda çıxış edir:

*Əyri əyriliyi yeridir daşa,
Keçib əyriliklə
hamıdan başa.*

İki misrada “əyri” sözü üç dəfə işlənir. Lakin hərəsi bir yükün daşıyıcısıdır: birinci “əyri” icraçıdır - onun “əyrilikləri daşa yeritmək”dən başqa əlindən heç nə gəlmir, ikinci vasitədir - əyriliyi ilə daşlara da təsir göstərir, üçüncü isə mütləq-hakimdir - əyri işlərlə keçib oturub hamıdan başda. Yalnız Bəxtiyar qüdrətiylə eyni söz kiçik poetik fiqurun (həmin şeirdə iki misranın) içərisində fərqli mənə tutumlarına malik ola bilər. Klassik fəlsəfi şeirdə forma, struktur ikinci dərəcəlidir. Üstünlük məzmunun əlində cəmlənir. Onun əsərlərində isə hər ikisinin vəhdəti əsas götürülür:

*Rəhbər cahildirsə,
millət də qafil,
Demək, bu məmləkət
üz üstə batmış.
Millət də, rəhbər də
oyanan deyil,*

*Oyada bilərmi
yatmışı yatmış?*

1990-cı ildə xalqının başına açılan müsibətlərin səbəbkarına üzünü tutub dedi ki bu misralarda nifrətinin həddi-hüdudu yoxdur. Lakin həmin nifrətin mayasında da insanları qəflət yuxusundan oyatmaq durur. Bir il sonra isə Qərbi Azərbaycan ellərini, Qarabağı köklü insanlarından təcrid etməkdən ötrü “siyasət oyunlar”ında uduzanlara deyirdi ki:

*Köksümüzdə sinə dağı,
Biz yaşadığ qul sayağı.
Gələn satdı bu torpağı
Dədəsinin malı kimi.*

Xalqın ürəyi geniş olduğu qədər sadələvhüdür, bağışlayandır. Bəlkə də üstünə yağan dərdlərin çoxluğundan yaddaşları tez don vurur. Şair buna görə də bərk narahatdır. Azərbaycanın taleyində çox hadisələr baş verib ki, onları heç vaxt yaddan çıxartmaq olmaz. Müsibətləri unutduqca düşmən də qüvvətlənir. Bu mənada, Bəxtiyar Vahabzadə poeziyası ana laylasını əvəzləməlidir:

*Dedim, silinməsin
bu qan, bu qada,
Bir də güllə izi
dağ-daşımızdan.
Yalnız bu günə yox,
biz sabaha da
Güzgü tutmalıyıq
yaddaşımızdan.*

Yoxsa, nə gələcək nəsillər, nə də ölənlərin ruhu günahlarımızdan

keçər. Şair bir həqiqəti isə “özüm” sözünü təkrarlamaqla üzə çıxardır:

*Özümün özümə xəyanətimi
Bu gün mən özümə
bağışlayımmı?*

Hər şeydən əl üzüləndə gözümüzü ümidə dikirik. Ümidlə yeyir, ümidlə nəfəs alırıq. Sonsuz ümidlərimiz də kəsilsə, dünya gözümüzdə qaralar. Lakin təkcə ümidlə “silahlansaq”, düşməndən torpaqları almaq mümkünsüzləşər. Ümidi ancaq bir neçə anın təsəllisinə, özümüzə gəlmə vasitəsinə çevirməliyik. Bəlkə də bu mənada şair deyir ki:

*Heykəl qoyun ümidə,
Tərk etməz bir an bizi.
Arzuya qanad verib,
Odur yaşadın bizi.*

Bəxtiyar Vahabzadənin poeziya dünyasının mövzu dairəsində nələr yoxdur: qəm də var, sevinc də; məhəbbət də var, məkr də; sədaqət də var, xəyanət də; razılıq da var, etiraz da; keçmiş də var, bu gün də; mərdlik də var, namərdlik də; inam da var, tərəddüd də; həyat da var, ölüm də; cənnət də var, cəhənnəm də; gülüş də var, ağlamaq da; ayrılıq da var, vüsəl da; xeyir də var, şər də; müdriklik də var, nadanlıq da, ucalıq da var, alçaqlıq da... Amma ikincilər həmişə təslim vəziyyətdədir, zirvəni fəth etmək cəhdləri boşa çıxır, bəzən hökm, sərvət əllərində cəmlənsə də, mənən cılız, yoxluğa, puçluğa məhkumdurlar. Bəxtiyar sənətinin bir amalı və ümumiləşmiş bir baş qəhrəmanı var - o da ***İstiqlaldır***.

Sevgidən yazanda da şair istiqlal barədə düşünmüş və ömrü

boyu xalqının əsil istiqılala çatması uğrunda vuruşmuşdur. Onu zaman və tale şairi də adlandırmaq olar. Nə ağrılı, nə də şirinli, nə soyuqlu, nə də istili anını dəyişmək, başqa axara salmaq mümkünür Zamanın. Şair öz işində olan Zamanla kəllələşir, çünki:

*Nöqsanını üzə deyən
namərd deyil,
Kirayədə yaşadığın
ev yurd deyil.
Anan sənə ögey olsa,
bir dərd deyil,
Zaman sənə ögey olsa
vay halına!*

Şair “zamanın diri-diri bizi dəfn etdiyi” dünyadan türkün tarixi taleyini qaytarmağı umur, çox hallarda məsələni tələb şəklində qoyur. Həmişə mərdliyə arxalanan, haqqa tapınan, qılıncdan çox elmə, mədəniyyətə, incəsənətə, muğama köklənən xalqının namərd dünyada yersiz, yurdsuz qalması, öz evində kirayəçi sayılması, torpağından qovulub çadırlarda ömür-gün çürütməsi, zülm, sitəm görsə də, üstünə “vəhşi” damğasının vurulması onun üsyankarlığını şiddətləndirir. Bəxtiyar Vahabzadənin narahatlığının bir əsas səbəbi də odur ki,

*“Bərəkət tumu tək dörd ildən bəri,
Əkirik torpağa biz şəhidləri”.*

Bəzən camaat arasında belə kəlamları eşidirik: “Nə yaxşı ki, Bəxtiyar Vahabzadə var, yoxsa dərdimizi deyən, günümüzü, güzaranımızı başbılənlərə çatdıran olmazdı...”

Bəli, nə yaxşı ki, Bəxtiyar sözü, Bəxtiyar üsyankarlığı

tükənməzdir. Yoxsa dünyada hər şey bir rəngdə görünərdi. Haqqın yolunu o qədər ot-alaq basardı ki, tapılması mümkünsüzləşərdi.

Bəxtiyar Vahabzadə təkcə Azərbaycan türklərinin deyil, bütün türk dünyasının bütövlüyü, tamlığıdır. Onun sənətində qırğızın da, özbəyin də, türkmənin də, qaqauzun da duyğuları, düşüncələri, istəkləri əks olunub. Bəxtiyar poeziyası türkün üz ağılığıdır, qılıncdan iti söz çələngidir. Təsadüfi deyil ki, müasir dünya nəsrinin görkəmli nümayəndəsi Çingiz Aytmatov şairin yaradıcılığını iyirminci yüzilliyin zirvəsi sayır.

Çox vaxt biz öz dahilərimizi başqalarının gözüylə kəşf edirik. Lakin bu gün bizim, yəni xalqın əksər hissəsinin Bəxtiyar Vahabzadəyə həm şair-sənətkar kimi, həm də ictimai xadim kimi inamı varsa, deməli, gələcəyə ümidimizi itirməmişik. Azərbaycan xalqı bir dizini yerə qoymağa məcbur edilsə də, yıxılmayıb, gücünü, əzmini toplayıb azğın düşməyə qalib gələcək, torpaqlarımızı geri alacaq, birliyimizi təmin edəcək...

Ramazan Qafarlı

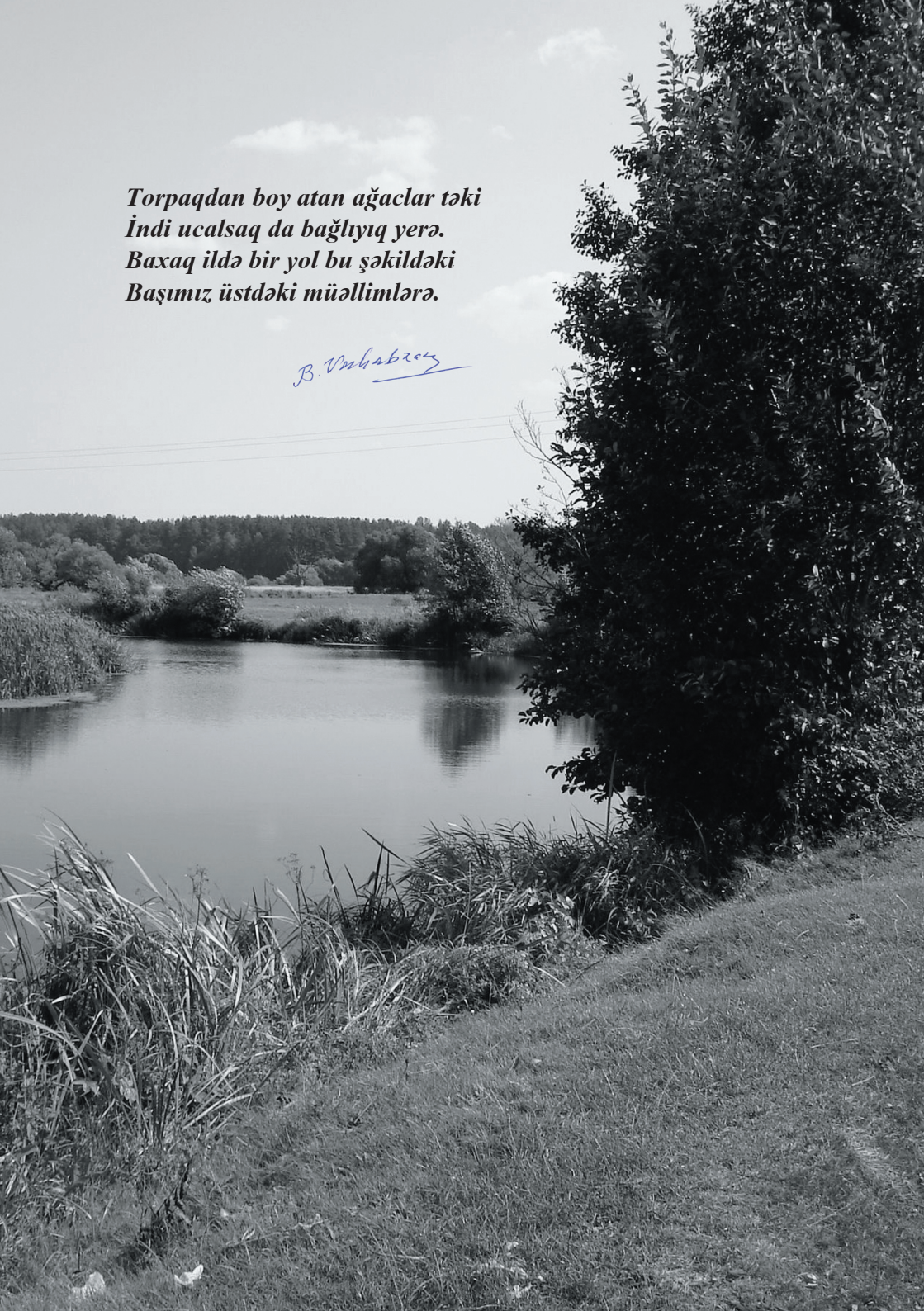
“MƏNİM DOSTLARIM”

**kitabından
(1949)**

*Torpaqdan boy atan ağaclar təki
 ndi ucalsaq da baęlıyıq yerə.
Baxaq ildə bir yol bu  akild ki
Başımız  std ki müəllimlərə.*

B. Vahabzadə

MƏNİM DOSTLARIM

Asmışam masamın baş tərəfindən
Məktəb bitirdiyim diplom şəklimi.
Seyr edib həsrətlə o şəkli hərdən,
Çırpınır, çırpınır könlüm quş kimi.

Yuxarı cərgədə müəllimlərim,
Aşağı cərgədə şagirdlər gəlir.
Hərənin öz yeri, mənim öz yerim,
İndi düşünürəm onları bir-bir.

İndi səpələnmiş onlar hər biri
Bu ana vətənin bir diyarına.
Hopub elə bil ki, gur nəfəsləri
O doğma məktəbin divarlarına.

Məktəb dostlarıyla görüşür hərdən,
O ötən günləri yad edirik biz.
Məktəb zənginin də o qulaq dələn
Çılğın səsini də eşidirik biz.

Bax, bu kənardakı çəlimsiz oğlan
Təbiət dərində dil-dil ötərdi.
İndi aqronomdur, uzaq bir kənddə
Eşqini, qəlbini torpağa verdi.

Bu isə çox gözəl kaman çalardı,
Çalıb oxumağa həvəsi vardı.

Biz nə biləydik ki, ötəcək zaman
Bəstəkar olacaq bu cılız oğlan.

Busa idmançıydı, işi, peşəsi
Dərsdən qaçmaq idi... Bir gün qovuldu.
Gəldi döyüşlərdən bir zaman səsi,
Ər kimi döyüşdü, qəhrəman oldu.

Ey mənim dostlarım, dəyişmiş zaman,
Dəyişmiş əvvəlki hissimiz artıq.
Dünən hər şey üstdə küsən, barışan
Uşaqlar deyilik indi biz artıq.

Torpaqdan boy atan ağaclar təki
İndi ucalsaq da, bağlıyıq yerə.
Baxaq ildə bir yol bu şəkildəki
Başımız üstdəki müəllimlərə.

Bizdən ucadadır onlar... yaxşı bax,
Bu gün hər birimiz ucalsaq da biz.
Daim özümüzü bir şagird sayaq,
Sabah onlar kimi qocalsaq da biz.

Mart, 1949

YAŞIL ÇƏMƏN, AĞAC ALTI, BİR DƏ Kİ, TÜND ÇAY...

Güllü bağça... arx kənarı... bir axşam çağı,
Oturmuşuq kölgəlikdə qardaşım ilə mən.
Başımızın üstündəki çarpaz budağı
Xışıldadır, xəfif-xəfif külək əsirkən, -
Danışmırıq... Dərin sükut çöküb ortaya.
Müsaibim bayaqdandır buğlanan çaya
Zilləyərək gözlərini düşünür müdam...
Nədənsə çox fikirlidir yenə bu axşam.

- Çayını iç.

O danışmır.

- Nə var, nə olmuş?

Söylə görüm, halın yenə niyə pozulmuş?

Şükür olsun qayıtmısan, sevinək, gülək.

Sən ömrünün bağçasına nəşədən gül ək!

Dillən, görək! Bəlkə bir dərd üz vermiş sənə

Yenə dinmir...

Can qardaşım, bir dillənsənə!

Dedikdə o, təslim olub bu inadına

Deyir: "İndi bir əhvalat düşdü yadıma,

Kədərləndim... dinlə sənə danışım onu.

Bil dərdimin, düşüncəmin nə olduğunu:

Cəbhədə bir ellimizdən dostum var idi,

Mənim üçün dar günümdə qəmküsar idi...

Arxadakı əlli illik dostluqdansa bil,

Cəbhədəki bircə günlük möhkəmdir daha.

Çünki orda gün, ay vardır, yoxdur uzun il.

Bu sabahdan umud olmur gələn sabaha...

Hərdən söhbət eyləyirdik döyüş yatanda.
Gələcəklə yaşayırdıq həməən bu anda.
Bir gün dostum dedi: “Bir də bağçamızda mən,
Çiçəklərin arasından keçəcəyəmmi?
Kölgəlikdə, otlar üstə oturub həməən
Vətənimin tünd çayından içəcəyəmmi?..”
Bunu dedi, bir az keçdi... gurladı toplar...
Biz hamımız tez sarıldıq dərhal silaha,
Döyüş qızdı... qopdu bu dəm bir dəli rüzgar,
Ondan sonra mən dostumu görmədim daha.
Son döyüşdən sağ çıxmadı o nəcib insan.
Budur məni düşündürən bayaqdan bəri...” -
Deyib qəmli söhbətini qurtaran zaman,
Gördüm artıq doluxsunmuş onun gözləri.

Külək əsir, xəfif-xəfif yerdə sürünür,
Qəlbimizə hakim olur dərin bir məlal.
Soyuyaraq qarşımızda çay buza dönür,
Nə içən var, nə danışan... At çapır xəyal -
Həməən əsgər, həməən nakam alnında qürur,
Gəlir mənim göz önümdə canlanıb durur.
Elə an var, insan onu unuda bilməz,
Cingildəyir qulağımda bir ahəstə səs:
“...Dostum! Görən bir də güllü bağçamızda mən,
Çiçəklərin arasından keçəcəyəmmi?
Kölgəlikdə otlar üstə oturub həməən,
Vətənimin tünd çayından içəcəyəmmi?..”

Sentyabr, 1944

XATİRƏLƏR

Bəli, artıq çoxdandır ki, görmürəm o dəhşətləri,
Almış məni öz qoynuna sakit həyat çoxdan bəri.
Lakin hərdən yada düşür yenə keçmiş xatirələr,
Sanki toplar guruldayır qulağımda axşam-səhər.
Gah səhrələr xəyalımda gülümsəyir bir anlığa,
Gah bürünür qaranlığa.
Gah da sakit bir meşədə deyib-gülən dostlar yenə,
Yığılırlar alovlanan bir tonqalın dövrəsinə.

Sakit gecə... solmuş göyün çiçəkləri... aysa baxır.
Əriyərək o nur camı asta-asta yerə axır...
Meşə geymiş öz əyninə qar donunu...
hər yan dümağ,
İşıldayır almas kimi göz qırparaq yaxın, uzaq...
Bir dostum da söykənərək tufənginə,
Çox sevdiyim bir mahnını aram-aram deyir yenə...
Bax, indi də qulağımda cingildəyir həmin mahnı,
Nələr deyir həmin mahnı:
“Qaranlıq bir gecə... yenə vıyıldayır al güllələr,
Küləklərsə boş səhrada quzu kimi mələr-mələr...”*

Ömrün tacı gəncliyimi cəbhələrdə mən qoymuşam
İndi isə o günlərə qanad açan quşam, quşam.
Bu gün baxır, seyr edirəm
mən onları heyran-heyran.

*Müharibə dövründə yaranmış rus mahnısından.

İllər qovur... Ömür qaçır, qocalanda mən bir zaman
O sevdalı gəncliyimi gəzəcəyəm cəbhələrdə,
Çünki mənim dəli könlüm qalmış indi o yerlərdə.
Mənimlə bir nəfəs alır yenə həmin xatirələr,
Yenə toplar guruldayır qulağımda axşam-səhər...

Noyabr, 1945

MİRVARİ

Bu gün bizim evimiz bənzəyir toyxanaya,
Mənə, bir də o quştək süzən qoca anaya
Verir gözaydınlığı bütün qohum-qonşular.
Fərağında yandığım o cəbhədən dönən yar
Bizi süzüb gözaltı, gülümsünür astaca,
Könlümdə hicran odu keçir, sönür astaca.

Sədaqətli sevgilim əsgərliyə gedərkən,
Boylu idim onda mən.
Ondan bir azca sonra bir qızım oldu mənim,
Elə bil ki, gül açdı son baharda gülşənim.

Mən bir azdan qaçıram yan otağa çaparaq,
Körpəmizi gətirib deyirəm ki: - Yaxşı bax,
Bunu tanıyırmısan?..
Görüb qızı sevincək,
Tez o qalxır ayağa... Bizi bir də süzərək,
Qucağımdan top kimi qapır qızı bir anda.
Mənsə bu dəm gülərək deyirəm: - Ay, apardım!
- Nə?
- Mərc çəkişdiyimiz qalmayıbmı yadında?
Amma səni qorxudub yaman bağrını yardım.
Yadımdamı on düzüm mirvaridən çəkişdik?
Osa karıxmış kimi baxıb üzümə dik-dik,
Deyir: - Vallah indicə yadıma düşdü... demək,
Mən sənə borclu qaldım. Yaxşı, deyin bəs görək,
Nədir adı qızımın?
- Heç nə.

- At zarafatı.
- Doğrusunu deyirəm, hələlik yoxdur adı.
- Niyə?
- Son məktubunda yazmışdın ki, gərək mən,
Qız, ya oğul, adını özüm qoyam cəbhədən.
Elə həmin o vaxtlar doğuldu bu qızcığaz.
İl dolandı, gəldi qış, getdi bahar, getdi yaz,
Səndən soraq almadıq... boğdu bizi bu hicran,
Sənsiz də biz uşağa ad qoymadıq, o vaxtdan
“Atası qoyar” deyə biz gözlədik yolunu.
Çağırırıq hərəməz indi bir adla onu.
- Bəli, bəli, bilirəm, çəkdiyindən halıyam,
Demək indi körpəmə özüm ad qoymalıyam?
- Hə...
- Bu saat!
Uzadıb körpəni mənə sarı,
Deyir: - Götür! Al, bu da uduzduğum Mirvari!

Dekabr, 1944

MƏKTƏB YOLLARI

A məktəb yolları, məktəb yolları,
Sizdə qar da gördüm, duman da, çən də.
Könlüm yarpaq kimi titrəyib əsir
Yenə bu yollardan ötüb keçəndə.

Çocuqluq günlərim düşür yadıma,
Məktəbə aparmış bu yollar məni.
Diləklər qonardı qol-qanadıma,
Necə uçurardı xəyallar məni.

Çox da ki, qalmayıb ayaq izləri,
Hər gün bir yüksəliş, hər gün bir sınaq.
Gedişim yüngüldü, gəlişimdə mən
Hər dəfə bir pillə artırdım ancaq.

A mənim uşaqlıq, gənclik həmdəmə,im,
Sən bilsən nə qədər mənə əzizsən.
Hər döngən, hər küncün tanışdır mənə,
Adlayıb keçmişəm dəfələrlə mən.

Mən yarıb keçmişəm sənin üstünü
Bürüyən dumanı, bürüyən sisi.
Sənsən ömrüm boyu, həyatım boyu
Getdiyim yolların ən şərəflisi!

A məktəb yolları, sizsiniz yalnız
Yaradan işıqlı istiqbalları.

Məni xoşbəxtliyə siz apardınız,
A məktəb yolları, məktəb yolları!

1947

İLK CİĞİR

Yavaş-yavaş sökür dan,
Şəhər qalxır uyqudan.
Qapılar da açılır,
Budur çıxır yollara
Zəhmətin övladları.
Onlar açır
Qar üstündə ilk cığır.

Bir iz keçir... Onların ardınca çıxır çölə
uşaqlar səhər-səhər,
Açılmış cığirlarla onlar da gülə-gülə,
məktəblərə gedirlər.

Get, ey quzum, qəlbini gələcəyə bağla sən,
Çocuqluq həyatının ən qayğısız çağıdır.
Açılmış cığirlarla bu gün dərsə gedirsən,
Sabah sən açacaqsan bu yollarda ilk cığır.

1947

QIZIL MEDAL

Bax, quzum, aldığın o qızıl medal
Çiçəkdir, dərmisən zəhmət bağından.
Onun şəfəqində gülən istiqbal,
Səni xoşbəxtliyə aparır hər an.

Haqqın var, əzizim, haqqın var, öyün
Kamalın çiçəklər açan bu gündə.
Alışır, kitablar üstə tökdüyün
Göz nurun medalın şəfəqlərində.

Həyat yollarına düşmüşsən artıq
Hələ qabaqdadır qələbən sənin.
Medalında yanan o parlaq işıq
Rəmzidir işıqlı gələcəyinin.

Oktyabr, 1947

KÖNÜL BAHARI

Qadan alım, ey bəstəkar,
Yurdumuza gəldi bahar.
Dilə gəlsin səhər-səhər
Könlündəki zərif tellər.
Bas bağrına, çal tarını,
Dindir könül baharını.
Çal, nəğməndə həyat gülsün,
Çal, dinləsin səni dağlar.
Sən səslərin dili ilə
Bizə anlat nədir bahar.

Tar çalınır aram-aram... cansız simlər dilə gəlir,
Bülbül uçub gülə gəlir
O simlərdən axır sanki çəmənlərə gur çeşmələr.
Çay başında kəsik-kəsik quzu mələr...
Bu nəğmədə qanad çalan səslər gülür,
Bahar onun ürəyindən lal simlərə hey süzülür:
Geyir yenə öz əyninə ağ donunu yasəmənlər,
Ətirlənir göy çəmənlər.

Min bir şirin səs ucalır bu budaqdan, o budaqdan,
Ahular da su içməyə enir dağdan.
Qaranquşlar “vətən” - deyə ana yurda dönür yenə.
Alma, heyva çiçəklənir, kölgə düşür diblərinə,
Bağ arasы qıjıltıyla axıb gedir xırda arxlar.
Kol dibindən pırıldayıb quşlar uçur qatar-qatar.
Çal, ey dostum! Çal, əzizim!
Çal, nəğməndə bahar gülsün,

Çal! Tarının pərdəsində dan sökülsün.
Çal, qardaşım,
 biz bilirik nəğməndəki hikmət nədir,
Əsl bahar bu gün sənə o ilhamlı qəlbindədir.

Aprel, 1947

İLK DƏRS

Bu gün yeni dərs ili
Başlanır... Səhər-səhər
Məktəblərə yollanır
Al yanaqlı körpələr.

O dalında çantası
Gedən uşağa bax bir
Əlində bir dəstə gül
O, məktəbə tələsir.

Sevinc sığışmır onun
Bugünkü hər anına.
Bu gün ayaq basacaq
Məktəb pilləkanına.

Bəli, bəli, gör necə
Sevimlidir... o bu gün
Həyatında ilk dəfə
Gedir bir məqsəd üçün.

Pillələri aramla
Qalxır tək-tək yuxarı.
Həyatda da o belə
Yüksələcək yuxarı.

Bu qədəm ilk qədəmdir
Arzular üçün ona.
Bu qədəm son qədəmdir
Şıltaq uşaqlığına.

Zəng çalınır... uşaqlar,
Bir-bir dolur sinifə.
Bu qəribə zil səsi
O eşidir ilk dəfə.

Bu səs gör bir nə deyir:
“Qədrini bil hər günün”.
Bu gün gördüyü hər şey,
Yenidir onun üçün.

Dərs qurtarır. Dağılır
Evlərinə uşaqlar.
O da gedir üzündə
Bu gün başqa sevinc var.

Sən bu gün “A” səsini
Öyrənmişən a bala.
Onu sev, sən onunla
yetəcəksən kamala.

Müqəddəsdir, əzizdir,
Sən sev bu “A” səsini,
Bu səslə yazacaqsan
Sən “Ana” kəlməsini.

Biz ilk qələm tutanda
Bu kəlməni yazırıq.
“Ana vətən” deyərək,
Ölməyə də hazırıq.

“Ana” vətən deməkdir,
Quzum, sev bu vətəni.
Vətəndir məktəb açıb
Bu gün oxudan səni.

Sentyabr, 1948

«TOXUCU QIZ» poemasından parçalar

Yamyaşıl dağlarla əhatələnmiş
Qədim bir şəhəri seyr edirəm mən.
İlham ulduzları könlümə enmiş
Göylərin buludsuz üfüqlərindən.

Yaşadım dağlarda qəmsiz, kədərsiz,
Burda dolaşdığım hər cığır, hər iz
Yaşar ürəyimin xanımında,
Dağların sel-suyu axmış qanımda.

Əslim kömürçüydü... sinəsi dağ-dağ
Babamın, atamın min dərdi vardı.
Qatırlar belində gündə üç ayaq
Atamgil şəhərə “od” daşıyardı.

Elə ki, dağlarda açıldı rüzgar,
Məhlənin oylağı təpə, dağıydı.
Bir dəhrə, bir kəndir, bir də qatırlar
Onların halalca yar-yarağıydı.

Həm sərt, həm mülayim, həm də yük çəkən,
Nal tökən dağlara dırmanan qatır.
Əyri cığırları, dar keçidləri
Bilən, işarədən söz qanan qatır.

Babam nəzər salıb ta uzaqlara,
“Xəzinə” deyərdi yaşıl dağlara.

Zəmanə qarışıq, güzəran çətin,
Çörək ağacıydı dağlar məhlənin.

Dağlardan doğardı burda səhərlər,
Cana yayılardı sübhün nəsimi.
Hər yerdən əzizdir mənə bu yerlər,
Mən burda almışam ilk nəfəsimi.

Qaya başındakı Xoçik düzündən
İndi bu şəhəri seyr edirəm mən.
Burda hər daşın da öz tarixi var,
Şümalboy sərvlər, uzun qovaqlar:
“Bu yerin şöhrəti məndədir”, - deyə
Evlər arasından ucalır göyə.

Tarix yaşamışdır bu qədim Şəki,
Oxu bu şəhərin dövrəsindəki
O hasar yazını: “Məmməd Həsən xan”.
Ürkün daşlarından, çay daşlarından
Tikilən qala
Qoruyur düşməndən imarətini,
Qoruyur gəlmədən öz cənnətini.

Məhlələrə bölünmüş bütün şəhər başabaş
Sarı torpaq, Gilehli, Gəncəli,
Yuxarı baş.

Dəmirçilər, çustçular,
Dabbaxlar, dulusçular,
Bir tərəfdə kababçı, bir tərəfdə çörəkçi.
Yuxarıbaş - odunçu, aşağıbaş - ipəkçi...

1948

SƏNİN TIKDİYİN EVDƏ

Yaxşı yadımdadır uşaqlığımız,
Biz onda mehriban dost idik. Yalnız
Sən başqa sevdəylə uçardın göyə:
- Həyatın mənası başqadır... - deyə.

Bir yaratmaq eşqi var idi səndə,
Sən hara, bircə an susqunluq hara?
Mən gülə, çiçəyə tərif deyəndə,
Sən lək düzəldərdin şux fidanlara.

Mən deyərdim: “Nola çəkilə duman”,
Sənsə düşünərdin bu işə çara.
Mən yazı həsrətlə gözləyən zaman,
Sən yuva tikərdin qaranquşlara.

Quşlar qış günləri civildəşəndə,
Onların dərdləri olardı dərdin.
İsti çardaqlarda, daşlar dibində
Yuvasız quşlara yuva tikərdin.

Şimşək sürətilə ötüşdü illər,
Nəhayət böyüdük, biz yaşa dolduq.
Aldı öz qoynuna bizi arzular,
Hərəməz bir yolun yolçusu olduq.

Sən mühəndis olub bu gün, əziz dost,
Binalar tikirsən, bağlar salırsan.

Hər dəfə görüncə öz əməlini,
Özün öz işindən ləzzət alırsan.

Fərəhlə keçdikcə öz əllərinlə
Tikdiyin evlərin yanından hərdən,
Astaca gülürsən, sənin çöhrənə
Gülüş səpələnir pəncərələrdən.

Bu gülüş əks edir sənin üzünə,
Gül, dostum, gülüşlə doğsun səhərlər.
Tikdiyin hər evdə, hər uzun gecə,
Yaranır yüzlərlə yeni əsərlər.

Yaratmaq nə qədər şirindir deyə,
Mən də yaradıram səninlə birgə.
Mənim misralarım durur cərgəyə,
Binalar tikdikcə sən cərgə-cərgə.

Budur, əyləşmişəm sənin tikdiyin
Bu gözəl, bu geniş otağında mən.
Nəğmələr düzürəm sənin şəninə,
İlhama gələrək əməllərindən.

Oktyabr, 1948

AĞ SAÇLAR

Yolda sinif müəllimim qabağıma çıxdı bu gün,
Doğmam kimi o əzizdir mənim üçün.
Yaxınlaşıb salam verdim, tanımadı deyən məni,
Öyrədənim tanımadı öyrənəni.
Mən böyümüş, o qocalmış,
Aramızda duran illər
onu məndən, məni ondan ayrı salmış.
Mən qanadsız bir quş idim, açdı mənim qanadımı,
Yazmağı o öyrədib axı, mənə öz adımı.
Dünən mənə düşünməyi, dərk etməyi öyrədən o,
Hərflərin cıgırıyla yol getməyi öyrədən o.
Bu gün biri-birimizə görün necə yad olmuşuq,
Onun köhnə şagirdləri - hər birimiz onun üçün
İndi adi ad olmuşuq.
Məktəbimi deyincə, o, sinifimi xəbər aldı,
Yaddaşından duman ötdü, çən dağıldı,
Yavaş-yavaş yada saldı.
Öpdüm onun əllərini,
Qar kimi ağ tellərini,
Qucaqlaşdıq...
Elə bil ki, qucaqladı qürub çağı dan yerini.
Bu dünyanın nə qəribə oyununu var:
O yazdıqca, əlindəki təbaşirdən qopan tozlar
Ağartmışdır saçlarını... mən baharam, osa qışdır,
Yəqin mənim ağ günümçün onun saçı ağarmışdır.

Dekabr, 1948

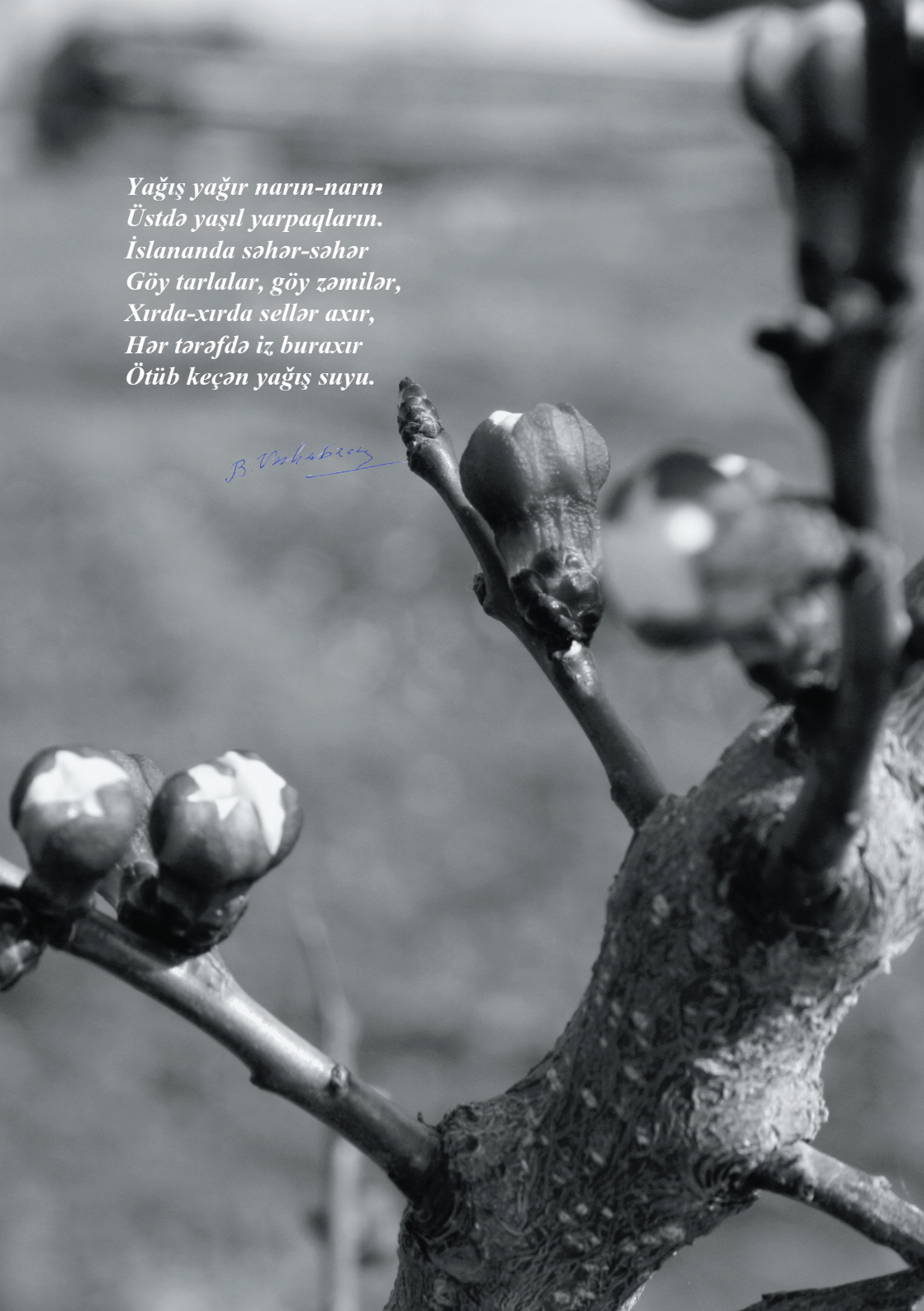
“BAHAR”

**kitabından
(1950)**

*Yağış yağır narın-narın
Üstdə yaşıl yarpaqların.
İslananda səhər-səhər
Göy tarlalar, göy zəmilər,
Xırda-xırda sellər axır,
Hər tərəfdə iz buraxır
Ötüb keçən yağış suyu.*

B. Vəhəbov

İLHAM ÇIRAĞI

A.S.Puşkinə

Artıq çoxdan bağlanmışdır
 evciyəzin qapıları,
Bir balaca çıraq yanır
 miz üstündə gecə yarı.
Hamı yatmış evdə, ancaq
Yatmamışdır dayəsilə
 qıvrım telli körpə uşaq.

- Sonra, sonra nə oldu bəs?
- Nə olacaq... Balıqçının
 Hər zəhməti getdi əbəss:

Qızıl balıq qəzəbləndi,
Gözlərinə bulud endi.
Coşdu dəniz dalğaları,
Bir də dönüb, şiltaq qarı
Daxmadadır, gördü yenə,
Qarşısında sınıq təknə...

Körpəciyin gözlərində
 mənalandı gecə yarısı -
Uçuq koma, sınıq təknə,
 əl çənədə ağlar qarısı.

O bunları öz gözüylə
görür kimi oldu. Bu dəm
Gözlərində gah açıldı,
gah çəkildi həmin aləm.

Nağıl sirli qanadında
öz qoynuna aldı onu,
O, çırağın dövrəsində
canlandırıdı duyğusunu.

Gecə keçir, yata bilmir
səhərədək,
Onun xəyal aləmində
qopur tufan, əsir külək.
Çəkilməyir göz önündən
dənizin sərt dalğaları,
Uçuq koma, sınıq təknə,
o kədərli, ağlar qarı.

Dinləyərdi dayəsini
Boğa-boğa könlündəki ah səsini,
O beləcə keçirərdi
o zaman hər gecəsini.

Saatlarla gözlərini
dikib şamın alovuna,
O özü bir ov olardı
tilsimlərin tilovuna.
Çöldə əsən yel səsinə
o daldıqca dərin-dərin,
Eşidərdi fəryadını
məsum, yazıq bir dilbərin:
Divlər onu əsir etmiş,
o, “yar” deyib sızıldayır,
Nəğməsində onsuz keçən
günlərini bir-bir sayır.

O ırağın dövrəsinə
dolnardı əjdahalar,
Alovunda közərərđi
nağıldakı daş kahalar.
O böyüdü... sığışmadı
onun qəlbi göyə, yerə,
Qəlbindəki həmin izlər
dönür indi sətirlərə.

Zaman keçdi...
şeir, sənət dünyasında zəfər çaldı,
Öz xalqının ciyərİLə
nəfəs alıb o ucaldı.
Yenə onun qulağında cingildəyir
dayəsinin həzin səsi,
Onun ilham ırağıdır
hər nağılı, əfsanəsi.

1949

BİZİM SƏHNƏ

*Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının
75 illiyi münasibətilə*

Tamaşanın son pərdəsi...
hər baxışda bir sual var,
Salon sakit... fəqət hərdən
gəlir kəsik hıçqırıqlar.
Səhnədəki ehtiraslar
bulud kimi toqquşanda,
Hər ürəkdə şimşək çaxır,
göz yaşarır bircə anda.
Səhnədəki qəhrəmanın
atəş yağır gözlərindən,
Əlindəki bıçağı da
parıldayır sözlərindən.
“Mən həqiqət axtarıram”,
- deyə fəryad qoparır o,
Ürəkləri faciələr
dünyasına aparır o.
Pərdə düşür, salon qalxır,
çıxır çölə hamı bir-bir,
Nə danışan, nə dinən var,
başlar yerə dikilmişdir.
Burda xalqın böyük qəlbi
döyünmüşdür zaman-zaman,
Bircə gecə bu səhnənin
əsrarına alovlanan,
Günlər ilə

o aləmlə nəfəs alır,
O aləmin qüdrətilə
qəlbi göyə qanad çalır.
Bir aynadır bizim səhnə,
bir aynadır əzəl başdan,
Xalqımızın tarixini
əks eləmiş zaman-zaman.
Alqışlamış həqiqəti
həm ürəklər, həm də əllər,
Amma çirkin ürəklərdə
yuva salan bəd əməllər
Bu səhnənin qüdrətilə
göz yaşına dönüb axmış,
Bu qüdrətə, bu hikmətə,
bu mənaya daim alqış!
Mən bu sənət məbədinə
ürəyimi bağlamışam,
Mən burada həm gülmüşəm,
həm hönkürüb ağlamışam.
Mən burada eşitmişəm
əslərin ah səsini,
Bir zalımın fərmanını,
min məzlumun naləsini.
Yeni dünya! Yeni dünya!
Doğulursan sən bu gündən!
Sənin böyük zəfərini həm həyatda,
həm səhnədə görəydim mən!

1948

SƏNSİZ DƏ YAŞADAR BU DAĞLAR SƏNİ

*Böyük bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin
vəfatı münasibətilə*

Azərbaycan dağlarından
 əsən xəfif küləklər,
Yaz günündə bağ-bağçada
 pıçıldaşan çiçəklər,
Yaylaqdakı xan çobanın
 tütəyinin nəğməsi,
Quzuların “ana” deyən
 yanıqlı mələr səsi,
Rüzgar ilə öpüşdükcə
 pıçıldaşan göy çəmən,
Payız günü xəzan vurub
 yol üstünə tökülən
Xəzəllərin xışıltısı,
 kol-kosun tərپənməsi,
Bizim geniş zəmilərin
 gah qalxıb, gah enməsi...

Üfüqlərdən qalxıb gülən
 xoş nəfəsi səhərin,
Yatağına sıışımayan
 bizim dəli Xəzərin
Nərildəyib köhlən kimi
 birdən şahə qalxması,

Göy üzündə bərq vuran
ildırımın çaxması,
Qayalardan tökülən su,
düzənlərdən axan çay,
Bir dilbərin arxasınca
dalğalanan kəlağay,
Ağcabədi bağlarında
ötən bülbülün səsi,
Gecə vaxtı qaqqılдаşan
durnaların nəğməsi,
Qırqovulun ayaq səsi,
ceyranın xoş baxışı,
Yurdumuzun güllü yazı,
qarlı, buzlu, sərt qışı,
Ötən qara günlərdəki
Məcnunların fəryadı,
Xalqımızın qəlbindəki
hər eşqi, hər muradı,
Babəklərin əzəməti,
Koroğlunun Qıratı,
Nağıl, dastan, bayatı,
sazımızdan, sözü müzdən
Axıb gələn nalələr,
daha nələr, ah nələr...
Sənin incə rübabının
anasıdır, anası,
Azərbaycan təbiəti
ilhamının mayası.
“Qəlbdən çıxan qəlbə yatar”,
demiş bizim babalar,
Dağlardakı, bağlardakı

o nizamsız sədalar
Keçib sənin ürəyindən
nəğmələşib süzölmüş,
Sanki göydə uçan durna
qatarlara düzölmüş.
O nəğmələr dönmüş yenə
öz əvvəlki yerinə.
Sanki o nəğmədən axdı bu səslər;
Təbiət hər yanda adını səslər,
Ötür nəğməsində bulaqlar səni,
Sənsiz də yaşadar bu dağlar səni.

1948

MƏKTƏBDƏN AYRILANDA

*Sənət məktəblərindən
istehsalata gedən gənclərə*

Əlvida, ey əziz məktəb!
Sən anasan, sən atasan.
Öz borcunu verib artıq,
Atdın bizi həyata sən.

İndi bizi - bu gəncləri
Dəzgahlarda iş gözləyir,
Vətən bizi bunun üçün
Gecə-gündüz əzizləyir.

İş başında keçməlidir
Bundan sonra günlərimiz.
Məktəb bizi birləşdirdi,
Ayrılrıq yollarda biz.

Xatirələr qanadında
Dönən zaman gəncliyə biz,
Bu məktəbdə birləşəcək
Yenə bizim qəlblərimiz.

Bir arzuyla qanadlanır
Cavanların mahnı səsi,
Bu arzudan şəfəqlənir
Məktəbin hər pəncərəsi.

1949

YENİDƏN MƏKTƏBƏ

Payız düşür... Soluxur
Əlvən güllər, çiçəklər.
Əsir bağda-bağçada
Sərin-sərin küləklər.

Budaqlar üstə quşlar
Həzin-həzin ötüşür,
Yarpaqların üstünə
Sarı-sarı xal düşür.

Ağ çadırlar yıgılır,
Sakitləşir dağ, dərə,
Sanki bir köç başlanır
Kəndlərdən şəhərlərə.

Bağ arasы cığırла
Uşaqlar səhər-səhər
Yeni ruhla, həvəslə
Məktəblərə gedirlər.

Məktəblərin qapısı
Bu gün açılır yenə, -
Düşərgələrdən döənən
Uşaqların üzünə.

Budur, dostlar görüşür:
- Salam, haçan gəlmisən?

- Salam, salam, buna bax,
Nə yaman kökəlmisən!
- Hardaydın?
- Düşərgədə.
- Bəs sən?
- Kənddə. Eh, peşəm
Bağçılıqdı. Babamdan
Çox şeylər öyrənmişəm.

Məktəb nə gözəlləşib!
Dəyişibdir hər şeyi,
Partalardan, sinifdən
Gəlir təzə rəng iyi.

Uşaqlardan birisi
Birdən keçib irəli,
Təzə taxta üstünə
Yazır: “Yeni dərs ili”.

1949

GÖZƏL VƏTƏN

Dağların var qatar-qatar,
Döşlərində sürü yatar.
Haray salıb dağa-daşa,
Köpüklü çay daşa-daşa,
Axar uca qayalardan,
Gözəlliyə könül heyran!
Bizim üçün yarandın sən,
Gözəl vətən, gözəl vətən!

Yağış yağır narın-narın
Üstdə yaşıl yarpaqların.
İslananda səhər-səhər
Göy tarlalar, göy zəmilər,
Xırda-xırda sellər axır,
Hər tərəfdə iz buraxır
Ötüb keçən yağış suyu.
Arxlar gedir yollar boyu.
Bir az sonra ötür duman,
Günəş çıxır buludlardan.

Çay daşları yenə xal-xal,
Gözəl olur çöldə bu hal.
Ətirlənir çəmən, çayır,
Göy üzünü qucaqlayır
Kəmər kimi qövsi-qüzeh.

Yavaş-yavaş əsdikcə meh,
Yayılır xoş torpaq iyi.

Bu mənəli gözəlliyi
Biz sevirik əzəl gündən,
Gözəl vətən, gözəl vətən!

Yavaşca qaş qaralanda,
Göy üzünü çən alanda
Sıx budaqlar kölgələnir,
Bir az sonra dağdan enir
Çoban qardaş ağır-ağır,
Gözlərindən sevinc yağır.
Bu mənzərə bir mərəkə,
Rəssam istər bunu çəkə.
Mehribansan, sevimlisən,
Gözəl vətən, gözəl vətən!

1949

YAY

Yaz qurtarır... Yetişir
Yayın isti günləri.
Günəşin al saçları
Qızdırır artıq yeri.

Meyvələr də qızarır
Bağçalarda istidən,
Çiçəklərlə bəzəyir
Paltarını göy çəmən.

Çöllərdə, tarlalarda
Başlanır iş, hərəkət.
Bu gözəl məhsul ayı
Bərəkətdir, bərəkət!

Sarı buğda biçilir,
Tayalara vurulur.
Hər zəhmətkeş kəndlinin
Qəlbi fərəhlə dolur.

Yol uzunluq səslənir
Arabalar, maşınlar,
Kolxoz həyətlərinə
Taxıl daşıyır onlar.

Dərs qurtarır... Kəndlərə
Gəlir yeni qonaqlar-
Gedir göy yaylaqlara
Şəhərlərdən uşaqlar.

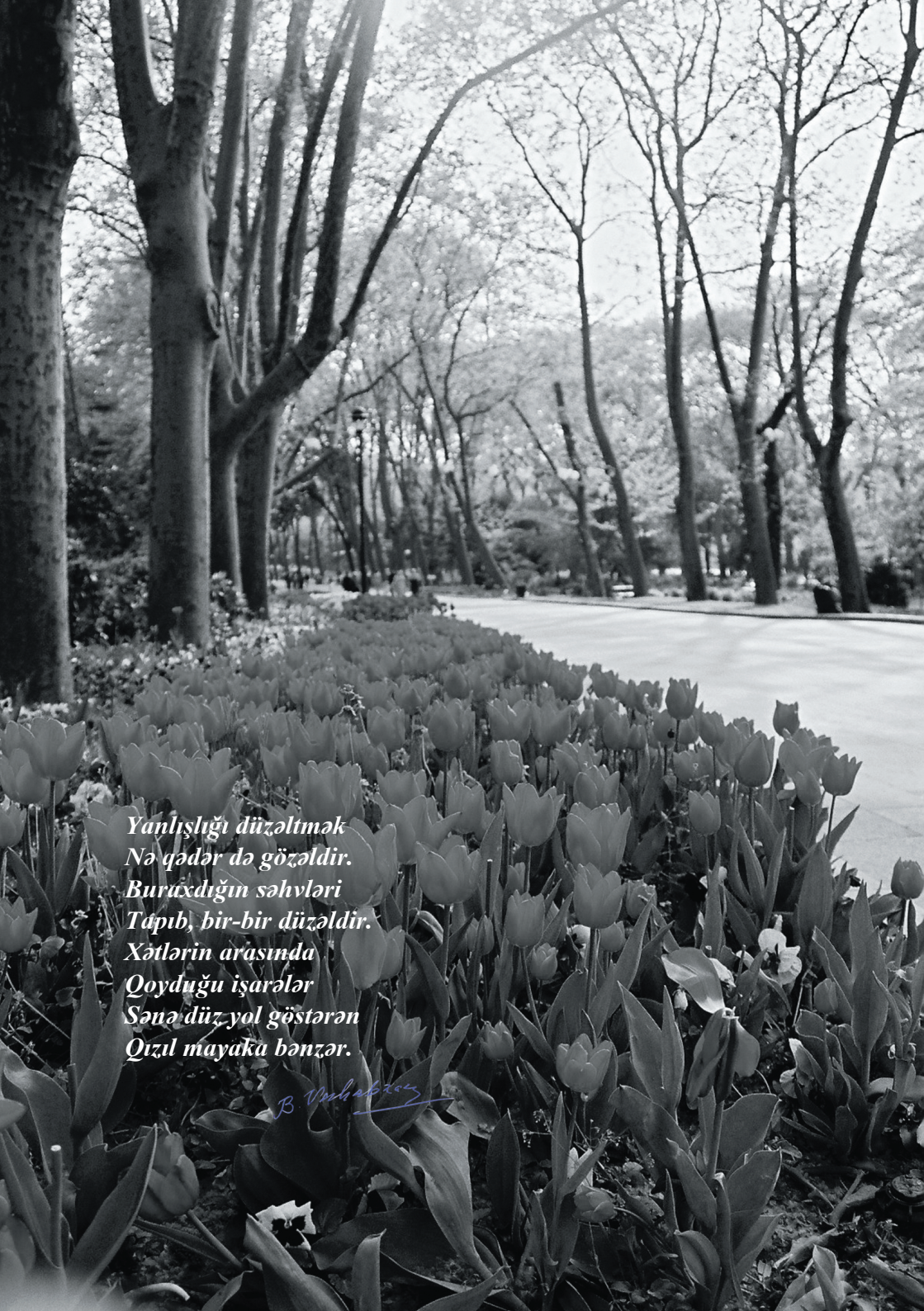
1950

“DOSTLUQ NƏĞMƏSİ”

kitabından
(1953)

*Yanlışlığa düzəltmək
Nə qədər də gözəldir.
Buraxdığın səhvləri
Tapıb, bir-bir düzəldir.
Xətlərin arasında
Qoyduğu işarələr
Səna düz yol göstərən
Qızıl mayaku bənizər.*

B. Vəliabzadə

DƏMİRYOLÇU

Əlindəki fanar ilə işıqladıb dövrəsini,
Dəmir xəttin yanı ilə gedir qoca dəmiryolçu.
Uzaqlardan eşidincə paravozun fit səsini,
Bilir hansı yolla gəlir, bilir hansı qatardır bu.

O, ömrünün yarısını keçirmişdir bu yollarda,
Söndürməmiş fanarını nə boranda, nə də qarda.
O hər dəfə ağ işıqla ötürdükcə bir qatarı,
Ötmüş onun ürəyində vüsal, sevinc dalğaları...
Bu müqəddəs duyğulardır qüvvət verən daim ona,
Öz işylə cavabdehdir o, minlərin həyatına.

Son vaqonun dal işığı yavaş-yavaş kiçildikcə,
Zəhmətinin mənasını o böyüdür nəzərində.
Dəmir xəttə baxa-baxa yeridikcə o hər gecə,
Oxuyur öz həyatını bu xətlərin üzərində.

O düşünür qüdrətinə dalıb şirin zəhmətinin,
Qatarların arxasınca uçurur öz xəyalını.
O, sənişin qatarının sürətində görür yəqin,
Ana-bala görüşünü, sevgililər vüsalını.

Ötürdükcə o daş yüklü, taxta yüklü qatarları,
Durur təzə tikintilər göz önündə qatar-qatar.
Dostlar, bizim bu həyatda, bizim nəhəng qurğularda
Qoca dəmiryolçunun da öz kiçicik xidməti var.

Ömrünün çox gecəsini o keçirmiş burda belə,
Səhər isə başqasına təhvil vermiş öz yerini.
Açmış qoca dəmiryolçu öz mənalı gecəsiylə
Qatarlarda sağ-salamat gedənlərin səhərini.

1950

TƏLƏBƏ-MÜƏLLİM

Gedir asta-asta əlində çanta
Ensiz kənd yoluyla cavan bir oğlan.
Tökülür, atdıqca addımlarını,
Sevinc ulduzları baxışlarından.
Bu kənddə doğulmuş, budur o yenə
Qayıdır yenidən öz kəndlərinə.

Bu gün ən sevimli günüdür onun,
Ürəyi fərəhdən dönübdür dağa.
Sevinci köksünə sığmır, bu gəncə
Şəhər qanad vermiş kənddə uçmağa.
Qayıdır, qayıdır o yenə kəndə,
Onu salamlayır çöl də, çəmən də.

Uşaqkən keçdiyi hər iz, hər cığır
Ona başqa cürə görünür indi.
Böyük arzularla getmişdi kənddən,
Yeni arzularla o dönür indi.

Uşaqkən getmişdi, indi cavandır,
Sərv ağacı kimi boyu ucalmış.
Yuxusuz gecələr verib ömürdən,
Qalın kitablardan o bilik almış.

Bilik qazandırmış ona bu günü,
Çalışıb, tər töküb gecəbəgündüz.
Aldığı biliyin şəfəqlərindən

O, şam yandıracaq bu kənddə yüz-yüz.
Şirin arzuları göyərçin kimi
Uçub istədiyi budağa qonmuş.
On il təhsil alıb o qurtardığı
Məktəbə müəllim təyin olunmuş.

O, düz beş il əvvəl ayrılan zaman
Örtmüş qapısını həmin məktəbin.
Bu günə açacaq həmin qapını,
Ona layiq olan müəllim təkin.

II

Məktəb... Budur, keçmiş müəllimləri
Onu qarşılayır dost kimi indi.
Qəlb açan, mənalı bu xoş görüşdən
Bütün ürəklərə şəfəq çiləndi.

Qoca bir müəllim öpərək onu,
- Nə xoş anları var, - dedi, - bu ömrün,
Səadət deyilmi öz şagirdini,
Bir müəllim görmək, müəllim üçün!..

III

Zəng oldu... Bu zəngi eşidincə o,
Qəlbinin telləri sanki dilləndi,
Çox çağırmış onu bu zil səs, ancaq
Onu başqa işə çağırır indi.
Onu öyrənməyə çağıran bu səs,

İndi öyrətməyə çağırır, dostlar!
Bir yerdə saymağı sevməyir zaman,
Ömrün nə maraqlı pillələri var...
Orta cərgədəki ikinci parta
Sinfə girən kimi cəlb etdi onu.
Görən uşaqlar da hiss etdilərmi
Təzə müəllimin tutulduğunu?!
O bir an sarsıldı, sonra dikəlib
Həmin o partaya yenidən baxdı.
Ötən uşaqlığın xatirələri
Ürəyində həzin bir iz buraxdı.

Bu onun yeri ydi, indiysə orda
Oturmuş balaca, qaragöz oğlan.
Görən hansı dilək oxunur bu gün
Onun da mənalı baxışlarından?!

Onun da qəlbindən keçirmi bu dəm,
Müəllimi kimi müəllim olmaq?
Bəlkə də belədir, belədir, bəli,
Bizim eşqimizdir daim ucalmaq!

1951

ANNİ DOBİ

Məhkum, qoca Hindistanın
Özü boyda dərdi vardır.
Dehli tütün fabrikinin
Fəhlələri uşaqlardır.
Budur biri -Anni Dobi,
Onun vur-tut on yaşı var,
Tütün eşir... ömrü boyu
Yanağında göz yaşı var.
Yazıq bala, körpə quzu,
Oynamalı bu çağında
Yadlar sənin gülüşünü
Qurutdular dodağında.
Dağlar dələn bir ah qopdu
Mənim dərdsiz ürəyimdən,
Sənin miskin həyatını
Bir kitabda gördükdə mən.*
Xəyalımda sənin üçün
Səadətli günlər gördüm.
Öz balaca qardaşımı
Sənin ilə öpüşdürdüm.
O boynunu qucaqladı,
Bu dəm mənə elə gəldi
Həmyaşını görən kimi
Tez qardaşım dilə gəldi,
“Gəl dost olaq, sənin kimi,
Mənim də düz on yaşım var.

*O.Çeçetkinanın “Möcüzəsiz Hindistan” kitabı

Mən məktəbdə deyərəm ki,
Mənim təzə yoldaşım var.
Sən Annisən, mən də Azad,
Gəl oynayaq bir yerdə biz,
Biz burada oynayınca,
Qoy soyusun xörəyimiz.
Sən tütünlə oynayırsan,
Keçirmirsən boş bir anı,
Tütün pisdir, burax onu,
Sənin topun, kuklan hanı?
Gəl oynayaq, mənim dostum,
Adam bundan heç doymı?
Mən minmişəm öz atımı,
De sənin də atın varmı?
Tütünün hər saplağını
Oxalayıb sən qırırsan,
Uçur göydə tütün tozu,
Gör necə də asqırırsan?!
Mən istədim bir gün çəkəm
Qardaşımın papirosunu,
Gördüm yaman zəhərlidir,
Acıqlanıb atdım onu.
Tütün yaman acı olur,
Heç onunla oynama sən.
Gəl atımı verim sənə,
Harda vardır bu kəhərdən?!
Gedək bizim kəndimizə,
Gəzək bizim çöl-çəməni,
Saçlarına sığal çəkər,
Müəlliməm oxşar səni...”
Anni Dobi, dostun olmuş

Özəl gündən məlal sənin,
Bir dəfə də saçlarına
Heç dəyməmiş sığal sənin?!
Anni Dobi, Anni Dobi,
Sən dünyada nə görmüsən?
Sən gördüyün nemətlərə
Yalnız köks ötürmüşən.
Sənin kiçik ürəyində
Dərdlərin var yığın-yığın.
Anni, nə tez oğurlandı
Sənin şıltaq uşaqlığın?!
Söylə mənim kiçik dostum,
Sən canlımı, xəyalımısan?
Qora ikən mövüc oldun,
Körpə ikən qocalmışan.
Çünki sənin vətənin
Talan edir qəsbkarlar,
Siqar edib ömrünüzü,
Tüstülədir qəsbkarlar.

1951

XİZƏK

*Dünyada keçməsin boş cavan çağın,
Yol get ki, güclüdür indi ayağın.*

Nizami

Bizim evin yanında
Hündür bir təpə vardı,
Ora uşaqlar üçün
Oyun yeri olardı.
Qışda xizəklər üstə
Sürüşərdik biz orda,
Yengilo, çilingağac*
Oynayardıq baharda.
Qar üstündə yağ kimi
Sürüşərdi xizəyim,
Hamını ötməsəydim,
Dincəlməzdi ürəyim.
Tez gedib götürərdim
İlk qarı görən kimi,
Son qarda tövləməzə
Atdığım xizəyimi.
Xizəyimi götürüb
Birinci olum deyə,
Yavaş-yavaş qalxardım
Bizim uca təpəyə.
Amma ora çatınca

*Uşaq oyunları.

Neçə yol yıxıldım,
Yaman dilxor olardım.
Zirvəyə çatan kimi
Dərədim nəfəsimi,
Sonra minib xizəyə,
Güllə kimi enərdim,
Mən necə sevinərdim!..
Elə güman edərdim
Qanadlanıb uçuram,
Özümü göydə süzən
Bir quş sanıb uçuram.
Düzənliyə çatanda
Düşünərdim, indi mən
Təpənin zirvəsinə
Necə qalxım təzədən?
Yoruldum bir gün tamam,
Zəhləm getdi xizəkdən,
Dedim özüm-özümə:
Sürüşmərəm bir də mən“.
Xeyli vaxt keçdi... Ancaq
Düşürdüm hərdən yenə
Sürüşmək həvəsinə.
Ancaq yenə təpəni
Qalxmağa inciyərdim,
Xizək yada düşəndə
Öz-özümə deyərdim:
“Ah, nolaydı... Yuxarı
Özü qalxaydı xizək,
Əziyyət çəkməyəydin
Aşağı endiyimtek...

Mən sonralar anladım,
Meyvəni yemək üçün
Ağac əkəsən gərək,
Ləzzət çəkmək istəsən,
Zəhmət çəkəsən gərək.

1951

YAZI TAXTASI

Bitirdim məktəbi bu gün mən, demək,
Sıyrılıb yuxusuz gecələrimdən,
On il bu taxtada yazıb silərək,
Nə qədər təbaşir işlətmişəm mən?!

Ay yazı taxtası, yazı taxtası,
Mən səndə nə qədər yazı yazmışam?
Adi rəqəmləri, adi sözləri
Sənəndə min dəfə azı, yazmışam.

Amma heç biri də burda qalmamış,
Taxta təmizlənmiş başqalarıyçün...
Yazdığım rəqəmlər, yazdığım sözlər,
Məgər iz salmamış heç yerdə bu gün?!

İnanmaq mümkünmü olmamış kimi
Onların əbədi silindiyinə?!
Silib taxtadakı yazılarımı,
Bir kiçik vəsiqə verdilər mənə.

Sanki vəsiqəmə yığılıb gülür
Bütün o rəqəmlər, bütün o sözlər.
Ömrümün yolunu göstərir mənə
Bu gün o rəqəmlər, bu gün o sözlər.

1952

KİTAB

Kitab dostu, sirdaşdır
Bu dünyada hər bir kəsin.
Elə insan varmı görən,
Çevirdiyi vərəqlərdən
Qəlbi əsib, titrəməsin?!

O öz şirin söhbətindən
Nə usanar, nə yorular.
Nə vaxt onu danışdırsan,
Sənə bir dost, yoldaş olar.
O nə küsər, nə inciyər,
“Daim sənə dostam,” - deyər.

Kitab sənə müəllimdir,
Sinəsində min aləm var.
O səni bir insan kimi
Gah güldürər, gah ağladar.

Dili yoxdur, o danışır,
Hər bir şeydən xəbər verir.
Ata kimi sənə bəzən,
Kitab doğru yol göstərir.

Ürəyi yox, söhbətilə
Döyündürür ürəkləri.
Ayağı yox, qarış-qarış
Gəzir ancaq o hər yeri.

Nəfəsi yox sözlərilə
Qəlbin üstə od yandırır.
Canı yoxdur, nəzərində
Aləmləri canlandırır.

Yalan deməz heç, verdiyi
Hər xəbəri o düz verir.
Gözü yoxdur, bu dünyanı
Görmək üçün o, göz verir.

1952

SƏNİN MÜƏLLİMƏN

Mənim balaca dostum,
Unutma sən bir an da,
Gecədən xeyli keçmiş
Sən rahatca yatanda,
Hələ yanır çırağı
Sənin müəlliminin,
Bəlkə dünən yazdığın
Yazına baxır sənin.

Yanlışlığı düzəltmək
Nə qədər də gözəldir.
Buraxdığın səhvləri
Tapıb, bir-bir düzəldir.
Xətlərin arasında
Qoyduğu işarələr,
Sənə düz yol göstərən
Qızıl mayaka bənzər.

Gah da açıb önündə
O, qalın kitabları.
Oxuyur aram-aram,
Oxuyur gecə yarı,
Sabah sənə deməyə
Gözəl sözlər axtarır.

O duyduqca bunları,
Könlünü həyəcan sarır,

Durur gözü önündə
Sənin qara gözlərin.
Sənsə elə bu zaman
Yatırsan şirin-şirin.

1953

“ƏBƏDİ HEYKƏL”

kitabından
(1954)

*Ay kamı qəlbində qıvrılan bacım,
Dərdli nəğmələrin tanışdır mənə.
Dumanlı Təbrizin dumanlarından
Şehmi çilənmişdir kirpiklərinə?*

B. Vəhəbzadə

CƏNUBLU BACIMA

Ay kamı qəlbində qıvrılan bacım,
Dərdli nəğmələrin tanışdır mənə.
Dumanlı Təbrizin dumanlarından
Şehmi çilənmişdir kirpiklərinə?

Özün də bir gülsən, solursan hədər
Güllər toxuduqca xalçada hər gün.
Xanada güllənib açdıqca güllər,
Hələ açılmamış solursan özün.

İçir suyunu da göz yaşlarından
Toxuduğun güllər hey narın-narın.
Neçin göz yaşların dönüb tikana
Dəlmir ayağını müftəxorların?!

Həyat sənin üçün nə çətin oldu?
Qələmin yumaqdır, dəftərin xana.
Nəmli zirzəmilər məktəbin oldu,
Ömrünün sonuna çıxdı karxana!

- Neçin belə nəmdir sizin karxana? -
Deyə sahibkardan soruşsan əyər,
Deyər: - Gün düşərsə ipək yumağa,
Saplar tel-tel olar, saplar çürüyər.

Yazıq fəhlələrin çürüməsindən
Bəs neçin narahat olmayır ərbab?

İnsanın qiyməti sapdan ucuzmuş!
Satıb ömürləri, pul sayır ərbab.

Ay kamı qəlbində qıvrılan bacım,
Dərdli nəğmələrin tanışdır mənə.
Dumanlı Təbrizin dumanlarından
Şehmi çilənmişdir kirpiklərinə?

Arzum budur: öpsün alınını bahar,
Arzuların kimi gülsün vətənin!
Özün toxuduğun ipək xalçalar
Gəlin otağına salınsın sənin!

1951

ANA

Ana, ana, sən qısaldıb ömrünü
Mənə daim uzun ömür dilədin.
Əridib öz gözlərinin nurunu,
Mənim ömür yollarıma çilədin.

Gündə yüz yol mən səcdənə gəlirəm,
Məhəbbətə səcdə əvəz deyilmiş.
Əziz anam, əyri belin, bilirəm,
Beşiyimə əyilməkdən əyilmiş.

Nə böyükdür köksündəki qəlb sənini?!
Keçirirsən əzablardan ömrünü!
Bircə anlıq yuxusuna körpənin
Sən verərsən bütün qalan ömrünü.

Harda olsa, bir yerdədir hər zaman,
Ana qəlbi balasından gen deyil!
Əgər ana ürəyinə toxunsan,
Quş yuvası dağıdırsan elə bil.

Nola, qəlbim anam kimi ananın
Hər cövrünə, cəfasına dayana.
Sənin zəif vücudunun önündə
Alçalmaq da ucalmaqdır, ay ana!

Beşik başı, ana xeyir-duası,
Dahilər də analara baş əydi.
Sərt qanunlar, sərt fərmanlar, hökmlər
Anaların qucağından keçəydi.

1953

İLİN SON GECƏSİ

İlin son gecəsi... Axşamdan bəri
Yığılmış bir yerə bütün dost, tanış.
Vətən torpağının xoş nemətləri
Süfrəmiz üstündə gül-çiçək açmış.

Bir adət olmuşdur bu bizə hər il,
Budur, ilk sağlığa tost deyirik biz.
“Bu il neyləmişən?” - sorur elə bil,
Bir-birinə dəyən qədəhlərimiz.

Görəsən, nə qədər məclis quraraq,
Badə qaldırmışığı dünyada, dostlar?!
Bu gün də əllərdə badə var, ancaq
Başqa bir badədir bu badə, dostlar!

Nə qədər qədəhlər vermiş səs-səsə,
Çox-çox məclislərə olmuşuq qonaq.
Bəzən keflənmişik... bu badənisə
Ayıq olmaq üçün içirik ancaq.

Gəl özün-özünə sən haqq-hesab ver!
İlk tost bunu deyir sənə... güzgütək
İlboyu gördüyün işlər, əməllər,
Şərabın üstündə əks etsin gərək!

Qoy qədəh tutmasın, vur dizlərinə
Zəhmətçin yaranan o əllərini!

İçmək istədiyın şərabın üstə
Əyər görmürsənsə əməllərini.

İlin son günüylə vidalaşırıq,
Haqq-hesab günüdür bu gün hər kəsin.
Halal içmək üçün bu son badəni,
Badələr dalında ömür keçməsin!

1953

YIXILMAYASAN

Qızım Gülzarın ayaq açması münasibətilə

Bu gün ayaq açdın, qızım, ilk dəfə,
Nənən yerişinə “mübarək” dedi.
Yıxıla-yıxıla sən yeridikcə,
Elə bil qəlbimdə cahan yeridi.
Bu başdan o başa getdin evdə sən,
Mən elə bildim ki, dünyanı gəzdin.
Əllərin qurtardı iməkləməkdən,
Ayağın yer tutdu, a qızım, sənin.
Sənin addımların başlayıb evdən
Düşəcək küçəyə, şəhərə, kəndə;
Qəlbin öz yurdundan ayrılmasın, sən
Ölkələr dolaşıb, ellər gəzəndə.
Yerdən üzülməsin heç ayaqların,
Gəz bu ana yurdu, ana torpağı,
Yıxılıb gücünü yerdən al, öyrən
Sən ayaq üstündə möhkəm durmağı.
Vətənin qoynuna balatək sığın,
Tək onun önündə baş əy, sən əyil.
Geniş sinəsinə ayaq basdığın
Bu ana torpağı sən öz sinən bil.
Həmişə vüqarla ötüşsün ömrün,
Əyilmə, yıxılma, qızım, heç zaman.
Yıxıla-yıxıla gəzsən də bu gün,
Ömür yollarında yıxılmayasan!

1953

İLK MƏHƏBBƏT

İlk gənclik günlərim yada düşəndə,
Gözlərim önündən dünyalar keçir.
Gül-gülə göz vurur, ulduz-ulduza,
Əyilib könlümdən ilk bahar keçir.

İlk gənclik, hər günün necə şirindi!
Gəzirəm izini bu gün hər yerdə.
Şirin olduğunu duyuram indi,
Səni yaşatdıqca xatirələrdə.

Eşqin gülzarına apardın məni,
Nə qədər şirindi dilimdə adın!
İlk dəfə həyatın sirrlərini
Mənim qulağıma sən pıçıldadın.

İlk and, ilk məhəbbət, ilk pıçıltılar,
İlk qəlb döyüntüsü, ilk süzgün baxış.
O vaxtdan ötsə də on qış, on bahar,
Yenə də ürəyim o gündə qalmış.

Yüz badə içsən də kef məclisində,
Qəlbə əsər edən ilk qədəhindir.
İlk eşqim, həyatın odu var səndə,
Hardasan?.. Yenidən könlümü dindir!

Sonrakı sevdalar bir yamaq olur,
İlk eşqi unutmaq çətinidir, çətin!

Riyadan, məqsəddən çox uzaq olur
Şıltağı, nazı da ilk məhəbbətin.

Mən bir növcavandım... şirin ömrümün
Necə ötdüyünü bilməzdim əsla.
Meşə içindəki talada hər gün
Gizlənpaç oynardım yoldaşlarımla.

Uşaqlar içində bir qız da vardı,
Könlümü oxşardı şaqraq səsiylə.
O mənə dünyanı bağışlayardı -
Bir xoş baxışıyla, qəhqəhəsiylə.

Hovada* qalanda, hamıdan əvvəl
Gəzib axtarardım yalnız mən onu.
Arzumu tapardım, vallah, elə bil
Gizləndiyi yerdə tapırkən onu.

Hovadan çıxanda ürəyim kimi,
Onunla bir yerdə mən gizlənərdim.
Bizi tapan zaman hova sahibi,
Elə bil göylərdən yerə enərdim.

Bir gün... Ah, nə deyim, yenə də bir gün
Gizli yer olmuşdu bir çardağ bizə.
İstəkdən yox, guya görünməməkçin
Möhkəm sıxılmışdıq bir-birimizə.

**Kənd yerlərində gizlənpaç oyunu zamanı gözünü yuman adamın dayandığı yerə deyilir.*

Bu gümansız yerdə bir xeyli vaxt biz
Əyləşdik... Təsadüf hökmünü verdi,
Bir-birinə dəyən nəfəslərimiz
Könüldən-könülə elçi göndərdi.

Tuta bilmədilər bizdən xəbər də,
Xeyli axtardılar, tapılmadıq biz.
Tapdı bir-birini bu gizli yerdə
Bizimsə döyünən ürəklərimiz.

İlk and, ilk məhəbbət, ilk pıçıltılar,
İlk qəlb döyüntüsü, ilk süzgün baxış.
O vaxtdan ötsə də on qış, on bahar,
Könlüm o çardağda yuxulu qalmış!

1953

DANIŞA BİLMİRƏM...

Səni görən zaman hər dəfə məndə
Heç vaxt görmədiyim özgə hal olur.
Danışa bilmirəm, sən görünəndə
Ürəyim titrəyir, dilim lal olur.
Ah... Sənə deməyə çoxlu sözüm var,
Səsimdə içimdə boğulur, o an.
Qaydadır, boş otaq gur-gur guruldar,
Səs çıxmaz bayıra dolu otaqdan.
Qəlbin boşluğundan deyil, sevgilim,
Dolu olduğundan lal olur dilim.

1953

İKİ GÜNDƏLİK, BİR HƏYAT YOLU

Gündəlik yazırıq ikimiz də biz,
Şirin görüşlərdən sonra hər kərə.
Aramızda olan hər söhbət, hər söz
Yazılır eynilə gündəliklərə.

Xəbərdaram sənin gündəliyindən,
Ələ almasam da onu bir an da.
Sənin dəftərini oxuyuram mən,
Hər öz dəftərimi varaqalayanda.

Laylası altında ilk məhəbbətin
Bir sinə gəririk biz eyni dərdə.
Eyni görüşlərin - eyni söhbətin
Dönür aynasına gündəliklər də.

Ömrünün əksidir hər bir nəfərin,
Gündəlik qalmasın gərək yarıda.
Gündəliyi eyni olan kəslərin
Kaş ki, birləşəydi həyatları da!

1954

SƏN GÜLƏNDƏ

A.Babayev bəstələmişdir

Üfüq bənzər gül hüsnünə,
Göydən şəfəq süzüləndə.
Yanağında güllər açar, -
Sən güləndə, sən güləndə.

Könlüm sənsiz oda yanır,
Fırqətinə can qatlanır.
Eşqin quşu qanadlanır, -
Sən güləndə, sən güləndə.

Nə dilbərsən, nə gözəlsən,
Çıraq kimi yanır çöhrən.
Nur badəsi içirəm mən, -
Sən güləndə, sən güləndə.

Gülüşündə nə sirr var,
Hər ürəyi o, əfsunlar?
Açar çiçək, güllər bahar, -
Sən güləndə, sən güləndə.

1946

GƏLİR

Tarıma çəkilməmiş simə bənzə sən!
Titrə bir yarpağın titrəməsindən.
Bil, dənizdə coşan suyun səsinə
Xəzri gəlir, yoxsa gilavar gəlir.

Bir az sıxlaşanda göydə buludlar,
Yavaşca titrəşir yerdə göy otlar.
Onlar da bilir ki, havada çən var,
Sabah yağış gəlir, sabah qar gəlir.

Müəssər deyildir hər kəsə ancaq,
Ürəkdən keçəni gözdən oxumaq.
Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq,
Gərək biləsən ki, ilk bahar gəlir.

Qəlbim götürməyir bəri-bəzəyi,
Çətindir yamamaq sınımış ürəyi.
Özün dərk edəsən gərək hər şeyi,
Səni başa salmaq mənə ar gəlir.

Baxışdan söz götür, söz anla sözdən,
Həssas ol, sevgilim, ömrün boyu sən.
Əgər sevirənsən, ayaq səsimdən
Gərək biləsən ki, Bəxtiyar gəlir!

1950

LAYLA

A.Babayev bəstələmişdir

Şirin-şirin yat, ay bala,
Boya-başa çat, ay bala.
Sən də bir gün öz səsini
El səsinə qat, ay bala...

Sənə deyir laylay,
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən,
Anamız vətən...

Hər şöhrətim, şanım sənsən,
Candan ayrı canım sənsən.
Nə təmizdir gül nəfəsin,
Sən ətirli bir çəmənsən.

Sənə deyir laylay,
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən,
Anamız vətən...

Hər nazına can dayanar,
Sənin eşqin canda yanar.

Fanar olub ana könlüm,
Beşiyinin üstə qonar.

Sənə deyir laylay,
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən,
Anamız vətən...

1953

YAĞMA, YAĞIŞ

Hacıbaba Həsənov bəstələmişdir

Göylər çənə büründükcə,
Ürəyimi bürüyür qəm.
Yağma, yağış, yağma, yağış,
Mən görüşə tələsirəm.

Mənim şirin sevincimə
Acı zəhər sən qatma gəl.
Göy çəməndə yol gözləyən
Sevgilimi islatma gəl.

Pəncərəmə hicran yazır
Damcıların naxış-naxış.
Mən görüşə tələsirəm,
Yağma, yağış, yağma, yağış,

Ürəyini boşaltmasın
Bu gün göylər insan kimi.
Mən ki, açmaq istəyirəm
Sevgilimə ürəyimi.

Yağsan da mən gedəcəyəm,
Görüşəndə yağışda biz,
Üstümüzə açılacaq
Çətir kimi öz eşqimiz.

1953

“ÇİNAR”

kitabından
(1956)

*Yarpaqlar əl çaldı, dindi, nə dindi,
Oldu öz işinə özü də heyran,
Çinar qürrələndi, çinar sevindi
İnsanın işinə yaradığından.*

B. Vəhəboğlu

ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə ana söyləyərik biz,
“Ana dili” adlanır bizim ilk dərsliyimiz.
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə.

Bu dil - bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır,
Bu dil - bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır,
Bu dil - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi.
Bu dil - əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiztək
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,
Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,
Bu torpaqdan, bu yerdən,
Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən,
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən,
Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından,
Düşmənin üstünə cuman o Qıratın nalından
Qopan səsdən yarandın.
Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış.
Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti,
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış.
Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu

Tarixi varaqlanır,
Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,
Şan-şöhrətim saxlanılır.
Mənim adım, sanımsan,
Namusum, vicdanımsan.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından
Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də.

Bu dil - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil - əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiztək
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən,
Bunu iftixar bilən
Modalı ədəbazlar
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun.
Ancaq Vətən çörəyi,
Bir də ana ürəyi*
Sizlərə qənim olsun.

Noyabr, 1954

*Bu Səməd Vurğunun əlavəsidir.

ÖMÜR Kİ VAR...

Ömür ki var, axar sudur,
Lal axması pisdır onun.
Öz balaca yatağında
Darıxması pisdır onun.

O, qol-qanad açsın gərək,
Budaq-budaq olub axsın.
Nərə çəkib dərələrdə,
Dağdan ensin, düzə qalxsın.

Sakit axan bulaq olsan,
Şırıltın da yekrəng olar.
Üsanarsan həyatından,
Yaşamaqdan can yorular.

Yola salma ömrünü sən
Sakit, səssiz otağında.
Yaşa-yaşa, yorulmazsan
Təlatümlər qucağında.

Təlatümün hər ləpəsi
Ömrünü də təzələyər.
Hər yeni bir duyğu ilə
Yaşamaq bir ömrə dəyər.

Aprel, 1951

ÇINAR

Qələm yoldaşım Məsud Əlioğluна

Çayın kənarında cavan bir çinar
Torpaqdan güc alıb qalxdı, ucaldı.
Yazda yarpaq açan yaşıl budaqlar
Dibinə xəfifcə bir kölgə saldı.

İsti yay günləri yoldan ötənlər
Əyilib əvvəlcə su içdi çaydan,
Sonra kölgəlikdə yatdı bir qədər.
Bütün yorğunluğu çıxdı canından.

Yarpaqlar əl çaldı, dindi, nə dindi,
Oldu öz işinə özü də heyran,
Çinar qürrələndi, çinar sevindi
İnsanın işinə yaradığından.

Ətraf çəmənliyi qoynuna aldı,
Günbəgün böyüdü o, fərəhindən.
Dedi öz-özünə: - Boyum ucaldı
İnsana xidmətlə yaşadıqca mən.

İllər ötüb keçdi, çinar qocaldı,
Qurudu, yaz gəldi - açmadı yarpaq.
Kölgəsi olmadı, dərd onu aldı,
Oldu xiffətindən sinəsi dağ-dağ.

Bir gün külək qopdu, yellər ötüşdü,
Çinar bir həmlədə qopdu yerindən.

Birbaş enli çayın üstünə düşdü,
Sanki nəfəs aldı çinar dərindən.

İndi də adamlar onun üstündən
Yol salıb keçdilər o yan, bu yana.
Faydalı ömrütək, faydalı oldu -
Onun gövdəsi də yenə insana.

1954

KÖRPƏ NƏFƏSİ

Bir azca çıxanda körpənin səsi,
Ananın gözündə qaralır cahan.
Quşlar dilə gəlir, ana nəfəsi
Bala nəfəsinə toxunan zaman.

Ayrı düşən sular birləşir bu dəm,
Həsərlər qovuşur biri-birinə.
Elə bil yuxuya çevrilib aləm,
Qonur körpəciyin kirpiklərinə.

Küləklər əsməsin, şimşək çaxmasın
Körpə yuxusunda gül dərən zaman.
Göylər gurlamasın, sellər axmasın
Ana körpəsinə süd verən zaman.

Quşlar nəğməsinə desin ahəstə,
Ayılmasın - deyə körpə yuxudan.
Ana əyiləndə beşiyin üstə,
Onun da önündə əyilir cahan.

Biri digərinə necə təşnədir, -
Ananın laylası, balanın səsi.
Dünyada ən incə, ən pak nəğmədir, -
Körpə mışıltısı, körpə nəfəsi.

Beşiklər üstündə bir çıraq təkin
Analar sübhəcən ürək yandırır.
Yanan ana qəlbi öz körpəsinin
Ömür yollarını işıqlandırır.

Sentyabr, 1954

MƏKTƏBLİ QIZ

Məktəbli qız, əynindəki
Nə şifondur, nə gülməxmər.
Lakin gözəl görünürsən
Bu paltarda sən nə qədər?!

Bu məktəbli paltarında
Nə böyük bir sadəlik var.
Dərs oxuyan qızcığaza
Yaraşarmı heç modalar?!

Qoy paltarın deyil, sənin
Əqlin, fikrin qat-qat olsun.
Büsatsız da keçər əynin,
Ürəyində büsat olsun.

Bir geyimdə, bir biçimdə,
Siz məktəbə gedən zaman,
Elə bil ki, səf düzülür
Göydə durna qatarından.

Sən gözəlsən, nə daş-qaş var,
Nə bəzək var, fəqət səndə.
Əslində bu sadəlikdir
Səni gözəl göstərən də.

Əyləşdiyin o parta da
Tutulmamış zinətlərə.

Ancaq zərli kürsülərdən
Mənalıdır o, min kərə.

Elmin çətin yollarını
Bu partada keçəndə sən,
Çox kürsüdə əyləşənlər
Qiybət qılır özgəsindən.

Hələ elmin yollarında
Yeriyirsən, min arzun var,
Yoxuş çıxan ayaqlara
Nə gərəkdir dikdabanlar?!

Sən məsələ həll edəndə
Tər üzündən axır dən-dən.
Bu danələr qiymətlidir
Min pay soyuq mirvaridən.

Sənə üzük nə gərəkdir,
Hələ deyil onun yeri.
Barmağının üzüyüdür
O mürəkkəb ləkələri.

Məktəbli qız, əynindəki
Nə şifondur, nə gülməxmər.
Lakin gözəl görünürsən
Bu paltarda sən nə qədər?!.

Fevral, 1955

MÜƏLLİM

Hörmətli müəllimim Səidə İmanzadəyə ithaf

Neçə müəllimdən dərs almışam mən,
Sonra unutmuşam... ancaq heç zaman
Adımı yazmağı mənə öyrədən
O ilk müəllimim çıxmır yadımdan.

O həm qaraqabaq, həm mehribandı,
Zəhmi od salardı ürəyimizə.
Atadan, anadan, doğrusu, bəzən
O, doğma, o, əziz gələrdi bizə.

Bizi danlayanda şuluqluq üstdə,
Bəzən qeybətini yaman qıradıq.
Amma lap uzaqdan səsi gələndə,
Dərhal özümüzü yığışdırardıq.

Bəzən elə gəlir insana, zaman
Yerində dayanmış, çox yavaş keçir.
Ancaq düzü budur, artıq o vaxtdan
Neçə bahar keçir, neçə qış keçir.

İndi mən özüm də bir müəlliməm,
Mənim də özümtək şagirdlərim var.
Demək, mənim də öz gələcəyimdir, -
Önümdə əyləşən körpə balalar.

Dünən mən rast gəldim müəllimimə,
Dayandım, tutuldum, çəkdim birdən.

İtirdim özümü, papirosumu
Tez basdım cibimə yana-yana mən.

Tutdu onun zəhmi yenə də məni.
Qızardım, bozardım, yaman utandım.
Müəllim olsam da, onun önündə
Özümü yenə də tələbə sandım.

Fevral, 1955

MƏNİM PARTA YOLDAŞIM

Neçə il sən mənimlə
 Bir partada oturdun,
Mənimlə bir yerdəcə
 İlləri başa vurdun.
Səninlə birgə keçdi
 Hər dəqiqəm, hər anım,
Mənim parta yoldaşım,
 A mənim mehribanım.
Müəllimlər önündə
 Əyləşdik cərgə-cərgə,
Mən sinifdən-sinifə
 Keçdikcə sənlə birgə
Böyüdü ildən-ilə
 O taxta partalar da.
İllər ötdü..
 Bəs indi
 Sən hardasan, mən harda?!

Biz eyni kitabları
 Bir yerdə vurduq sona,
Qolum yazı yazanda
 Toxunardı qoluna.
Eyni davat qabından
 Biz mürəkkəb götürdük,
Biz bir yerdə sevindik,
 Bir yerdə köks ötürdük.
İllərlə düşündürən

Bizi bir fikir oldu,
Sevincimiz bir oldu,
Kədərimiz bir oldu.
Çox vaxt bir yerdə getdik
Dincəlməyə baharda,
İllər ötdü... Bəs indi
Sən hardasan, mən harda?!

Bir yerdə nahar etdik
Şam elədik çox zaman,
Hər arzumu bilərdin
Sən mənim baxışından
Hər gün səhər küçədən
Sən məni səsləyərdin,
“Sən mənə yoldaş deyil,
bir qardaşsan,” - deyərdin.
Bizə görə dost idi
Atalar, analar da.
İllər ötdü... Bəs indi
Sən hardasan, mən harda?!

Dərsə birgə gedərdik,
Ayırmazdı bu yolda
Nə qar, nə boran bizi.
Ayırdı illər bizi,
Ayırdı zaman bizi,
Dostum, dalınca getdik
Hərəməz bir peşənin.
O zamandan görmədim
Üzünü bir də sən.

Mənim parta yoldaşım,
Bəs indi sən hardasan?
Bəlkə uzaq bir kənddə,
Ya xam torpaqlardasan?..
Mənim adım yəqin ki,
Artıq dilindən düşüb,
Yəqin indi sən də
Saçlarına dən düşüb.
Keçsə də gəncliyimiz
Ayrı-ayrı diyarda,
Qalmış uşaqlığımız
O taxta partalarda...

Fevral, 1955

QIYMƏT

Qiymət dəftərinə baxıram sənin,
A qızım, nə yaxşı qiymətlərin var.
Hər beşin, hər dördün üstündə yəqin,
Nə qədər zəhmətin, alın tərini var.

- Bar verən ağacı, - söylədi bağban, -
Kənardan seyr etmək necə şirindir?!
Sənin cədvəlində düzülüb yatan
Beşlərin - yuxusuz gecələrindir.

Onların hər biri dönüb çırağa,
Ömür yollarına işıq tutacaq.
Dönsə də sevincdən ürəyin dağa,
Öz qiyməti olur həyatın ancaq.

Daim irəlidir yolumuz bizim,
Budur qəlbimizin eşqi, niyyəti.
Müəllimin deyil, sabah, əzizim,
Həyat verəcəkdir sənə qiyməti!

Fevral, 1959

SƏNİN MEYVƏLƏRİN VAR

Ay müəllim, müəllim,
Hər könüldə yerin var.
Hər kənddə, hər şəhərdə
Sənin meyvələrin var.

Hörmət olsun səndəki
Eşqə, hissə, həvəsə.
Sən ömür yollarında
Bir mayaksan hər kəsə.

İşıq yağır, nur yağır
Təmiz əməllərindən.
Kitab-dəftər almamış
Kim sənin əllərindən?!

Bizim nəfəsimizdən
Qüvvət alır nəfəsin.
İlk dostu, ilk həmdəmi
Sən olursan hər kəsin.

Əkdiyən ağacların
Gülü, çiçəyi solmaz.
Sənin qədər dünyada
Barlı bağban tapılmaz.

Mart, 1955

ULU BABAM

O kişini görməmişəm,
Onun şəkli qalıb ancaq;
Kəmərinə gümüş xəncər,
Başındasa şələ papaq.

Qəzəb yağır baxışından,
Duruşunda əzəmət var.
Əl atacaq xəncərinə,
Əgər ona toxunsalar.

Nə ev qalmış, nə var-dövlət,
Ulu babam, səndən mənə.
Bir adına varis oldum,
Bir də yanan ürəyinə.

El namusu, şərəfiyçün
Öz köksünü sipər etdin.
Xəncərini haqq yolunda
Zülmə qarşı sən işlətdin.

Bu xəncər-bu duyğu sənə
Koroğludan yadigardır.
Məndə sənin, səndə onun
Damarı var, qanı vardır.

Adın mənə fəmilidir,
Yaşadırıq onu sənsiz.

Namusumuz, şənimiztək
Qoruyuruq bu adı biz.

Kür, Arazın nəğməsini
Sən axıtdın öz qanında.
Yaşatdın el namusunu
Namusunda, vicdanında.

Əziz baba, görməsək də
Dünyada bir-birimizi,
Eyni nifrət, eyni sevgi
Birləşdirir bu gün bizi...

Nəsillərdən nəsillərə
Keçəcəkdir bu duyğular;
Əbədidir qaynağını
Dağdan alan coşğun sular.

Dekabr, 1955

NECƏ GİZLƏNƏ BİLDİN?

- Möhtərəm hakim, mənim bir zaman ərim idi
Bu qarşınızda duran...
Canım, ciyərim idi.
Bir il bir-birimizə can deyib, can eşitdik,
Qışı aranda qaldıq, yayı yaylağa getdik.
Aylar ötdü, dolandı,
Birdən eşqini dandı,
Ərim mənim köksümə vurub min yara getdi,
Atıb körpəmlə məni, bilmədim hara getdi.
İllər keçdi, nə qədər axtardımsa onu mən,
Gördüm deyən olmadı, gizləndi körpəsindən.
Axır əlacsız qalıb ondan əlimi üzdüm,
İlləri sapa düzdüm.
Taxdım ümid çırağım tək balamın boynuna,
Vaxtsız-günsüz qocaldım, ömrümü verdim ona.
O vaxtdan kirpiyimlə balama od götürdüm,
Bir saçımı zil qara, birisini ağ hördüm.
On il mənim ərimsə dolanıb təkbaşına
Obaları, elləri,
Şəhərləri gəzmədi, o, gəzdi könülləri.
Mənim kimi çoxunu ağlar qoyub yenidən,
Dönüb şəhərimizə,
Könüllər oğrusunu mən tutub canı kimi,
Təslim edirəm sizə.

Analığın adından

Balasının haqqını istəyirəm mən ondan.
Ata xəcalətindən başını dikdi yerə,
İstəyir ki, bir daha gözləri sataşmasın
O qan yaşlı gözlərə.

Dəhşət alır hakimi.
Balasıyla görüşür ata, baxınız bu gün,
Bu gün birinci dəfə!..
Harda? Necə? Nə üçün?
Məhkəmədə yad kimi!
Hərəsi bir cəbhədə dayanan saldat kimi.
Birisi tələb edir, haqqını digərindən,
Haqqı yeyən danışmır, qımıldanmır yerindən.
İndi söz hakimindir:
- Gözəl oğlan, nəçin sən
Üzünü gizlədirsən balanın gözlərindən?
Nə atasan, nə ərsən,
O səndən çəkinəsi, sən ondan çəkinirsən?!
Ata! Ataya bax bir! Təəssüf ki, sənin də
“Ata“ çağrılır adın!
Bu on ildə bir dəfə bu günahsız körpəni
Sən bağrına basmadın!
Ata! Ataya bax bir! Sən satıb vicdanını
“Canım sağ olsun“, - dedin!
Ata öz balasından əsirgəməz canını,
Sənsə pul əsirgədin!
Hələ ata sığalı görməyib körpən sənin,
Tutmuşam cani kimi ətəyindən mən sənin.
Soruşuram, cavab ver:
Bacarsaydın, balandan yenədəmi qaçardın?
On il sən öz balandan gizlənməyi bacardın.
Bu on ildə, ay oğlan,
Necə gizlənə bildin
Bəs sən öz vicdanından?

Sentyabr, 1955

İLLƏR

Böyümək eşqilə uşaqlıqda mən,
Boyumu ölçərdim gündə yüz kərə.
Çox vaxt gileylənib kiçikliyimdən,
Qibtəylə baxardım mən böyüklərə.

Özümü həkimə, gah müəllimə,
Gah da mühəndisə mən bənzədərdim.
Atamın hər kiçik hərəkətini
İzləyər, yamsılar, təqlid edərdim.

- Üzüm tüklənəcək bəs nə vaxt? - deyər,
Baxardım diqqətlə gündə güzgüyə.
Yaşımı deməyə mən utanardım,
Özümdən böyüyü xoşbəxt sanardım.

Böyümək istərdim mən gündə bir yaş,
İstərdim tez ötsün aylar, fəsillər.
Həftələr ötdükcə hey yavaş-yavaş,
- Nə yaman ləng keçir, - deyərdim, - illər?!

İllər ləng keçmədi, hər gündə illər
Min insan ömründən kam aldı keçdi.
Bir zaman gördüm ki, otuz yaşı var,
İllər saçlarıma dən saldı keçdi.

Dəyişir insanda məhəbbət, həvəs,
İllər də ömürdən getmir boş yerə.

Bu gün böyüklərə deyil, nədən bəs
Qibtəylə baxıram mən kiçiklərə?

Başımız işlərə qarışır yaman,
Heç bilmirik axşam nə zaman düşür.
Yamyaşıl gördüyün dünənki yarpaq,
Bir də görürsən ki, budaqdan düşür.

İllər sürət ilə ötür dalbadal,
Baxırsan, dağların qarı sel olur.
Gözümüzü açıb yumunca, dərhal
Həftələr ay olur, aylar il olur.

Min gediş, min gəliş olur bir anda,
Qovur bir-birini sanki nəsillər.
Mən hər təzə ili qarşılayanda:
- Nə yaman tez ötür, - deyirəm, - illər?!

Deyin, hara belə tələsirsiniz?
Sizsiniz ömrümün yelkəni, illər!
Mən sizi qovardım uşaqlığımda,
İndi qovursunuz siz məni, illər!

Dekabr, 1955

SUAL

Yayda tut, payızda alma, nar yeyən,
Hər fəslin başında təzə bar yeyən,
Yanağı qırmızı, boynu top oğlan,
Dadlı meyvələri yemək asanmı?
Ayılıb öz şıltaq oyunlarından
Ömründə bir ağac basdırmısanmı?

Noyabr, 1955

XALQ ŞAİRİNƏ

*Səməd Vurğuna xalq şairi adı
verilməsi münasibətilə*

Vətən torpağıdır ürəyin sənin,
Böyük arzuların qalaq-qalaqdır.
Torpaqdan can alan şeirlərinə
Vətən çiçəkləri deyilsə, haqdır.

Solmaz bu çiçəklər nə qış, nə bahar,
Torpağa bağlıdır çünki kökləri.
Köküylə torpağa bağlı olanlar
Ölməzdir, ey şair, əzəldən bəri!

Elin ciyərilə sən aldın nəfəs,
Yetirdi bu həyat, bu dövrən səni.
Ana Vətənimdə tanıyır hər kəs,
El nəbzini tutan bir loğman səni.

Səslənir şeirində şırıltıları
Sərin çeşmələrin, gur bulaqların.
Səndəki əzəmət, səndəki vüqar
Sonsuz vüqarıdır “Bizim dağlar”ın.

“Muğan dastanını oxuyanda mən,
Muğandan keçirəm duyaraq səni.
O vaxt eşidirəm “ox kimi süzən
O ana ceyranın ayaq səsini.

Sazda el dərdinə sən qulaq asdın,
Sevdin bu ağ saçlı Vətəni, şair!
Bir qəlbin eşqini min qəlbə yazdın,
Sən xalqı qaldırdın, xalq səni, şair!

O vaxt ki, Vətəni duman, çən aldı,
Can verdi, qan verdi şeirin hər şeyə
Bir vətəndaş kimi səsin ucaldı,
O iti “qələmin döndü süngüyə.

Təlatümə gəlir qəlbində ümman,
Nəqafil bir zərbə dəyəndə ona.
Xalqın “yandırılan kitablarından
“Könlünün şəhəri düşdü yangına.

Çıxaraq zamanın imtahanından
Şeirin düşmənləri kəsdi qılınc tək.
Londonda Çörçillə rastlaşan zaman
“Bir mərmiyə döndü sinəndə ürək.

Oxun yayınmadı, hədəfə vurdun,
Güvəndin hər zaman könül varına.
Şeirdən bir böyük abidə qurdun
Sən qara “Zəncinin arzularına.

Şeirinə can verdi el məhəbbəti,
Sən eli-obanı duydun dərindən.
Bizim şeirimizin böyük şöhrəti
Yaranmış yuxusuz gecələrindən.

Fevral, 1956

ÖMÜR

Y.Məmmədəliyevə ithaf

Deyirlər, çox azdır yüz il, əlli il,
İnsana bir ömür kifayət deyil.
Hələ isitməmiş öz yerimizi,
Ölüm, cəllad olub haqlayır bizi.

Deyirlər, şirindir dadı dünyanın,
Kaş, iki olaydı ömrü insanın.
Nola çalışdıq ömrün birində,
Sonra əylənəydik biz digərində,

Hərə öz ömrünə bir cürə baxmış,
Hərə bu dünyanı bir cürə anlar.
Cahanda bəs nədən zövq alacaqmış
Zəhmətin özündən zövq almayanlar?

Yüz-yüz ömür belə azdır doğrusu,
Bir ömrü insana az sayanlara.
Haramdır bu hava, haramdır bu su,
Əylənmək eşqilə yaşayanlara.

Yaşamaq-yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam əgər yanmırsa, yaşamır, demək
Onun da həyatı yanmasındadır.

Ömrü az olsa da, qartal yenmədi,
Dedi, səmalarda öz oylağım var.

Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.

“Bu dünya beş gündür,” - deyib hər yerdə
Sağ ikən qəbirdə uzanan da var.
Öz alın tərilə bircə ömürdə
Yüz insan ömrünü qazanan da var.

Fevral, 1956

TƏNƏK

(*Təmsil*)

Əyri-üyrü zoğlar atdı,
Baş qaldırdı göy tənək,
Qələmənin* gövdəsinə
O sarıldı ilantək.
Budaqlardan budaqlara
Gah döndü, gah buruldu,
Bircə ilə o ucaldı,
Qələməyə tən oldu.
Bir gün tənək xeyli baxıb
Öz uca qamətinə,
Qələməyə dedi: - Mən ki,
Boyda çatmışam sənə.
Külək qopdu, silkələdi
Uca-uca dağları,
Qəzəbindən qələmənin
Titrədi yarpaqları.
Dedi: - Bəli, çox ucasan,
Qalxacaqsan sən yenə,
Ancaq bütün ucalıqlar
Bənzəmir bir-birinə,
Bu budağa, o budağa
Sən sürtüşüb yan aldın,
Mən düzlüklə, amma sənsə
Əyriliklə ucaldın.

Yanvar, 1956

*Bəzi rayonlarda qələməyə çinar da deyirlər.

SƏNSƏN, YOXSA MƏN?

(Nağılvəri)

Bir gün səhər, bir padşah
Səfər üçün çıxdı yola.
Əyanları arxasınca
Söylədilər: - Uğur ola!

Kədərliydi nədənsə şah,
Çox pərişan halı vardı.
Onu belə görən hər kəs
Öz dərdini unudardı.

Lap qabaqda köhlənini
Addım-addım o sürürdü.
Birdən o öz qarşısında
Ağ saçlı bir qoca gördü.

Qoca xeyli çirkin idi,
Üzü çopur, başı keçəl.
Bu kifiri görən kimi
Qəzəbləndi şah əlbəəl.

Qocadakı çirkinliyi
Pis əlamət sandı bu şah.
Dedi: - Qoca, nola səni
Yox edəydi bu gün Allah.

Səfər üstə səhər-səhər
Niyə çıxdın qarşıma sən?

Məni nəhslik basacaqdır
Sənin çirkin sifətindən.

- Tutun onu! - Əmr etdi şah,
Tez qocanı həbs etdilər.
Şah atlandı, qocanısa
Zindanda çox incitdilər,

Həmin günü axşamüstü
Şah saraya döndü xoşhal.
O: - Qocanı hüzuruma
Gətiriniz, - dedi dərhal.

Qoca gəldi,
şah dikəldi,
Dedi: - Qoca, bu gün ilkin
Çıxdın mənim qarşıma sən.
İşim yaxşı gətirdi çox,
Peşimanam əməlimdən.

Əfv et məni, söylə sənin
Varmı məndən bir diləyin?
Qoca dedi: - Bu gün səhər
Bir iş üçün gedirdim mən.
Qabağıma lap birinci
Şahım çıxdı təsadüfən,
Həbs olundum, incidildim,
Yox isə də bir günahım.
Özün söylə, nəhs, uğursuz
Sənsən, yoxsa mən, ey şahım?

Yanvar, 1950

YOXUŞDA

Dərib xumar gözlü bənövşələrdən,
Oğlan dar cığırla yola düzəldi.
Meşə yanındakı talada birdən
Çoxdan izlədiyi qıza rast gəldi.

Büdrədi ayaqlar.. alışdı gözlər,
Qulaq kəsildilər qəlbin səsinə.
Oğlan boynu bükük bənövşələri
Verdi yanındakı bənövşəsinə.

Onlar yavaş-yavaş üz qoydu kəndə,
İki qəlb bir yolda qoşa döyündü.
Gözü yanındakı gülə dəyəndə
Oğlan fərəhləndi, oğlan öyündü.
Gəlib cəsarətə dikəldi oğlan;
Tutmaq istəyəndə qızın qolundan,
Ürəklər başında ildırım çaxdı,
Qız qolunu çəkdi, oğlan buraxdı.

Baxışlar toqquşub yandı, bu anda
Qızın qəzəbinin alovlarında
Əridi oğlanın son cəsarəti,
Ürəyində qaldı sözü, söhbəti.

Bir xeyli getdilər dinməz, söyləməz,
Heç biri dinmədi...
Nə səmir, nə səs.
Sanki ürəklərdə bir arzu yoxmuş,

Yenə də qarşıya çıxdı bir yoxuş.
Fürsəti verməyib əlindən oğlan
Yenidən yapışdı qızın qolundan.
Bu dəfə qolunu qız heç çəkmədi,
Dəyişdi əvvəlki tərəddüd, tələş.
Qız öz ürəyilə danışıb dedi:
“Belə yoxuşlardan çox olaydı kaş”.

Aprel, 1952

YAZILMAMIŞDIR

Çoxdur öz sözünə sahib olmayan,
Kim deyir, yazılan pozulmamışdır.
Nəsillər ötürən qoca dünyada
Əhdini pozanlar az olmamışdır.

Çox da gileylənmə, ay cavan oğlan,
Sevdiyin gözəlin qaşqabağından.
Şikayət eyləmə eşqin dağından,
Heç vaxt qışdan əvvəl yaz olmamışdır.

Hər şeyin öz yönü, öz nizamı var,
Vaxtında qış gəlir, vaxtında bahar.
Bu qoca dünyada qanun-qaydalar
Yalnız məhəbbətə yazılmamışdır.

Dekabr, 1955

ÜRƏYİNDƏ

Ağlın zindanında döyüb sözləri,
Almas daşlar kimi düz ürəyində.
Başqa ürəkləri incitməməkçün,
İncit sözlərini öz ürəyində.

Qiybət qırıb girmə gündə yüz dona,
Arxada lağ etmə sən başqasına.
Hər kəsin sözünü de qaşqasına,
Qoyma qövr eyləyə söz ürəyində.

Meyvə də vaxtında dəyir, yetişir,
Qəlbinin oduyla sözləri bişir.
Almasın əlinə qələmi şair, -
Sözdən yaranmamış köz ürəyində.

Dekabr, 1955

VERƏYDİ

Sənə gözəlliyi verən təbiət,
Mənə qəm çəkməyi qüdrət verəydi.
Mənə sevən qəlbi verən təbiət,
Sənə də bir insaf, mürvət verəydi.

Əsər eyləmədi sözüm halına,
Uydu öz hüsnünə, öz cəlalına.
Gülüm, heç olmasa gül camalına
Doyunca baxmağa rüsxət verəydi.

Sevdim düz sözünü, düz ürəyini,
Nola yandırardı söz ürəyini,
Bir dəstə gül kimi öz ürəyini,
Sevdiyim, kaş mənə dəmət verəydi.

Yanvar, 1956

YUXU GƏLMİR GÖZÜMƏ

(Nəğmə üçün)

Gecə keçir... Nədən bəs
Yuxu gəlmir gözümə?
Niyə yata bilmirəm,
Mat qalmışam özümə.

Ürəyimin atəşi
Məni cana gətirmiş.
Səni tapan gözlərim
Yuxusunu itirmiş.

Yuxum qaçıb gözümdən,
Ürəyimlə bərabər.
Pəncərənin önündə
O dolaşır gecələr.

Yuxum qaçıb gözümdən,
Sevgi bumu, sevgilim?
Pəncərənin önündən
Qov yuxumu, sevgilim!

Yanvar, 1954

BAHAR NƏĞMƏSİ

Qızım Gülzara

Güllər açıldı,
Güldü dağ-dərə,
Xalça sərildi
Geniş düzlərə.

Geydi əyninə
Paltar ağaclar,
Kollar dibində
Ötdü turaclar.

Qış yuxusundan
Torpaq oyandı,
Çöldə lalələr
Yandı, nə yandı.

Bağda, bağçada
Açdı çiçəklər,
Təzə həvəslə
Vurdu ürəklər.

Bənövşə taxdı
Köksünə dağlar,
Sən nə gözəlsən,
Bahar, ay bahar!

Düşdü dağlara
Çayların səsi,

Oxudu quşlar
Bahar nəğməsi.

Bu fəsillərin
Gözüdür bahar,
Ana yurdumun
Özüdür bahar.

May, 1955

SƏN VAXTI NEYLƏYİRSƏN?

R.Mirişli bəstələmişdir

Gecə keçir... gah dinir,
Gah xəyalə dalırsan.
Tez-tez məndən də, nəçin
Vaxtı xəbər alırsan?

Başımız üstündə ay
Sən vaxtı neyləyirsən?
Ürəyim çəkir haray,
Bu harayı dinlə sən.

Uca tutma, sevgilim,
Uca tutma sən bunu, -
Ürəyin vurğusundan
Saatın vurğusunu.

Biz saata deyil, qoy
Saat bizə qul olsun.
Mən danışım, sən danış,
Qəlbdən qəlbə yol olsun.

Əqrəblər bir-birindən
Gen gəzsə də nə qədər,
Hərlənib bir nöqtədə
Yenə də birləşirlər.

Ürək boyun əyməsin
Qoy cansız əqrəblərə,
Eşqimizin başına
O dolansın yüz kərə.

Dekabr, 1955

QAŞLA GÖZÜN ARASINDA

(Nəğmə üçün)

Gözlərinə heyran oldum
Minin, yüzün arasında.
Elə bil ki, canım qalıb
İki közün arasında.

Hər mətləbin var öz yeri,
Götürməyəm töhmətləri.
Yayma olan söhbətləri
Mənlə özün arasında.

Mənə payın qəm olubdur,
Ancaq o da kəm olubdur,
Gözəlliyin cəm olubdur
Qaşla gözün arasında.

İçdim eşqin şərabını,
Çəkdim onun əzabını.
Yedirdin “yox” cavabını
Mənə sözün arasında.

Dekabr, 1955

GÜL

Xəyyam Mirzəzadə bəstələmişdir

Döşünə gül taxmısan,
Əkizsənmi güllə sən?
Baxdım sənə, gah gülə,
Seçmədim gülü güldən.

Özü gül olan gözəl
Dərilmış gülü neylər.
Sən gülü iyləyirsən,
Yoxsa gül səni iylər?

Qoy o səni iyləsin,
Sən ondan da qəşəngsən.
O dərilib, sən isə
Dərilməmiş çiçəksən.

Dekabr, 1955

GEÇƏLƏR UZANAYDI

Qənbər Hüseynli bəstələmişdir

Bir-birinə göz vurub
Yanır göydə ulduzlar.
Ürəyimdə, sevgilim,
Ulduz sanı sözüm var.

Əlin mənim əlimdə,
Gözüm gözünə baxır.
Hər sözüm ulduz kimi
Üzündə iz buraxır.

Gecə qısa, sözüm çox,
Əsir dodağım, dilim.
Bir görüşə sığarmı
İki ürək, sevgilim?

Ulduzlar eşqimizdən
Atəş alıb yanaydı.
Biz görüşə çıxanda
Gecələr uzanaydı...

Avqust, 1955

TAR ÇALAN OĞLAN

(Nəğmə üçün)

Eyvanda ayaq üstə
Durub tar çalan oğlan,
Sən tar deyil, tar deyil,
Ürəyimi çalırsan.

Mizrabını asta vur,
Ürəyim tel-tel olur.
Hər xalda, hər pərdədə
Məhəbbətin duyulur.

Elə çalma, amandır,
Könüllərə xal düşür.
Sim üstə barmaq deyil,
Ürəyindir sürüşür.

Qurtar bizi şübhədən,
Qalmayaq yana-yana.
Nəğməndə sevdininin
Adını da çalsana!

Oktyabr, 1955

ƏDABAZ

Zahirin bənzəyir bülbulə, ancaq
Qarğasan, qarğada xoş avaz olmaz.
Sığmır küçələrə forsun, fasonun,
Özünü çəkməklə sərçə qaz olmaz.

Bilirəm, özünü sanırsan yəqin
Sən göydən ucada, deryadan dərin...
Dibinin daşları görünür sənin,
Dərya dərin olar, damdayaz olmaz!

Görünür, hələ çox naşısan, naşı,
Tamam unutmusan yarı, yoldaşı.
İçi boş sünbülün dik olar başı,
Dolu sünbüllərin dəni az olmaz!

Noyabr, 1955

“CEYRAN”

kitabından
(1957)

*Soruşma qarşında lalam niyə mən?
Ceyranım, heyranam gözəlliyə mən.
A mənim qəlbimin eşqi, ilhamı,
Sənə, səndən özgə heyrandır hamı!*

B. Vəliyev

YOLDAŞ DEPUTAT

Biz səni seçirik öz içimizdən,
Sən bizimsən, biz də səninik demək.
Oxu qəlbimizi, sən oxu gözdən,
Vursun ürəyində neçə min ürək.

Qayda belədir ki, öz əlləriylə
Adına səs verir ixtiyar, cavan.
Öz işi, arzusu, əməlləriylə
Seçilən seçilir başqalarından.

Bu bir həqiqətdir: Qalsın yadında,
Gücün səni seçən bu əllərdədir.
Göylərə baş çəkən ağacların da,
Gücü torpaqdadır, gücü yerdədir.

Demə sən beləsən, amma mən elə,
Min səs bircə səsdə cəm olur demək.
Ey millət vəkili! Bu gündən belə
Səsin min səs kimi gurlasın gərək.

Xalqa bir dirək ol sən bu beş ili,
Yaxşı bilməlisən seçilmək nədir.
Seçilən - seçənin danışan dili,
Düşünən ağıldır, vuran qəlbidir.

Düşün dərin-dərin, duy dərin-dərin,
Səsin alçalmasın darda, çətində.
Səslənir gələcək vəzifələrin
Qutuya salınan hər bülletəndə.

Mart, 1957

DOĞUM EVİNDƏ

Cavan gəlin ana oldu bu gün ilk dəfə,
Bir dəstə gül gətirdilər ona ərindən.
Sanki göydə durnalar da düzüldü səfə,
Ona töhfə göndərdilər lələklərindən.

Ana oldu, ana oldu bu dünənki qız,
Mənalandı daha artıq onun həyatı.
Düşündürmür indi onu öz ömrü yalnız,
Düşündürür körpəsinin müqəddəratı.

O, ilk dəfə qucağına alır körpəni,
Hiss edir ki, öz canı da həmin candadır.
Körpə əmir anasını, zənn edir gəlin,
Cahan onun qolu üstə, o, cahandadır...

Dilə gəldi onun qəlbi elə bil: “Barı,
Anaları sinsitməsin bir də qan - qada.
Adının üstünə gəldi bir ad da,
Alqış qazandığın bu təzə ada!..”

Aprel, 1955

KÜR ÇAYI

Əsrlərlə ana Kürüm,
Yana-yana Kürüm
Axıb getmiş,
Qayaları yırıb getmiş.
Neçə-neçə qazmaları,
Neçə-neçə daxmaları
Dağıtmışdır,
Öz gücünü, qüvvəsini
Ləpəsində axıtmışdır...

Kürlük edib, gözdə qoymuş
Çoxlarının muradını,
Qazanmışdır kür adını.
İndi Kürün hər ləpəsi
Salxım-salxım çıraq olmuş,
O vurduğu yaralar da
Artıq çoxdan unudulmuş.
Hər damcısı bir pambığın top qozası,
Bir sünbülün dənəsidir.
Şırıltısı, nəriltisi,
Motorların gur səsidir.

Bakımıza axır Kürüm
İndi bizə gendən deyil,
Evimizdən baxır Kürüm.
İtirir öz mənasını
Köhnə sözlər, əsrimizdə.
Gəlin dostlar, ana Kürə

Bir təzə ad verək biz də:
Artıq qırıb yeni nəsil
Kürün köhnə inadını.
İşıq qoyaq, çörək qoyaq,
Həyat qoyaq biz adını -
Gəlin bu gün
Ana Kürün!

İyul, 1956

MİSİR

Əsrlər boyunca mömin bəndələr
Dedi bir ağızdan: “Allahu-əkbər”
Ucalıb qalxmaqçın ulu göylərə,
Müsəlman aləmi baş vurdu yerə.

Bir vaxt gördülər ki, qollar zəncirə,
Başlar da halqaya bənd oldu birdən.
Başını qoyduğu müqəddəs yerə,
İngilis ayağı qoyuldu birdən.

Vətəni satdılar, eli satdılar,
Bilmədi satılıb nə zaman Misir.
Sinəsi üstündə at oynatdılar,
Yenə ayılmadı yuxudan Misir.

“Allahın əmridir, - dedi, - bu bəlkə,”
Susdu, danışmadı, “təvəkkül,” dedi.
Yadlara baş əydi böyük bir ölkə,
Etiraz etmədi, ancaq inlədi.

Kənarda tapılan dəfinə kimi,
Misir talan oldu, Misir soyuldu.
Ehramlar ölkəsi bir iynə kimi,
Aləmi bəzədi, özü lüt oldu.

Misir ümidini bağladı ancaq
Göylərin müqəddəs ədalətinə.

Ötdü qərinələr, inlədi torpaq,
Ədalət enmədi göylərdən yenə.

Güclünün əlindən qılıncı qapdı,
Güldü qılıncında eşqi, niyyəti.
Qüvvətə sarılıb yerlərdə tapdı
Göylərdən umduğu haqq-ədaləti!..

Dekabr, 1956

ARZULARIM QƏDƏR ÖMRÜM OLAYDI...

Deyirəm, ömrümün ötən anları
Arzudan su içib çiçəklənəydi.
Göyün o möhtəşəm kəhkəşanları
İnsana xidmətçün yerə enəydi.

Zəhmətə nəğmələr qoşaydı sular,
Cahan başdan-başa bahar olaydı.
Gözdən oxunaydı bütün arzular,
Ürəkdən-ürəyə yollar olaydı.

Könüllər nəşədən açaydı yelkən,
Bütün yer üzündə şər boğulaydı.
Çox demirəm dostlar, çox demirəm mən,
Arzularım qədər ömrüm olaydı.

Aprel, 1956

ƏLİFBƏ KİTABI

*Qocaman müəllim Ə.H.Hüseynovun
pedaqoji fəaliyyətinin 50 illiyinə*

Əlifba kitabı!.. Əlli ildə sən
Onu vərəqlədin əlli min kərə.
Kitabın şəkilli vərəqlərindən
Şəfəqlər dağıtdın sən əqillərə,
Cansız hərflərdən, işarələrdən
Bir çırağ yandırdın beyinlərdə sən.

Nə ilə ölçülər zəhmətin səninin?
Körpə ürəklərdə cığırılar açdın.
Sən bu əlli ildə neçə körpənin
Beynindən dünyaya pəncərə açdın!

Gözlərin yaşarmış fərəhdən səninin,
Sinən də qabarmış yəqin vüqardan -
Hər vətən balası birinci dəfə
“Ana” kəlməsini oxuyan zaman!

Təbəşir düşmədi əlindən səninin,
Ondan saçlarına toz ələnibdir.
Hər şagird kitabı başa vuranda,
Ömrünün kitabı təzələnibdir.

Əlifba öyrətmək! - çoxdur əzabı!
Otuz iki hərf? Mənası min-min.

Hər başa çıxanda sən bu kitabı,
Əli qələm tutdu neçə körpənin!

Əlifba kitabı!- Xəzansız bahar,
Üstündən nə bulud, nə də çən keçir.
Bütün əməllərə gedən cığırlar
Bu sadə kitabın üstündən keçir...

Əlifba kitabı! Bir illik zaman.
Bir ildə kamala qanad verirsen.
Ana dilimizin gur bulağından
Körpə balalara su içirirsən!

Daşda naxış açan memara bax bir,
Bu sənət heç kəsə gəlməsin asan.
Müəllim, sənətin nə qüdrətlidir, -
Canlı beyinlərdə naxış açırsan!

Alim kəşf eləyir, yazır müttəsil,
Sənin də bunlarda var alın tərin.
Sən də yaradansan, kəşflər deyil,
Alimin özüdür sənin əsərin.

Əlli il dodağın əlifba dedi,
Sönmədi qəlbinin eşqi, həvəsi!
Birinci şagirdin babadır, indi
Sonuncu şagirdin onun nəvəsi!

May, 1956

OĞLUMA

*Ana dili! Bir dil ki, mehriban bir vücut
məhəbbətini... sənə bu dildə bəyan edir, bir dil
ki, sən hələ beşikdə ikən bir laylay şəklində öz
ahəng və lətafətini sənə eşitdirib ruhun ən dərin
güşələrində nəqş bağlayıbdir.*

N. Nərimanov

Beşiyin başında hər axşam, səhər,
Anan layla çalır ana dilində.
Ruhuna axdıqca doğma kəlmələr,
Qımışıb gülürsən yuxuda sən də.

Bu səsdən qəlbinə məhəbbət dolar,
Ruhunda atəşlər qalanar sənin.
Sabirlər, Vaqiflər, qoç Koroğlular
Beşiyin başına dolanar sənin.

Mahnının oduna qaynayar qanın,
Çiçəklər oynaslar gözündə min-min.
Ananın dediyi şirin laylanın-
Havası ruhundur, sözləri eşqin.

Təzə dil açırsan, elə bil quşlar
Sənə dil gətirir öz ləhcəsində.
Gözümdə əl çalıb, rəqs edir bahar,
Səsimi duyuram sənin səsində.

Mənim ata qəlbim dağa dönür, sən
Sözləri yarımçıq kəkələyəndə.
Sən mənim canıma can gətirirsən, -
“Hanı” əvəzinə “anı” deyəndə.

Danış, cəh-cəh vuran dilinə qurban,
Qoy sənə dil versin bu torpaq, bu su.
Öz ana dilində sən dil açırsan,
Səninçün ən böyük hədiyyədir bu.

Bu dildə səslənmiş diləklərimiz,
Bu dildə and içdik doğma vətənə.
Babamızdan qalan bu mirası biz
Ananla birlikdə veririk sənə.

Bu dillə bərabər əcdadımızın
Adını, sanını veririk sənə.
Nəbiylə Həcərin, aşıqla sazın
Əhdi-peymanını veririk sənə.

Danış, dilindəki oddan, alovdan
Ərisin şaxta da, boran da, buz da.
Xalqın qüdrətini yaşadaq hər an
Ana dilimizdə, öz ruhumuzda!

Oktyabr, 1956

ÜRƏK

Mənə deyirlər ki, danışan zaman
Yaman qışqırırsan, əl-qol atırsan.
Asta danışsana, asta dinsənə,
Ucadan danışmaq zərərdir sənə.

Mən bunu bilirəm, ancaq neyləyim,
Ayrılı bilmirəm təbiətimdən.
Əsir nifrətimdən tir-tir ürəyim,
Daşıram sel kimi məhəbbətimdən.

Deşər ürəyimi gizli sirr mənim,
Ürəyim səslənər hər söhbətimdə.
Orta yolum yoxdur, dərinidir mənim
Sonsuz nifrətim də, məhəbbətim də.

Coşmaq, qəzəblənmək zərərdir deyə,
Uyuşa bilmirəm mən sakitliyə.
Ürəkdir coşduran məni dəniztək.
Sənsiz bir həyata heç dedim, ürək!

Könülsüz bir tikə ötməz boğazdan,
Ürəklə yeyərəm ancaq yüz tikə.
Gərək ayrılmasın könüldən insan,
Cana dərd gətirər könülsüz tikə.

Budaqdan, ürəksiz gül də dərəndə,
Elə bil, başımdan bir duman çıxır.

Sən məndən ey ürək, üz döndərəndə
Şair olduğum da yadımdan çıxır.

Quruca taxtayam səndən ayrı mən,
Alışmaq istərəm, məni dərd alar.
Sən mənim odumsan, hərarətimdən,
Odsuz alışarmı quru taxtalar?!

İnsanın arzusu, eşqi, əməli,
Ürəyə bağlıdır, ondadır ilham.
Güləndə, ürəklə gülərəm, bəli,
Ürəklə ağlaram, əgər ağlasam!

Mənə qüvvət verən ey ana torpaq,
Nə səndən dönərəm, nə məsləkimdən.
Ürəklə yaşadım, ürəklə ancaq,
Yalnız ürəklə də öləcəyəm mən!

Avqust, 1956

KƏLMƏLƏR

Bir insan ürəyində nələr yatar, ah...nələr...
Könül xəzinəsinin açarındır kəlmələr.
Yüz kəlmədən ağırdır bir duyğunun siqləti,
Yüz kəlmə çəkə bilmir bir eşqi, bir nifrəti.

Duyğuların əlindən çəkir haray kəlmələr,
Nə qədər acızsiniz kəlmələr, ay kəlmələr.
Qocanın kədərini, körpənin şənliyini,
Yerin gözəlliyini, göyün ənginliyini,
Hansı söz, hansı kəlmə olduğutək göstərər?
Kaş, sözlərin qüdrəti olaydı hissım qədər!

Yanvar, 1957

BAHAR

Buludlar seyrəlir, hava yumşalır,
Düymələr açılır budaqlar üstə.
Sular köpüklənir, sular əl çalır,
Quşlar qatarlaşır dəstəbədəstə.

Dağların, daşların gözəlliyindən
Duyan ürəklərə həyəcan gəlir.
Yazın nəfəsindən, otun iyindən
Torpağa can gəlir, daşa can gəlir.

Bülbül nəğmə qoşur gül qönçəsinə,
Bu dəm həsrətinə qovuşur həsrət.
Çayın nəğməsinə, quşun səsinə
Yuxulu gözünü açır təbiət.

Ey bahar, mizrab al, çal ürəyimi,
Kaş o da sənintək aşıb-daşaydı.
Nolaydı, insan da təbiət kimi
Hər bahar yenidən cavanlaşaydı!

Mart, 1956

ATA VƏ OĞUL

*Əziziyəm balasın,
Ürəkdə od qalasın,
Mən istərəm balamı,
Balam istər balasın.*

- Oğul, daha bəsdir, az yor özünü,
Yardığın odunlar görər on günü.
- Ay ata, gəlirəm, sən keç içəri.
- On dəfə demişəm bayaqdan bəri,
Sözümə baxmırsan... Əgər, gəlməsən,
Soyuqda səninlə duracağam mən.
- Özün bil, dur orda, gərək bu axşam
Bunun hamısını yarıb qurtaram.
- A bala, soyuqdur, gəl qızıq bir az!
- Kişi öz işini sabaha qoymaz.

Ata çox yalvardı, oğul “yox,” dedi,
Dediyi sözündən geri dönmədi.
Birdən evə keçdi ata bu ara,
Qucağında uşaq çıxdı bayıra,
Bunu görən kimi oğul bozardı,
Qəzəb qığılıcımı üzünü sardı.
Dilləndi: - Ay ata, soyuqdur axı,
Niyə çıxartmısan çölə uşağı?
Ata gülümsünüb söylədi: - Nədən
Belə qoruyursan öz balanı sən?
Mənim övladımsan bəs, axı, sən də!..
Mən səni soyuqdan bayaq güdəndə
Sözümə baxmırdın... Belədir qayda:
Balasını istər hər kəs dünyada.

Noyabr, 1956

TƏKLİK

Xəyal gah dağdadır, gah da aranda,
Gah göyə yüksəlir, gah enir insan.
Otaqda bir saat tək oturanda,
Yüz ilin dərdiylə yüklənir insan.

Elə bil divarlar gəlir üstünə,
Qulağın səslənir, qəlbin döyünür.
Alışıb yanırısan sən öz tüstünə,
Nidalar gözündə suala dönür.

İnsanı tez yorar düşüncələr də,
Verib nəfəsini dərd udar insan.
Özündən başqası olmayan yerdə
İnsan olduğunu unudar insan...

Bir günəş bəs edər, pərişan olma,
Sənin yüz Kür qədər göz yaşın olsa.
Min dərd hücum etsə, könül, sıxılma,
Bir nəfər dərd bilən sirdaşın olsa.

Dünyaya gəlmədik biz əbəs yerə,
İnsanıq, insan da bizə gərəkdir.
Bağatək qınına çəkilənlərə
Ürək nə gərəkdir, dil nə gərəkdir.

Çay çaya qovuşmaz sular daşmasa,
Ulduzun ulduzla ünsiyyəti var.

Göydə buludlar da qoşalaşmasa,
Nə ildırım çaxar, nə yağış yağar...

Yol tapa bilərmi saz ürəklərə,
Mizrab asta-asta telə dəyməsə?
Çıxarmı qönçədən tək bircə kərə,
Bülbülün nəfəsi gülə dəyməsə?

Öz el-obasını tərک etdiyindən,
Tək-tənha dolanır bayquş bu gün də.
Kolların dibində tək bitdiyindən,
Boynu bükük olur bənövşənin də.

Od vurmasa, qabda su daşa bilməz,
Quş da tək qanadla dağ aş bilməz.
Kösöyün ikisi çöldə də yanar,
Biri ocaqda da alışa bilməz.

Qəlbimdə min sözüm, min söhbətim var,
Mən deyim, siz deyin, dil yorulmasın.
Yığılın, yığılın başıma, dostlar,
Mənim bir günüm də sizsiz olmasın.

Dostların qəlbidir yurdum, məskənim,
Ürəkdə bir nisgil gərək olmasın.
Sağlığım bir yana, a dostlar, mənim
Soyuq məzarım da heç tək olmasın!

Mart, 1956

FÜZULİYƏ

Boylanırsan günəş kimi
Sən dörd əsrin arxasından.
Arzuların dodaqlarda
Çiçək açdı zaman-zaman.

Yerin-göyün dərdi ilə
Bağrın qubar bağlamışdır.
Sənin böyük məhəbbətin
Əsrlərlə ağlamışdır...

Sən eşq, idrak aşiqisən,
Kədər alıb, kədər satdın.
Öz eşqinlə neçə-neçə
Nəsilləri sən ağlatdın...

Ahından gül-çiçəklərin
Sinəsinə çəkildi dağ.
Sənin qapanmış qapını
Səba yeli açdı ancaq.

Uzun hicran gecələri
Şamlar oldu sirdaşların.
Şam əridi, sən əridin,
Şeirə döndü göz yaşların.

Göz yaşından yaratdığın
İnciləri yana-yana,

Özün düzdün ürəyindən
Keçib gedən qəm sapına...

“Rüşvət deyil” - deyə sənin
Almadılar salamını,
Tarix aldı ancaq sənin
Salamını, kəlamını.

Oldu para-para bəxtin,
Oyanmadı qara bəxtin.
Nalən duyan ürəkləri
Öz yuxusundan oyatdı.
Aşıb dilsiz əsrləri
Əsrimizə gəlib çatdı.

Çatmadı daş ürəklərə
Öz əsrində səsin ancaq...
Dörd yüz ili aşan qəlbin
Öz sinəndə oldu dustaq...

Qəzəlində yer kükrədi,
Göy gurladı, sel çağladı.
Töküb isti göz yaşları,
Hönkür-hönkür hey ağladı,
Dünya sənin səsin ilə,
Sən dünyanın səsi ilə...
Milyon ciyər nəfəs aldı
Bir ciyərin nəfəsilə.

Dekabr, 1956

AYRILIR

Səməd Vurğunun vəfatı münasibətilə

Şirin nəğməkarı elin, obanın
Obadan ayrılır, eldən ayrılır.
Tərən asımandan, qartal qayadan,
Aşığın mizrabı təldən ayrılır.

Dumana büründü vəfalı dağlar,
Ceyrana deyən ki, Muğan qan ağlar,
Ona tərif deyən böyük nəğməkar
Muğandan ayrılır, Mildən ayrılır.

Xalqın ürəyini alan şairin,
Göy kimi boşalıb dolan şairin,
Səsi bu çöllərdə qalan şairin
Ayağı dərədən, çöldən ayrılır.

Yas tutub Vurğuna bu Araz, bu Kür
Bu gün ağlamasın qoy hönkür-hönkür.
Neçə əsrlərə qovuşan ömür
Bu gündən, bu aydan, ildən ayrılır.

28 may, 1956

ŞAIR

*Gözəl şairimiz Osman Sarıvəllinin
50 illiyi münasibətilə*

Əlli yaşın tamam oldu,
Yaşa yüz il hələ, şair!
Təzə-təzə əsərlərlə
Ömrə ömür cala, şair!

Bağlı olsa hər kəs yerə,
Başı dəyər fələklərə.
Ürəklərdən ürəklərə
Gərək körpü sala şair!

Bu körpünü sən salmısan,
Sazı Vaqifdən almısan.
Sən bu sazı çox çalmısan,
Yenə onu çal, a şair!

“Öz səsim var mənim” - dedin,
Hər rüzgara baş əymədin.
Ömrün boyu sən döymədin
Gah mıxa, gah nala, şair!

Sən qaranı seçdin ağdan,
Şeirin çıxdı çox sınaqdan.
İlhamını bu torpaqdan
Hələ çox-çox al, a şair!

Gəzdin eli qarış-qarış,
Hamı sənə bir dost, tanış.
Sözlərində çiçək açmış
Tarla, meşə, tala, şair!

Şeirində “quzular” mələr,
Bu torpağın ətri gələr.
Düzüləbdür “bənövşələr”
Sən keçdiyin yola, şair!

Ürəklərdir sənin yerin,
“Dəmirəndir sətirlərin.”*
Bundan sonra sözün, şeyrin
Poladdan sərt ola, şair!

Bir qardaşdır hünər sənə,
Qoy yar olsun zəfər sənə.
Can sağlığı istər sənə
Ömrü boyu, bala şair.

Noyabr, 1955

*O.Sarıvəllinin “Dəmir sətirlərim” kitabına işarədir.

SAAT

Qolumda bir saat var, mən dinirəm, o dinir,
Qəlbimin vurğusuyla bir vurur, bir səslənir.
Onun hər çıqqıltısı ömürdən bir anımdır,
Bir gəmiyə bənzəsəm, o mənim sükanımdır,
Durub yolum üstündə, o mənə yol göstərir,
Həyatımda hər saat bir hadisə baş verir.
Çıq!
Çıq!

Bir-birinə bənzəsə də vurğular,
Vurğularda səslənən hər anın öz hökmü var.
Neçə-neçə sevinclə, qəmlə ötür bir ömür,
Saatın səsi birdir, hökmləri cürbəcür!

Dekabr, 1956

ATANI ÇOX SEVİRSƏN, YA BALANI?

Külək əsir, su axır,
qönçə dönüb gül olur,
Bir buğda danəsindən
sabah yüz sünbül olur.
Dünənki sıx buludlar
yağışa dönür bu gün,
Dünənki boz təpələr
yaşıl görünür bu gün.

Keçən ilki qələmə
bu il göyə ucalır,
Uşaqlar cavan olur,
cavanlar da qocalır.
Axar suda dalğalar
Bir-birini qovalar.
qovur gələn, gedəni,
Mən atamı, balam da
əvəz edəcək məni...

Sorur məndən ürəyim:
- Atanı çox sevirsen,
ya balanı?
- Nə deyim?
Canımızı övlada
niyə qurban deyirik?

Bizi qoca dünyada

əvəz eləyənləri
niyə çox istəyirik?
Saatın əqrəbləri
sağdan-sola dolanır.
İnsan oğlu özünü
özündən sonrakına
Daha çox borclu sanır.

Noyabr, 1956

KAMAN SƏSİ

Üzeyir bəyin xatirəsinə

Kaman səsi, kaman səsi!..
Qoca Şərqin “aman” səsi...

Səsin dildən-dilə düşsün,
Gah bəmə, gah zilə düşsün.
Tellərindən axan yağlı
Könlümdəki telə düşsün.

Nəfəsindən aldı şəhi
Çöldə çiçək, bağçada gül.
Bu naləni, bu cəh-cəhi
Səndən aldı sarı bülbül.

Bağrı yandı al lalənin -
Səsindəki qəmdən sənin.

Sən yerlərin şikayəti,
Göylərin də kədərisən.
Gecələrin qaranlığı,
Səhərlərin dan yerisən!..

Kaman inlər,
Yaman inlər.
Kaman deyil, uzaq, uzaq
Zaman inlər, zaman inlər.
Kaman inlər,

Yaman inlər,
Uçan quşlar göy üzündə
Qanad saxlar, onu dinlər.
Fikrə gedər
Gur bulaqlar.
Uca dağlar
Onu dinlər.

Kaman inlər,
Yaman inlər,
Ətir saçmaz
Gül-çiçəklər,
Durar uçmaz
Kəpənəklər,
Onu dinlər, onu dinlər.

Kaman inlər,
Yaman inlər,
Daş ürəklər
Onu dinlər.
Əl boşalar,
Yerə salar
İntiqamçın qaldırılan
Qılıncları onun səsi,
O - həyatın fəlsəfəsi!..

Qoca tarix izlər açır
Xalqın dərya kamalında.
Bir əsrin öz dərdi yatır
Muğamatın hər xalında.

O, səs deyil, bir kitabdır,
Gah açılır, gah bağlanır.
Xalqın böyük tarixidir,
Qarşımızda varaqlanır.

Nə olar ki, bir qədər də
Qaşını çat, düşün, oğlan,
Gəl göllərdə cövlan etmə,
Dəryalara baş vur, oğlan.
Gülməyi də bacarammaz,
Ağlamağı bacarmayan.

İyul, 1956

GÖYGÖL

Salıb öz çiyninə əlvan şalını
Göy sular üstündə qayalar üzər.
Göygöl, təbiətin öz camalını
Özünə göstərən güzgüyə bənzər.

Sənin rənginmidir əks edən göyə?
Göygöl, hansı rəssam yaratmış səni?
Sənintək şeirim də dönüb güzgüyə,
Sənə göstərdi gözəlliyini...

Avqust, 1956

QONAQ

“Beş günlük qonağam” - deyib dünyada
Özünü aparır çoxu qonaqtək.
Ömrünü, gününü verib o bada,
Deyir: “Bu dünyada ancaq kef çəkək!”
Qaydadır, yad evdə axmaq bir qonaq
Yeməyə, içməyə güc verər ancaq.

İyul, 1956

RƏSSAM

Dünən bir rəssam ilə görüşdük bulvarda biz...
- Təzə nə çəkirsiniz?
Deyəsən, heç açmadı bu sualım rəssamı,
Dedi: - Başqa sənətə verdim daha ilhamı.
Rənglərlə oynamaqdan, düzü, lap yorulmuşam,
Sənətimi dəyişib, indi həkim olmuşam.
Dedim: - Məqsədin nədir?
Dedi: - Axı, rəsmdə buraxdığın nöqsanın
Örtmək olmur üstünü, səhvin tez düşür səsə.
Ancaq həkimlikdəsə,
Nə qədər səhvin olsa, nə dərd elə, nə qəm çək,
Hamısının üstünü torpaq özü örtəcək!..

İyul, 1956

MƏNİM BİR QONŞUM VAR

Mənim bir qonşum var, yaşı ötsə də,
Düşməyib hələ də köhnə həvəsdən:
Qiymətli daşlarla, mirvarilərlə.
Qiymətə mindirir özünü qəsdən.

Görəsən bilirmi bu adamcığaz,
Ən böyük ziynəti insandır yerin.
Canı əynindədir, canlı ziynəti
Cansız ziynət ilə bəzəyənlərin.

İyun, 1956

SİZ NƏ GÖZƏLSİNİZ...

Siz nə gözəlsiniz güllər, çiçəklər,
Necə də al-əlvən don geyinibsiz.
Baxdıqca doymayır sizdən ürəklər,
Hardan almısınız gözəlliyi siz?

Bu həsnü vermişdi təbiət sizə,
Nola danışmağa dil də verəydi!..
Deyəsən, tutuldu güllər bu sözə,
Deyəsən onların xətrinə dəydi.

Qızılgül titrədi öz nəfəsilə,
Titrətdi bağçada gül - çiçəkləri.
Söylədi: - Dilinlə öyünmə belə,
Hər gülün dilidir onun öz ətri!

İyul, 1956

DOSTUMA

Arzu olsun, əməl olsun hər dövlətin, hər varın,
Arzuların, əməllərin ömrünə yelkən olsun!
Mən istərəm, qarşıdakı sənin ömür yolların
Uzun olub dar olunca, qısa olub gen olsun!
Yaşayanda elə bil ki, sən ölümdən uzaqsan,
Öləndə də, əmin ol ki, daim yaşayacaqsan!

Fevral, 1957

MƏN NECƏ ŞAD OLUM

Sorursan nə üçün kədərlisən sən?
Deyirəm: - Bu mənim öz aləmdir.
Mən necə şad olum? Səni şad edən
Mənim kədərimdir, mənim qəmimdir.

Fevral, 1956

OLMAZ

Sözündə möhkəm olanlar cahanda xar olmaz,
Yaman günündə qaçan dostda namus, ar olmaz.
Günəşli gündə səni kölgən izləyər, ancaq
Buludlu gündə qaçar, onda etibar olmaz!..

Dekabr, 1956

CEYRAN

Soruşma, qarşında lalam niyə mən?
Ceyranım, heyranam gözəlliyə mən.
A mənim qəlbimin eşqi, ilhamı,
Sənə səndən özgə heyrandır hamı!

Mən ayna olsaydım, sənin nə dərdin,
Tutardım özümü üzünə vallah.
Məndən daha betər heyrətlənərdin
Sən heç kəsə deyil, özünə, vallah!

Fevral, 1957

GÜNƏŞDƏN GEN DÜŞƏNDƏ

Dolanıram başına
dolanan dövran kimi ,-
Yer günəşin başına
müdam dolanan kimi.
Həsrətinin odunda
ürək əritmişəm mən,
Sənin ayrılığında
kamala yetmişəm mən.
Ulduzum, günəşimsən
həsrətinə can yanır,
Günəşdən gen düşəndə
ulduzlar işıqlanır.

Dekabr, 1956

İTİRİLMİŞ MƏHƏBBƏT

Dedilər: “Səbr elə”, necə səbr edim?
Eşqimin naləsi qalxıbdır zilə.
“Səbr kitabını” mən əzbərlədim,
Yadımda qalmadı bir sözü belə.

Eşqində tapınca səadətimi,
Dedim ki: - “Nə qəmim, nə dərdim, ay qız!
Səninlə tapdığım məhəbbətimi
Sənin həsrətində itirdim, ay qız!”

Fevral, 1957

GEÇƏLƏR

Şəmsi Kərimov bəstələmişdir

Tellərini dolayır boynuma ay, gecələr,
Mənim sirdaşımsınız, gecələr, ay gecələr!
Ürəyimdə səhərin necə həsrəti varmış...
İntizar anlarında gecə uzun olarmış...
Quşək uçur xəyalım hardan - hara gecələr,
Mən həsəd aparıram yatanlara gecələr!
Fikrim dağda, dərədə, yuxu hara, mən hara?!
Kırpıqlərim sancılır ox kimi ulduzlara.

Fevral, 1957

PƏRVAZ OLANDA...

Sızlar ürəyim, könlümə cövrün az olanda,
Təskin oluram hicr dağı çarpaz olanda.

Könlüm açılır hər dəfə gördükdə camalın,
Güllər açılır bir dəfə, ancaq yaz olanda.

Hər bir ürəyin öz sözü, öz aləmi varmış,
Eşq aləm olar - ortada bir az naz olanda.

Cismin dolaşır harda bəs ey Bəxtiyar oğlan,
Könlün yarın ardınca uçub pərvaz olanda?

Sentyabr, 1956

O AXŞAM

Ah!.. Ah!.. Heç özüm bilməyirəm nəydi o axşam,
Sevdaı, bir əfsanəvi səhnəydi o axşam.

Ay nur çilədi, göz elədi ulduza ulduz,
Əllər ələ, dillər dilə çox dəydi o axşam.

Tez gəldi, o tez getdi, tutub saxlamaq olmaz,
Röya kimi, xülya kimi bir şeydi o axşam...

İçdim, ötüşüb günlər o gündən, yenə ancaq
Sərxoş kimiyəm ah!... Necə bir meydi o axşam?!

Noyabr, 1956

OYANMASIN

Ahəstə vur o mizrabı qoy yar oyanmasın,
Hər pərdəsində qəm var, ələm var, oyanmasın.

Ahından od tutub alışar cümlə dağ, dərə,
Gəl eylə çal ki, ahına rüzgar oyanmasın.

Min-min çiçəklər hey dolanır başına gülün,
Bilməm necə üzüm gülü, gülzar oyanmasın.

Eşqim cavabsız inlədi könlümdə saz kimi,
Acizliyim olar ona aşkar, oyanmasın!

Noyabr, 1956

HEYRANIN OLSUN!..

Kaş bircə nəfər dərd bilən cananın olsun!
Qəm etmə könül, cümlə cahan düşmanın olsun!

Ey gül! Vurulantək ovu tez qaldırar ovçu,
Vurdun məni, qaldırmadın ancaq, qanın olsun!

Yandırdın özün könlümü, yan durdun özün də,
Barı onu söndürməyə meylin, qanın olsun.

Hər an mənə bir dərd gəlir hər baxışından,
Min dərdimin ancaq birinə dərmanın olsun.

Hər baxmaq ilə qətlimə verdin neçə fərman,
Adilsən əgər, bir cana bir fərmanın olsun.

Hüsnün deyil, öz namusun, öz ismətin ancaq,
Dünyada sənin şöhrətin odsun, şanın olsun.

Ey Bəxtiyar, olma bu qədər heyran o mahə,
Sən heyran olantək, o da qoy heyranın olsun!

İyul, 1956

BİR MƏNƏM, BİR DƏ SÜKUT...

Gecə keçmiş yarıdan, gəlmədin, ey nazlı sənəm,
Nə gələn var, nə gedən, bağçada yalnızca mənəm.

Səni gözlər gözümlə, atəş saçaraq yollarına,
Gəl, gülüm, gəl, daha gəl, yandı könül, qıyma ona.

Vaxt keçir, ay dolanır, indi doğar nurlu səhər,
Əqrəb əqrəblə görüşdü, yenə sən gəlmədin, ah!..

Uyuyur indi həyat, göydə sükut, yerdə sükut,
Bir mənəm gözləyən həsrətlə səni, bir də sükut...

Yanvar, 1954

SƏNİ GÖRƏNDƏ

Açmaq istəyəndə sənə qəlbimi,
Dodağım bağlanır, dinə bilmirəm.
Mən özüm yanıram bir çırağ kimi,
Ancaq gözlərimdə qaralır aləm.

Ulduzlar itməzmi üfəqdə tək-tək,
Günəş saçlarını göydə hörəndə?
Sinəmdə quş kimi çırpınır ürək,
Özümü görmürəm səni görəndə.

Aprel, 1954

SƏNDƏ QƏLB OLSAYDI...

Ala gözlərinin həsrətindəyəm,
Xeyli zamandır ki, izlərəm səni.
Yollara, izlərə kəsilib həmdəm,
Döngələr başında gözlərəm səni...

Ayağın altında qalan ot kimi,
Ötürsən yanımdan nə saymazyana.
Bilmədim, sən necə çaldın qəlbimi,
Özün bir yanasan, nazın bir yana.

Ürəyim də çıxdı mənə vəfasız...
İtirdim mən onu, itirdim yaman.
Səndə qəlb olsaydı, ey qəlbi daş qız,
Deyərdim, qəlbimi sən aparmısan.

May, 1954

ANA MƏKTƏB

Səid Rüstəmov bəstələmişdir

Kəndimizdə bir bina var,
Baş endirir ona dağlar.
Qucağında həyat çağlar,
Biz borcluyuq sənə, məktəb!
Ana məktəb, ana məktəb!

Ömrümüzün bu çağında -
Ataların torpağında,
Sənin isti qucağında
Boy atırıq, ana məktəb!
Biz borcluyuq sənə, məktəb!

Biz sevirik səni hər an,
Kəndimizə nur yayırsan,
Gözlərə nur paylayırsan
Ana məktəb, ana məktəb!
Biz borcluyuq sənə, məktəb!

Oktyabr, 1952

UÇUR DURMADAN İLLƏR

Səid Rüstəmov bəstələmişdir

Bir qanadlı quş kimi
Uçur durmadan illər.
Bəhrəsiylə eyləyir
İnsanı heyran illər.

Hər çiçəyin öz ətri,
Hər quşun öz səsi var.
Ötüb keçən hər ilin
Bir cür hədiyyəsi var.

Sizin qüdrətinizlə
İllər, illər ay illər,
Gülüstana çevirdi
Səhraları nəsililər.

Ötən ili gül kimi
Döşümüzə taxırıq.
Gələnlə inamla,
İftixarla baxırıq.

Dekabr, 1956

OLDU

Şəfiqə Axundova bəstələmişdir

Əllərini üzüb məndən
Yarım birbaş gedən oldu.
Can deyib, can eşidərdik,
Bu ayrılıq nədən oldu?..

Yaranmışam məhəbbətdən,
Pay almadım sədaqətdən.
Bu həsrətdən, bu möhnətdən
Gözüm yaşı dən-dən oldu.

Öz eşqimdən, diləyimdən
Ayrı düşdüm illərlə mən.
Ancaq səndən ayrı gəzən
Ürək deyil, bədən oldu...

Avqust, 1955

GECƏ BULAQ BAŞINDA

Elza İbrahimova bəstələmişdir

Sakit axıb gecələr
Bulaq nələr danışır?
Elə bil ki, nağıllar,
Əfsanələr danışır.

Sırrlərlə doludur
Gecələr bulaq başı.
Onun zümzüməsidir
Gecələrin sirdaşı.

Səpələnib toz kimi
Şırıltıyla axan su.
Neçin pozur gecənin
O dərin sükutunu.

Bəzən aylı, süd kimi,
Bəzən qara gecələr.
Bulaq laylamı çalır
Yatanlara gecələr?

Nə deyir laylasında
Ötüb qumrular kimi?
O, keçmişin naləsi,
Gələcəyin sirrimi?

Bulaq nə deyir, görən,
Hey axdıqca şırhaşır?
Gündüz gördüklərini
Gecəyəmi danışır?

Avqust, 1956

VERƏRDİM

Mən bir tarzən olub çala bilsəydim,
Arzumu, sözümü telə verərdim.
Xanəndə eşqimi car eyləsəydi,
Min bəmi bir kəsik zilə verərdim.

Bülbül nalə çəkər vüsal dəmində,
Gülün ləçəkləri solar çəməndə.
Təbiətin hökmü olsaydı məndə,
Qanqalın ömrünü gülə verərdim.

Sevgilim, seyr edək gəl bu aləmi,
Gəl, bayram eyləsin qoy vüsal dəmi,
Səninlə olduğum bir dəqiqəmi
Sənsiz keçirdiyim ilə verərdim!

İyun, 1956

BƏYƏNMƏDİ

Sərçə uçdu budağından,
Budağını bəyənmədi.
Bağa çıxdı çanağından,
Çanağını bəyənmədi.

Bu torpaqdan yaranmış can,
Bu torpağa ola qurban.
Yad ocaqda əl qızdıran
“İsinmişəm” - deyənmədi.

Bağlı olsan torpağa sən,
Nə oddan qorx, nə küləkdən.
Xan çınarı, söylə, nədən
Tufan qopdu, əyənmədi?!

İyul, 1955

DAŞLARA YAZDIM

(Romans)

Mən bir namə yazıb göndərdim sənə,
Uzaq çəmənliyə görüş də verdim.
Bir saat vaxtını qıymadın mənə,
Mən sənə ömrümü qurban verərdim.

Gəlmədin, dolaşdım çəmənlikdə tək,
Evə də getmədim, getmədi ürək.
Dikib gözlərimi kənd yollarına
Gəzdim dağda, daşda mən yana-yana.

Yenə namə yazdım, dübarə yazdım,
Özüm də bilmədim heç hara yazdım.
Cavabsız eşqimi, məhəbbətimi
Ayaq izlərimlə daşlara yazdım.

İyun, 1956

MƏHƏBBƏT

Əzəldən həqiqət aşiqiyəm mən
Başqa cür yaratmış təbiət məni.
Əsərəm, coşaram dəryatək, ancaq
Yaşatmaz kin məni, küdurət məni.

Nə murada yetdi, nə kama çatdı,
Özgə qapısına kim ki daş atdı.
Ömrün yollarında məğrur yaşatdı -
Əhdimə, sözümə sədaqət məni.

Könüllər dil açır hər xoş bəstədə
Bülbüllə qocalmaz gül qəfəsdə də.
İllər qocaltsa da, son nəfəsdə də
Qocaltmaz dünyada məhəbbət məni.

Avqust, 1956

YAŞADIQCA...

Özümə bir dalda seçdim, -
Budaqların çətrini mən.
Dedim ki, qoy şeirə salım
Gül çiçəyin ətrini mən.

Düşünürəm səhər-axşam,
Tez oyanıb, gec yatıram.
Öz qanımla yaradıram
Şeirimin hər sətrini mən.

Həyat şirin, ömürsə kəm,
Hər bağçadan bir gül dərəm!..
Yaşadıqca çox bilirəm, -
Yaşamağın qədrini mən!

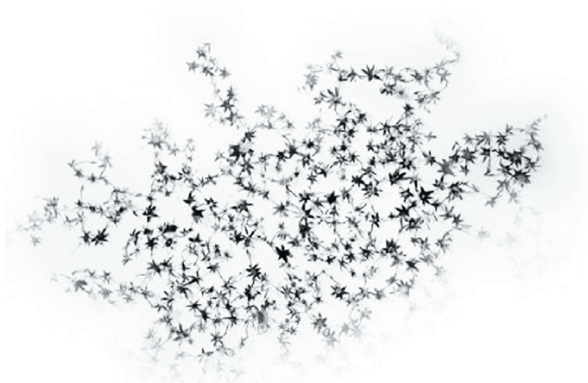
İyun, 1956

“AYLI GECƏLƏR”

kitabından
(1958)

*Ay buludlar arxasında
Gah gizlənir, gah boylanır,
Çiçəklərin ləçəyində
Çillə-çillə işıq yanır.*

B. Nəbiyev

KÖNÜL ÇİÇƏKLƏRİ

Kiçik bir hədiyyədir sənə, ey əziz Vətən,
Könül çiçəklərimdən bağladığım bu dәмət.
Öz səsimlə səslənən sənətimin əzəldən
Gözü qadir əməkdir, bəbəyisə məhəbbət.
Könlüm Vətən torpağı, arzum qızıl bir səhər,
O torpaqdan göyərmiş şeir adlanan çiçəklər.

1957

QƏLƏM YOLDAŞLARIMA

Biz, ey qələm dostlarım, bəxtəvərik, bəxtəvər,
Elə bil ki, bizimçün yaranmışdır bu göy, yer.
Bəzən bizə bu dünya qərribə görünsə də,
Həyatımız əriyib sətirlərə dönsə də,
Xoşbəxtik, çünki bizim ömrümüz ellərindir,
Yuxusuz gecələr də bizə baldan şirindir...

Salxım-salxım sallanıb göydə sürünən bulud,
Bir qara daş, bir budaq, ya da saralmış bir ot,
Təzə anadan olmuş çağanın “inqa” səsi,
Dağların zirvəsindən bir daşın gillənməsi,
Səhərlər “Qapımızı açan səba yelləri”,
Gözəllərin alnında halqalanan telləri,
“Boynubükük bənövşə”, quzeylərin dumanı,
Bir “yaşılbaş sonanın” Kür üstündə cövlanı,
Bir mahnı, bir gözəl söz, bir şəkil, bir mənzərə,
Bir uçuq ev, bir ləpir, otsuz, susuz bir dərə,
Bir qocanın qış günü “çöldə odun yarması”,
Dəryada bir yelkənin “tək-tənha ağarması”,
Qaya başında bitən ya bir ağac, ya bir kol,
Üstünü qanqal basan ya bir cığır, ya bir yol,
Unudulmuş sayılmaz, bir “Körpünün həsrəti”,
“Köksü sarı bülbülün” nəğməsi, şikayəti,
Mizrab olub dindirir telini qəlbimizin,
Hiss edirik, duyuruq hər şeyi dərin-dərin.

Duyğumuz çıraq tutur bu dünyada hər şeyə,
Saatlarla çəkilib xəlvəti bir guşəyə

Düşünmək də bizimçün xoşdur yaratmaq qədər,
Bizim qəmxarımızdır xəyallar, düşüncələr!..
Hər şey, hər şey dərindən iz salır qəlbimizə.
Bəxtəvərik, a dostlar! Ana təbiət bizə
Duymaq üçün qəlb verib, yanmaq üçün köz verib,
Yalnız baxmaq üçün yox, görmək üçün göz verib...

Fevral, 1953

MƏNİM YOLUM

Min dəfə, milyon dəfə
Doğulsaydım, yenidən
Şeir, sənət yolunu
Götürərdim yenə mən.

Bu yol mənim dövlətim,
Bu yol mənim varımdır,
Bir-birinə calanan
Polad misralarımıdır.

Bu yol eniş-yoxuşlu,
Bu yol daşlı, kəsəkli.
Bu yol qarlı-boranlı,
Bu yol çənli, çisəkli.

Onun dolaylarını
Düz çıxan ayaq gərək,
Bu yolda sübhə qədər
Gecələr oyaq gərək.

Bu yolun cəfası çox,
Əzabı çox, dərdi çox.
Bu yolu yıxılmadan,
Büdrəmədən keçən yox!

Bu yolun hər cövrünə
Tab edəsən sən gərək.
Bu yolun şaxtasını,
Əridən ürək gərək!

Elə bir ürək ki, o
Yansın, külə dönməsin.
Hər misranın başında
Alovlansın, sönməsin!

Bu yolda düşmənin də,
Dostun da çox olacaq.
Alqışdan vəcdə gəlib,
Hədədən qorxma ancaq!

Öz ilhamım, öz səsım
Uçan atımdır mənım,
Düşmənimin nifrəti
Mükafatımdır mənım!

O gün ki, öz könlümü
Bu çətin yola verdim,
Şaqlı gülüşlərimi,
Dinliyimi itirdim.

Ömrümü şeir oduna
Əritdim gilə-gilə,
Bu yolda qara saç
Dəyişdim ağ saç ilə.

Bu yolda öz həyatım,
Dinliyim unuduldu.
Əbədi narahatlıq
Mənım qazancım oldu.

Narahatam, narahat,
Düşünürəm dəmbədəm.
Dünən yazdıqlarımı
Bu gün heç bəyənmirəm.

Alışmasa, yanmasa,
Ocaqda da köz olmaz.
Qasırğasız bir meşə,
Dalğasız dəniz olmaz!

Xoşdur mənə könlümün
Dalğalanan hər anı,
Min günün dincliyindən
Bir günün həyəcanı.

Min dəfə, milyon dəfə
Doğulsaydım, yenidən
Şeir, sənət yolunu
Götürərdim yenə mən.

Yol var, həyatda yoxdur,
Ancaq xəyaldan keçir;
Yol var, yollar hamısı
Gəlib o yoldan keçir.

Nədir yolumun adı?
Düz amalım, düz eşqim!
Bələdçimdir bu yolda
Öz amalım, öz eşqim.

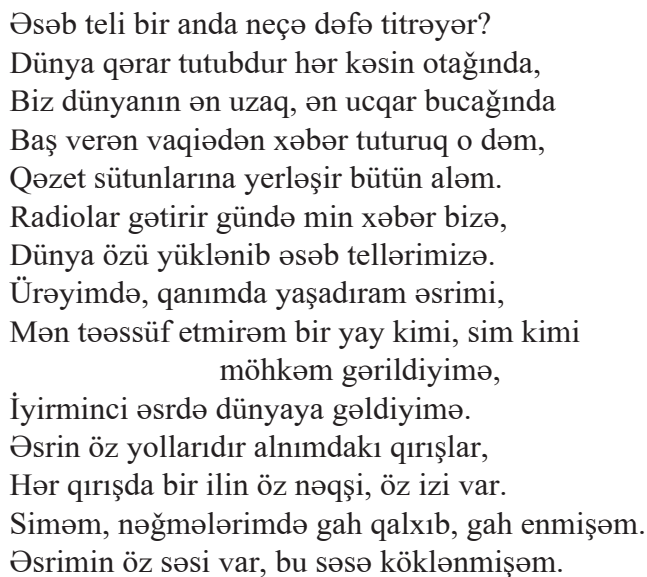
Amalım öz şərəfim,
Namusum, izzətimdi,
Dövlətimə, xalqıma
Sonsuz məhəbbətimdir.

Şəki. Avqust, 1957

İYİRMİNCİ ƏSR

İllər cığırılar açmış alnımda dərin-dərin,
Biz elə bir əsrdə doğulduq ki, bu əsrin
Hər anı bir yenilik, hər günü bir inqilab,
Dəqiqəsi bir fəsil, hər saati bir kitab.
Gül deyil, barıt qoxur əsrimizin nəfəsi,
Vurur qulağımızda dəmir səsi, tunc səsi.
Çəkişmələr içində tez qocalmış əsrimiz,
İki cahan hərbinə yola salmış əsrimiz.
Qırx beşinci ildə... Bağrı yanıqdır yerin.
Uzaq vuran topların, avtomat tüfənglərin
Lülələri yazacaq bu əsrin tarixini,
Dünya qoca dünyadır, ancaq sakinlər yeni.
Əsrimiz atom əsri, od əsri, tufan əsri,
Ağıl əsri, güc əsri, əsəb, həyəcan əsri.
Əsrimiz siniflərin əlbəyaxa döyüşü,
Əsarətin ölümü hürriyyətin gülüşü.
Əsrimiz - məhkumluğun təməlindən uçması,
Əsrimiz əqidələr, fikirlər toqquşması.
İnsan yeni, dil yeni, fikir yeni, iş yeni,
Bəşərin beş yüz ildə gedə bilmədiyini
Gedir bir neçə ildə bu əsrin adamları,
Al gündüzə döndərir qaranlıq axşamları.
İldırımın sürəti arxada qaldı dünən
Əqilin sürətindən, zəkanın sürətindən.
Ey mənim yaşıdlarım, bəzən bir gün içində
İllər yaşayırıq biz,
Teleqraf tellərinə bənzər əsəblərimiz.
Hər gün yeni bir xəbər -

16 yanvar, 1958

VAXT ÇATIŞMIR

Ey an, ötüb keçmə, dayan!

V.Höte

Biz hey ömrümüz boyu “vaxt çatışmır” deyirik,
Vaxtı vaxtın özündən borc almaq istəyirik.
Bizə baxmır, vaxt ötür... İş çox, vaxt az... ömür az...
Bir saatın arzusu neçə ömrə sığışmaz.
Kitablara baxanda qaralır gözlərimiz,
Bunları necə, nə vaxt oxuyub qurtaraq biz?
Dünyada hər söz, hər səs, hər lövhə, hər mənzərə
Adamı düşündürür, düşündürür min kərə.
Bülbül bizi çəmənə, gül də bağa çağırır.
Hər şey, hər şey insanı yaratmağa çağırır,
Ah... Hansını görəsən? Ömür keçir, gün keçir
Bir ildə bir ömürdən neçə toy-düyn keçir,
Vaxt ötür, bizə baxmır...
İş çox, vaxt az, ömür az.
Bir saatın arzusu neçə ömrə sığışmaz.
Bəzən fikirləşirsən: günlər qanadlı günlər
Axır belədən belə...
Nə qədər görülməli işim, gücüm var hələ!
Hansından başlamalı?
Özün də bilməyirsən.
Günlər ötür... Sən elə “vaxt çatışmır” deyirsən.
Vaxt çatışmır, çatışmır, işimiz qalaq-qalaq,
Bunları görmək üçün vaxtı hardan borc alağ?
Saatları saxlayın, əqrəblər işləməsin!
İş görək... qoca dünya bizə bekar deməsin!

Bu anamız dünyanın özü bekar deyildir.
Görün neçə min ildir -
O fırlanır, fırlanır günəşin dövrəsinə,
Yorulmaq bilmir yenə.
O görür öz işini, hər işi düz gətirir.
Bizə vaxtı-vaxtında gecə-gündüz gətirir,
Bu dünyada nə qədər
Qoxlanmamış çiçəklər, dərilməmiş meyvələr,
Geyilməmiş libaslar,
Yarımçıq qalan işlər, əsərlər, nəğmələr var.
Onların sahibləri zəhmətdən qaçmamışdır,
Ah... ancaq onların da vaxtı çatışmamışdır.
İş qurtaran deyil ki... iş özü işdən doğur,
Yoxuş, enişdən doğur.
Vaxt çatmaya-çatmaya ömrümüz çatır sona,
Xoşbəxtdir o adam ki, təslim olur vaxt ona!

2 fevral, 1958

İNSAN ZƏKASI

Yerdə insan zəkası
Möcüzələr yaratdı,
Qütbləri kəşf edib
Dəryalara əl atdı.
Neçə ilin yolunu
Qət elədi bir günə,
İldırım, şimşəyi
Əsir etdi özünə.
Qaranlıq gecələri
Yarıb gündüz eylədi,
Düzləri dağ eylədi,
Dağları düz eylədi.
İnsan yer kürəsində
Hər şeyə sahib oldu,
Onun hökmüylə yerdə
Yer təzədən quruldu.
Lakin insan zəkası
Hələ öz qüdrətini
Bu qoca kainata
Göstərə bilməmişdir.
Sirli qoca kainat
İnsanın qarşısında
Hələ əyilməmişdir.
O, sirli bir kitabdır,
İnsanın gözlərilə
Hələ oxunmamışdır.
İnsanın od nəfəsi
Nə ulduza, nə aya

Hələ toxunmamışdır.
Qadir insan zəkası
Sığışmır artıq yerə.
Onun hökmü, qüdrəti
Qalxır sonsuz göylərə.
Çıxıb insan zəkası
Yerin cazibəsindən,
Atdı ilk addımını
Kainata bu gündən...

Taxdı meydan oxuyub -
Aya, ulduza, günə
İnsan yeni bir ulduz
Kainatın köksünə.

İnsan göydə yaratdı
Yeni bir yer kürəsi.
Kainatı yuxudan
Oyatdı onun səsi.

Bu, insan zəkasının
Göydə tənənəsidir.
İnsanın qarşısında
Göy yerə enəsidir!

Yol açıb kainata,
Hücuma keçmişik biz.
Qədim nağıllardakı
Möcüzləri gözüylə
Görür nəsillərimiz!

Oktyabr, 1957

TƏQVİMİN VARAQLARI

Ey hər gün təqvimindən bir varaq cıran oğlan!
Əllərin titrəyirmi onu qoparan zaman?
Atdığıın varaq kimi günlər gedir ömürdən,
Sən də atılacaqsan yaransan da dəmirdən.
Sən elə zənn etmə ki, təqvimdən varaq düşür,
Ömrünün ağacından gündə bir yarpaq düşür.
Cırdığıın varaqları oxumadan atma sən,
Tarixini, ruhunu yerdə tapdalatma sən!
Hər cırdığıın varaqda tarixin izi qalmış,
Orda əcdadımızın əməlləri yazılmış.
Hər varaqda gülümsər neçə tarix, neçə ad,
Neçə döyüş, neçə qan, neçə ah, neçə fəryad...
Səslənsin qulağında xalqımızın haqq səsi -
Cavanşirin, Babəkin, Koroğlunun nərəsi.
O varaqqlar xalqının tarixidir, varıdır,
Mübarizə yolları, qələbə yollarıdır.
Bu yollar namus yolu, şərəf, qeyrət yoludur,
Bu yollar başdan-başa qurbanlarla doludur.
Canlansın xatirində o əyyamlar, o dəmlər,
Varaqqlarda gördüyün o qırmızı rəqəmlər
Məğrur əcdadımızın qanı ilə yazılmış,
Hər varaqda bir eşqin tarixi, izi qalmış!
Ey hər gün təqvimindən bir varaq cıran oğlan!
Əllərin titrəmirmi onu qoparan zaman?
Qoy titrəsin əllərin, sən düşün dərin-dərin,
Gözlərinin önündə dayansın əməllərin!

Şəki. 21 avqust, 1957

SƏRHƏD AĞACLARI

Çəmənələr, çayırılar, göy biçənəklər
Düşmür xəritəyə nədən çox yerdə?
Ancaq sərhəd boyu duran dirəklər
Qırmızı xətt cızır xəritələrdə...

Üstü dama-dama bu dirəklərin
İki tərəfi var, iki üzü var.
Bircə üzünü də itirər yəqin
Bu dünyada iki üzlü adamlar.

Bu taxta dirəklər, yəqin bir zaman
Meşədə vüqarlı bir ağac olmuş.
Şərəflə ömr edib yaşadığından
Quşların yuvası ona tac olmuş.

Artardı vüqarı onun anbaan
Azad quşlar üçün olduqca sığnaq.
O vaxt nə bilsin ki, ötəcək zaman,
Özü azadlığa sərhəd olacaq.

Onun sakinləri verib səs-səsə,
İstədiyi yerə uçardı şən-şən,
O da şadlanardı bundan... Bu günşə
Sərhəd qayırmışlar onun özündən.

O vaxt nə bilsin ki, insanların da
Alınına səlbətək o, dəyəcəkdir,
Bir zaman başının üstündən onun
Quşlar da ötüşə bilməyəcəkdir.

Meşədə vüqarlı bir ağac ikən
İstərdi insana o, yoldaş olsun.
Yoxsulun evində ya bir pilləkən,
Ya bir dəhrə sapı, ya bir xış olsun.

Talei başqa şey göstərdi ona:
Sədd oldu insanın arzularına.

Başının üstündə dayanır bulud,
Onun dövrəsində rüzgar inləyir.
O, sərhəd boyunda kötük olunca,
Yoxsulun peçində yanaydım, deyir...

Ey taxta dirəklər, sizi dünəndən
Yetişmiş taxiltək biçib qıraydım.
Yanan ürəklərin atəşilə mən
Sizi tonqal edib alışdıraydım.

Bir çəpər oldunuz əsrlərlə siz
Önündə hər eşqin, hər xoş niyyətin.
Sizin alovunuz qurudar ancaq
Gözünün yaşını bəşəriyyətin!..

Mart, 1955

MƏN SEVİRƏM

Mən sevirəm, məhəbbət şərəfimdır, şanımdır,
Mən bir quşam, məhəbbət sonsuz asımanımdır!
Mən sevirəm, sevgisiz açılmaz gül-çiçəklər,
Mən sevirəm, sevgisiz alışarmı ürəklər?
Mən sevirəm, nurlanır ürəyim sevgilərdən,
Mən sevirəm, sevirəm, yaşayıram demək mən.
Mən sevirəm, sevgisiz quş da bala uçurmaz,
Mən sevirəm, sevgisiz nə qış olar, nə də yaz!
Mən sevirəm, çölü də, mən sevirəm dağı da,
Gülmək qədər sevirəm dolub ağlamağı da.

Eniş enmək istəyən yoxuşu çıxsın gərək,
Sevgidir ömür yolum beşikdən məzaradək...
Mən həm qarı sevirəm, həm yağışı sevirəm,
Həm baharı sevirəm, həm də qışı sevirəm.
Mən sevirəm yurdumu, mən sevirəm elimi,
Bülbül tərənəsitək şirin, ana dilimi.
Mən sevirəm çayların, bulaqların səsini,
Sevirəm çiçəklərin, güllərin nəfəsini.
Sevirəm gözəllərin qarasını, ağını,
Sevirəm sevgilimin nazını, şıltağını.

Sevirəm gülüşünü balaca körpələrin,
Duyuram dərin-dərin, sevirəm dərin-dərin.
Duruşum da məhəbbət, yerişim də məhəbbət,
Gülüşüm də məhəbbət, hər işim də məhəbbət...
Xilqətin də anası əzəldən sevgi olmuş,
İnsan qoca dünyanı sevmək üçün doğulmuş!

Sevgidir yaşamaqçın insana can verən də,
Sevgidir mənə ancaq həyatı sevdiren də.
İşıqı da sevirəm, kölgəni də sevirəm,
Ey ayağımdan çəkən! Mən səni də sevirəm.
Sənin varlığın mənə həyat dərsi öyrədər,
Sən olmasaydın əyər,
Ömür gəlim gah üzüb, toxunmazdı gah daşa,
Yekrəng olardı mənim həyatım başdan-başa.

May, 1957

ZİNDANDA

Tatar şairi Musa Cəlilin xatirəsinə

Yaratmaq eşqilə yaşayan oğlan,
Demə: yaratmağa saray gərəkdir.
Ürək dolu olsa dayanmaz bir an,
Zindana salsan da dillənəcəkdir.

Doldur ürəyini dolmuş göy təkin,
Sükansız gəmidir qayəsiz insan.
Müqəddəs əqidən, böyük məsləkin
Keçirər ömrünü fırtınalardan.

Ağlayan ağladar, yaxılan yaxar,
Yerdən soruşurmu gün doğulanda?
Daşın dibindən də göyərüb çıxar,
Çiçəyin toxumu dolu olanda.

Ürək göylər kimi dolubsa, nə qəm,
Yayda da, qışda da boşalacaqdır.
Boş isə, əlinə götürmə qələm,
Varaqqlar qəlbin tək boş qalacaqdır!

Dol ki, boşalasan, belədir, bəli,
Göz yaşı yaranır qəlb atəşindən.
Dünyanın ən gözəl söz inciləri
Qaranlıq zindanda yaranır bəzən!

23 aprel, 1957

MOABİT

Musa Cəlilin xatirəsinə

Ah, Moabit, Moabit! Ey əsarət yuvası!
Qucağında çalındı hər gün ölüm havası.
Döşəməyə çiləndi arzuların göz yaşı,
Bir-birindən ayırdın neçə yarı, yoldaşı?
Neçə arzu, neçə kam səndə soldu, saraldı,
Neçə ömrün yazını boran aldı, qar aldı.
Onların dərdi ilə alışdımı sinən, de?
Ey əsarət yuvası! Sən bildinmi sinəndə
Yarandı ən möhtəşəm azadlıq nəğmələri?!
O nəğmələr dolaşdı bu dünyada hər yeri,
O nəğmələr tanıtdı səni bütün cahana.
Ah, Moabit, Moabit, batdın günahsız qana!
Adını nəğməsində yaşadan bir insanı
Bəs sən niyə çürütdün, sənin insafın hanı?!
Sən bildinmi, sinəndə böyük bir ürək vurur,
O, daş hasarlarını nəğməsilə uçurur?!.

May, 1957

YENƏ BİR ARZU QALDI

Ananın ürəyində
Ulduzlar durdu səfə,
Bala qığılıtısını
Eşidəndə ilk dəfə.

Arzu doğdu arzudan
Dedi: “Balama qurban
Kəhər atlar, qulunlar!
Balam havaxt dil anlar?”

Uşaq dil də anladı,
Dil açdı: “Ana!” - dedi.
Ana: “Hər dərdin, bala,
Gəlsin bu cana!” - dedi.

Üzünə güldü cahan,
Arzu doğdu arzudan.
Ana dedi: “Bəs haçaq
Balam ayaq açacaq?!”

Bala ayaq da açdı,
Küçədə gəzdı, qaçdı.
Ana qəlbi sığmadı
Fərəhindən göylərə,
Hər bala addımına
Əhsən dedi min kərə.

Arzudan arzu doğdu,
Ana dedi: - “Azdı bu!

Balam da balalartək
Havaxt dərsə gedəcək?!”

Bala dərsə də getdi,
Bala dərsdən də gəldi,
Sanmayın ki, ananın
Arzuları gödəldi.

Ana dedi: “Azdı bu!”
Arzudan arzu doğdu.
Dedi: “Balam bəs haçaq
Məktəbi qurtaracaq?”

Bala məktəb bitirdi,
Ali məktəbə girdi.
Ananın arzuları
Yenə də tükənmədi.
“Ah... bircə tez balamın
Toyunu görüm!” - dedi.

Arzudan arzu doğdu,
O qurtardı, bu doğdu.
Ana bir vaxt gördü ki,
Ömrü axıra yetmiş,
Arzuların odunda
Öz ömrünü əritmiş.

Ana öz balasının
Yolunda can çürütdü.
Bala, anaya çatdı,
Bala, ananı ötdü.

Ah, yenə də ananın
Arzuları bitmədi,
Bu arzular, arzular
Ananı tərk etmədi.

Düşdü əldən-ayaqdan,
Ana tamam qocaldı;
Dünyadan köçəndə də
Ananın ürəyində
Yenə bir arzu qaldı...
Ana getdi dünyadan
Balanın çiçəklənən
Ömrünün yaz çağında,

Ananın arzuları
İndi də təkrar oldu
Balasını böyüdən
Balanın dodağında.

Aprel, 1957

BİR ÜRƏYİN MİN DUYĞUSU

Ürəklər hamısı yumruq boydadır,
Hamısı bənzəyir biri-birinə.
Lakin hər ürəkdə bir aslan yatır,
Baş vurmaq çətindir sirrlərinə.

Hamısı döyünür, yaxşı dinlə sən,
Çətindir ayırmaq, seçmək onları.
Ancaq bir-birinə bənzəmir nədən
Bütün ürəklərin həyəcanları?!

Ey rəssam! Qəlbimi görürsənmi sən,
Çəkə bilərsənmi onun şəklini?
Unutma, bu işi boynuna çəksən,
Ürək yox, duyğusu cəlb etsin səni.

“Eh, buna nə var ki...” - deyə bu dəm sən
Bir parça ət çəkdin, xətrimə dəydin.
Qəlbimi yaşadan döyüntülərdən
Yalnız bircəsini çəkə biləydin!

Ey rəssam, dünyada yeddicə rəng var!
Arzular rəngbərəng, diləklər zəngin...
Hər ürəkdə yatır min cür duyğular,
Onları çəkməyə çatarmı rəngin?!

Sentyabr, 1957

YAY GECƏSİ

Hava meyxos, tərپənməyir
Ağacların yarpaqları.
Gecə keçmiş, qaralmışdır
Evlərin də çıraqları.

Göyün qızıl qəndilləri
Göz vurduqca bir-birinə,
Düşür almas danələri
Budaqların çətininə.

Ay buludlar arxasında
Gah gizlənir, gah boylanır,
Çiçəklərin ləçəyində
Çillə-çillə işıq yanır.

Dağlar, daşlar mürğü döyür,
Elə bil ki, yuxuludur.
Gecələrin qucağında
Həyat gizli, sirr doludur.

Nəsə gizli mənə yatır
Yarpaq səsi, quş səsinə.
Sevənlərin sirrimi var
Gecələrin sinəsində?..

Bu da başqa bir aləmdir,
Göylər işıq, yerlər qara.

Gecə dərin sükutilə
Lay-lay deyir yatanlara.

Sükutun da öz aləmi,
Sükutun da öz dili var.
Ancaq onu qulaq deyil,
Qəlb eşidər, könül anlar!

Sinəsini açıb insan
Qucmaq istər göyü, yeri.
Yatmaq üçün yaranmamış
Doğrusu, yaz gecələri...

Gündüz - oynaq bir uşaqdır,
Baxışından nur tökülür.
Nə dərdi var, nə qayğısı, -
Qah-qah çəkib gülür, gülür.

Gecə isə elə bil ki,
Dünya görmüş bir qocadır,
Baxışı da, gülüşü də
Müəmmalı tapmacadır.

O, düşünür dərin-dərin,
Düşündürür həm də səni.
Ürəyini görəmməzsən
Zilləsən də gözlərini!

Şəki. 19 avqust, 1957

QOCALARMİ?

Şair qalxdı tribunaya,
Dağ başına qondu qartal.
Nəfəsini dərdi hamı,
Bir sükuta qərq oldu zal.

“El bilir ki, sən mənimsən...” =
Deyib durdu, nəfəs aldı.
O duruxdu, o tutuldu,
Şeirin ardı harda qaldı?

Niyə susdun, niyə, şair?
Pərt eləmə gəl məni sən.
Unutdunmu gəncliyində
Oxuduğun nəğməni sən?

Sap qırıldı, mirvarilər
Dağıldımı yoxsa yerə?
Qocalmışımı bizim şair -
Bir xal düşdü ürəklərə.

Öskürərək təkrar etdi
Misrasını o yenidən.
Ah!.. Gəlmədi şeirin ardı,
“Şair, nə tez qocaldın sən!”

Bu dəm kimsə dindi zaldan,
Çatdı onun köməyinə.

Şair tutdu bu misranı
Bülbül kimi ötdü yenə.

Ürəyimi çaldı bu hal,
Pıçıldadım mən bu ara:
- Sənətkarın öz sözünü
El qaytardı sənətkara.

Çünki onun hər kəlməsi
Elin, yurdun öz səsidir.
Ürəyi xalqın ürəyi,
Nəfəsi el nəfəsidir!

Ürəyimdə dedim: - Şair,
Öz kamını sən almısan.
Əlli deyil, yüzündə də
Kim deyər ki, qocalmısan?!

Sən bülbülsən el bağında,
Gəncsən ömrün hər çağında.
Sözü elin dodağında
Yaşayan da qocalarmı?

Yerdən qalxıb ucaldın sən,
Şair deyil “el” deməyən,
Kökü yerə işləməyən
Bir ağac da ucalarmı?

Aprel, 1956

QARA SAÇLAR, AĞ SAÇLAR

Saçlarıma dən düşür, dən düşür, yaman düşür,
Hər baxanda anamın ürəyinə qan düşür.
Bu ağ saçlar, ay ana, səni dərdə salmasın,
Saçımın ağılığından qanın heç qaralmasın!

Alışırım gecələr masa arxasında mən,
Saçlarım da ağarır, qəlbimin atəşindən.
Sən demə ki, balamın bəlkə gizli qəmi var,
Vaxtsız ağaran saçın özgə bir aləmi var.

Ölüm belə qəm deyil bu həyatı duyana,
Mən bu ağ saçlarımla öyünürəm, ay ana!
Qara, şevə saçları təbiət vermiş mənə,
Mən güvənə bilmərəm onun bu töhfəsinə.
Zəhməti həyatımın öz mənası sanmışam,
Ağ saçları həyatda mən özüm qazanmışam.

Sentyabr, 1957

BAHAR VƏ MƏN

İllər keçir axıb keçən sular kimi,
Hər il başqa duyğularla yanır ürək.
Hər gələndə bahar gəlir bahar kimi,
Məni görmür bahar ancaq gördüyütək.

Bahar gəlir, fərəhindən gülür aləm,
Bahar gəlir, hər il gələn bahar kimi.
Mənsə hər il dəyişirəm -
Əynimdəki paltar kimi.

Aprel, 1957

İLK KİTABIN

Nazim Hikmətin Bakıya gəlməsi münasibətilə

Düz otuz il bundan əvvəl, sən damla-damla
“Al günəşi burda içib türklər”* ötdün,
Bakı səni böyütdükcə sən də inamla,
Ürəyində minbir səsli arzu böyütdün.

Anam Bakı sənin də ilk məktəbin oldu,
Sən buradan pərvazlanıb qalxdın göylərə.
Ancaq sənin ömür yolun nə çətin oldu,
Qarşına gah qaya çıxdı, gah dağ, gah dərə...

Bir igidin həyatıdır axı otuz il,
Otuz ildə çox bulaqdan sən su içmisən.
Görürsənmi, Bakı artıq sən görən deyil,
Bakı kimi sən özün də çox dəyişmisən!

Düz otuz il bundan əvvəl, sən heyran-heyran
Nəğmə dedin “canın Bakı, gözün Bakı”ya.
Bir kitabla getmiş idin bizim Bakıdan,
Yüz kitabla qayıtmısan bu gün Bakıya.

Ürəklərdən alar ancaq söz mayasını,
Şeirin, sözün neçə candan neçə can almış.
Nazim, sənin yüz kitabın öz mayasını
Bakımızda yaratdığın kitabdan almış!

Bakı. Oktyabr, 1957

*Nazim Hikmətin 1926-cı ildə Bakıda nəşr etdirdiyi “Günəşi içənlərin türküsi” kitabına işarədir.

“LEYLİ-MƏCNUN”

“Leyli və Məcnun” operasının əlli illiyinə

Kərbəladada unudulmuş bir qəbir var,
Kölgə salmış onun üstdə çətir kimi göy palmalar.
Gecə-gündüz bir quş ötür qonub qəbrin baş daşına,
Öz qüssəli nəğməsilə lay-lay çalır sanki ona.
Qanadını qəbrə çırpıb o oxumur, o ağlayır,
Öz səsilə “Leyli-Məcnun” dastanını varaqalayır.

Bizim Bakı şəhərində şərəfli bir xiyaban var.
Xiyabanın ortasında dikəlibdir bir daş məzar.
O qəbrin də baş daşında bir quş ötür axşam-səhər,
Onun qəmli nəğməsinə heyran qalır yol ötənlər.
Bu nəğmədə göy hıçqırır, şimşək çaxır, sel çağlayır,
Öz səsilə “Leyli-Məcnun” dastanını varaqalayır.

İraq - Bakı aralıqda neçə dəniz, neçə dağ var,
Ancaq biri-birinə də çox yaxındır bu məzarlar.
Burda yatan ürəklərin hər birisi dərin-dərin,
Acısını bir yaşamış bir eşqin, bir məhəbbətin.
Hər ikisi nəğmə demiş, bir pərdədə, bir nəfəsdə,
Hər ikisi nəğmə demiş: biri sözdə, biri səsdə...

Füzuli öz dastanını yazanda dar otağında,
Bildimi ki, zəmanənin tamam özgə bir çağında,
Onun doğma torpağında bir sənətkar doğulacaq?-
Ürəkləri bir vuracaq, duyğuları bir olacaq.

O, bilmədi, bu şərəfi Üzeyirə zaman verdi,
Füzulinin sözlərini nəğmələrə o çevirdi.
“Leyli-Məcnun” axıb keçdi iki qəlbin tellərindən,
Rəng aldı gül-çiçəklərdən, işıq aldı dan yerindən.
O bir nurlu ulduz kimi yandı sənət göylərində,
Təkcə burda deyil, yandı o, dünyanın çox yerində.
Onun sirli xallarına dağ baş əyər, sel dayanar,
Bu yangıdan bircə qətrə selə düşsə, sel də yanar.

“Leyli-Məcnun!” - ulu eşqin, məhəbbətin fəlsəfəsi,
“Leyli-Məcnun!” - ötən dilsiz əsrlərin hicran səsi!
“Leyli-Məcnun!” - hər bəmində min ürəyin bir səsi var,
Hər zilində qoca Şərqin öz dərdi, öz naləsi var.
“Leyli-Məcnun!” - heç solmayan min ətirli bir çiçəkdir,
O, xalqının gözləriylə ağlayacaq, güləcəkdir.

Kim deyir ki, “Leyli-Məcnun” yatırmışdır nəsilləri,
Xeyir, oxu, yaxşı oxu ötüb keçən o illəri.
Leylilərin göz yaşları, məcnunların ah-fəqanı
İntiqama çağırmışdır Koroğlunu, Səttar xanı.
Səttar xanın qılıncında yanan alov söylə nədir?
O, Məcnunun qəlb odundan ora düşən bir qətrədir.

“Leyli-Məcnun!” - Bütün sevən ürəklərin öz adısan,
Sən ağ saçlı qoca Şərqin könül yaxan fəryadısan.
Sən keçmişim, sən tarixim, sən xalqımın könül sazı.
Sən kif atmış ehkamlara nəsillərin etirazı.
Nəğmələrin dağlarımdan axan daşqın şələləmi?
Vüsətinə, hikmətinə əsir etdin sən aləmi.

“Leyli-Məcnun!” - Sən ətrisən tər güllərin, çiçəklərin,
Söhbətişən yarpaqların, nəğməsişən küləklərin.
Sən muğamlar dəryasından çıxarılan bir incisən,
Sən birinci yaranmısan, bu gün belə birincisən.
Çünki sənin hər xalında elin, günün nəfəsi var,
Bu dağların, bu daşların, bu düzlərin öz səsi var.

27 yanvar, 1958

* * *

Dünyanın hər neməti sənindir, sənin, insan!
Axı, bu nemətləri sən özün yaradırsan!
Göyə hökm eləyirsən, yerə hökm eləyirsən!
“Dünyada hər nə varsa, mənimkidir”, - deyirsən.
İndi də başlamısan göylərə əl atmağa...
Ancaq nədən ömrünü bircə gün uzatmağa
Çatmır sənin qüdrətin?
Azımdır fərasətin?!!

Noyabr, 1957

QARANQUŞ VƏ SƏRÇƏ

Gəldi bahar, ilk bahar
Yarpaq açdı ağaclar.
Sellər, sular çağladı,
Düzləri qucaqladı.
Qovuşunca çay-çaya
Səs düşdü bağ-bağçaya.
Gəldi qaranquş öncə,
Gülzar onu görüncə,
Fərəhləndi, sevindi,
Qaranquşa “gəl” dedi.
“Gəl bizim aynabəndə,
Yoldaş ol mənə sən də”.

Qaranquş yuva tikdi
Aynabənddə bir səhər,
Gülzar baxıb sevindi,
Sevindi evdəkilər.
Gülzar qaranquşları
Özüne dost sanardı.
Hər səhər dostlarının
Səsinə oyanardı.
Qaranquşlar öyrəşir
Günü-gündən Gülzara.

Ana quş pay da verdi
Lələyindən Gülzara.
Gülzar mahnı oxudu:
“Qaranquş, ay qaranquş,

Mənə necə əzizdir
Verdiyın pay, qaranquş...
Qaranquş, ay qaranquş!..”

Günlər belə ötüşdü,
Gülə-gülə ötüşdü.
Gəldi boranlı günlər
Çənli, dumanlı günlər,
Xəzan çökdü bağlara,
Xal düşdü yarpaqlara.
Azaldı çaydan sular,
Qatarlaşıb uçdular
Quşlar isti yerlərə,
Sakitləşdi dağ-dərə.
Dağda payız küləyi
Öz atını səyirtti.
Bütün quşlardan qabaq
Qaranquş uçdu, getdi.

Bir səhər Gülzar durub
Yuvanı boş görüncə,
Ürəyinin telləri
Sızladı incə-incə.
Dedi: - Yuva, de sənin
Bəs hanı sahiblərin?
Onlar nə tez getdilər,
Qəlbimi incitdilər.
Küsdülər bəlkə məndən,
Bu çöldən, bu çəməndən
Niyə tez ayrıldılar?

Məni dərdə saldılar.
Yuva cavab vermədi,
Qızın qanı qaraldı.
Qaranquşun yuvası
Ona xatirə qaldı.
Gülzar hər axşam-səhər
Seyr etdi boş yuvanı.

Dedi: - Yuva, ay yuva
Mənim dostlarım hanı?
Qızı belə görüncə,
Nənəsi dilə gəldi.
Dedi: - Dünyanın işi
Əzəldən belə gəldi.
Gələn gedər, ay qızım,
Fikr eləmə boş yerə.
Qaranquşlar payızda
Uçar isti yerlərə.
Davamsızdır qaranquş
Soyuğa tab gətirməz.
Vəfasızlar dostluğu
Axıracan yetirməz.

Nənəsinin sözləri
Qızı yamanca tutdu.
Ay keçdi, yavaş-yavaş
Dostlarını unutdu.
Qış gəldi, yağdı qar da,
Ancaq bağ-bağçalarda
Səsləndi axşam-səhər
Balaca, boz sərçələr.

Gülzar görüb onları
Fikirləşdi bu ara:
“Bəs niyə boz sərçələr
Dözdür bu soyuqlara?”

- Sərçə, sərçə, a sərçə,
Dözdün şaxtaya, sərçə!
Sən bizi tərk etmədin,
Özgə yerə getmədin.
Dözdün qışın qarına,
Əhsən bu ilqarına!
Gözəlliyin yoxsa da,
Etibarın var sənin.
İstisi də gözəldir,
Soyuğu da vətənin!

Noyabr, 1957

AD GÜNÜ

*Osman Sarıvəlli oğlunun
adını Babək qoymuşdur*

Oğul, fayda yoxdur biz qoyan addan.
Özün hünər göstər, özün ad qazan.

O.Sarıvəlli

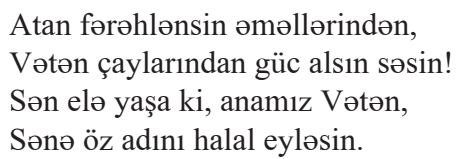
Bu gün ad günündür, ay Azər balam,
Adınla bərabər ucalasan sən.
Bu adı hədiyyə vermişik sənə,
İstərəm həyatda ad alasan sən.

Vətənin adıyla çağırdım səni,
Sənə Vətənimin adını qoydum.
Onun hər qəmini, hər sevincini,
Ay oğul, sinəmin başında duydu.

Atanın ən böyük eşqi, muradı,
Şeiri dilə gəlib: “Vətəndir!” - dedi.
Azər, körpə balam, sənə bu adı
Mən verdim, bəlkə də Vətən vermədi.

Bülbül cəh-cəh vurub oxumazdımı,
Ona bülbül adı qoyulmasaydı?
Gül bu qədər gözəl qoxumazdımı,
Məgər onun adı gül olmasaydı?!.

Adı da, sanı da əməl ucaldır,
Ad səni qaldırmaz, sən adı qaldır!..

Mart, 1959

XALA

Bizim məktəbimizdə
Bir qoca xala vardı.
Qırx beş dəqiqədən bir
Zəngimizi çalardı.
Nə tez çalmazdı, nə gec,
Səhv etməzdi bir an da,
Saatsız da bilərdi
Zəngin vaxtı çatanda.
Yaxşıca tutmuşdu o
Öz işinin yolunu,
Odur ki, çox sevərdi
Müəllimlər də onu.
Xalanın bundan özgə
Ayrı işi də vardı.
Bizim üçün çox gözəl
Təbəşir saxlayardı.
Bir gündə dörd-beş dəfə
Gələrdik təbəşirə.
O mehriban qarını
İncidərdik boş yerə.
Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
Qərribə aləmin var.
Niyə əyləndirərdi
Səni belə oyunlar?
Bəzən vaxtından əvvəl
Qapıb zəngi çalardım,
Bu cür əyləncələrdən
Yaman ləzzət alardım.

Uşaqlığın, doğrudan,
Qəribə aləmi var.
Mən bilmirəm, bilmirəm,
O zamanlar, o vaxtlar
Neçin bu daş ürəyim
O yazığa qıyardı?!
Müdür mənim yerimə
Xalanı danlayardı.
O isə yazıq-yazıq
Başını tərpedərdi.
Uşaqların əlindən
Hey şikayət edərdi.

Aylar, illər dolandı,
Böyüyüb yaşa doldum.
Yurdumun qucağında
Mən də vətəndaş oldum.
Qələm, dəftər yerinə
Çəkil tutdu əllərim.
Çıxdı yadımdan tamam
Uşaqlıq əməllərim.
Bir boranlı qış günü
İşdən evə dönürdüm,
Bizim xalaya bənzər
Yolda bir qarı gördüm.
Bəli, özüdür, özü,
Amma yaman qocalmış.
Qat-qat olan qırıqlar
Üzünə kölgə salmış.
Hörmətlə salam verib
Yaxınlaşdım ona mən.

Tanımadı o məni,
Tanımadı deyəsən.
Mən söhbətə başladım
Onunla çox mehriban:
- İşin, gücün necədir?
- Sağ ol, oğul!
Bu zaman
Qəlbimin göylərində
Şimşək çaxdı bir anda,
Dağlar çənə bürünər
Göy gözünü sıxanda.
“Sağ ol”, - dedi, - o mənə,
“Sağ ol”, - dedi, - ürəkdən.
Uşaqlıq günlərimçin
Layiqmiyəm buna mən?!
Bu söz mənə haramdır,
Eşit məni, can xala.
Heç olmasa, sən indi
Məni söy, məni danla!
İndi başa düşərəm
Nə deməkdir bu danlaq?
Yoxsa əzab içində
Qəlbimi dərd alacaq.
Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
Qəlbimə xal saldı qəm,
Sənin əməllərinin
Əzabını çəkirəm.
Bəsdir mənə bu əzab,
Bəsdir ömrüm uzununu!
Qəlbim dara düşəcək
Hər görəndə mən onu.

O, yaxşılıqdan özgə
Nə edərdi bizlərə,
Biz onun zəhmətini
Neçin vurardıq yerə?
Mən onun əllərindən
Azımı təbaşir aldım?
Təbaşirin açdığı
Yolla gedib ucaldım.
Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
Sən bir çiçəkli yazdın.
O zamanlar bunları
Bəs neçin anlamazdın?!
Xala məndən ayrılıb,
Düzəldi öz yoluna,
Ürəyimdə bir ağrı
Baxdım arxadan ona.
İstədim ki, yenidən
Qaçıb onu saxlayım.
Öpərək üz-gözündən
Mən onu qucaqlayım.
Deyim: əfv et, bağışla
Keçmiş dəcəlliyimi,
Sənə qulluq eylərəm
İndi mən balan kimi!
Məni dinlə, ay xala,
Sənə bir sualı var,
Varmı mənimtək yenə
Məktəbdə pis uşaqlar?!

1946

CÜMƏ GÜNÜ

Həftədə bir dəfə görüşürük biz,
Həftədə bir dəfə... Cümə günləri...
Bu günlə döyünür ürəklərimiz,
Biri-birimizi duyandan bəri.

Deyirəm, ey bazar, bazar ertəsi,
Çərşənbə, adına, tez ötüşün siz.
Dinsin qulağında o gülüş səsi,
Dəysin bir-birinə nəfəslərimiz.

Könlüm bu sevdaya düşəndən bəri,
Hər saatım həftə, hər günüm aydı.
Deyirəm, həftənin bütün günləri
Bizi birləşdirən cümə olaydı.

Sən mənim yanımda olanda, bir an
Günəş dolanmasın, yer hərlənməsin!
Axmasın, yerində dayansın zaman,
Vüsal ayrılıqla çəpərlənməsin.

Əqrəblər yeddinin üstündə qalsın!
Alım nəfəsimi mən də dərindən.
Görüş vaxtımızda bir daş asılsın
Bütün saatların əqrəblərindən!

Mart, 1957

YARPAQ

Tövşüyə-tövşüyə qatar dayandı,
Tapışdıq, görüşdük...
görüşməyəydik...
Sinəmiz başında nə idi, yandı,
Niyə başımızı aşağı əydik?

Niyə göylər kimi tutulduq o gün?
Niyə birdən-birə belə dəyişdik?
Səkkizcə dəqiqə danışmaq üçün
Biz tut ağacının altına keçdik.

Bəli, dedilər ki, burada qatar
Səkkizcə dəqiqə duracaq ancaq.
Ey bu vaxtı qoyan, insafınmı var?
Günahdır ürəyi qəlibə salmaq!

Sevənə nə saat, nə həftə, nə gün,
Yalnız bir görüşə il də azdır, az.
Səkkiz dəqiqəni hardan düşündün,
Bizə əbədiyyət özü də çatmaz.

Kənardan baxanlar küsəndi bizə,
Bəlkə də “bəxtəvər” dedilər o gün.
Kim girə bilərdi ürəyimizə,
Biz ki görüşürdük ayrılmaq üçün.

Titrədi dodağım, titrədi dilim,
Sənin də vücudun titrədi bu dəm.

Səkkiz dəqiqədə düzü, sevgilim,
Biz nə danışmışıq hələ bilmirəm.

Onu bilirəm ki, öz ürəyimdə
Vaxtın azlığından gileylənirdim.
Alışb yanırdı söz ürəyimdə
Susurdum, dilimi mən kimə verdim?

Sözlər fikrimizdə dəstəbədəstə
Düzülür, dağılır, aşıb-daşırdı.
Bizim yerimizə başımız üstə
Yarpaqlar danışır, pıçıldaşırdı.

Burulub açılan buludlar kimi
Haldan-hala düşdüm hicran əlindən.
Səkkiz dəqiqədə çəkdiklərimi
Bütün ömrüm boyu çəkməmişəm mən.

Ötdü yarpaqlarda yel narın-narın,
Öz hicran fitini qatar da çaldı.
Ancaq hərarəti dodaqlarının
Dodağımda qaldı, dilimdə qaldı.

Mən həmin bu yerdən ötürdüm dünən,
Çaxdılar başıma sanki dünyanı.
Yarpaqlar dillənib soruşdu məndən:
“Niyə tək gəlmisən, sevgilin hanı?”

Nə cavab verəydim mən yarpaqlara?
Yeriyib onların birini üzdüm.

Xəyalən qayıtdım ötən çağlara,
O müqəddəs yeri bir daha süzdüm.

Son görüş... Əqlimi başımdan almış,
Xəstəhal olmuşam o gündən bəri.
O tut ağacının altında qalmış
Elə bil qəlbimin döyüntüləri.

Bu yarpaq toxunmuş bəlkə üzünə,
Öpmüş saçlarından, yanaqlarından.
O buna görə də əzizdir mənə
Bütün ağacların yarpaqlarından.

Yarpağa can verdim öz nəfəsimdən,
Gah öpdüm, oxşadım, gah suya qoydum.
Hər onu əlimə götürəndə mən,
Qəlbimin başında bir ağrı duydu.

Mən onu nə qədər əzizlədimsə,
Gün-gündən qurudu, saraldı soldu.
Canımı eşqimə qurban dedimsə,
Qismətim yenə də ayrılıq oldu.

Bəlkə də, bəlkə də yanılmışıq biz,
Sevda ötərgidir bir qonaq kimi;
Bir zaman bizim də məhəbbətimiz
Bəlkə solacaqdır bu yarpaq kimi.

İyul, 1957

SƏN ATDIN YERƏ

Nə deyib saçını kəsdirdin, gülüm?
O gün gəlməyəydin görüşə barı.
Kəsdirdin, ayaqlar altına düşdü
Qumral saçlarının qıvırcıqları.

Hər buruq teline can demişəm mən,
Saçını nə qədər iyləmişəm mən.
Mənim toxunduğum qara telləri
Kəsdirib ayaqlar altına atdın.
Sən saç uzatdığın neçə illəri,
Düzünü söyləsək, bir günə satdın.

Sənin saçlarını axı, neçə il
Sıxıb qərq etmişəm mən öpüslərə.
Düşünsən, sevgilim, saçların deyil,
Mənim öpüslərim atılmış yerə...

İyul, 1957

EY ANA TƏBİƏT

Ey ana təbiət, de, neçin, niyə
Gülün budağında tikan bitirdin?
Bulağın gözünü qotur keçiyə,
Bulanıq suyunu ceyrana verdin?

Gülün həsrətilə bülbül ağladı,
Üç ay nalə çəkdi, sinə dağladı.
Gül açılan zaman, təbiət, nədən
Bülbülün gözünü kor eylədin sən?!

Ürəklər tanıdı hökmünü dərdin,
Yaxşını yaxşıya tuş gətirmədin.
Leylini Məcnuna, Zeynəbi Zeydə,
Baharın odunu qışa vermədin.

Günəşin başına yer dolansa da,
Günəş bunu bilmir, de bu nə işdir?
Ay günün eşqilə daim yansa da
Onunla bir dəfə görüşməmişdir.

Ey ana təbiət, de, neçin, niyə
Gülün budağında tikan bitirdin?
Bulağın gözünü qotur keçiyə,
Bulanıq suyunu ceyrana verdin?

May, 1957

XATİRƏLƏR

Hacıbaba Həsənov bəstələmişdir

Ömür keçir bir su kimi,
Könlümdəsən arzu kimi.
Həsretindən quzu kimi
Dilə gəlib mələr-mələr, -
Qəlbimdəki xatirələr.

Özün getdin, sözün qaldı,
Sinəm üstə közün qaldı,
Bağçalarda izin qaldı...
Gah ağlayar, gah da gülər, -
Qəlbimdəki xatirələr.

Qəlbimizi bir gün açdıq,
Sarmaşıqtək biz sarışdıq,
Gah küsüşdük, gah barışdıq...
İndi mənə şirin gələr, -
Ötən acı xatirələr.

İyul, 1957

ÜRƏYİMCƏSƏN

Sorursan ki, söylə nədir məni sənə sevdiren?
Necə verim cavabını, heç bilmirəm, necə, mən.
Demirəm ki, bahardan xoş, gül-çiçəkdən incəsən,
Bircə bunu bilirəm ki, mənim ürəyimcəsən.
Heç bilmirəm sualını hara, hara mən yozum?
Əgər mən bir səmayamsa - sənsən ayım, ulduzum.
Bülbüləmsə, mən ötərəm bu çəməndə səninçün.
Sən mənimçün yaranmısan, mən də, mən də səninçün,
Uca-uca bir dağamsa, zirvəmdəki qarımsan,
Mən bağlı bir qıfılsam, sən mənim açarımsan.
Demirəm ki, bahardan xoş, gül-çiçəkdən incəsən,
Bircə bunu bilirəm ki, mənim ürəyimcəsən.

Aprel, 1957

ŞEİRİMİN AHƏNGİ

Hökmünü səndən alır hər ayım, hər günüm də,
Əlimə qələm alsam, sən durursan önümdə.
Mənim könlüm əbədi məskənidir, yerindir,
Qələmimdən axanlar sənin hissləridir.

Sən mənim həyatımın, ilhamımın özüsən,
Sən ömür kitabımın ilk sözü, son sözsən.
Sənin hissin, düşüncən öz rəngidir şeirim,
Ürəyimin vurğusu ahəngidir şeirim.

11 yanvar, 1958

ÜRƏK YANĞISI

- Heç olmasa, yuxuda görəydim sevgilimi,
Mən onun həsrətində alışıram od kimi.
Ah, neyləyim, görəsən?..
Bu arzuma çatım mən?
- Duz yeyib yatsan əyər,
Hasil olar diləklər.

Cavan oğlan bir gecə çoxlu duz yedi, yatdı,
Onu su şırıltısı yuxusundan oyatdı.
Qalxıb dedi: - Yuxuda şirin bir yuxu gördüm,
Sevgilimi deyil mən, bəs nədəndir su gördüm?
- Ah! Yansaydı ürəyin əgər sevgilin için,
Sən yuxuda su deyil, sevgilini görərdin.

18 noyabr, 1957

AY İŞİĞINDA

Nəğmə var, dinləyəndə
elə bil yetişirsən
ən böyük muradına.
Nəğmə var, dinləyəndə
bütün qəmin, kədər
gəlib düşür yadına.
Nəğmə var, dinləyəndə
ötən şirin günləri
anır, anır, anırsan.
Nəğmə var, dinləyəndə
sən torpaqdan üzülüb
göy qanadlanırsan...
Nədəndir, ey sevgilim,
Dinləyəndə hər dəfə
mən "Ay işığında"nı
sən düşürsən yadıma?
Yetisirəm elə bil,
bu dünyada ən böyük
arzuma, muradıma.
Ay işığı rəqs edir,
sanki o ay üzündə,
Bəlkə ay işığından
Yarandın sən özün də.
Sən də o mahnı kimi
Həm incəsən, həm dərin,
Həm həzinsən, həm şirin!

Dekabr, 1957

GEÇİKMİŞ MƏHƏBBƏT

Mən bilirəm, bu dünyada
Yalnız mənə göz dikmisən,
Sən baharım olsan belə,
Neyləyim ki, gecikmisən.

Gecikmisən, yazıq bülbül,
Bağ-bağçalar xəzan olub.
Vaxtsız ötmə, bahar keçib,
Gül dərilib, gül sovulub.

Bizim qoca təbiətin
Bir amansız qanunu var:
Vaxtsız dəyən bir meyvəni
Şaxta kəsər, dolu vurur.

11 yanvar, 1958

SƏKİLƏR

Əlimdə bir dəstə gül
dayanmışam səkidə,
Vağzal boyu gəzirəm,
ürəyim səksəkədə.
Qanad açıb uçuram
sanki buludlarda mən,
Hamı bilsin, yarımı
gözləyirəm burda mən.
Hər baxanda saata
ancaq, qanım qaralır.
Yamanca tez gəlmişəm,
Hələ vaxta çox qalır.
Qarşımda bir qatar var, -
Vaqonlara quş kimi
çıxır, düşür adamlar.
Hamı gülür-danışır,
Küsülülər barışır
Ayrılıq məqamında.
Nələr keçir bu anda
Ürəklərdən, eh, nələr...
Xəfif gülümsəmələr,
Çaşmalar, karıxmalar,
Mehriban əl sıxmalar...
Ağlayan kim, gülən kim,
Yarına gül verən kim,
Pəncərə arxasından
Busələr göndərən kim.
Pıçıltılar, vədələr,

xəlvəti hıçqırıqlar.
Onların arasında
yəqin sevgilisini
yola salanlar da var.
Deyirlər ki, bu qatar
gedəndən sonra ancaq,
Sevgilimi gətirən
qatar gəlib çıxacaq.
Bəs bu niyə getməyir?
Qəribə gəlir mənə.
İstəyirəm önümdə
bir tir kimi uzanan
Bu qatar tez tərpənə.
Ah... yarını ötürən
Nə düşünür bəs görən?
Mən deyirəm, ay qatar,
di dayanma, tez yeri!
O deyir ki, sınaıdı
qatarın təkərləri.
Mən deyirəm, bu anlar
məni gətirdi cana,
O deyir ki, bu anlar
aylar qədər uzana.
Mənim üzümdə sevinc,
onun üzündə kədər,
Onunçun ağlayırsa,
mənimçün gülümsəyir.
səkilər, ağ səkilər.
Sizin gen sinənizdə,
səkilər, ay səkilər,
Yarı yola salanın

könlünə dağ çəkilər!
Səkilər, ay səkilər,
Üstünüzə nə qədər
damıb isti göz yaşı!
Burda yola salıbdır
neçə bacı qardaşı.
Neçə ana balanı,
neçə yar öz yarını,
Neçə qış baharını.
Bir ay əvvəl burdaca
ayrıldım sevgilimdən,
Bu gün görüşəcəyəm,
yenə, yenə burda mən.
Bir işə bax, işə bax;
Bir səkidə bir anda,
Dayanıbdır yanaşı
yarı yola salan da,
yarı qarşılayan da.
Kim gecəni gündüzlə,
günəşi ayla görmüş?
Kim hicranı vüsalla,
qışı da yayla görmüş?
Bu səkidə qarışır
su - atəşə, ay - günə
Hicranın göz yaşları
vüsal gülüşlərinə.
Bu dünyada vüsalla
hicranın görüş yeri,
Bəli, bu səkilərdir,
bu vağzal səkiləri!

Mart, 1957

DEMƏ, KÖKSÜMDƏ İMİŞ...

Üz qoyub dağlara gəzdim səni mən,
Gül-çiçəkdən alaraq ətrini mən,
Dinlədim quşların hicran səsini;
Gecənin sirr dolu əfsanəsini.
Dolaşıb hər yanı sordum səni mən,
Tapdım çox gülü, çox gülşəni mən,
Səni gördüm deyən heç olmadı, yar!
Dedilər, axtaran axırda tapar.
Tapdım axırda səni, ah, nə deyim,
Demə, köksümdə imiş öz ürəyim.

Sentyabr, 1957

LALƏ

Dedim: “Adın Lalə, özün laləsən”,
Dedin: “Bu sözlərdən kar aşmaz sənə”.
Dedim: “Mən qulunam,” - dedin: “Hər nəsen,
Lalə çox incədir, yaraşmaz sənə”.

Dedim: “Gəl tərək eylə bu şıltaqlığı”.
Dedin: “Mən oynagam kəpənək kimi”.
Dedim: “Yuvan yoxmu?” - dedin: “Dünyanın
Döşündə bitirəm mən çiçək kimi”.

Dedim: “Mən doyuram”, - dedin: “Görmürəm,”
Əsdin ürəyimdə bir külək kimi.
Dedin: “İncimişəm”, - dedim: “Nahaqdır,
Havadan nəm çəkmə, sən ipək kimi”.

1956

DÜŞƏ BİLMƏZ!

Bir an nəzərimdən o işıq gen düşə bilməz,
Dərdsiz başa, qəmsiz başa bir dən düşə bilməz.

Lağ eyləmə gəl aşiqə, göy olsa buludsuz,
Şux qönçələrin üstünə bir çən düşə bilməz.

Yaş ötsə də ruhun dirəyi eşqidir ancaq,
Eşq atəşi vardırısa, can əldən düşə bilməz.

Bağlandı könül tellərinin bəndinə möhkəm,
Kəssən də, sən atsan da o, teldən düşə bilməz.

Endirmə sən öz nəğməni, ey gül, bəmə gecdir,
Naləm zilə qalxmış, daha zildən düşə bilməz.

Mən Bəxtiyaram, ayrı da düşsən nəzərimdən,
Eşqin ki, nə dildən, nə könüldən düşə bilməz.

1957

VARDIR

Nəğməndə sənin qüssəli sevda səsi vardır.
Aşiq ürəyin gör nə qədər naləsi vardır.

Çaldıqca əsir ot kimi, yarpaq kimi cismin,
Hər bir xalının min sözü, əfsanəsi vardır.

Çal, barmağın ağ dillərə dəymir sən ancaq,
Könlümdə də hər nalənin öz xanəsi vardır.

Çal nəğməni, qəlbin odu qoy qəlbimə axsın,
Hər nəğmənin əsrar dolu min fətnəsi vardır.

Sənsən işığım, hər muradım, tək bir əlimdə
Neylim ki, bir eşqin qoşa peymanəsi vardır.

Ey Bəxtiyar, heyfa ki, bu xoş musiqinin də
Öz dostu, öz aludəsi, divanəsi vardır.

1957

ÜŞÜYƏRSƏN

(Romans)

Cavan oğlan, sən gecənin bu çağında
Nə gəzirsən pəncərəmin qabağında?
Söylə, hansı duyğu ilə qəlbin vurur?
Külək əsir, şaxta kəsir, qar sovurur.

Gah papiros çəkir, gah da fit çalırsan,
Sən gəzdikcə qar üstünə iz salırsan.
Cavan oğlan, sənə mənə sözünmü var?
Duyğunmudur qar üstünə yazılanlar?

Aç qəlbini, aç utanma, nə deyirsən?
Yoxsa məndən sən cavabımı gözləyirsən?
Qoy cavabım qalsın mənim özgə vaxta,
Qar sovurur, qılnc kimi kəsir şaxta.
Niyə palto geyməyibsən, cavan oğlan,
Üşüyərsən, get evinə, aman, oğlan!

Fevral, 1955

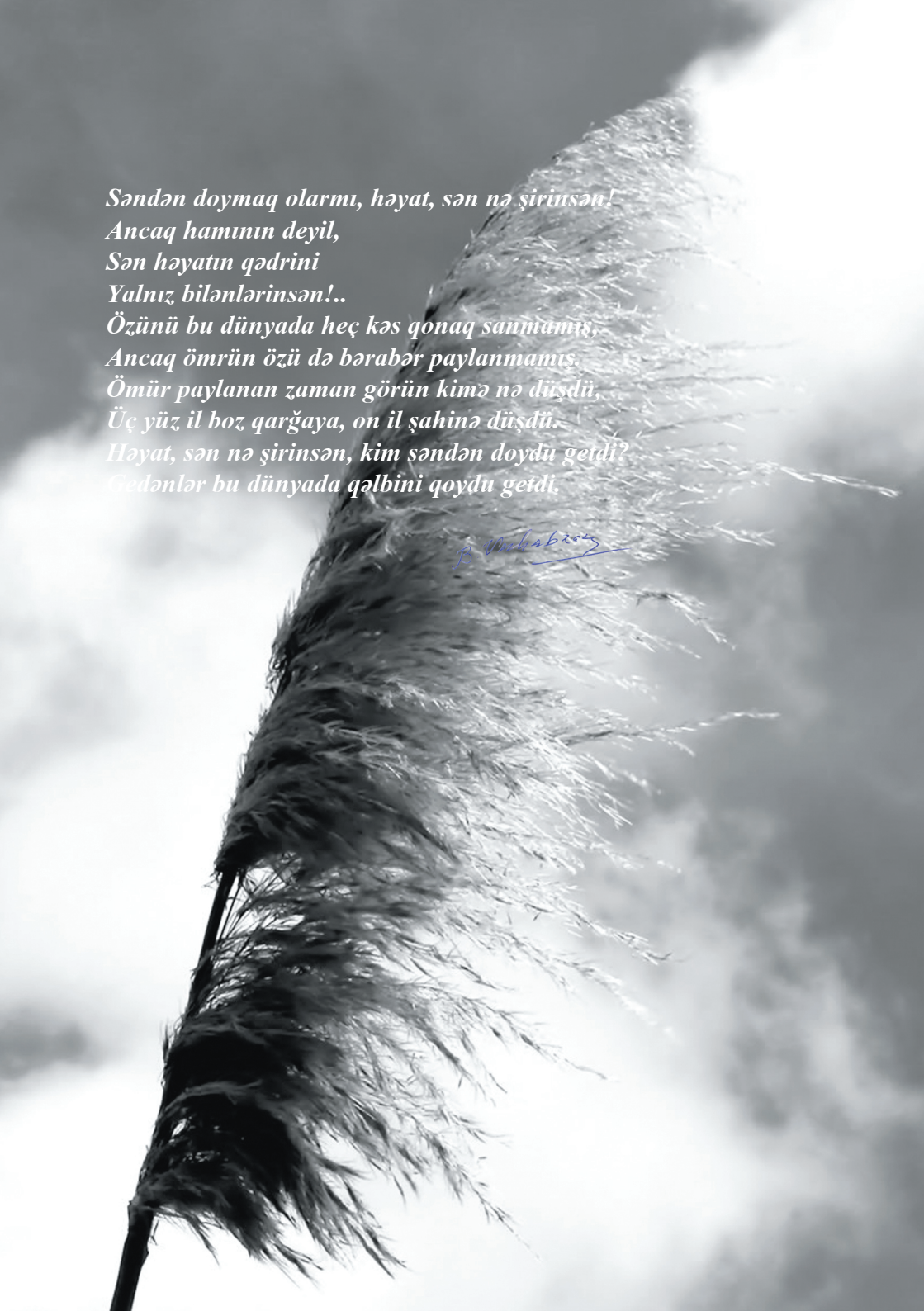

“SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ”

kitabından

*Səndən doymaq olarmı, həyat, sən nə şirinsən!
Ancaq hamının deyil,
Sən həyatın qədrini
Yalnız bilənlərsən!..
Özünü bu dünyada heç kəs qonaq sanmamış,
Ancaq ömrün özü də bərabər paylanmamış.
Ömür paylanan zaman görün kimə nə düşdü,
Üç yüz il boz qarğaya, on il şahinə düşdü.
Həyat, sən nə şirinsən, kim səndən doydü getdi?
Gedənlər bu dünyada qəlbini qoydu getdi.*

B. Məhəbbət

KÜRD OVŞARI

*F.Əmirovun “Kürd ovşarı” əsərinin
ABŞ-da ifa olunması münasibətilə*

Nyu-Yorkun, Bostonun
konsert salonlarında
səslənir “Kürd ovşarı”.
Ondakı pak duyğular
yad ölkədə səslənib
coşdurur duyğuları.
Ölkə yad ola bilər,
ancaq duyan ürəklər
hər ölkədə ürəkdir.
Sənin hiss etdiyini
o da hiss edəcəkdir.
Ölkələr başqa-başqa.
Adları başqa-başqa,
Hər yerin öz sərvəti,
Öz varı başqa-başqa.
Qanunları cürbəcür,
Qaydaları cürbəcür.
Hər yerdə bir cür vurur
Ancaq bütün ürəklər,
Sərhədlərdə dikələn
cansız, taxta dirəklər
Sədd çəksə də torpağa,
göyə, havaya, suya,
Sədd çəkə bilmir ancaq
Qəlbə, hissə, duyğuya.
Amerikalı ağalar,

Sizə bir sualım var:
Yəqin istəməzdiniz,
neçə-neçə dağları,
çayları, okeanları
aşaraq “Kürd ovşarı”,
Yurdunuzda gurlasın!
Nə etmək, qulaq asın
balaca bildiyiniz
elin könül səsinə.
Siz heyran qalrsınız
xalqımın yaratdığı
Sənət abidəsinə!..
Sənət dağları aşdı,
könlümüzdən süzülüb
könlünüzə yol açdı.
Axı bu mahnının da
Pasportu yoxdur...
Onda
Nə üçün sərhədləri
Qapaya bilmədiniz
Onun üzünə bəs siz?
Qocaman bir millətin
yaratdığı bu muğam.
Deyir: mən öz gücümü
ürəklərdən almışam!
Mənim guşələrimdə
nəbzi vurur dəmadəm
qocaman bir millətin...
Mən əbədi səsiyəm
məhəbbətin, şəfqətin.
Deyir: can yangısıyam
mən bu göyün, bu yerin,

Şirin pıçılıtsıyam
uzun hicrandan sonra
Birləşən həsrətlərin.
Deyir: mən arzularçın
döyünən ürəklərin
gizli titrəməsiyəm.
Balasının dalınca
su səpən anaların
xeyir-dua səsiyəm.
Səslənir “Kürd ovşarı”...
Kırpiklərə yaş qonur,
Mənim də, onların da
nəzərində bu anda
bircə məna oxunur:
Mənim duyduqlarımı
o da duyur bu dəmdə,
Yazır eyni duyğunu
əlimdəki qələm də.
“Kürd ovşarı” coşdurur
arzunu, diləkləri,
Silir nəzərimizdən
sərhədlərdə dayanan
o cansız dirəkləri...
Gizli didişmələrə
Son qoyulur bir kərə!
Ürəklərdən qopmayır
Nə ağrılar, nə ahlər,
Dənizlərə tökülür
Bütün qanlı silahlar.

Noyabr, 1959

DÜNYAMI, MƏNMI?

Uşaqılıq şəklimə hey baxıram mən,
İllər xəyalımdan süzülüb keçir.
Şirin xatirələr gözüm önündən
Gah ağlayıb keçir, gah gülüb keçir.

Küçədən tapdığım rəngli bir şüşə,
Könlümü nə qədər sevindirərdi!
Adamlar, adamlar məni həmişə
Oxşayar, əzizlər, xoş dindirərdi.

Xəyalən uçardım ulduza, aya,
Bir təzə sevdaya düşərdim hər gün.
Elə bilərdim ki, bu qoca dünya
Mənimçün yaranıb, ancaq mənimçün.

Dünya, həmin dünya deyilmi, aya, -
Bəs nəçin mənimlə əylənmir yenə?
Artıq köhnə dünya, bu qoca dünya
Özgə cür görünür, özgə cür mənə!..

Bəlkə ayrılmışam özüm-özümdən,
Özgə bir adamam bəlkə indi mən?
Dünya gözəlləşir, dəyişir aləm;
Ömür yollarını vüqarla keçdim,
Anlaya bilmirəm, qana bilmirəm
Dünyamı dəyişdi, mənmi dəyişdim?

Yanvar, 1959

ŞEİR VƏ MƏN

Bir soyuq baxışdan, bir haqsız işdən
Dərhal göylər kimi tutuluram mən.
Anam bu halıma dözə bilməyir,
“Hər şeyi qəlbinə salma, gəl”, - deyir.
“Gördüyün hər şeyi qəlbinə yazsan,
Oğul, bu dünyada çox yaşamazsan”.

Ana, qınamıram əsla mən səni,
Sən doğru deyirsən, bəli, haqlısan.
Uzun ömür istəyən qəmi, qüssəni
Gərək ürəyinə salmaya bir an.

Batan bir günəşin, solan yarpağın,
Quruyan çeşmənin, sönən ocağın
Dərdini, qəmini qəlbə salmadan,
Birinin dərdinə ortaqlıq olmadan,
Yaşamaq, ay ana, yaşamaqmıdır?
Həyat məgər ancaq kef-damaqmıdır?

Demə bu düşüncə, bu xəyal nədir?
Düşünmək gözəldir dərin-dərin.
Ömrü başdan-başa bir əfsanədir
Sevinci sevincdə tapan kəslərin.

Göylərin ahından duman, çən doğur,
Şeir də xəyalıdan, fikirdən doğur.
Yazıram şeirimi mən yana-yana,
Heç kəsi sevməyən özü sevilməz.

Hər şeyi qəlbimə salmasam, ana,
Şeirim könüllərə yol tapa bilməz.

Hər şeyi qəlbimə salmasam əgər,
Mən çox yaşayaram, bu sözün haqdır.
Şeirimsə özümdən tez ölüb gedər,
Belə yaşamaqsa, - yaşamamaqdır.

Ürək dolanırsa mənzilbəmənzil,
Coşursa, daşırsa, yaşayır demək.
Mənə öz ömrümü uzatmaq deyil,
Şeirimin ömrünü uzatmaq gərək!

Yanvar, 1959

KAĞIZLAR

Kağızlar, ay kağızlar,
Nə geniş qəlbınız var!
Nə qədər ki, ağsınız,
Körpəcə uşaqsınız.
Nə qəsdiniz var sizin,
nə də kidurətiniz.
Ayna kimi təmizdir
qəlbiniz, surətiniz.
Elə ki, yazıldınız,
təzə mənə kəsb edib,
yeni doğulursunuz.
Yetkin bir cavan kimi
ya xeyirxah, ya da ki,
bir canı olursunuz.

Əyləşərək üz-üzə,
Dərdlilər öz dərđini
köçürür köksünüzə.
Oxuyana müsahib,
oxuya bilməyəne
müəmmalı sirsiniz.
Siz hamının dərđini
götürə bilirsiniz.
Dərdlilər sizi ancaq
özünə sirdaş bilir.
Heç kəsə deyilməyən
gizli sözlər, sirrlər
təkcə sizə deyilir.

Hicran bayram edəndə,
Aşıqi inlədəndə,
Siz könüldən-könülə
xoş xəbərlər aparan
bir qasid olursunuz.
Gecənin bir çağında,
Aşıqin otağında
güntək doğulursunuz.
Kağızlar, ay kağızlar,
Sizdə daş əsrlərin
neçə-neçə sirri var.
Siz ötən əsrlərin
bir-birilə söhbəti,
danışan dilisiniz.

Fikirlərin, hisslərin
canlı şəkilsiniz.
Torpaqlarda çürüyən
ürəklərin, başların -
böyük məsləkdaşların
Fikri, həyəcanları,
Mənalı ömürlərin
ən mənalı anları
yaşayır təkcə sizdə -
o geniş qəlbinizdə.
Hər kəlməni hər sözü,
uda-uda kağızlar,
Yalanı da götürür,
doğrunu da kağızlar.

Kağızlar, ay kağızlar,

sizin gen sinənizə
nəğmələr də yazılır,
ölüm hökmüləri də...
O qanlı hökmülərə
oğul istər tab edə!
Sinənizə hiylələr,
böhtanlar yazılarda,
Siz kağızlıqdan çıxıb
bir hökmüdar olanda,
Həqiqətdən utanıb
niyə ərimirsiniz?
Məgər siz dəmirsiniz?

Bəzən sinəniz üstə
Layihəsi çəkilir
bir kəndin, bir şəhərin,
Bəzən də sinənizdə
taleyi həll olunur
bir ölkənin, bir yerin.
Neçin bəzən inanmır
adamlar bir-birinə? -
Şirin vədələrinə?

Bir-birilə sevişir
illər boyu cavanlar;
Evlənməyə gələndə
ancaq əvvəlcə onlar,
Əhdi-peymanlarını
kağıza köçürürlər.
Məhəbbəti bu cansız
kağızdamı görürlər?

Kağızlar, ay kağızlar,
Nə böyük gücünüz var!
Siz ölkədən - ölkəyə
quş kimi uçarsınız,
Atom açma bilməyən
yolu siz açarsınız.
Budur əsrin hikməti;
bir kiçik arayışın
hökmü, gücü, qüdrəti
Mən insanın gücündən
Bəzən çox üstün olur,
Bir kağızın gücüylə
bircə anın içində
il dolanıb gün olur.

Kağızlar, ay kağızlar,
Nə böyük hökmünüz var!

Mart, 1958

CƏFƏR CABBARLIYA

Otuz dörd qış yaşadı,
Otuz dörd yaz yaşadı.
Deyirlər, az yaşadı,
Cabbarlı az yaşadı.

Xeyir, bu söz yaraşmaz
Heç zaman sənətkara!
Neçə Yaşar yaradıb,
Yaşadan sənətkara!

Ömrü boyu ömrünü
Ömürlərə o qatdı;
O, əbədi, o, ölməz
Qəhrəmanlar yaratdı.

Bir ömürdə yüz ömrü
Cəfər bitirdi getdi.
Öz ömrünü Aydınə,
Elxanə verdi getdi.

Ömrün uzunluğuyla
Ölçülməyir yaşamaq;
O, yüz ömür yaşamış
Bircə ömürdə ancaq.

Yanvar, 1959

MİRZƏ CƏLİL

Balaca bir daxmanın önündə baş əyirəm,
Öz-özümə deyirəm:
Bu qaranlıq daxmadan
Bizim ana Vətənə işıq düşdü bir zaman.
Mirzə Cəlil yaşamış bir xeyli bu daxmada,
Dünyanın hər cövrünü, zülmünü dada-dada,
Zülmətin qucağında o bir çırağa dönmüş;
Bu gününü yaşamış, sabahını düşünmüş.
Həmin bu dar daxmada bizim böyük Vətənin
Şirin gülüşlərilə ağlamış həzin-həzin.
Sinəsi köz-köz olmuş,
O, zamana göz olmuş.
O, görmüş həm sabahı, həm də görmüş bu günü,
Onun gözüylə görmüş zaman da öz-özünü!

Nehrəm. May, 1958

HƏMİŞƏ YAZ OLAR...

Qocaman ədibimiz

A. Şaiqin vəfatı münasibətilə

Yerə kök atmayan qalxıb ucalmaz;
Sözlərin gücünü torpaqdan aldı.
Ulduzlar batanda izi də qalmaz;
Sən batdın, şefəqin dünyada qaldı!

Bu dünya durduqca dəyişməz fəsil -
Həmişə yaz olar sənət bağında.
Sözlərin gəzəcək nəsilbənəsil
Körpə balaların gül dodağında!

Sənət yollarında dayandın mətin,
Ölümü şeirinlə öldürdün, nə qəm!
Neçə sənətkarın, neçə alimin
Gözünə nur verdin, əlinə qələm!

Avqust, 1959

SƏN BİLİRSƏN, MƏN DUYURAM

Çox şeyi bilmirik bu dünyada biz,
Dərk edir əqlimiz, duyur qəlbimiz.
Özgəsi dəlillə, sübutla aşkar
Bilmədiyin şeyi sənə anladar.
Duymadığın şeyi dünyada bir kəs,
Sənə hiss etdirib duydura bilməz.

Budaq xırda-xırda düyməçələnmiş,
Çiçəyi üstünə şəhlər çilənmiş.
Deyirəm: - Budaqda gözəlliyə bax!
Deyirsən - Bəhrəsi yaxşı olacaq!

Ağ-ağ daşlar kimi səpələnibdir
Çöllərə, düzlərə qoyun-quzular.
Deyirəm: - Quzunun tükünə bax bir!
Deyirsən - Kababı çox gözəl olar!

Arılar, arılar uçub anbaan,
Öpür çiçəklərin gül yanağından;
Deyirəm: - Nə gözəl uçur arılar!
Deyirsən - Balının cana xeyri var!
Sən də bir adamsan, mən də bir adam,
Ancaq sən bilirsən, mənə duyuram.

Şair, öz qəlbindir yaşadan səni,
Qəlbiylə göylərə ucalır insan.
Hamı bilə bilər sən bildiyini,
Ancaq duyduğunu sən tək duyursan.

May, 1960

HƏYAT, SƏN NƏ ŞİRİNSƏN

Böyük ingilis şairi C.Bayronun xatirəsinə

Səndən doymaq olarmı, həyat, sən nə şirinsən!
Ancaq hamının deyil,
Sən həyatın qədrini
Yalnız bilənlərinсэн!..
Özünü bu dünyada heç kəs qonaq sanmamış,
Ancaq ömrün özü də bərabər paylanmamış.
Ömür paylanan zaman görün kimə nə düşdü,
Üç yüz il boz qarğaya, on il şahinə düşdü.
Həyat, sən nə şirinsən, kim səndən doydu getdi?
Gedənlər bu dünyada qəlbini qoydu getdi.

Dünən qoca bir qarı
dilində ahü-zarı:
“Bu dünyanın əlindən gəlmişəm zara,” - dedi,
“Ölmürəm ki, bir dəfə canım qurtara,” - dedi.
Ürəkdənmi söylədi o bu sözü, görəsən?
Xeyr, inanmıram mən!
O, yana-yana dedi
Dili söylədisə də,
Ürəyində o dərhal:
“Lənət şeytana”! - dedi,
Həyat, sevincin qədər əzabın da şirindir,
Səni mənalandıran o keşməkeşləridir.
İki yüz il yaşadı ləzzət içində Loğman,*
Yenə möhlət istədi ölürkən allahından.
Yatırdı göy çəməndə, çatdı ona əzrail,

Söylədi: - İki yüz il
 ömür sənə bəs deyil?
Mən canını almağa gəlmişəm, nə sözün var?
Loğman dedi: - Sözüm yox, aldığımı gəl apar.
Ancaq mənə macal ver bircə anlıq əcəldən,
Gəl canımı burda yox, o çəmənlikdə al sən.
Əzrail razılaşdı... Ayağa qalxdı Loğman,
Yeridi, daş asıldı ancaq ayaqlarından,
Asta-asta yeriyib çatdı dediyi yerə,
Loğman baxdı göylərə, Loğman baxdı yerlərə.
Bu son baxışı ilə üstündə iki yüz il
Yaşadığı cahanla vidalaşdı elə bil...
Özü vidalaşsa da, gözü qaldı cahanda,
O düşündü bu anda:
“Nə görmüşəm dünyada bu dünyaya gələndən?
Ah... elə bilirəm ki, dünən doğulmuşam mən.
Ömrümü verdim bada,
Nə görmüşəm dünyada?”
Loğmanın gözü bu an bir gülə dəydi, durdu.
Ürəyini quş kimi gülə doğru uçurdu.
“Ah... onu kim üzəcək, bircə biləydim, - dedi,-
O gülü də iyləyib sonra öləydim,” - dedi.
Ancaq, ancaq nə fayda... Yetişmiş artıq əcəl,
Loğman dedi: - Hazıram, al canımı indi gəl.
Əzrail dedi: - Ancaq agah elə məni sən,
Ölüm üçün nə fərqi bu çəmən, ya o çəmən?
Neçin məni qoymadın orda alım canını?
Loğman dedi: - Həyatın şirin olur hər anı,
Ordan bura gəlincə bir az ömür qazandım,
Onu da bu dünyadan özümə fayda sandım.
Qoca öldü...

Dedilər: - Yaranan bir gün ölər.
Nəvələri çəməndən həməən gülü üzdülər,
Loğmanın qəbri üstə qoydular, titrədi gül,
Gülün ətriylə doldu bütün çayır, bütün çöl.
O, ətriylə saxladı yolçuları yolundan,
Torpağın altındasa bunu duymadı Loğman.

Həyat, sən nə şirinsən, kim səndən doydu getdi?
Gedənlər öz qəlbini dünyada qoydu getdi..
Səndən doymaq olarmı, çoxun, azın da şirin,
Həyat, qışın da şirin, həyat, yazın da şirin!
Cürbəcür yazılar var ömrün varaqlarında...
Həyatımın qayğısız fərəhli çağlarında
Qədrini bilməmişəm,
Hələ nə var ki... ömrüm qabaqdadır, - demişəm.
Otuzdan adlayınca, gündə otuz min kərə
Başımı yellədirəm hədər keçən illərə.
Səndən doymaq olarmı, həyat, sən, nə şirinsən!
Ancaq hamının deyil,
sən həyatın qədrini
yalnız bilənlərsən!

Noyabr, 1957

YÜZ BAHAR GƏLSƏ DƏ...

(Romans)

Mahnını, ey bülbül, sən də tez ol, kəs!
Hüsnün də, nəğmən də oxşamaz məni.
Yüz bahar gəlsə də, isidə bilməz -
Sənsiz, ey sevgilim, bahar, yaz məni.

Sevirəm, sevdadır qanad hər kəsə;
Onunla açılır dili könlümün.
Yüz bahar gəlsə də, səni görməsə,
Açılmaz çiçəyi, gülü könlümün.

Mənim baharımdır, mənim öz yarım;
O, ömür bağçama qaranquş olsun.
Onun gəlişiylə gəlir baharım,
İstər bahar olsun, istər qış olsun.

Noyabr, 1959

MƏKTƏB ŞEİRLƏRİ

BABANIN ADI

Qızım Gülzara

Sən dərsə gedirsən bu gün ilk dəfə,
Açılır qarşında yeni səhifə.
Şıltaq uşaqlığın qalır arxada,
Gül açır atanın eşqi, muradı.
Sənə doğularkən verilən ada
Qoşulur bu gündən babanın adı.

Qızım, nəslimizin ünvanıdır bu,
Mən də öz atamdan almışam onu.
Bu ada mənimlə şərik oldun sən,
Bu ad təzələnsin əməllərində.
Bil ki, cavabdehsən, qızım, bu gündən
Bu adın şəninə mənimlə sən də!

Unutma, bu ada hörmət gərəkdir,
O bizə şərəfdir, biz ona övlad.
Adınla bərabər çəkiləcəkdir
Yüz il ehtiramla çəkilən bir ad.
Müəllim çəkəndə bu adı hərdən,
Babana hörmətçin ayağa dur sən!

Avqust, 1959

MƏKTƏB YOLU

Məktəbə gedirsən... Qoy sevincimi
Səpin yollarına gül-çiçək kimi.
Şərəfdir insana hər zaman bu yol;
Qızım, o həmişə ömrə dayaqdır.
Atanı şərəfə çatdıran bu yol
Səni xoşbəxtliyə aparacaqdır.

Daima hərlənir zamanın oxu,
Bu gün meyvə olur dünənki fidan.
A qızım, atanın başa vurduğu
Bir yolu bu gündən sən başlayırsan!

Bu yolun enişi, yoxuşu da var,
Ancaq zirvəsində yanır چراqlار.
Bir elmin adıdır hər چراق, qızım,
Get, o چراqlارا yaxşı bax, qızım!
Get, sənir iradən qoy mətin olsun,
Çıraqların biri qismətin olsun!

Avqust, 1959

ÇANTA

Ay mənim göyərçinim,
Bu gün dərsə gedirsən.
Özün boyda çantanı
Sağ-sola yellədirsən.

Kitablardır bu gündən
Sənin ömür yelkənin.
Oyuncağın qələmlər,
Yükün kitabdır sənin.

Bu gün sənin üzündən,
Gözündən fərəh yağır;
Dərsə gedən göyərçin,
Çantan özündən ağır!

Kitablardan beyninə
Damla-damla nur düşər;
Bir il keçər, axırda
Çantan da yüngülləşər.

Sentyabr, 1959

SƏSLƏR

Məktəbə gedirsən, sən orda bir il
Otuz iki səsi öyrənəcəksən.
Bu səslər - anla ki, adi səs deyil,
Bu səslər - tarixdir, bu səslər - Vətən.

Bu səslər, ay qızım, min-min il əvvəl
Yaranmış yurdunun təbiətindən;
Bu səslər eşq, arzu, bu səslər - əməl
Unutma, əvvəlcə bunu anla sən.

Bu səslər - dağların ildırım səsi,
Bu səslər quş səsi, bulaq nəğməsi.
Bu səslər - yaranmış el nəfəsindən,
Qəhrəman babanın addım səsindən.

“A” - dan ana yazdıq, “b” - dənsə baba.
“V” -dən Vətən yazdıq, “e” - dən el-oba.
Ana yurdumuzu bu səslərlə sən
Ruhuna, qəlbinə həkk edəcəksən!

Avqust, 1959

SƏNİN İLK MÜƏLLİMİNƏ

Havva müəlliməyə

Özgə bir adamsan, qızım, bu gündən,
Qayğılar başlanır, böyük qayğılar.
Sən tələb etmisən, indi də səndən
Daha böyük şeylər tələb edən var.

Müəllim! Böyükdür eşqi, hünəri,
Bu ada başını sən də əy, qızım!
Mənim demədiyim çox hikmətləri
O sənə birbəbir deyəcək, qızım!

Anan süd, mən sənə çörək vermişəm,
Sənə daha nələr, nələr gərəkdir...
Müəllim xırdaca əlinə qələm,
Qara gözlərinə nur verəcəkdir.

Biz səni sevirik daim “can” deyə,
Ancaq yaxşı tanı sən müəllimi!
Biz səni sevirik övladsan deyə,
O sevir - gələcək vətəndaş kimi.

Bir deyil, a qızım, məhəbbətimiz,
O səni çox sevir, ya biz? Bir düşün.
Səni özümüzçün bəsləyirik biz,
O səni bəsləyir cəmiyyət üçün!

Avqust, 1959

“SƏYAHƏT DƏFTƏRİ”NDƏN

ƏLƏDDİNİN ÇIRAĞI

Dəclə axır aramla
Xurmalıqlar içindən,
Onu seyrə gəlmişəm
Uzaq eldən bu gün mən.
Həzin bir nəğmə kimi
Pıçıldaşır dalğalar,
Dalğaların səsində
Min şeir, min nəğmə var.
Ulduzlardan döşünə
Düymə taxıb hər gecə,
“Min bir gecə” nağlını
Çay danışır gizlicə.
Qulaq ver, gör, nə deyir
Pıçıldaşan dalğalar,
Dalğaların səsində
Şəhrizadın ahı var.
Əfsanələr şəhəri,
Əfsanələr içində
Elə bil gülümsünür,
Ələddinin çırağı
Sahildə yanıb sönmür.
Ərəbin baxt çırağı

Yandı Bağdad elində -
Dəclənin sahilində.
O öz şəfəqlərilə
Həris yadellilərə
Çox çəkdi göz dağı,
İllər ötdü... Məqribli*
Oğurladı çırağı.
Qərinələrdən bəri
Dəclənin sahilləri
İşıq üzü görmədi,
rahat ömür sürmədi
Ərəb öz ölkəsində,
Qəm titrədi səsinə.
Ərəb zülmətdə yatdı,
Zülmətdə də oyandı.
Ərəbin öz çırağı,
Yadın evində yandı.
Yandı yad ölkələrdə,
Ərəb dözdü bu dərdə.
Ancaq bulanıq axan
Sular bir gün durulur,
Bəndi dağılan selin
Qəzəbi yaman olur.
Daşdı ərəbin kini,
Coşdu ərəbin kini;
Yadların pəncəsindən
Aldı itirdiyini.
Ələddinin çırağı
Yandı doğma elində -

* "Min bir gecə"də Ələddinin çırağını oğurlayan cadugər belə adlanır.

Dəclənin sahilində.
Doğrudan bəxtəvərdir
Torpağının barını
Özləri götürənlər.
Öz əlinin rəngini
Öz evində görənlər.
Alqış sənə, ey ərəb,
Alqış dedim ürəkdən!
Sənin azadlığına
Mübarək deyirəm mən!
Öz evində özünü
Balan qərrib sanmasın;
Ələddinin çırağı
Bir də oğurlanmasın!

Bağdad. Dekabr, 1959

ÖZÜNƏ YALVARSANA!

Tutub İmam Hüseyin qızıl sərdabəsindən,
O ağlayır, ürəklər parçalanır səsindən.
Sümüyü sürmə olmuş imamdən kam istəyir,
Xoşbəxt ömür istəyir, bollu təam istəyir.
Baxıram gövdəsinə, gövdəsi dağ kimidir;
Bu külə haliylə o, əsən yarpaq kimidir.
Öz-özümə deyirəm: - Sən ey bədbəxt müsəlman,
Sən indi ki bu qədər Allaha inanırsan,
Allah sənə o əli əl açmaqçın verməyib,
Külə olmaqçın səni dünyaya gətirməyib.
Sərdabədən yapışıb ağlama yana-yana!
İmama yalvarınca, özünə yalvarsana!

Kərbəla. Dekabr, 1959,

EHRAMLARIN ÖNÜNDƏ

Ehramların önündə gündüzlər axşamadək -
“Fünf piatr”^{*} deyərək,
Öz doğmaca elində
Dilənir ərəb oğlu əcnəbinin dilində.
Zamana bax, zamana!
İçimdən yana-yana
Baxıram, ay qoca Şərq, nə gündəsən, nə gündə!
Ərəbin vətəninə
Başını uca tutub əcnəbi ehram kimi;
Ərəb gəzməyə qorxur öz yurduna xam kimi.
Qardaşım, dilənəndə, keçmişini ansana!
Babanın ucaltdığı ehramdan utansana!
Öz halalca pulunu əcnəbidən bu gün də
Sən sədəqə alırsan,
Babanın ucaltdığı ehramların önündə
Gör necə alçalırsan!

Qahirə Dekabr, 1959,

^{*}Beş piatr - piatr pul vahididir.

ÖLDÜ - YAŞADI

M. Füzuliyə

Ağladı yerində, güldü yerində,
Şairin qəlbindən qəmlər ötüşdü
Dolaşdı Bağdadın küçələrində,
Ayaq izləriysə Bakıya düşdü.

Vətən həsrətiylə o qəlbi dilgir
Ömrünü həsrətlə yellərə verdi.
Dərdini Dəcləyə söylədi şair,
Kür öz sinəsinə yazdı bu dərdi.

Onun hər könüldə bir məzarı var,
Bir gün öldüsə də Vətəndən uzaq.
Öldü Kərbəlada ölməz sənətkar,
Doğma Bakısında yaşadı ancaq.

Kərbəla. Dekabr, 1959

DƏCLƏ SAHİLİNDƏ

Dəclə, kimlər dərini
Gəlib sənə danışmış?!
Min dərdi min-min insan
Hər ləpənə danışmış.

Dinləmişən burda sən
Neçə yarı, yoldaşı.
Leyli də sahilində
Axıdıbdır göz yaşı.

Dibindəki daşların
Boğulmuş arzulardır;
Hər ləpəndə bir eşqin
Tarixi, dərdi vardır.

O ləpələr olubdur
Aşıqlərin sirdaşı,
Səsin - Məcnun naləsi,
Suyun - Leyli göz yaşı.

“Şəbi-Hicran” - dilində
Bir zaman sahilində
Füzuli də dayanmış.
Məcnun kimi o yanmış
Məcnunların dərindənə.

Əsrlər ötmüş, yenə
Sularında görürəm
Xəyalını şairin.

Şərqin böyük dərini
Düşünür dərin-dərin.

Nəğmə deyir yenə də
Həzin-həzin ləpələr.
Qəzəlini oxuyur
Füzulinin ləpələr.

Bağdad. Dekabr, 1959

DURNALAR

Ay bizim ellərdən uçan durnalar,
Göydə görən kimi tanıdım sizi.
Şirin avazınız qəlbə od salar,
Mənə bağışlayın bir telinizi.

Şahindən, şonqardan qorunun ancaq,
Bir xətər gəlməsin qoy dəstə nizə.
Kim deyə bilərdi qismət olacaq
Bu qərrib ölkədə görüşmək bizə?

Başımız üstündən çığırışaraq siz,
Nə qədər ötdünüz payızda, yazda.
Uzun qış ayları şirin nəğmə niz
Həmişə səslənmiş qulağımızda.

Bura gəlirsiniz qışda, uçaraq,
Keçib neçə dağı, neçə dənizi.
Yayda göylərimiz sizindir ancaq,
Qışda da nəğməylə anırıq sizi.

Əzbər söyləmişik uşaqlıqda biz,
Deyib: “Ay havada uçan durnalar!
Gedin, xoş gəldiniz, səfa gəldiniz,
Bir də dönərsiniz haçan, durnalar?”

Siz uçub gedəndə qürbət ellərə,
Nə qədər baxmışam arxanızca mən.

Baxmışam, baxmışam sizə min kərə,
Yazda sevinmişəm gəlişinizdən.

Qışda da biz sizi anmışıq yenə,
Neyləyək, köçəri doğuldunuz siz.
Vidadi xəstədən Bağdad elinə
Salamlar aparın siz oldunuz, siz.*

Sonsuzdur sədaqət, dəyanət bizdə,
Deməyin eşqimiz dildə, sözdədir.
Tez-tez yurdumuzu tərk etsəniz də,
Əziz xatirəniz qəlbimizdədir.
Üçtelli, dördtelli, beştelli durna,
Gəl, gəl, a mənimlə birelli durna!

Bəsrə. Dekabr, 1959

*Vidadinin “Durnalar” şeirinə işarədir.

TƏSBƏH

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
O, təsbəh çevirir şaraqhaşaraq.
Qara, sür daşların şaqqıltısından
Ərəb ləzzət alır xumarlanaraq.

Malla ağzınacan doludur dükan,
Ərəb mürɡü döyür, özɡə işmi var?
O, təsbəh çevirir bekarçılıqdan,
Alan yox, satan çox, kasaddır bazar.

- Gedim, ya getməyim? - deyə birbəbir,
Çevirir daşları, nədir çarəsi?
O, sinə dolusu birdən ah çəkir,
Yoxsa bəd gətirir istixarəsi?

Müsəlman məzhəbi, müsəlman dini
Yalnız təvəkkülmü öyrətmiş ona?
O, vermiş bəxtini, iradəsini
Bu cansız daşların ixtiyarına.

- Gedim, ya getməyim? - duyan bir ürək,
Düşünən bir beyin kəsdirə bilmir.
Bu soyuq daşlarmı əvəz edəcək
Zəkani, duyğunu? İşə baxın bir!

Gözlə gördüyünə inanmır yenə,
Xəyalın oduna hey yanır ərəb.

İnanmır gücünə, öz qüdrətinə,
Taleyin gücünə inanır ərəb.

O, atəşdi... Zaman hökmünü verdi,
Xəyal dünyasında, axır kül oldu.
Öz doğma evində, qula çevirdi
“Şükr allaha” onu, “təvəkkül” onu.

Bir gündə hər daşı neçə yüz kərə
Çevirir vaxtını öldürmək üçün.
Hər ay daş qoysaydı bircə daş üstə,
Təsbehdən ummazdı səadət bu gün.

Sol əlində təsbeh, sağında qəzet,
Qəlbi deyir: “getmə”, fikri deyir “get”.
Bir-birinə dəyib küçədə aləm,
Camaat vaxt ilə savaşa gəlmiş.
Onunsa qəlbində, fikrində bu dəm
Sanki iki dünya baş-başa gəlmiş.

Başında ağ çalma, əlində bayraq
Millət haqq yolunda qalxmış ayağa.
Onun canındakı ətəletə bax!
Çevirir daşları hey sola-sağa.

Küçədə ucalan addım səsindən
Qəlbi titrəsə də, nədir çarəsi!..
O baxır dükanın pəncərəsindən,
Axı bəd gətirib istixarəsi.

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
Əyilib yanından ötür zaman da.
Atomun səsinə titrəyir cahan,
O təsbeh çevirib xumarlananda.

Nəcəf. Dekabr, 1959

ACLARDAN TOXLARA

Zər-ziba içində alışıb yanır
Sərdabə, döşəmə, tavan sərasər;
Neçə yüz ildir ki, burda saxlanır
İmamın adına gələn nəzirlər.

Məscid başdan-başa bir xəzinədir,
Yatır İmam Hüseyn daş-qaş içində.
Əgər imam haqsa, bu bəzək nədir?
Bəzəyə möhtacmış, imam da, din də...

Bu busat, bu cəlal kimin üçündür?
Bayırda əl açıb dilənir millət.
Ey imam övladı, de, bu nə gündür,
Məsciddə var-dövlət, küçədə zillət!

İmam üçün gələn bu dövlət, bu zər,
Nə verdi imama yalvaranlara?..
Yerə endirmədi bir tikə göylər, -
Yerə gecə-gündüz baş vuranlara.

Dünyanın qəribə təzadları var:
Aclardan toxlara düşərmiş nəzir...
Daş-qaş içindədir ölü imamlar,
Diri övladları lüt-üryan gəzir...

Kərbəla. Dekabr, 1959

“TAĞI-KƏSRA” ÖNÜNDƏ

Ey Mədain, Mədain, nə böyük tarixin var!
Bircə qəsr qalıbdır bu gün səndən yadigar.
“Taği-Kəsra” qəsrinin önündəyəm bu gün mən,
Bir tarix asılıbdır onun hər kərpicindən.
Qoca Şərqi tarixi gəlib keçmiş bir zaman
Bu qəsrin eyvanından.
Xaqaninin durduğu “Taği-Kəsra” önündə
Mən durmuşam bu gün də...
Qulağımda səslənir o üsyankar şairin
kədərli qəsidəsi -
Təəssüflə döyünən bir ürəyin vay səsi.
Kəsranın gülüşüylə cingildəmiş bu qəsrin
Pərişan əhvalına o yanmış iç-in-için.
O bu xərəbələrdən ötən gözəl dəmlərin
izini soraqlamış.
Bülbüllər məskənində bayquş görüb ağlamış.
Tapmış təsəllisini axan göz yaşlarında;
Mən bu xərəbələrin bozarmış daşlarında
Zülmədən daşa dönmüş
ürəkləri görürəm...
O daşlara toxunub parçalanan, məhv olan
diləkləri görürəm...
O bu xərəbələrdə görmüş qoca tarixin
bir qanunsuz hökmünü.
Mən görürəm zamanın, tarixin öz hökmünü.
O görmüş bu sarayın önündə baş endirən,
Sasanilər şahına hər il min-min bac verən,
Əli qoynunda duran zər taclı xaqanları,

Mən görürəm bir qarış torpaq üçün, yer üçün
tökülən al qanları.

Kim deyir viran qalan bu qəsəə ağlamış o?

Yox, qəsrlər yaradan o əsrə ağlamış o!

Axsitandan inciyib ucaltmış haqq səsinə;

Gözəl zamanə bilmiş Kəsra zamanəsini,

Yox-yox! Şair, şah deyil,

şahlıq incitmiş səni,

Kəsra da zamanında ağlatmış özgəsini.

Ötüb-keçən həmişə insana xoş görünür,

Bu günün enişə də sənə yoxuş görünür.

Məhv etmiş, tapdalamış axı əzəldən bəri, -

Düşünməyən beyinlər düşünən beyinləri.

Bəs mən niyə yanıram

Xaqaninin dayanıb

ağladığı bu yerdə?

Bəs mən nə axtarıram

keçmişə qan-qan deyən,

bu gün aman istəyən

bu xərabə şəhərdə?

Şərq qəsrlər yaratdı, Şərq ehramlar yaratdı,

Gözləri qamaşdıran ehtişamlar yaratdı.

Tac-mahallar yaratdı-

Cah-cəllallar yaratdı...

Torpağın sinəsində kaşanələr qurdu Şərq,

Zinəti qəsrlərə, saraylara vurdu Şərq.

Əqillərə vurmadı, ürəklərə vurmadı,

Xaqanlar, xəlifələr yordu ürəklərini,

başlarını yormadı!

Taleyə qul oldular,

Sarayları bəzəkli, qəlbi yoxsul oldular.

Bəyənib özlərini,
Gör-götür dünyasından heç nə götürmədilər,
Bu gün ilə yaşayıb, sabahı görmədilər.
Xəlifələr sələfə abidələr ucaldıb
gümbəzlər tikdirdilər,
kөнüllər tikilmədi,
Xələfin sabahını onlar görə bilmədi.
Budur məni yandıran,
Kөnlümü dağlandıran!
Qulağında səslənir o üsyankar şairin
kədərli qəsidəsi -
təəssüflə döyünən bir ürəyin vay səsi.
O bu xərabələrdə görmüş qoca tarixin
bir qanunsuz hökmünü;
Mən görəəm zamanın, tarixin öz hökmünü.
Şahlar deyil, həmişə hökmüdar zaman olmuş,
Onun hökmüylə yalnız
çox-çox belə qəsrlər
yer ilə yeksan olmuş.
Qəsrin salonlarında inildəyir küləklər,
Nəsə deyir küləklər.
Yox, inləyən yel deyil, zamanın öz səsidir.
Bizim qoca tarixin adil məhkəməsidir.
Bu dünyada hər şeyi küləklər, bu küləklər
sağa-sola sürüklər.
Küləklər əsrin səsi... Əlində fərman gəzir.
Paylayıb öz hökmünü zaman, hər zaman gəzir,
Bir qoca kor çalğıçı bardaş qurub sağında,
astaca kaman çalır.
Səslər qalxır, alçalır.
Çaldıqca asta-asta o, ah çəkir dərindən.

Kamanın tellərindən
Elə bil ki, süzülür Xaqaninin göz yaşı;
Bu nalədən əriyir
 viran olmuş sarayın
 hər torpağı, hər daşı...
Külək səsi qarışır bu dəm kaman səsinə;
 Əsrin aman səsinə.
Həm külək nalə çəkir, həm də kaman ağlayır;
Həm Xaqani, həm də ki, ötən zaman ağlayır.

Mədain. Dekabr, 1959

“BABA GUR-GUR”*

Gecədir... al-əlvan qanovuz kimi,
Göylərin üzündə yanır şəfəqlər.
Gecə hər ölkədə gecə deyilmi,
Gecə hardan alır nuru bu şəhər?

Elə bil hardasa qalanan tonqal
Göylərə əks edir işıqlarını.
Bəlkə də aldadır məni bir xəyal,
İşıq görürəm, bəs tonqal hanı?

Girdik otaqlara...
Otaqlar soyuq.
Sobada nə odun, nə də bir od yox...

Gecəni keçirdik...
Səhəri tezdən
Bu qədim şəhəri çıxdıq gəzməyə.
Ağrılar keçsə də ürəyimizdən,
Böyük bir maraqla baxdıq hər şeyə.

Gəldik bir hüdudsuz səhraya, burda
Torpaq ocaq-ocaq alışıb yanır.
Alışır təpə də, daş da, çuxur da,
Alovun dilləri ərşə dayanır.

*Kərkük şəhərində yer adıdır.

Yanan ocaqlardan hey çətir-çətir
İlğımlar oynasır göyün üzündə.
Adamlar evlərdə oda həsrətdir,
Ocaqlar alışıx çölün düzündə.

Gecə də, gündüz də yanır boş yerə,
Hələ qızınmamış bu oda əllər.
Gur-gur guruldayan bu məşəllərə
“Baba-Gur-Gur” deyə tapınmış ellər.

Bizim babalar da tapınmış oda;
Hey odsuz yaşadı odlar yurdu da...
Od, işıq deməkdən dillər yoruldu,
Dolandı əsrlər, dolandı illər.
Ocaqdan almadı işığı, odu,
Ürəyindən aldı yeni nəsillər.

Ey bu gözəl yurdun öz sakinləri,
Torpağınız kimi yansın qəlbiniz!
Bu od qaynağından min ildən bəri
Bir qırıq od ala bildinizmi siz?

Əsla!.. Ölkənizdə görürəm bu gün,
Qızarır, ağarır artıq dan yeri.
Qəlbiniz vətənin səadətiyçün
“Baba-Gur-Gur” kimi yanandan bəri.

Könüllər batarsa matəmə, yasa,
Kimsəyə od verməz bu od qaynağı.

Ürək alışmasa, ürək yanmasa,
İşıqsız qalacaq vətən torpağı.

Kərkük. 1959

İŞIQ - ZÜLMƏT

Rəngbərəng işıqlar sel kimi çağlar
Bu böyük şəhərin gürşad yerində.
Üzüm salxımıtək ağ-ağ çıraqlar
Yanır dükanların vitrinlərində.

Müştəri çağırən bu işıqlara
Baxıb gizli-gizli ərəb, yan keçir.
Küçələr işıqlı, könüllər qara,
Həyat bər-bəzəyin yanından keçir.

Gözlər qamaşsa da bu bər-bəzəkdən,
Həyat qaranlıqdır, qatı qaranlıq.
Bu gur işıqların arxasında mən
Gizlənən zülməti görürəm açıq.

Beyrut. 1959

SÜPÜRGƏ

Neçə quruş pul üçün əcnəbinin önündə
gör necə əyilirsən.
Necə də cani-dildən çəkməsini silirsən.
Cəhdin nahaqdır, nahaq!
Qabağında cütlənən ayaqlara yaxşı bax!
Rəzalət gətiribdir onlar sənin yurduna.
Aldığın sədəqəyçün sənə əyilib ona:
“Sağ ol”, “sağ ol”, - deyirsən;
Silib təmizləyirsən, -
Haqqını tapdalayan o mənfur çəkmələri, -
Qərinələrdən bəri...
Cəhdin nahaqdır sənin!
Şotkayla o çəkmənin
Kirini təmizləmək çətindir!.. Sən əsrə bax!
Şotkanı at, əlinə süpürgə götür ancaq!
Çəkməni yox, onların özlərini zibiltək
süpürüb atmaq gərək!

Qahirə. Dekabr, 1959

POEMALAR

*Hanı bu ellərin mərd oğulları,
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusu -
Qılınç Koroğlusu, söz Koroğlusu?*

B. Vəhəbov

ƏBƏDİ HEYKƏL

*İkinci cahan hərbində həlak olmuş qardaşım
İsfəndiyanın əziz xatirəsinə.*

1951-ci ilin avqust ayında Norveç hökumət orqanları Norveçi alman faşist işğalçılarından azad edərkən həlak olmuş sovet əsgərlərinin sümüklərini qəbirlərdən kütləvi surətdə çıxarır, onların dəfn olunduqları qəbiristanlıqları dağıdırlar. SSRİ-nin Norveçdəki səfirliyinin 22 avqust tarixli notasında Norveç hökumətinin bu hərəkətinə etiraz olunsada, etiraz nəticəsiz qalır.

(“Kommunist” qəzeti, 3 və 17 oktyabr, 1951)

PROLOQ

Açıq səmasını qoca Norveçin
Bir gün fəlakətin tutdu kölgəsi.
Düşdü xəyanətin məngənəsinə
Bu göllər ölkəsi, dağlar ölkəsi.
Əsdi xəzan yeli, saraldı bağlar,
Çökdü qara duman dağa, dərəyə.
Kral darda qoyub bədbəxt xalqını,
Qaçdı əyalıyla İngiltərəyə.

Başını itirib qaçan “başçıya”,
Londonlu cənablar “afərin” dedi.
Kral da: - “Gəldim ki, fani dünyada
Sığınım kölgənə mən sənin,” - dedi.
Hitlərə səs verib Norveç elindən
Satdı rəyasətə yurdu Kvislinq,*
Hitlerin bayrağı görünən kimi,
Ölkənin başında durdu Kvislinq.
Qəribə dünyadır, enən yüksəlir
Yüksələn alçalır, yalan doğrulur.
Elə zaman gəlir, elə vaxt gəlir, -
Millətin cəlladı özündən olur.
Bu vətən xaini, millət düşməni,
Yanmadı təhqirdə el yanan zaman.
Əcdadın məzarı, ana torpağı
Faşist çəkməsiylə tapdanan zaman.
Rəyasət gözüne çəkəndə pərdə,
Xalqını görmədi işgəncələrdə.
Onunçun bir yeni aləm açıldı:
Fünerin şəklinə o səcdə qıldı.

I

Verter düşüncəli, Verter qüssəli
Dolaşır Narvikin** küçələrində.
Dolaşır qəlbində yüz cür fikirlər,
Durur hər döngədə, durur hər tində.

*Norveç faşist partiyasının rəhbəri.

**Bunlar tarixi faktlardır, 1941-ci il Birinci Dünya müharibəsində 5 minə qədər alman uşağını norveçli öz himayəsinə almışdı.

Baxır təəssüflə, maraqla Verter...
Qoynu gül-çiçəkli bu gözəl şəhər,
Hələ çox əvvəldən tanışdır ona,
Bu alman zabiti, alman oğluna:
On dördüncü ildə onun atası
Öldü saldat kimi qərb cəbhəsində.
Verter yetim qaldı... Vilhelm ona
Bir kömək etmədi bu ağır gündə.

O da on minlərlə körpələr kimi
Əl açdı özü tək ac insanlara.
Hərə öz dərdinə qalmışdı ancaq,
Kim idi “can” deyib, baxan onlara!

Deyirlər, o zaman Almaniyada
Aclıq insanları yaman qırırmış.
Xalqına xoş günlər vəd edən alçaq
Bunumu səadət adlandırırmış?!
Deyirlər, o zaman alman elləri
Zillətlər içində min bəla görmüş.
Cəbhədə ölənlər qalsın bir yana,
Aclıqdan daha çox insan ölmüş.

Yanıb əhvalına alman xalqının,
O vaxt norveçlilər çatdılar haya.
Yetim körpələri Almaniyadan,
Yığıb gətirdilər Norvegiyaya.
Kiçik Verterin də hamisi oldu,
O zaman ixtiyar bir heykəltəraş.
Bu sonsuz qocanın nəvazişilə,
Narvikdə böyüdü o yavaş-yavaş.

Verter düz yeddi il nemət içində
Norveç çörəylə böyüdü burda.
İtirmədi xalqın haqqı-sayını,
Dönəndən sonra da o, ana yurda.
Qoca heykəltəraş öz sənətinin
Gizli sirlərini öyrətdi ona.
Yaman şadlanardı Verterin qəlbi,
Yandıqca sənətin sirli oduna.
İllər ötüb-keçdi...

Böyüdü Verter,
Hərdən göz yaşıyla yurdunu andı.
Yadına düşdükcə o doğma yerlər,
Vətən həsrətilə alışdı, yandı.
Qoca heykəltəraş bilincə bunu, -
Artdı qəm-qüssəsi, artdı təlaş;
Öpüb qucaqladı onun boynunu,
Axdı yanağına, axdı göz yaşı.
Yaralı şir kimi inildəyərək,
Dedi: - Bu vaxtında məni qoyma tək!
“Balamsan,” - demişəm axı mən sənə,
Evlər bucağında tək qalım yenə?!
İndi ki, gedirsən, get, nə eybi var,
Qəlbin istəyinə nə demək olar?
Get, ancaq daima sənətlə yaşa!
Gözəl duyğularla ömrü vur başa.
Rəyasət dalınca qaçma dünyada,
Boş şöhrət, insanı tez verər bada!
Rəyasət əlində qul olur insan,
Vüqarı, qayəni o çırpır yerə.
Rəyasət düşməndir yaranışından,
Uca duyğulara, pak əməllərə.

Ölsə də, rəyasət düşkünlərinin
Stolu ucalar, özü ucalmaz.
Rəyasətlə keçən ömürdən, yəqin,
Taxta yonqarıtək heç kül də qalmaz!

Sənətə bağlansan, dostlar, tanışlar,
Hər zaman görərlər üzüəğ səni.
Yüz il yaşasan da, cavanlaşdırar
Gözəl əməllərlə yaşamaq səni.
Yaşa, öz yurdunda, yaşa üzüəğ.
Demirəm: “Sən məni unutma,” - ancaq.
Bu qocadan sənə yadigar qalan
Sənəti unutma, oğlum, sən bir an.
O vaxt sanma qəlbin məndən uzaqdır,
Ürəyin köksümdə çırpınacaqdır.
Verter söylədi ki: - Bu gün mən sənin
Bükülmüş belini bir az da əydim.
Sənin bu əvəzsiz yaxşılığının
Bir vaxt əvəzini çıxı biləydim!

İllər axıb keçdi axar su kimi,
Həman yaxşılığın budur əvəzi:
Ana vətəninə qocanın Verter
Bu gün fəteh kimi dolanıb, gəzir.

Verter düşüncəli, Verter qüssəli,
Alnında iz açıb dərd şırım-şırım.
Qorxunc duyğuların toqquşmasından
Onun ürəyində çaxır ildırım.
Onu ayırdılar öz sənətindən,
Dedilər: - Bir əsgər olmalısan sən.

Dedilər: - Sənətin vaxtı deyildir,
Öz sədaqətini vətənə bildir!
Vətən! Heç olarmı onu sevməmək,
Vətənin yolunda bir pərvanətək
Yanardı Verter də candan, ürəkdən,
Onunku deyildir ancaq bu vətən!

Otuz üçüncü il, otuz bir yanvar...
Başqa bir adamdır Verter o gündən.
Vətən hesab etmir Almanıyanı, -
Faşist zülmətinə büründüyündən.
Düşünmüş, daşınmış...

Verter də bəzən

O isti ocaqdan, gözəl Norveçdən
Təəssüf edibmiş qayıtdığına,
Ömrü zindan kimi gəlirmiş ona.
Düşünmüş, daşınmış...

Verter o zaman

Hamisindən ona yadigar qalan
Sənətə sığınmış... Dərdi-sərini,
Qəlbinin ən gizli diləklərini
Sənətin dililə vermək istəmiş,
Bu gözəl şəhərin hər bir döngəsi.
Ona öz yurdutək necə tanışdır.
O öz ölkəsində dilənmişsə də,
Burda heç bir kəsə əl açmamışdır.
Düşünür bunları bayaqdan bəri:
Ona çörək vermiş Norveç elləri.
Sənətkar eləmiş onu bu torpaq,
Olarmı bunları məgər unutmaq?
Öz doğma yurdunda donmuş soyuqdan,

Bu şimal elində o donmamışdır.
Təhqir olundusa Berlində bəzən,
Burda yel də ona toxunmamışdır.
Ona tapşırılmış: - İndi çalış ki,
Norveçlər faşizmin gücünü bilsin!
Alüminium, tunc, sink, dəmir, mis, polad
Bu metal yurdundan qarət edilsin.

Onun batalyonu girdi evlərə,
Otaqlar eşildi azı on kərə.
Töküldü ortaya bütün hər nə var:
Polad avizələr, mis külqabılar,
Qapıların dəmir tutacaqları,
Dəmir məhəccərlər, qapı tağları
Üç günün içində talan edildi.*
El bütün bunlarla gücünü bildi
Qudurğan faşizmin, acgöz Hitlerin.
Çıxdı norveçlilər dağlara min-min,
Düşməni əleyhinə sıx toplandılar,
İntiqam eşqilə coşub yandılar.
Narvik şəhərinə gələndən bəri,
Bütün bu gördüyü müsibətləri,
Verter vicdanına sığdıra bilmir,
Gözünün önündən bir an çəkilmir, -
İxtiyar hamisi - o heykəltəraş...
Çulğaşır qəlbində min dərd, min təlaş.
Fikirilər beynində düzülür səfə,
Verter düşünür ki: "Birinci dəfə
Mən bura gələndə qərrib quş idim,

* 1940-cı və 1943-cü illərdə Hitlerin verdiyi əmrə görə.

Burda qanadlandım, pərvaz elədim.
Dolandı fəsillər, dolandı dövrən,
İndi “düşmən” kimi belimdə naqan
Onun qapısını olarmı açmaq?..
Heç bu insafmıdır?

Ölərəm, ancaq
Üz-üzə gəlmərəm onunla bir də”!
Verter üzülürdü düşüncələrdə.
“Başqaları kimi, - deyirdi, - mən də
Atımmı vicdanı, atımmı arı”?
İztirab çəkdiyə gözü önündə,
Canlanır “Verterin iztirabları”.*

Verter düşüncəli, Verter qüssəli,
Baxır hər döngəyə, baxır hər tinə.
Uşaqkən dostlarla top oynatdığı
Narvikin bu tanış küçələrinə.
Larsen, ən mehriban dostuydu onun,
O da tək oğluydu yaxın qonşunun.
Bu dostlar səhərdən axşama qədər
Bir yerdə oynayıb gəzinərdilər.
Həmin bu ağacın altında onlar
Hər gün çıxardardı yüz cür oyunlar.
Balaca dostlarçın qoca bir zaman
Yelləncək asmışdı həmin ağacdən.
Bura toplanardı uşaqlar bütün.
Yaxşı yadındadır Verterin... Bir gün
Larsen yellənəndə qırıldı kəndir,
Yazıq üzü üstə yerə yığıldı.

*Böyük alman şairi V.Götenin “Gənc Verterin iztirabları” əsərinə işarədir.

Günlər ötdü... Larsen sağaldı, ancaq
Sol qaşı üstündə bir çapıq qaldı.

Onlar tərək elədi bu “pis oyunu,”
Lakin yadındadır, o vaxtdan onu
“Çapıq Larsen” - deyə çağırardılar.
- Qəlbimdə nə şirin xatirəsi var,
O gözəl günlərin, o xoş günlərin, -
Deyincə, gözləri doldu Verterin...
Verter düşüncəli, Verter qüssəli
Baxır dükanlara ötdükcə bir-bir.
Hər şey gör necə də öz yerindədir,
Elə bil o vaxtdan dönməmiş zaman.
Bu gözəl aynabənd, kiçik dükandan
Azmı çörək almış Verter ev üçün?
Bu şəhər düşmənmə ona bəs bu gün?

Verter düşüncəli, Verter qüssəli...
Bax həmin bağdakı böyük heykəli
Ustadla birlikdə qurmadıların,
Ona düşməni kimi baxmaq olarmı?
Bu yurda gəlsə də düşməni donunda,
O böyük heykəldə axı onun da
Azacıq olsa da, öz zəhməti var.
Orda birləşibdir ayrı duyğular.
Düşündü, daşındı qoca nə qədər,
Onu yaradarkən neçə il əvvəl,
Norveç qəhrəmanı Trammelindir*
Bu sənət əsəri, bu ölməz heykəl!

*Məşhur Norveç inqilabçısı.

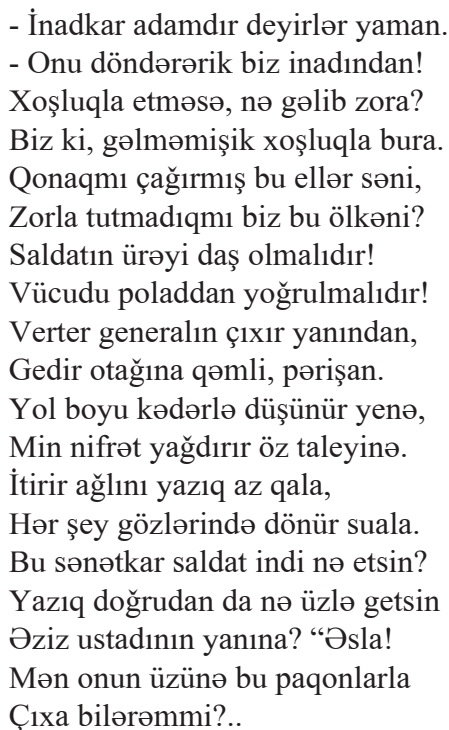
Sol əldə bayraq,
Durmuş qəhrəman.
Mərdlik tökülür
Baxışlarından.
Baxır inamla,
Baxır irəli.
Möhkəm duyülmüş
Onun sağ əli.
Xalqı döyüşə
Səsləyir sanki.

İgid Trammelin baxışındakı
Əzmi vermək üçün uzun gecələr,
Düşündü, daşındı qoca nə qədər!
Başında fikirlər dolandı min-min.
Belə anlarında edərdi təkrar
Məşhur sözlərini o, Trammelin:
“Birlikdir bizimçün ən böyük şüar,
Bir hədəfə vursun qoy əllərimiz!
Gül açsın arzumuz, əməllərimiz”.
Çıxmır xatirindən bunlar bir an da.
İndi də Verterin qulaqlarında
Bu alovlu sözlər cingildəyirdi.
Vidanın səsi nələr deyirdi?
Verterin qəlbində kin, qəzəb yandı,
Özü hiss etmədən gəlib dayandı.
Bir evin önündə... ah, nələr olmuş?
Əvvəlki dəbdəbə tamam pozulmuş.
Səssizcə ağlayır sanki daş divar:
Dağılmış o geniş emalatxana.
İçində ən təmiz, uca duyğular,

Müqəddəs əməllər bəslənən bina,
Xəbis duyğuların məskəni olmuş!
Elə bil hər şeyin hüsnü pozulmuş.
Bu dərdi dağlar da götürə bilməz,
Demək, yaxşılığa bu imiş əvəz?!
Demək, öz evindən qoca qovulmuş,
Sənətkarın evi qərargah olmuş
İşğal ordusunun generalına...
... Bu zaman bir soldat yetişib ona
Söylədi təzimlə: - Cənab kapitan!
General axtarır sizi bayaqdan.

Kapitan, gəzdinmi şəhəri?
- Bu gün
Dolaşdım bir qədər.
- Yəqin ki, gördün
Bağlar içindəki tunc heykəlləri!
- Bəli!
- Biz Narvikə girəndən bəri
Bir fikir gəlibdir mənim əqlimə,
Hələ deməmişəm bunu heç kimə, -
Deyə generalın çatılır qaş.
- Bunları yaradan heykəltəraşı
Səfərbər etməli... qoy fərin də
Böyük heykəlini yaratsın... Sən də
Ona köməkçi ol... deyirlər sən
Köhnə sənətdir heykəltəraşlıq.
Mənim mətləbimi anladın yəqin?
Di, başla sabahdan bu işə artıq!
- Məncə... bu çətin, cənab general!
- Nə üçün? Qocanı çağır, başa sal!

Yox, bacarmaram!

Onun şagirdiyəm nə qədər varam.
Necə məcbur edim bu gün mən onu?
Mən necə deyim ki, sənin yurdu
Talayan quldurun, cəllad furerin
Yarat heykəlini?... Çətindir, çətin!
Bunu düşünmürmü görənlər o özü?
Sevmədən sən yarat!.. Bu gülünc sözü
Böyük sənətkara mən necə deyim?
O mənə deməzmi sənə çəkdiyim
Bütün əziyyətlər gəlsin gözümdən!
Bu haqlı danlağa necə dözümlər mən”?!“

Keçdi bir neçə gün... general özü
Çağırdı yanına heykəltəraşı.
Bilincə mətləbi yazıq qocanın
Qaraldı gözləri, hərləndi başı.
- Oyuncaq deyildir əldə sənətkar!
Cənab, sənətin də öz mövzusu var.
- Furer mövzu deyil?
- Elədir, ancaq
Alınan mövzunu hər şeydən qabaq
Ürəkdən yaşamaq, sevmək gərəkdir,
Yaranan hər əsər çarpan ürəkdir.
- Məgər sevməyirsən bəs sən fureri?
- Axı, bu sualın varmı heç yeri?
General qocaya möhkəm təpindi.
Qoca: - Mən dəvəsi lap çoxdan ölmüş
Ərəbəm, - dedi.
- Mən səksən yaşımı çoxdan aşmışam.
Sahilə yan alıb ömür yelkənim.
Mən bu dünya ilə halallaşmışam,
Ölümdən bir tikə qorxum yox mənim.
Sənətə lənətlər yağdırar hamı;
Mən necə sevim ki, Norvegiyamı
Furer çeviribdir xarabazara,
Xalqımın könlünə vurdu min yara!
- Yaxşı, belə olsun, heç eyb eyləməz,
Səndən də tezliklə çıxarıq əvəz!
Deyə yumruğunu vurur stola,
Ürəyi partlayır kindən az qala.
Keçdi bir neçə gün... həbsə aldılar,
“Kommunistdir“ deyə o mərd qocanı.
İttiham nə qədər yalan olsa da,

Kommunist etmişdi onu vicdanı.
Fürierin əmridir: “Tezliklə gərək
Bu Norveç diyarı dönsün metala.
Toplanan metallar təmizlənərək,
Narvikdən Berlinə salınsın yola”.
Kvislinq ölkəni edir səfərbər, -
Hitlerin gözünü doyurmaq üçün,
Sinklə, alüminiumla dolu qatarlar
Narvikdən Berlinə tələsir hər gün.
Dağlara çəkilməmiş igidlər tez-tez
Hücuma keçərək gecələr yarı,
Dağıdıb tökürlər metal əridən
Nəhəng zavodları, kombinatları.
Larsen! Bu diyarın qəhrəman oğlu
Toplamış başına partizanları,
Kəsib hər bərəni, pusub hər yolu
Gestapo dördgözlə gəzir onları.
Gecə... dəmir yolu... ətraf zil qara...
Gəzinir gözətçi əlində fanar.
Sütüntək uzanır işıq yollara,
Göydən birər-birər səpələnir qar.
Qaranlıq gecənin oğlan çağında
Nə qədər qorxuncdur bu çöl, bu bayır.
Gözətçi ahəstə addımladıqca,
Ayağı altında qar xırıldayır.
On iki saatdır qarovuldadır,
Gözləri daima onun yoldadır.
Lakin o bilmir ki, bir saat əvvəl
Dağıtmış yolları haqq deyə bir əl.
Meşənin içindən çıxır bir qatar, -
Buraxıb arxada buz dağlarını.

Bir fişqırıq səsi eşidib haman,
Gözətçi şəkləyir qulaqlarını.
Qatar yaxınlaşır haray çəkərək,
Gözətçi özünü itirir bu an.
Fanarın gözünə dərhal çıxarıb
Qırmızı şüşəni taxdığı zaman,
Aldığı zərbədən başı gicəlir,
Qatar yavaş-yavaş yaxına gəlir.
Bu dəm sirli bir əl tutur fanarı,
Göy işıq qoynuna alır yolları.
Yol açılır... ötür sürətlə qatar.
Yükü alüminiumdur, yükü dəmirdir.
Berlinə tələsən dolu vaqonlar
Ötür qəhrəmanın önündən bir-bir.
Keçir dəqiqələr, ötüşür anlar,
Bir azdan qəzaya uğrayır qatar.
Vaqonlar çevrilir... qaçır igidlər,
Dəyir gözətçilər biri-birinə.
Kəsilir cığırılar... gestapoçular
Düşür igidlərin ləpirlərinə.
Atılır göylərə bu dəm fişənglər,
Görünür gün kimi hər təpə, hər dağ.
Atışma başlanır...
keçir bir qədər
İgidlərin biri tutulur ancaq.

II

Faşist Almaniyası ildən-ilə qudurdu, -
Tutduğu ölkələri sıxdıqca caynağında.
Avropanı önündə diz çökdürən bir ordu

Diz çökdü axır özü sovetlər torpağında.
“Yuvasına çəkilmış canavar” tək daha da
O qudurdu... “Bir az da artıq yaşayım,” - deyə,
Norveçdən axıb gələn metalları silaha,
Bombalara döndərüb tökdü bizim ölkəyə.
Deyirlər ki, Norveçin azalanda metalı
Hitlerin birə yüz qat çoxalıbmış mələli.
Əmr edibmiş: “Dağıtsın ordu bütün ölkəni,
Qoymasın necə olsa təki metalsız məni”.
Bu əmri də yerinə yetirməkçün general,
Tapşırırdı ki, qocanın gözü önündə dərhal
Narvikə ziynət verən heykəllər uçurulsun,
Əridilib metalı Berlində silah olsun!”
Həmin gecə yatmadı, bir an Verter sübhəcən,
Dərdi, qəmi daş olub asıldı gözlərindən.
Hamisinin çöhrəsi dayandı göz önündə,
Düşündü: “Bəs mən indi bu dəhşətli günündə
Görən, necə uzadım ona kömək əlimi?
O ki, məni böyütmüş doğma balası kimi.
Bu dilsiz heykəllərin axı, nə günahı var,
Heç belə bir cəzaya tab edərmə sənətkar?
Ən böyük vəhşilikdir heykəlləri əritmək,
Sənətkarın önündə əsərini yox etmək.
Həmin gecə yatmadı gənc kapitan sübhəcən,
Dərdi, qəmi daş olub asıldı gözlərindən.
Fikirlər cərgə-cərgə ipə-sapa düzüldü,
O, izzirab əlində üzüldükcə üzüldü.
Qulaq asdıqca Verter vicdanının səsinə,
Min nifrət yağdırırdı bəxtinə, rütbəsinə.
Ona ağırlıq edir öz şöhrəti, öz şanı,
Geydiyi paltarına sığışmayır vicdanı...

- “Yox, yox,
hər şeydən əvvəl mən insan doğulmuşam,
Mən o böyük insanın tələbəsi olmuşam.
Ustada kəc baxanın iynə batar gözüne”! -
Deyə Verter düşünür, düşünür öz-özünə.
Yağsız bir çıraq kimi bədənində can yanır,
Birdən özü bilmədən fikri gəlib dayanır
Dünən gecə tutulmuş Norveç partizanında, -
Hərleyərək əlini basır zəngi bir anda.

Xeyli keçmiş gecədən... şəhər sakit, şəhər lal...
Verteri əldən salan o iztirab, o xəyal
Dönüb bir qaraltıya gedir, gedir, bu ara,
Keçib gedir Narvikin ucqar küçələrindən.
O şəhərdən çıxaraq yönəlir düz dağlara.

Onun kim olduğunu hiss elədin yəqin, sən.
Səhərisi qocanı alıb həbsxanadan
Gətirdilər bağçaya,

Dərhal qızıqırdı meydan;
Heykəllər dağıdıldı, heykəllər uçuruldu.
Sənətkarın qəlbinə çarpaz dağlar vuruldu.
Verter nəzərlərini dikmiş meşə yoluna,
Lakin gəlmir bir soraq dilsiz yollardan ona.
Gəlmədilər bəs nəçin, nəçin gecikdi onlar,
Bəlkə də başlarında bir uğursuz qəza var? -
Deyə, Verter düşünür,
Qıvrılıb göz önündə yollar suala dönür.
Yığılmış Narvik əhli bağcanın ətrafına,
Baxırlar sənətkarın halına yana-yana.
Baxırlar dövrələnmiş dəmir hasar dalından,

Baxırlar min qəzəblə... Verter kimi bu zaman
Onların da gözləri baxır meşəyə sarı.
General da şəst ilə - damağında siqarı
Dayanmış qərargahın o hündür eyvanında,
O, tək deyil, dayanmış Kvislinq də yanında,
Qoca baxır dinmədən, tərpətmədən dilini,
On ilə yaradılmış İbsenin* heykəlini
Dağıtdılar, yıxdılar bircə anın içində.
Cahanı yandırdılar bir cahanın içində,
Alnındakı qırışı yaratmaqçın İbsenin,
Qırıqdır bə alnını qoca min dəfə yəqin,
Düşünübmüş...

Bu böyük zəhməti düşünmədən,
Sənət əsərlərini dağıdırlar bəs nədən?
Sənət qurbanı olmuş qara bir siyasətin?
Qoca dinmir, danışmır, qoca dayanmış mətin.
İndi də bax, Maqsenin yıxırlar heykəlini.
Qoca susur... dağılmış heykələ baxa-baxa
O düşünür, düşünür...

Maqsen uzun ömrünü
Həsr etdi insanların ömrünü uzatmağa.
İnsanlar faydalanmış onun hər əməlindən,
İnsanpərvər alimin bu polad heykəlindən
Silah qayıрмаq necə sığışır vicdanlara?
Bir həkimin heykəli sabah nəhaq qanlara
Səbəb olacaq demək...

Bilsə idi bu dərdi,
Yəqin mənimlə birgə o da fəryad edərdi.
Qopduqca heykəllərin bədənləri, başları

*Böyük Norveç dramaturqu.

Damla-damla tökülür qocanın göz yaşları.
Yıxırlar, dağıdırlar saldatlar harın-harın,
Qopan başlar, ayaqlar, o böyük sənətkarın
Yuxusuz gecələri, mənalı günləridir,
Qoca o günlərini salır xatirə bir-bir,
Elə bil xilas olur çəkdiyi qəm yükündən.
Lakin onun başının qabarmış hər tükündən
Min bir fəryad eşidir Verter duyub bu dərdi.
Olsaydı ixtiyarı dərhal kömək edərdi
Təhqir olmuş zavallı, bu qoca ustasına,
Lakin soraq gəlməyir dilsiz yollardan ona.
Verter duyur ürəkdən bu dəhşətli anları -
Qocanın keçirdiyi sonsuz həyəcanları.
Susur... susur heç kəsi çağırmadan köməyə,
Onun sarsıldığını düşmənlər bilməsin deyər.
Gülüncdür qışqıranlar qəzəbli anlarında,
Dəhşətlidir susanlar... susur, demək bu anda
Düşməndən alacağı intiqamı düşünür,
İntiqamdan sonrakı toy-bayramı düşünür.
Qoca susur... dinməyir quludur iradənin,
Heç kəs eşitməsə də, Verter eşidir yəqin
Qocanın bu dəhşətə min etiraz səsini -
Qara qanlar axışan bir qəlbin naləsini.
Şaqqıldayır baltalar, şaqqıldayır, ah yenə,
Onlar heykələ dəymir, dəyir onun qəlbinə.
Nəhayət, yaxınlaşır saldatlar son heykələ.
İlk baltanı vuranda onlar uzanmış ələ,
Qoca dəhşət içində heykəli qucaqlayır,
Vurulan zərbələri öz köksüylə saxlayır.
- Amandır, heç olmasa, toxunmayın siz buna,
Trammelə, - xalqımın bu qəhrəman oğluna!..

Hamısını yıxdınız, buna dəyməyin barı.
(Əsərindən ayırmaq olarmı sənətkarı?)
Mən bunu çox sevirəm bütün əsərlərimdən,
Bunu oğlumla birgə yaratmışam çünki mən.
Balamın da burada zəhməti var, qəlbi var,
Bu əsərdə balamı yaşadıram, ağalar,
Toxunmayın ona siz!..
Bala məhəbbətini duyurmu ürəyiniz?
Bu sözlərdən sarsılıb Verter sanki oxlanır,
O, “balam” kəlməsindən od alıb odsuz yanır:
“Ah, o məni özündən heç ayrı tutmamışdır,
Bir alman nankorunu hələ unutmamışdır.
Öz övladı bilirmiş, demə hələ o məni,
Bu gün almanlar onun olsalar da düşməni”.
Elə bil ki, qan vurur onun beyninə birdən,
Əl atır tapançaya, əl atır düşünmədən,
Sığışdıra bilməyir dəhşəti vicdanına,
Heykələ hücum çəkən saldat batır qanına.
Hamı heyrət içində baxır Verterə sarı,
Qəzəbindən çatılır generalın qaşları.
- Bu nə deməkdir?! - deyə bağırınca, bu zaman,
Yenə atəş açılır... təəccüb və həyəcan...

Yaralanır general.
Atır Verter dalbadal.
Seyr edərək Verteri
Qoca çəkilir geri.
Verter yumub gözünü,
Bir daşın arxasına
Dərhal atır özünü,
Qızır bir anda meydan,
Atır, atır durmadan.

Tutmaq üçün birbəbir
Saldatlar hücum çəkir
Dörd tərəfdən Verterə,
Dəyir sanki göy yerə.
Qızısqıca athaat,
Bunu görən camaat
Verterə arxa durur;
Kimisi dəyənəklə,
Kimisi daşla vurur.

Birdən meşə tərəfdən göyə qalxır toz-duman.
Çapıq Larsen, arxada yüzə qədər partizan
Hücum çəkir bağçaya, sona çatır intizar,
Dost kimi qarşılayır Verteri partizanlar.
Baxmayıb ağrısına Kvislinqlə bərabər
General cənabları qaçır, qaçır birtəhər.
Bir çox qənimət keçir igidlərin əlinə.
Larsen, o Trammelin uçmamış heykəlinə
Yaxınlaşıb and içir, dostlarla birgə ona, -
Bu xalq qəhrəmanının pak, müqəddəs ruhuna.
Vətəninin yolunda döyüşəcək sonadək,
Əyilməz olacaqdır Trammelin özü ək.
Verter heyrət içində seyr edərək Larseni:
- Qaşının üstündəki o çapıqdan mən səni
Görən kimi tanıdım, - deyincə Larsen onu
Tanıyıb “Verter” - deyə qucaqlayır boynunu.
Dostlar görüşür. Baxır heyrət içində hamı,
Bu görüş bir dalğatək tərpədir izdihamı.
- Şadam bilsən nə qədər, sənin bu haqq işindən.
Verter! Mənim əzizim! Artıq döndü bu gündən
Uşaqlıq dostluğumuz əqidə dostluğuna.
Sadıq olaq, əzizim, qoy həmişə biz ona!

Qəlbin bizim torpağın haqqını unutmamış.
Dostlar, yaxın düşərgə hələ xəbər tutmamış
Çıxmalıyıq şəhərdən, tez olun, tez tərpənin!
Arxa bölmələrinə xəbər çatmışdır yəqin.
Partizanlar bir azdan, Verter ilə bərabər
Çəkirlər meşəyə... Sanki bu dilsiz şəhər
Baxır, baxır dalınca gedən qəhrəmanların,
Onun axır nicatı əlindədir onların.
Həbsxana... Sənətkar gör salınıb nə günə!
Pərişan ağ saçları dağılıb üz-gözüne.
Uzanmış bir kənarda, nə danışır, nə dinir,
Baxıb ətrafa hərdən, qorxmuş kimi diksinir.
Özü də hiss etmədən gözlərindən sel axır,
Solğun yanaqlarında gümüşü iz buraxır.
Son hadisə qəlbini gəmirirdi qocanın,
Sarsılmışdı əlində o dəhşətli bir anın.
O dözmədi nədənsə son heykəlin məhvinə,
Düşündükcə düşünür bircə anı o yenə.
Heyhat, dura bilmədi son məqamda o, mətin...
Gəlir gözü önünə o qəhrəman zabitin
Yaraşıqlı çöhrəsi... Özü də bilmir nədən
Bir doğmalığ yağırdı o mülayim çöhrədən.
Qızarmışdı qocanın dəhşət saçan gözləri,
İlhamla yaratdığı hər bir yeni əsəri
Qoca heykəltəraşın ömrünü uzadardı,
O nə bilsin ki, axı belə günü də vardı!
Qoca lap əldən düşüb bir sümük, bir dəridir.
Sənətkarın həyatı, ömrü - əsərləridir!
Onun əsərlərini çevirdilər silaha,
Sənətsiz bir sənətkar neçin yaşasın daha?
...Neyləsin indi o bəs?!

Yazıq heykəltəraşın dərdinə dərd bənzəməz.
Bütün insanlar axı, bənzəmir bir-birinə,
Öz canını gəzdirir kimi namus yerinə.
Hər şeydən üstün tutur kimi də vicdanını,
Amalına, eşqinə qurban verir canını.
Norveçdir o gözətçi... bax o çöldə fit çalır,
Bir buqələmun kimi hər anda bir rəng alır.
Xəyanətə satılmış öz canı xatirinə,
Dünyada can gəzdirir namus, vicdan yerinə.

III

Ötdü aylar, illər... Dəyişdi dövran...
Sovet qoşunları nəhayət, bir gün
Girdilər Norveçə...

Bu məmləkətdən
Faşist ordusunu çıxarmaq üçün.
Düşmən toplayaraq son imkanını,
Təslim etməyirdi yenə canını.
Bütün ciddi-cəhdi getsə də bada,
Yenə döyüşürdü son məqamda da.
Qocanın vətəni Narvikə ilkin
Kapitan Viktorun dəstəsi girdi.
Göllər ölkəsinə, dağlar yurduna
Özüylə bərabər həyat gətirdi.
Hamı gül-çiçəklə pişvaza çıxdı,
El bahara çıxdı, el yaza çıxdı.
Viktor qapısını həbsxananın
Sındırıb içəri girdi bir anda.
Diz çökdü önündə o, sənətkarın,
Gördü taqət yoxdur onun canında, -

Ayağa qalxmağa... Qaldırdı onu,
Qoca qucaqlayıb onun boynunu,
Öpdü məhəbbətlə, öpdü üzündən.
Axdı yanağına göz yaşı dən-dən.
Viktorun qolundan yapışıb qoca,
Sevinə-sevinə çölə çıxınca,
Gözləri qamaşdı gün işığından.
Nə günə salmışdı yazığı zindan!
Sanki addımını bir-bir sayırdı,
Halsız və təqətsiz addımlayırdı.
O hara gedirdi, bilirsənmi sən,
Nəydi son istəyi, nəydi son dərdi?
Gedə bilməsə də, hərəkətindən
Onun tələsdiyi hiss edilirdi.
Hara tələsirdi, o hara belə?
Qəfil yaxalanan faşistlər hələ
Şəhərdən çıxmamış...

Döyüşür onlar.

Qışın son günüdür, gəlir ilk bahar.
Hələ də yaralı, xəstə general
Şəhərdən çıxmağa tapmamış macal,
Gizlənmiş balaca qərargahında.
Bir maşın gözləyir onu yaxında
Ki, fürsət tapınca qaçsın general,
Qaçsın Berlinəcən, qaçsın o dərhal...

Qızıdır get-gedə şəhərdə meydan.
Yağan güllələrə məhəl qoymadan
Qoca yeri yirdi... Addımlarını
Körpə uşaq kimi hey saya-saya,
Nəhayət, özünü saldı birtəhər

Evinin yanında olan bağçaya.
Onun gözlərində alışırdı kin.
Axtara-axtara o, Trammelin
Heykəli önündə gəlib dayandı,
Gözləri sevinclə alışdı, yandı.
Heykəli yoxladı diqqətlə qoca,
Süzdü həsrət ilə, süzdü doyunca.
Onun səksən illik ömründən qalan
Yeganə əsərdi...

O igid alman,
Demək, xilas etmiş bu son əsəri, -
Deyə, düşünürdü qoca Verteri.
Qocanın üzünə gülüncə heykəl,
Sevincdən gözündə alışdı məşəl.
Şəhərdə vuruşma dayanmır ancaq,
Atışma səsindən tutulur qulaq.
Viktorun dəstəsi hey yavaş-yavaş
Qərargaha tərəf yönəlir birbaş.
Viktor dəstəsini bölür üç yerə,
Bir tapşırıq verib hər bir əsgərə,
Özü də bağçaya girdi bir anda,
(Qoca gizlənmişdi kötük dalında
Heyrətdən od saçır sanki gözləri).
Viktorun ardınca gələn əsgəri
Vururlar arxadan, Viktor qalır tək,
Bağçanı sürətlə o seyr edərək,
Keçir bir kötüyün dalına... burdan,
Bir baş qərargahı götürür nişan.
Viktor avtomatla atır dalbadal.
Başını itirir bu dəm general,
Bilincə alınmış artıq dövrəyə.

“Daha faydasızdır dayanmaq,” - deyə,
Əlində tapança çıxır bayıra
Viktorla üzləşir elə bu ara.
Baxır iki düşmən biri-birinə,
Qəzəbdən od düşür ürəklərinə.
Əsir almaq üçün bu ovu Viktor
İmkani olsa da, dayanır, vurmur.
Əldən qaçırmayıb fürsəti, dərhal
Heykəlin dalına keçir general.
Heç kəsin xəbəri yoxdur Viktordan,
Uzaqdadır onun dəstəsi burdan.
Vuruşur, düşməni qovub şəhərdən.
O faşist nişanlı təyyarələrdən
Od yağır, Narvikə düşür vəlvələ;
Düşmən öz gücünə güvənir hələ.
Heç kəsin xəbəri yoxdur bağçadan,
Getdikcə daha da qızışır meydan.
Heykəlin başında gedən davanı
Göruncə titrəyir qocanın canı.
Son əsər... Əzizdir, ah, o nə qədər...
Heç olmasa, ona dəyməsin xətər.
Son əsər... odamı məhv olacaqdır?!
Qocanın ürəyi partlayacaqdır,
Elə bil heykələ dəyən güllədən.
Bəs, sovet zabiti dayanmış nədən?
Bəlkə də sənətə qıymır qəhrəman, -
Deyə düşünürdü qoca anbaan.
Lakin dayanmadan atır general,
Atır fasiləsiz, atır dalbadal.
Güllə yağmuruna salıb Viktoru
O qaçır maşına tərəf...

bu zaman
Heykəlin dalına keçərək Viktor,
Onu yaralayır ayaqlarından.
General dayanır.

Lakin bu ara
Çıxarıb cibindən o, bir qumbara,
Atır bircə anda heykələ sarı,
Dəyir bir-birinə yerin qatları.
Heykəl öz yerindən qopur, məhv olur,
Heykəllə birlikdə Viktor məhv olur.
Lakin general da yıxılır bu dəm,
Bir anda qaralır gözündə aləm.
Özünü birtəhər ələ alaraq,
Maşına yetişmək istəyir, ancaq
Mümkün olmur, qalxa bilmir o, yerdən,
Gözləri qocaya sataşır birdən.
Qışqırır: - Amandır, qoca, yaxın gəl,
Məni maşınma çatdır əlbəəl!
Qoca heykəl kimi quruyub ancaq
Tərpənmir yerindən...
- Qoca, gəlməsən,
Səni son gülləmlə məhv edərim mən! -
Deyərək çıxarır tapançasını.
- Qoca, istəyirsən əgər canını,
Tez ol...

qoca dinmir, qoca sakit, lal,
Vurmaq istəyirkən onu general,
Arxadan bir atəş açılır həməən,
General top kimi durduğu yerdən
Uçulur, üzüstə sərilir yerə...
Qocanın gözləri tanış gözlərə

Sataşır... yeriyr zabitə sarı,
Qoca hamisini, o sənətkarı
Ölüm ayağında görüncə Verter,
Qəlbi yarpaq kimi əsir, titrəyir.
Vurmuş generalı Verter arxadan,
Ordumuz Narvikə girdiyi zaman
Partizan dəstəsi eşidib bunu,
Arxadan düşmənin kəsmiş yolunu.
Dedi: - Tanıdınmı, ata, sən məni?
Verter yaxınlaşıb qocaya bu dəm,
Bu “ata” kəlməsi, bu “ata” sözü
Qocanın gözündə açdı bir aləm.
Nə qədər gözəlidi, doğmaydı bu söz!
O ki həsrət idi bu şirin sözə.
Onu eşidincə xilaskarından
Qocanın gecəsi döndü gündüzə.
Verter hamisini qucaraq həməni,
Dedi: - Məni tanı, ata, indi sən.
“Bir hədəfə vursun qoy əllərimiz,
Gül açsın arzumuz, əməllərimiz!”
İndi tanıdınmı?
- Verter, can bala...
Afərin səndəki səbrə, kamala!
Mənim xilaskarım balammış demək?
Neçin tanıtmadın bəs bu vaxtadək
Sən mənə özünü?!

Onlar görüşür,
Solğun yanaqlara qəlbdən od düşür.
Qoca ayrılmayır Verterdən... Onu
Basır sinəsinə, qucur boynunu,
Oxşayır Verteri isti nəfəsi.

...Bu zaman ordunun arxa dəstəsi
Gəlir yavaş-yavaş bağçaya sarı,
Çıxarıb şəhərdən son qalıqları.
Ara sakitləşdi, dağıldı hamı,
Çökdü üfüqlərə Narvik axşamı...
Quşlar dilə gəldi gül budağında,
Bu axşam çağında, axşam çağında
Narvik şəhərində açıldı səhər.
İsti yuvasından ayrı düşənlər
Qayıtdı yurduna, qayıtdı bütün.
Mayorun dəstəsi elə həmin gün
Bütün şəhidləri dəfn etdi bağda,
Yatdı qəhrəmanlar bu yad torpaqda.
Cənab Kvislinqsə qaçdı Berlinə,
O ki Norveç idi, bəs qaçır nədən?
Azad olmuş yurda qayıtdı yenə
Kral həmin gecə İngiltərədən.
Onunçün yurdunu xilas etdilər,
Kralın ruhu da heç incimədi.
- Mən orda daş-qaşlar xərcləyən zaman
Bəs siz neylədiniz? - xalqa demədi.
Londonun ziyafət məclislərində
Kral gecə-gündüz sağlıq demişdi.
Ağalar verdiyi tapşırıqları
O hələ Londonda əzbərləmişdi.
Londona müti bir qul olduğundan,
Başqa fikirlərlə gəlmişdi yurda,
İngilis zövqünə vurulduğundan,
İngilis qaydası qoydu o burda.
Bu yeni qaydalar xoş gəldi ona,
İzlədi Londonu kral hər zaman,

Onların Londondan çaldıqlarına
Kral dəm tuturdu Norvegiyadan.
Axır vaxtlar isə müti kralçün
Təzə bir ağa da çıxdı meydana,
Sitayış elədi on dəfə hər gün
Kral gah “ağ evə”, gah da Londona.

Keçdi günlər... keçdi aylar, çiçəkləndi Narvik yenə,
Müstəqillik bəxş edərək məhkum Norveç ellərinə,
Avropada dalğalandı nur saçanlı qızıl bayraq.
Faşistlərin çəkməsiylə zədələnmiş dərddli torpaq
Sağaldırdı yarasını görən kimi ilk baharı.
Ancaq qoca sənətkarın sağalmırdı yaraları.
Axı onun həyatını uçurmuşdu qasırğalar,
Ömrü boyu gecə-gündüz yaratmışdı bu sənətkar.
Bu gün onun zəhmətindən, nə bir əsər, nə iz qalmış,
Yaratdığı xarüqələr elə bil ki, bir xəyalmış.
Dörd il onun gözlərində duman olub dolandıqca,
Hərdən sakit anlarında ötənləri o andıqca,
İgid sovet zabiti yada salıb o dikəlik;
Bu an onun ürəyindən çox qəribə səslər gəlir,
Zaman keçir, vaxt ötüşür,
Amma hər gün o xilaskar rus zabiti yada düşür.
- O sənətin öz ömrünü fəda etdi, neylədin sən?
O igidə, igidliyə, söylə, sən yoxmu töhfən?
O, zabiti xatirindən silə bilmir,
Trammellə birgə durur, göz önündən heç çəkilmir.
Gül-çiçəklə bəzəməklə o, Viktorun məzarını,
Dağıdardı öz dərddini, dağıdardı qubarını.
Hər gün azı üç-dörd dəfə bu bağçaya o enərdi.
O məzara baxa-baxa, düşünərdi, düşünərdi.

Bu bağ kimi o qəlbin də cah-cələli uçurulmuş,
Dünən Narvik uğrundakı döyüşlərdə həlak olmuş
Bütün sovet əsgərləri dəfn olunmuş həmin bağda.
Qoynundakı şəhidlərlə fəxr eləyir bu torpaq da.
Hər gün axşam bu bağçaya o enərdi,
Məzarlığa baxa-baxa düşünərdi, düşünərdi.
Budur, qoca gəncliyini yada salıb gülümsünür,
Gəncliyin xoş xatirəsi gözlərində yanıb-sönür.
Toy axşamı... Sağlıq deyir hamı ancaq iki ada,
İllər keçir, o qocalır, həsrət qalır bir övlada.
Sonra Verter... Bu körpədən yapışmışdı o, dördəlli,
Çıxıb gedir bir gün o da... bu əzaba qatlaşıdıqca,
Yaratdığı əsərlərlə o tapardı bir təsəlli.
Bu gün isə həm övladsız, həm əsərsiz qalmış qoca.
Hər gün axşam bu bağçaya o enərdi,
Məzarlığa baxa-baxa düşünərdi, düşünərdi.
Bu dəm sonsuz sənətkarın ürəyindən qopardı ah,
Asta-asta düşünərdi: "Öləcəyəm bu gün-sabah,
Bəs nə ilə yad eləsin bu obalar, ellər məni?!"
Qoca uda bilməyirdi bu dərdi, bu faciəni,
Mirassızlıq! Sənətkarçün bundan böyük yara varmı,
Heç bu dünya sənətkarı əsərsiz də yaşadarmı?
Yaralı bir bülbül ötür qocanın qəlb otağında:
- Bircə əsər yaratsaydım həyatımın son çağında,
Heç bir qədim olmaz idi, o əsərdə yaşardım mən, -
Deyə qoca düşündükcə, bağdakı son hadisədən
Onun donmuş ürəyinə ilham nuru damcılardı,
Bunlar onun gözlərindən bir vaxt axan damcılardı...
Unutmaqçün ürəklərdə çarpazlaşan qəmi, dərdi,
El bu qərrib məzarlığı gül-çiçəklə bəzəyərdi.
Bu güllərdə, çiçəklərdə min ananın qəlbi vardı,

Narviklilər gəlib rəhmət oxuyardı
Bu torpaqçün fəda olub, bu torpaqda yatanlara;
Min təəssüf edərdilər bu günahsız al qanlara.
Dərdlilər göz yaşlarını axıdardı burda dən-dən.
Bu müqəddəs qəbirlərə xalqın böyük sevgisindən
Əbədi bir heykəl qurur sənətkar öz ürəyində,
Bu hörmətdən alov tutur, alışır köz ürəyində;

Keçdi aylar... sənətkarın ürəyində çıraq yandı,
Duyğuların ləpəsindən dəniz kimi dalğalandı.
Bir şah əsər yaratmaqdı onun fikri-zikri təkcə.
Otağında gecə-gündüz işlədikcə
Ürəyinin odu ilə o yandırır cansız daşı.
Sənətkarın duyğuları canlandırır cansız daşı!
Bu duyğular yavaş-yavaş ətə gəldi, cana doldu,
Viktorun qəbri üstündə bir vüqarlı heykəl oldu.
Bu daş heykəl milyonların ürəyindən keçib gəldi,
Milyonların arzusutək əzəmətlə o yüksəldi!
Yaradıb şah əsərini dincəlmişdi qoca artıq,
İndi rahat hiss edirdi öz qəlbini o, azacıq.
Yazdı bütün qəzetlər də bu heykəldən,
Dostlar buna şad oldusa, dodağını büzdü düşmənlər.
Verter görüb bir qəzetdə bu heykəlin fotosunu,
Ustadına məktub yazıb təbrik etdi qəlbən onu.
Xalqın böyük məhəbbəti zaman-zaman
Yaşadacaq bu heykəli... Qəbirlərin arasından
Günəş üzlü mərmər heykəl əzəmətlə ucalırdı.
Sanki cansız məzarlıq da bu heykəldən can alırdı.
Çox gördülər hörməti də, deyəsən, bu qəbirlərə.
Kral bir gün qəzəbindən nəfəsini dərə-dərə
Acıqlandı:

- Bu qəbirlər bu vaxtadək niyə qalsın?
Qəbirlər də, o heykəl də dağıdılsın!
Yeddi polis, bir kapitan hücum çəkdi bağa sarı, -
Əllərində baltaları.
Bu xəbərdən dəniz kimi dalğalandı narviklilər,
Hamı gəlib topalandı bu bağçada səhər-səhər.
Yenə elin başındadır çapıq Larsen, - o qırğıgöz,
Bu xəbərdən onun qəlbi oldu köz-köz.
- Dayan, cəllad, ürəyimə dağ üstündən vurma dağı!
Söylə, sənə kim öyrətdi dilsiz qəbri uçurmağı?
Yaxşılıqdan özgə sənə nə etmişdir bu şəhidlər?
Əl-ayağa düşmüşsünüz neçin görən siz bu qədər?
Bir anladın, anladın siz,
Neçin nifrət edirsiniz
Xalqın hörmət etdiyinə?
Neçin sizin üzünüzdən bulud yağır axşam, səhər,
Xalqın böyük hörmətiylə bəzəndikcə bu qəbirlər?!
Bu fikirdən əl götürün, lənət deyər dünya sizə,
Bu qəbirlər tikan olub neçin batır gözünüə?!
Bu heykəli görürsənmi, düşün cəllad, yaxşı düşün,
O, hər şeydən müqəddəsdir bu dünyada bizim üçün!
- Kral belə əmr eləmiş.
- Əmrə müti qul olma sən!
Düşün, bir gör neyləyirsən?
- Nə düşünüm? Vəzifəmə zərəri var düşüncənin.
- Mundirindən çölə çıxmır, demək, duyğun,
hissin sənini?
- Nə duyğu?
- Bəs vicdan necə? De, o damı yoxdur səndə?
- Maşın bir şey düşünürmü çarxı dönüb
hərlənəndə?

Biz sadəcə icraçıyıq, maaş alıb iş görürük.

“Tut“, - deyirlər, biz tuturuq,

“vur“, - deyirlər, öldürürük.

- Öz düşüncən, sözün olsun, axı, sən də bir insansan!

- İnsanlığı o nə qanır? - deyərək bir cavan oğlan

İzdihamın arasından çıxır çölə,

- Hünərin var, toxun görüm bu heykələ!..

İcraçılar kapitana baxıb susur... susur, ancaq

Qəzəb yandı sənətkarın gözlərində çıraq-çıraq,

Dedi: - Zabit, bir zamanlar satılmışdın almanlara,

Heç sormadın məndən o vaxt

bəs sən hara, zindan hara?

Mənə nəmli kamerada gözətçilik edəndə sən,

Bu mərhumun əlləriylə xilas oldum mən həbsdən.

Sənin kimi qul olmadı, o, şərəfli ömür sürdü,

Sən Hitlerlə qul olanda, o, Hitlerlə döyüşürdü!

Bizdən ötrü gəldi bura,

O bizimçün öz köksünü hədəf etdi alovlara!

O bizimçün qıydı axı cavan ikən öz canına.

Dörd-beş qarış torpağı da qıymayaqmı bəs biz ona?

Dünya bizi qınamazmı, at əlindən baltanı, at.

Bax, bu boyda Norvegiyanı o qaytardı bizə, cəllad!

Bu torpaqdan beşcə çərək

Yeri ona çoxmu görək?!

Qocanın bu sözlərindən izdiham da dalğalandı,

Baxışlarda qəzəb yandı.

Dəniz kimi kükrədilər, dalğa kimi döş gərdilər,

Harınlamış polislərə onlar yumruq göstərdilər.

Larsen dedi: - Anlamıram, bu nə tədbir,

Qəbirlərə əl qaldıran özü qəbrə gedəcəkdir!

Axı, hərbin ta qədimdən müqəddəs bir qanunu var:

Düşmənin də igidinə qəhrəmanlar səcdə qılar;
Bu ki hələ düşmən deyil, azadlıq bəxş etdi sənə,
Bir dost kimi ayaq basdı qul edilmiş vətəninə.
İgid qolubağlı olsa, əl qaldırmaz ona düşmən,
Qəhrəmanın məzarını dağıtmaq mı istəyirsən?!
Dilsiz qəbrə əl qaldırmaq gəlməyirmi heç arına?
Öz canına qıyar adam, qıymaz şəhid məzarına!
Söylə, söylə, cənab zabıt, belə adət bizdə varmı,
Yaxşılığa bu yamanlıq bizim xalqa yaraşarmı?
- Yox, yox, buna dözmək olmaz!
- Bu nankorluq bizə yaddır!
- Qəbirləri təhqir etmək?
- Bu nə fitnə, nə fəsaddır?!
Xalqın sonsuz qəzəbinə güvənərək qoca güldü,
Ayazıymış çöhrəsindən qəbirlərə nur süzüldü.

Bakı, 1951

SADƏ ADAMLAR

GÖRÜŞ

Mən kənddən gedirəm, kənd gözəlləşir.

Əlində qırmızı xal-xal çamadan
Gedir kənd yoluyla cavan bir oğlan.
Ağaclar başında səslənir külək,
Yarpaqlar uzaqdan yelpiklənərək
Əlvida söyləyir, ötürür onu -
Şəhərə tələsən bu kənd oğlunu.
Dünən lap səhərdən başlayan yağış
Bu gün günortada ancaq dayanmış.
Tutmuş başdan-başa palçıq yolları
Topuqdan yuxarı, dizdən yuxarı.
Dayana-dayana yeriyən oğlan
Deyəsən, təntimiş yorğunluğundan.
Elə sürünür ki, ayaqlarını
Qaldıra bilməyir bəzən yerindən,
Palçıq saqqız kimi yapışıb möhkəm
Qopmur uzunboğaz çəkmələrindən.
Çil-çil olmuş palçıq damllarından
Meşin paltosunun dal ətəyi də.
Meşin şapkasını əlinə alıb
Başını bulayır o gedə-gedə.

Çəkdiyi əziyyət ona xoş gəlir,
Arzu yolları da o yaxşı bilir -
Eniş-yoxuşludur getdiyi yoltək.
Bu yolu sinənlə yarasan gərək!
Onun ürəyində iki duyğu var,
Qəlbində üz-üzə gəlmiş duyğular.
O şaddır, ruh verir arzular ona,
Qəmlidir kəndindən ayrıldığına.
“Deyirlər, Bakıda ot yox, çiçək yox;
Nə bir bulaq səsi, nə bir quş səsi”,
Yaşaya bilmərəm, qulaqlarıma
Dəyməsə sel-suyun həzin nəğməsi.
Kürüm, ana Kürüm, söylə nə qədər
Öpüşmüş mənimlə ağ köpüklərin?!
Suyacaq* qayırb səndə yay günü
Nə qədər çimmişəm mən sərin-sərin.
Özümü nə qədər günə vermişəm
Çimərək sahilin qumsal yerində.
Böyürtkən dərmişəm, moruq dərmişəm
İsti yay günləri sahillərində...
Kolların əlimdə açdığı izlər
Hərəsi bir günün xatirəsidir.
Gəzdiyim yamaclar, keçdiyim düzlər
Elə bil uzaqdan mənə əl edir.
Uzanır duyğular yollar boyunca,
Ayağı altında qalan hər yonca,
Hər ot, hər gicikən, qara kəndəlaş,
Yanından ötdüyü hər təpə, hər daş
Ona nələr deyir, nələr söyləyir...

*Çayda əmələ gələn göl.

Birdən o görür ki, yol qırağında
Əlində çamadan bir qız dayanmış,
Sarmaşıq zoğutək qıvrım sallanan
Buruq tellərində işarır yağış.
Oğlan çamurluqdan çıxıb güc-bəla
İlk dəfə gördüyü bu cavan qızla
Salamlaşır... sonra: - Siz hara belə? -
Deyə xəbər alır o gülə-gülə.
- Çəsməli kəndinə.
- İşəmi?
- Bəli!
Kitabxanaçıyam.
- Aha, deməli,
Nəhayət, biz deyən başa çatdı. Siz
Kəndimizə işıq gətirirsiniz
- Qaloşum palçığın içində qaldı,
Deyəsən, kənd məndən intiqam aldı.
- Bununçün qaraltdın sən də qanını? -
Deyə yerə qoyub çamadanını
Oğlan tez özünü palçığa atdı,
Qaloşun tayını tapıb çıxartdı.
Geydi qaloşunu qız tufllisinə
Dedi lap astadan: - Sağ olun, - ona.
Bu təmiz tufllilər, zərif tufllilər
Birinci dəfədir palçıq görürdü.
Bu şəhər qızının incə rəftarı
Oğlanın qəlbini döyündürürdü...

Söhbət edə-edə gəlib durdular
Söyüd ağacının altında onlar.
- Yordu məni yollar, yordu bu yağış;

Belə də iş olar?

- Kəndə çatmamış

Siz ki, başladınız gileyə kənddən.

- Həmişə şəhərdə yaşamışam mən,

Qəribə görünür mənə kənd yeri.

- Şəhərdən xoş olur yenə kənd yeri.

- Mənəsə, əksinə.

- Mənə də, ancaq

Çətindir bu kənddən ayrı yaşamaq.

Bayaqdan deyirəm, şəhərdə mənim

Necə keçəcəkdir təhsil illərim?!

- Bakıda darıxmaq? Nə deyirsiniz?

- Bəlkə də belədir.

- İstəyirsiniz,

Sizə ünvan verim, siz bizə gedin?

- Versəniz, gedərəm...

Sizin də yəqin

Kənddə tanışınız yoxdur... birbaşa

Burdan bizə gedin. Atam, anam var,

Onlar sizi görüb xeyli şad olar.

Döyünə-döyünə hər iki könül

Verir bir-birinə ünvan bir azdan.

Əslində evlərin üstünə deyil,

Könüllər üstünə yazıldı ünvan.

- Adınız Rizvanmış.

- Sizinki Ülkər?

- Elədir...

Bu zaman çaşqın nəzərlər

Toxundu buludtək biri-birinə,

Baxışdan od düşdü ürəklərinə...

Nəhayət, əl verib ayrılır onlar...

Duyğular qılınctək salınır qına.
Hərəsi bir yana gedir cavanlar,
Ürəklər dolaşır ayaqlarına.
Əllər ayrılsa da biri-birindən,
Könüllər bir teldə bir hava çalır.
Uzaq düşsələr də görüş yerindən,
Ürəklər söyüdün altında qalır.
Özü də bilmədən nədənsə Ülkər
Dönüb arxasına bir xeyli baxdı,
Bir ulduza döndü süzülən gözlər,
Qəlbinin başında ildırım çaxdı.
Rizvanın dalınca uçdu xəyalı, -
Özünə qəribə gəldi bu halı...
Rizvan da düşündü: “Yandı bir Ülkər
Ana kəndimizin üfüqlərində.
Bir ülkərə dönüb səhərə qədər
Qoşa dayanaydım Ülkərlə mən də!..
Bir göz neştərilə könlüm ovuldu,
Ov dalınca gedən könlüm ov oldu.
Hökmü böyük imiş bəzən bir anın;
Bu da başqa sual, bu da başqa sirr.
Əcəb tərsinədir işi dünyanın,
Mən kənddən gedirəm, kənd gözəlləşir”.

Ensiz kənd yoluyla yeriyr Ülkər...
Onu görən kimi gimgədəkilər
Tez ayağa qalxıb, “xoş gəldin,” - deyir.
Gəlib görüşürlər onunla bir-bir:
- Salam!
- Salam!
- Salam, xoş gəlmişsiniz!

Sədri, idarəni xəbər alır qız.
Qabağa düşərək qoca Şiraslan
Deyir: - Gəl aparım səni.
- Əmican,
Sizə zəhmət olar.
- Nə zəhmət, qızım.
Qonağa hörmətdir borcumuz bizim,
Kəndi tanımırsan hələ sən axı...
Bu qədər mehriban qarşılanmağı
Yaman ləzzət verir qərib Ülkərə.
Yolboyu o dalır düşüncələrə:
“Məni tanımırlar, köhnə dost kimi
“Xoş gəldin,” - deyirlər, salam verirlər.
Hal-əhval tuturlar, sorub keyfimi,
Mənə yoldaş olub yol göstərirlər.
Nə tez bağlayırlar adamla ülfət?
Nə qədər gözəldir kənddə bu adət!
Gəlmirdim... Düşərək mən üzə, gəldim.
Hələ nazirlə də bir sözə gəldim.
Axı dostlarım da deyirdi: “Getsən,
İtib-batacaqsan kənd yerində sən.
Kənddə mədəniyyət, mərifət hanı;
Kimdir orda sayan kitabxananı?”
“Bəlkə sevməyirlər kitabı bunlar,
Ancaq mərifətə nə iradım var?

BİRİNCİ GECƏ

Həmən günü şəhər qızı
heyran-heyran,

Seyr etdi kənd axşamını
Rizvangilin eyvanından.
Günəş öpüb üfüqləri
Vidalaşır dünya ilə,
Üfüqlərdən axıb keçir,
Gün əriyir gilə-gilə.
Yavaş-yavaş,
Qaralır qaş...

Şər qarışır, göylər bu an
Öz donunun ətəyinə
Həşyə çəkir al atlazdan.
Al qırmızı şamlar yanır
Xırda-xırda, narın-narın
Yarpaqları arasında
Quzeydəki ağacların.
Qoyun, quzu, dana, xötək -
Mal-qara da dolur dama,
Ötür axşam nəğməsinə
Düzənlərdə cırcırma.
Quşlar uçub budaqlardan
Yuvasına çəkilincə,
Mürɡü döyür ağaclara
Uçub qonan toyuq, cücə...
Uzaq-uzaq bir həyətdən
İt səsləri gəlir hərdən.
Qayıdır öz ocağına
Kolxozçular sahələrdən.

Dilə gəlir bəzən uzaq
Dağlar belə, daşlar belə,
Malı çöldən qayıtmayan

Bir qarının huy səsilə.
Ağaclar da öz əyninə
Qara tül dən paltar geyir.
Bu qərİblİk, bu məhzunluq
Elə bil ki, “neynim” deyir.
Yollar bomboş, nə bir gələn,
nə gedən var.

Gölməçələr qırağında
Quruldaşır qurbağalar.
Tarlalardan dağılışır
Yavaş-yavaş evə hamı.
Gör nə qədər gözəl olur
Kənd axşamı, kənd axşamı.
İlk dəfədir seyr eləyir
Şəhər qızı kənd yerini.
Kəndin axşam lövhəsindən
Çəkə bilmir gözlərini...
Deyir ki, hər mənzərəni
Mən su kimi içəm gərək,
Baxıb əlvən üfüqlərə,
Rəngi-rəngdən seçəm gərək!

- Nə durmusan, qızım burda?

- Heç, baxıram.

- Orda nə var?

Axı sənə soyuq olar.

Pəri xala atır onun

Çiyninə öz pencəyini.

- Qızım, sıxma ürəyini;

Mənim evim öz evindir.

Hələ dayan, səbr elə bir,

Sevəcəksən kəndi sən də.
Təzə don da geyinəndə
Adam əvvəl çox darıxır.
Elə bil ki, paltar sıxır
Bədənini məngənətək.
Darıxma, gün, ay keçəcək, -
Sevəcəksən kəndimizi,
həm də bizi.

Ülkər ilə söhbət edir
Pəri xala şirin-şirin.
Maraqlanır bu dəm onlar
İş-gücülə bir-birinin.
- Bizim bu kənd məktəbində
Xadiməyəm, qızım, mən də.
Bizim kişi hey deyir, sən
Qocalmısan, çıx bu işdən.
İşsiz olmur canım rahat,
Darıxıram, bircə saat
Uşaqları görməyəndə...
Vərmiş olub, qızım, məndə
Saatda bir zəngi çalmaq,
Əhval sorub könül almaq.
Hamısını tanıyıram
Uşaqların mən birbəbir,
Elə mənim Rizvanım da
Bu məktəbi bitiribdir.
Çox sevirəm onları mən...
Hər birinin gözlərindən
Oxuyuram ürəyini,
Onlar da çox sevir məni.
Otuz ildir zəng çalıram,

Hər çaldığım zəng səsində
Yüz mərtəbə ucalıram.
Bu peşədə bu dünyanın
Ləzzətini mən görürəm.
Uşaqları dərsə salır,
Evlərinə ötürürəm.

Gecə keçmiş... Yatır hamı,
Yata bilmir Ülkər ancaq,
Uzaq-uzaq dərələrdə
Gah ulayır pələqulaq,
Gah tövlədə malın səsi,
Gah itlərin hürüşməsi
Lap qaçırır qızcığazın yuxusunu,
Yata bilmir, düşündürür səslər onu.

Bir az keçir adət edir
Şəhər qızı səslərə də.
Kirpiyindən asılır daş,
Xumarlanır yavaş-yavaş...
Elə bu vaxt yaxındakı bir dərədə
Quş oxuyur...
Onun dərdli nəğməsindən
Dağ, dərələr bihuş olur.
- Bup-bu!
- Bup-bu!
- Ah, nədir bu? -
Deyə, Ülkər dik atılır öz yerindən,
Yuxu qaçır gözlərindən...
İşlədikcə ürəyinə bu səsdəki hüzn-kədər,
Doluxsunur bir an Ülkər.

- Bup-bu!
- Bup-bu!
- Nədir, nədir görəsən bu?..
Pəri xala, Pəri xala!
- Nədir, bala?
- O səs nədir?
- Bup-bu!
- Bup-bu!
- İsaq-musaq quşudur bu...
- Nə qərribə səsi var bəs?
- Çox şey deyir, qızım, o səs.
- Nə deyir ki?
- Bu uzundur.
- Danış, danış, Pəri xala!
Nədir səbəb quşcuğazın
Səsindəki bu kədərə, bu mələlə?
- Deyirlər ki, İsa, Musa
Adlı iki qardaş varmış,
Onlar zalım bir varlının
Sürüsünü otararmış...
İki qardaş ömür sürür
Dağ-dərədə xeyli zaman.
Köç başlanır, onlar bir gün
Qayıdanda evə dağdan,
Görülər bir qoyun çatmır
Xanın böyük sürüsündən.
Bunu bilib quduzlaşır,
Çıxır dərhal xan özündən,
Qəzəblənir, qardaşlara
Deyir: - Qoyun tapılmasa,
Çəkəcəyəm sizi dara.

O zamandan iki qardaş
Quşa dönüb dağlar gəzir;
Axtarib xan qoyununu,
Qan-yaş töküb ağlar gəzir.
Gah bu dağa, gah o düzə
Qonub onlar gecə yarı,
Dolaşırlar addım-addım
Cığırıları, dolayları...
Gecələrin zülmətində
İki qardaş qanad çalır.
Hərəsi bir dağ döşündə
Bir-birindən xəbər alır:
- İsa!
- Musa!
- Tapdın?
- Yox!
Onlar belə oxuyaraq
Gəzir bu çöllərdə, qızım.
Budur səbəb o quşların
Səsindəki dərdə, qızım.
Pəri susdu... Yenə gəldi
Qulaqlara həmən səslər.
Bu qəribə əfsanənin
Hikmətinə daldı Ülkər.

İLK GÜNLƏR

Ertəsi təhvil aldı
Ülkər kitabxanayı
Qoca Vəli kişidən.

Bu xəbəri eşidən
Cavanlar çox sevindi.
Dedilər ki, “Bax, indi
Biz deyən oldu, bu qız
Bizim istədiyimiz
Kitabları alacaq,
Qiraət komasını
Səliqəyə salacaq.
Vəli kişi qalmışdı
Öz qocalıq dərdinə,
Qoca kişi nə bilir
Roman nədir, şeir nə?”
Həmən gün işdən sonra
Çox dəstələr quruldu.
Gəlib kənd cavanları
Ülkərlə tanış oldu.
Elə həmən gün Ülkər
Açaraq dolabları,
Töküb yerə nizamsız
Düzülmüş kitabları,
Şeir, roman, hekayə -
Bir-birindən ayırdı.
Qəfəsələr üstünə
Salmaq üçün kağızdan
İşləmələr qayırdı,
Kitabları “siyasi”,
“elmi”, “bədi” - deyə
O böldü üç şöbəyə.
Düz bir həftə çalışdı
Səhərdən axşamadək,
Kitabları yenidən

Dolablara düzərək,
Bir xeyli baxdı, baxdı
Razı qalıb özündən,
Gülümsündü,
başladı
Əsl işə o gündən.

Günlər ötüşdü... Bir gün
Ülkər yaman darıxdı;
Beynində min bir sual
Kəndi gəzməyə çıxdı.
Ülkər gedir... Maraqla
Nəzər salır hər yana,
Gah çaladan, gah arxdan
O tullana-tullana

Gedir...
Daşdan, kəsəkdən
Yeriyə də bilməyir,
Dikdaban çəkmə hara,
Bu daşlı yollar hara!
Bu çəkmələr yaraşır
Hamar, asfalt yollara.
Axı o öyrənməyib
Dərə, təpə keçərək
Daşlar üstə səkməyi -
Bizim kənd qızlarıtək.

Bu zaman yoldan ötən
Balaca məktəblilər
Ülkərin arxasınca
Düşüb gedirlər...

Ülkər

Onların söhbətilə,
Sözüylə maraqlanır.
Özü hiss etməsə də,
Qulağı uşaqların
Söhbətinə bağlanır:

- Gör necə də oxşayır
Bizim müəlliməyə.
- Onun kimi ucaboy,
Həm də qəşəngdir - deyə
İkincisi başlayır.
- Donu da, çəkməsi də
Onunkudur elə bil.
- Hələ qəşəngliyi də
Heç ondan qalan deyil.
Bu vaxt gülüb çevrilir
Ülkər onlara sarı.
Mehriban bir dil ilə
Dindirir uşaqları;
- Adınız nədir?
- Turac.
- Göyərçin.
- Süsən.
- Çiçək.
- Sizin müəlliməniz
Mənə oxşayır demək?
- Bəli.
- Nədir bəs adı?
- Cəmilə.
- Müəlliməniz

Sizi çox sevir yəqin?
- Bəli, anamız kimi
İsinişmişik biz ona.
Qollarını salaraq
Uşaqların boynuna,
Ülkər eldən, obadan
Onlara sual verir,
Şirin söhbətlərilə
Onları əyləndirir:
- Cəmilə müəllimə
Bakıdan gəlib demək,
Sizin bu kəndinizdə
Bir qonaqdır mənimtək...
= Xeyr, buralıdır o,
Orda oxuyub ancaq.
Çox heyif ki, yenə də
Bakıya qayıdacaq.
- Niyə gedir Bakıya?
- Axı kənddə nə var ki?
O deyir kənddəkilər
Nə günə çıxdılar ki,
Biz də bundan dərs alaq.
Niyə ömrümüz boyu
Burda - bucaqda qalaq.
Bulud kimi tutulur
Qaş-qabağı Ülkərin,
Alır onu qoynuna
Fikirlər dərin-dərin...

Təzəcə isnişirdi
Axı hələ o, kəndə,

Kəndin öz adamları
Burdan həzər edəndə,
Bəs onun güzəranı
Burda necə keçəcək?!
Ülkərin ürəyində
Əsdi soyuq bir külək;
O, bir tərəcikdə gəlib dayandı,
Açıldı önündə təzə bir varaq.
O, çox kitabları varaqlamışdı,
Bu isə başqa bir varaqdı ancaq.
Doğma Bakısından uzaq bir kənddə,
Həyatın özünü görürdü Ülkər,
...Budur, pambıq yığır uzaqda tək-tək
Al günün altında qızlar, gəlinlər.
Göydən od ələnir üstünə yerin,
Onlar arasıyla sıx cərgələrin
Yeriyir, ətəklər dolur, boşalır,
Onlar bu zəhmətdən məgər zövq alır?
Onların gözündə nə rəngli eynək,
Nə də başlarında ipək çətir var.
Bu ağır zəhmətdən yaranmış demək -
Mənim əynimdəki bu güllü paltar!
Biz isə şəhərdə geyinib əlvən,
İsti yay günləri Dağüstü parkdan
Gecə yarısına bəzən enmirik;
Gülməxmər geyinib, çit bəyənmirik.

Ülkər tarla düşərgəsinə gəlir. Pambıqçı qızların fasilə zamanı gəlib dincəldikləri bu düşərgəni seyr edir, manqaların iş planı və faizləri yazılıb divara vurulmuş lövhələrlə, zərbəçi qızların şəkilləri ilə tanış olur. Masanın üstündəki qəzet və dərgilərə

baxır. Gözünə təzə qəzet və dərgilər dəymir və bunu düşərgənin növbətçisinə irad tutur. Divar qəzetində verilən baş məqalədə mədəniyyətə fikir vermədiyinə görə, kolxoz sədri tənqid olunur. Məqalədə kənddə yeni tikilən mədəniyyət evində heç bir tədbirin keçirilməməsi, dərnəklərin açılmaması nöqsan kimi göstərilir.

Bu zaman bir böyük qız düşərgəyə gəlir. Ülkər onlarla bir-bir tanış olur, onların çətin və ağır zəhmətinə, dözümlünə heyran qaldığını bildirir: “Mən Bakıda qəzetlərdə pambıqçı qızlar haqqında yazılan tərifnamələri oxuyanda, şəkillərini görəndə düşünərdim:

Bunlar hansı dağı qoyub dağ üstə,
Neçindir bu hörmət, izzət onlara?
İndi anlayıram hələ çox azdır
Bu hörmət torpaqla vuruşanlara!

Qızlar cavab verir ki, pambıq yığımı o qədər çətin deyil, siz becərmədəki əzablarımızı görsəniz, nə deyərsiniz? Alaq eləmək, kultivasiya çəkmək, suvarmaq, kətmən vurmaq yığımından qat-qat ağırdır. Zöhrə adlı bir qız isə: “İş canın cövhəridir,” - deyərəfiqələrini giley-güzərdən çəkindirir və əlavə edir ki, Nizaminin Fitnəsi kimi biz də bu ağır işlərə vərdiş eləmişik. Heç demə, bayaq Ülkərin oxuduğu məqaləni manqabaşçısı həmin bu Zöhrə yazıbmuş. Ülkər qızlardan soruşur: - Pambıqyığan maşınlarınız ola-ola niyə əllə yığsınız?

Zöhrə cavab verir ki, maşın pambıq qozalarını yaxşı sora bilmir, qozanı yarpaqlarla birgə didib tökür.

Ülkər onlardan ayrılıb maşının yığma yararsızlığının səbəbini öyrənmək haqqında düşünür və maşınla yığım qaydalarını izah edən kitabların göndərilməsi barədə Bakıya məktub göndərir.

SEVGİ

Gecə... xoruzların üçüncü banı
Başına götürmüş bütün obanı.
Şirin yuxudadır kənd başdan-başa,
Nə bir təkər səsi, nə ayaq səsi...
Sanki layla deyir torpağa, daşa
Uzaqda səslənən çayın nəğməsi...
Bu kənddə gecələr, uzun gecələr
Yalnız bircə evin yanır çırağı,
Bəzən sübhə qədər, sabaha qədər
Çəkilməz işığın evdən ayağı.
Bu işıq Cəmilə müəlliminin
Süzülür balaca pəncərəsindən.
Günəşlə öpüşür onun çırağı,
O, sübhü seyr edir hamıdan erkən.
Gecələr göz qırpan o tək çırağa
Adət eyləyibdir kənd əhli çoxdan.
Qəribə görünür onlara yalnız
İşıq bu otaqdan gəlməyən zaman.
Cavan müəllimə bu gecə yenə
Dalmış bir kitabın şirinliyinə.
Sağında, solunda cild-cild kitablar,
Onlardır bu evin cahi-cəlalı.
Hisslər-duygular təlatümündə
Üzür Cəmilənin fikri-xəyalı...
Kitablar üstündə döyünür ürək,
Sanki pərvanədir, atılır oda.
Kitablardan axır gecə sübhədək
Bu evdən süzülən o gur işıq da.

Danışa bilərsən, gülə bilərsən
Qaranlıq otaqda çıraqsız belə,
İşıq tellənməsə başın üstə, sən
Danışa bilməzsən kitablar ilə.
Kitab işıq dolu bir lələzardır,
Kitab olan yerdə işıq da vardır.
Cəmilə onlara yoldaş olalı
Çox gizli sirrlərdən olubdur halı.
Qalın kitablarla keçdikcə günü,
Alışıb od tutmuş köz ürəyində.
Başqasının ürək döyüntüsünü
Cəmilə hiss etmiş öz ürəyində.
Gah birdən tutulur, gah gülür üzü,
Gah qırışır alnı, yaşarır gözü,
Çatılır qaşları yay kimi birdən;
Açılır çöhrəsi ay kimi birdən.
Haldan-hala salır sətirlər onu
Hər təzə mətləbi oxuyan kimi.
Sətirlər incitək qucur boynunu,
Dolanır boynuna gah ilan kimi.
“Ovod”u oxuyur bu gün Cəmilə,
Ötən əsrlərlə yaşayır demək!
Ovodun, Cəmmənin duyğusu ilə
Bir vurur köksündə çırpınan ürək.

Nəhayət, kitabı örtür Cəmilə,
Açır tül pərdəli pəncərələri.
Kitab bir aləmdir, həyat bir aləm!
Fəcrin saf havası dolur içəri.
Kəndi seyr eləyir... Oyanır həyat,
Yığıb qanadını uçduqca zülmət,

Qara yorğanını üstündən atıb,
Oyanır yuxudan ana təbiət.
Ağarır kənd yolu... açılır səhər,
Titrədir astaca kol-kosu rüzgar.
Quşlar pırıldayır kollar içindən,
Uçub çəpərlərə qonur xoruzlar.
Cəmilə kitabdan aralansa da,
Ürəyi kitabın içində qalmış.
Gözü dikilsə də dağlara, özü
Cemmanın, Ovodun eşqinə dalmış.
Ah, Ovod! Mərdliyin sarsıtdı məni,
Gözümün önündən uzun çəkilmir.
Cemmadan aldığı bir tərs silləni
Bütün ömrü boyu unuda bilmir.
Sevsə də, boynunu bir an burmadı,
Boğdu öz eşqini, öz niyyətini.
Eşqin atəşində o yandırmadı
Kişi mənliyini, heysiyyətini.
O uda bilmədi təhqiri bir an,
Baş götürüb getdi öz komasından.
Gərdi sinəsini əzaba, dərdə.
Susdura bilmədi yad ölkələrdə
Qəlbində oyanan o zəlzələni.
Sözlə də vurmadı həməni silləni
Cemmanın üzünə lakin bir kərə.
Vurğunam mən belə şəxsiyyətlərə!
Qəlbinə hökm edən o ilk məhəbbət
Sındıra bilmədi şax qamətini.
İradə, kişilik, mərdlik, mətanət
Böyütdü Ovodun şəxsiyyətini...
O, yenə Cemmanı sevdi uzaqdan,

Boğsa da qəlbində eşqin səsini,
Dondura bilmədi nə qar, nə tufan
Qəlbində isinən əqidəsini...
Alovlardan keçdi amal yolunda,
Yandı nəfəsində min atəş, min od.
Eşqilə, hissilə, əqidəsilə
Zamanın fəvqünə ucaldı Ovod...
Mən də beləsini tapsaydım əgər,
Sevərdim, sevərdim onu ürəkdən!
Varmı kəndimizdə belə igidlər?
Ki, onun birini sevə biləm mən?
Hanı, bizim kənddə bəs Ovod hanı?
Sevmək də şərəfdir belə oğlanı.
Qızın ürəyində susur arzu, kam...
- Nəriman da deyir, "mən də oğlanam!"

Yamanca razısan vallah özündən,
Rəngli gözlüyünü çıxart gözündən.
Həyatda kitabı arayan gözəl,
Seçkin kitabların qəhrəmanını
Həyatda gözləyib qarıyan gözəl
Voyniçin Ovodu yalnız xəyaldır,
Xəyal oxucunu göyə ucaldır.
Kitabla həyata bir gözlə baxma,
Xəyal mayasıyla kitab yoğrulur.
Kitab qəhrəmanı xəyaldır, amma
Həyat qəhrəmanı başqa cür olur.
Səhərlər qalxaraq erkən yuxudan,
Yollanır tövləyə birbaş Nəriman.
Lakin qapısını açmadan belə,
Tövlə qabağında gəzinir mat-mat,

Atların altını kürüməkdənsə,
Fikri uzaqlarda açır qol-qanad...
Bir eşqə bağlıdır qəlbi, niyyəti,
Başqa bir nəzərlə baxır o, kəndə.
Döyünür ürəyi... bütün diqqəti
Cəmlənir saatın əqrəblərində.
Düşünür: "Mən onu gözləməliyəm,
Onsuz da könlümdən hər zaman keçir.
Onun ürəyindən mən keçməsəm də,
Məktəbə gedən yol buradan keçir".

Düşünür: "Mən ona deməliyəm ki,
Sən mənim istəyim, könlüm, canımsan!
Bütün arzularım sənə bağlıdır, -
Hissimsən, eşqimsən, həyəcanımsan!"

Uzaqdan görünür Cəmilə birdən,
Qopur Nərimanın ayağı yerdən.
Unudur bir anda bayaqdan bəri
Demək istədiyi gözəl sözləri;
Ulduzlar itməzmi üfəqdə tək-tək
Günəş saçlarını göydə hörəndə,
İtirdi özünü, itirdi oğlan,
Özünü görmədi, qızı görəndə.
Cəmilə yanından ötdüyü zaman
Dindi Nəriman:

- Cəmilə!

- Buyurun.

- Axı, mən sənə...

Sükut...

- Köhnələrə başlayaq yenə?

- Neyləyim?
- Bilmirəm.
- Cəmilə, dayan.
- Qurtar, gecikirəm dərsə, Nəriman!
- Sevirəm...

- Qır uçan qanadlarını,
Məni sevməkdənsə sev atlarını!
Deyib dayanmadı, getdi Cəmilə,
Dolmuş bir yaranı bu sözlərilə
Qanatdı...

Yerində dondu Nəriman;
Qara qanlar axdı sevən ürəkdən:
- Demək layiqəmmiş bu cavaba mən!
İşarə eyləyib mehtərliyimə,
Toxundu könlümdə yaralı simə.
Əgər belə getsə bu nakam eşqim,
Gözümü yaşlarla doldurar mənim;
Sənətim başımda qaxınca dönmüş...
Gör nə qədər alçaq peşəm var mənim.
Ah!.. İlk duyğularım, ilk arzularım
Siz mənə nə qədər mehribandınız!
Neyləyim ki, hərbin alovlarında
Pozuldu əhdiniz, sındı andınız.
- Yenə səhər-səhər qaş-qabaqlısan,
Ə, sənə nə olub?
- Heç nə.
- Nəriman!

Gəl, sən mənə gəlmə bu kələkləri,
Səni izləyirəm bir aydan bəri.
Ürəyindən keçən dərdədən halıyam,
Mən də sənə kimi bir cəfaliyam.

- Axırı nə oldu?
- Eşqim gülmədi;
O məni özünə rəva bilmədi.
- Sonra?
- Ərə getdi bir başqasına,
Qaldım öz eşqimlə mən yana-yana.
Nəriman, inan ki, duyuram səni,
Unut birdəfəlik sən Cəmiləni!
Babını tap, qaçma çox uzaqlara,
Bir düşün, o hara, axı, sən hara?
- A Kərim, özün də yaxşı bilirsən,
Elm sevdası ilə yaşamışam mən.
Zəmanə yamanca xar etdi məni,
Axı müharibə ləngitdi məni.
Onuncu sinifdən qaldım yarımçıq,
Gecdir bundan sonra oxumaq artıq.
Zamanın hökmünə nə demək olar;
Ancaq, bir sözünə etirazım var!
Xırda duyğularla yaşamır ürək,
Sevənlər mövqeyi sevməsin gərək!
- Belə düşünərdim mən də bir zaman;
Özün bil!

Xəyala gedir Nəriman...
Kərim qapısını açıb tövlənin
Çıxarır atları bayıra...

- Dayan!
Atlar sulanmayıb.
- Niyə?
- Nə bilim.
- Bəs sənin işini kim bilməlidir?
- Yaxşı da... uzatma...

- Açıq de, görək
Sənin fikrin nədir, məqsədin nədir?
Bir günə baxsana, gör qalxıb hara,
Bəs səni nə üçün qoyublar bura?
Onda at boynundan sən bu peşəni!
Yox, dostum, bu işin açmadı məni.
- Əlim işə getmir düzü. a Kərim.
Özüm də məəttələm... dəyişib halım,
Düzü nə işim var, nə də macalım.
Getmir göz önümdən onun gözləri.
- Sevginin öz yeri, işin öz yeri...
- Onda sevməmişən, yanan nəfəsin
Oduunu hiss etməz başqası bir an,
Dəniz tufanına düşən bir kəsin
Halını nə bilər sahilədən baxan?
Bilmirsən könlümdə nələr var, nələr...
Enişdəsən, mənim yolum yoxuşdur,
Gilas ağacların olsaydı əgər.
Deyərdin, sığırçın nə yaman quşdur.
- Hər şeyin öz yeri, öz məqamı var,
Yazda çiçək açır yalnız ağaclar!
Faydası varmıdır bu ahu-zarın?
Yumşalır səbrlə, tədbirlə torpaq,
Nə çıxar xəstənin tələsməsindən,
Armud öz vaxtında yetişər ancaq.
Söylə, bu nalənin, bu odlanmağın
İşinə, gücünə faydası varmı?
Çatsa da göylərə ahın, fəğanın,
Arzuya fəğanla çatmaq olarmı?
Sən çalış, sən vuruş, nalədən əl çək,
Ona sübut eylə öz varlığını!

Bu yolla qələbə çalasan görək,
Burax məhəbbətin xumarlığını!
Axı yalvarmaqla meyl saldığın
Bir qızın eşqini qazanmaq olmaz!
Xəsis oduncudan müftə aldığı
Çör-çöpün oduna qızınmaq olmaz.
Sevginin yolunda cəfa çəkməsən,
Onun səfası da güldürməz səni.
Aldığın cavabdan gileylənmə sən,
Qaydadır, sinsidər sevən sevəni...

Səni incitməkdə o qız yanılmır,
Sevgi qazanılır, bağışlanılır!
De tez ol, atları çıxart!
Nəriman yenə fikirdədir...

Kərim bu zaman
Çıxarır tövlədən çölə atları,
Onlar üz qoyurlar çaylağa sarı.
Addım-addım gedir atlar, qulunlar,
Xəstə bir görkəmlə yeriyr onlar.
Atların bədəni əsir durmadan,
Dayçaların gözü qamaşır bu an...

Havasız tövlədə qaldıqca onlar,
Çəng olub, quruyub ayaqları da,
Cavan ürgələri minib hər səhər,
Havada gəzdirmək düşməyib yada.

Atları bu halda görüncə Kərim,
Dedi: - Kərim olaydı mənim gözlərim!

Nola görməyəydim bunları heç mən,
Xəstəlik tökülür yerişlərindən.
Belə də iş olar? Bu gündən belə
Mən də çəkməliyəm bu işə əncam.
Dostluq bir tərəfə, artıq səninlə
Mən bir katib kimi danışmalıyam.
Bir cavab tapmadı Nəriman buna,
Ancaq yazıq-yazıq baxdı dostuna.

TOQQUŞMA

Ülkər pambığı maşınla yığmağın qaydalarını izah edən kitabları aldı və diqqətlə oxudu. Bir gün kolxoz sədri Şahsuvarın yanına gəlib qız və gəlinləri əl əməyindən xilas etmək üçün pambıqyiğan maşınlardan istifadə etməyin lazım olduğunu deyir. Şahsuvar ona qızların dediyini təkrar edir. Yəni maşınların pambıq qozalarını didib-tökdiyünü bildirir.

Ülkər: - Maşınlarla yığımın da
Axı var öz qaydası.
Bunun üçün lap səpindən
Hazırlaşmaq gərəkdir.
Maşın üçün dar cərgəli
Cığır açmaq gərəkdir.

Sədr Şahsuvar bunları hardan bildiyini soruşur. Ülkər ona oxuduğu kitabları göstərir.

Sədr: - Qızım, sən nə işin var
Maşınlarla, tarlayla,

Sən başını sal aşağı
Kitablarını payla.

Cəncəl işdir əkin-biçin,
Alaq etmək, suvarmaq.
Məsləhətim budur sənə.
Öz işini gör ancaq.

Ülkər Şahsuvarın sözlərinə əsəbiləşir. Və ona deyir ki, hər şey insan üçün olmalıdır. Siz isə insandan çox pambığı düşünürsünüz. Al günün altında gündə min dəfə əyilib qalxan bu qızlar qızlıqdan çıxır, analığını itirir və nəslimiz cırlaşır. Pambıq kollarının əzilməsinə dözmürsünüz, amma insanın əzilməsi, insanlıqdan çıxması sizi narahat etmir. Bəs, bu maşınlar nədən ötrü kolxoza verilib?

ƏRİZƏ

Nəriman əyləşib xeyli pərişan,
Bütün iclasboyu heç dillənmədi,
Nöqsanı üzünə deyilən zaman,
Bir cümlə: - Taqsırım böyükdür, - dedi.
Bütün işlərini saldıqca yada,
Qızarmış, pörtümüş yanaqlarında
Od tutub xəcalət alışıdı, yandı;
Ancaq Cəmilədən lap çox utandı.
Boğurdu qəzəbi onu az qala:
“Mən onun yolunda düşdüm bu hala,
İşə bax... Dünyanın işinə bax sən.
İndi utanıram onun özündən.

Necə soyuq baxır gör mənə hamı,
Xəcalət çəkməklə, danlanmaqlamı
Mən ona özümü sevdirməliyəm?
Ağlım da kəm imiş, diləyim də kəm.
Daha əzablara son qoymalıyam,” -
Deyə, düşünürdü o aram-aram.
Cavanlar söz alıb danışdı bir-bir:
- Nəriman özüdür burda müqəssir, -
Dedilər, nə arpa, nə çovğun, nə qış?..
O, özü işinə can yandırمامış!
Nəhayət, Cəmilə dilləndi: - Səni
Gərək görməyəydik biz heç bu gündə.
Əsdi, Nərimanın əsdi bədənini, -
Adını eşidib qızın dilində.
- Babamız Nizami çox gözəl demiş:
“...Dünyada keçməsin boş, cavan çağın,
Yol get ki, güclüdür indi ayağın.
...Bil ki, iradəsiz, məqsədsiz bəşər
Payasız meynətək ayağa düşər...”
İclas dağılanda dərhal Nəriman
Bilmədi neyləsin utandığından.
Sordu Cəmilədən qəmli, mükəddər:
- Sizin dediyiniz o gözəl sözlər
Nizaminin hansı əsərindədir?
- “Leyli və Məcnun”da.
- Sağ olun, - deyə,
Nəriman gənclərdən ayrılıb gedir.
Ancaq dirigözlü açdı səhəri,
Nəriman o gecə yata bilmədi.
Sübhədək qəribə düşüncələri
Beynindən bir ləhzə ata bilmədi.

- O məni sevməyir, bu, yəqinimdir!
Bəs onun sevdiyi, görəsən, kimdir?
Yaman şöhrətpərəst adammış bu qız,
Özünü düşünür, özünü yalnız.
Yağsız çıraq kimi mehtər Nəriman
Eşqin alovunda yandığı zaman,
Bilmir ki, uzaqda bir ürək yanır,
Onun da eşqilə o alovlanır.
Nəriman bilmir ki, neçə il əvvəl
Ürəkdən bağlanmış ona bir gözəl.
Belədir, belədir əzəldən həyat...
Nəriman bilmir ki, kənddə bu saat
Yanır üç otağın çırağı, yalnız
O birinci çıraq Cəmilənindir,
İkinci çıraqsa dostum, sənindir.
Cəmilə "Ovod"u varaqladıqca,
Onun nəzərində sən kiçilirsən.
Könül həmdəmini soraqladıqca,
Onun dünyasında sən bir heç nəsən.
Xəyali bir aləm üzünə gülür,
Onun ayaqları yerdən üzülür.
Bəs üçüncü çıraq?

O, Zöhrənindir,
Nə olar, sən onun qəlbini dindir.
O sənin eşqinlə yanır, Nəriman!
Sənsə duymamısan bunu heç zaman.
Böyümüş qəlbində eşqi get-gedə,
Qızın sevgisini hiss etmişsə də,
Məhəl qoymamışdır ona Nəriman,
Özü başqasına vurulduğundan.

Zöhrə də bilincə bu məhəbbəti,
Gizlətmiş qəlbində doğan niyyəti.
Nəriman düşünür, gecə də yarı,
Burulğana düşüb həyəcanları.
Düşündü, daşındı bütün gecəni,
Nəhayət, o gəldi son nəticəyə.
Bir ərizə yazdı sədrin adına:
“Məni mehtərlikdən götürün,” - deyər.
Səhər açılınca qalxıb yataqdan,
Birbaş idarəyə getdi Nəriman.
Tövlənin yanından keçəndə birdən,
O, ayaq saxladı...

Pəncərələrdən

Baxdı içəriyə, baxdı atlara,
Elə bil qəlbini çəkдилər dara:
Atlar sakit-sakit uzanıb yatır,
Bəzisi saqqodur, bəzisi də çər.
Onu heç bir zaman sarsıtmamışdı
Atların bu halı indiki qədər.
Açıb qapısını dərhal tövlənin,
Kandarın ağzında durdu... Nə gördü?
Onun çox sevdiyi Haçadil atı
Gah dönüb finxırır, göh öskürürdü.
“Demək tərک edirəm peşəmi... bəs mən
Necə ayrılıram Haçadilimdən?
Uşaqlıq dostumdur Haçadil mənim,
Sirdaşım olmuşdur neçə il mənim.
Onunla bölünmüş hər qəmim, nəşəm,
Mən onun belində azmı süzmüşəm?
İndi xəstələnmiş... duruşuna bax,
Necə də təlx oldu birdən ovqatım.

Arpanı, samanı ələmədən mən
Vermişəm, saqqoya tutulub atım.
Dar gündə dost dostdan üz döndərərmi,
Başqa bir sevdaya könül verərmi?”
Qapının ağzında durub Nəriman
Düşünür... düşünür...

Elə bu zaman
Çevrilib arxaya baxdı Haçadil,
Dostunun dərini duyub elə bil,
Fınxıra-fınxıra gəldi yanına.
Başıyla bir azca toxunub ona
Yalmandı...

Buludtək dolan Nəriman
Öpüb Haçadilin ağ qaşqasından,
Onu qucaqladı... qürrələndi at
Süzdü sahibini bir xeyli mat-mat.
O, sədrin yanına daha getmədi,
“Hələlik bir qədər gözləyim,” - dedi.

KİTABXANADA

- Mənə “Hophopnamə”ni.
- “Səfillər”i.
- “Biçin”i...
- Mən bayaqdan burdayam, yola salsana məni!
- Bu saat, tələsməyin!..

Buyur, qol çək!

- Ver bəri!

Birdən qızın gözləri
Sataşır bir oğlana,

Diqqətlə baxıb ona,
Deyir: - Buyurun, görək!
Oğlan gülümsəyərək:
- Mən də kitabxanaya üzv olmaq istəyirəm.
- Çox gözəl!
Bir vərəqi çıxarıb dərhal Ülkər,
Sorur: - Ad, familyanız?
- Əlizadə Nəriman!
- Çox gözəl!.. Sənətiniz?
Sükut...
Tutulur oğlan.
“Yenə peşə... yenə bu... bilmirəm, neyləyim mən,
Bu təhqirə layiq ad götürülsün üstümdən.
Burada da sənəti soruşurlar... İşə bax!”
Başını qaldırmadan, o, utancaq-utancaq
Deyir: - Bunu yazmasan olmazmı, ay qız, məgər?!
Sualın mənasını başa düşməyən Ülkər
Deyir: - Bu mümkün deyil, məgər yoxmu peşəniz?
İncitməyin məni siz.
- Onda yazın, atların sultanıdır bu oğlan.
Öz kiçik peşəsinə istehzadan, bu lağdan
Qız hər şeyi anladı,
Ürəyində öz-özünü danladı,
Danladı dönə-dönə.
Bir “A” yazdı, bir də “S” vərəqənin üstünə.
Bir xeyli süzüb onu,
Sordu: - Nə verim sizə?
- Mənə “Leyli-Məcnun”u...
- Çox gözəl!
Yaxınlaşıb arxadakı dolaba,
Qız əl atdı kitaba.

On ikinci əsrlə öpüşüncə əlləri,
Elə bil dilə gəldi şairin əməlləri.
Uzanır bu əməllər sətirlər boyu çin-çin,
İlk varaq açılınca, elə bil Nizaminin
Yuxusuz gecələri açıldı, səhər oldu,
Sənətin qarşısında qaranlıqlar boğuldu...

Əlində çarpan ürək,
Ürəyində min dilək,
Çıxır çölə Nəriman.
Qapıdan çıxan zaman
O rast gəlir Zöhrəyə.
- Ah!.. Necəsiniz? - deyə,
Qızdan hal-əhval tutur.
O, bir anlıq unudur
Qəmini, qüssəsini.
- Görmək olarmış səni... -
Deyə, Zöhrə dillənir,
Qızın gözü zillənir
Nərimanın üzünə.
- Kədərlişən sən yenə,
Nədir bunun səbəbi?
Dəyişməkçin mətləbi,
Sorur ondan Nəriman:
- Nə kitabı almısan?
- "Yevgeni Onegin"i,
Valeh edibdir məni
Sevgisi Tatyananın.
Mən ona vurulmuşam,
Budur, ikinci dəfə
Oxumaqçın almışam.

Gəl oxu sən də bunu.
Aha, “Leyli-Məcnun”u
Oxuyursan sən demək?
Məcnun olanlar gərək
Məcnunu qəlbən duya.
Sən oxuya-oxuya
Məcnunu da ötərsən,
Sən ondan da betərsən.
Qurtar onu bu axşam.
Bu atmaca, bu eyham
Çatsa da Nərimana,
Məhəl qoymadı ona.

Tez ayrılmaq istəyir
Bacardıqca Zöhrədən.
“Niyə bu yol uzanır,
Niyə qurtarmır görən?” -
Deyə, düşündükcə o,
Ürəyini qəm alır.
Bir məngənə içində
Elə bil ki, sıxılır.
Eyham vuran Zöhrəni
O, könülsüz dindirir,
Hər sualı, hər sözü
Onu qəzəbləndirir.

Yollar uzun, yoxuş dar...
Yol ayrıcında onlar
Ayrıldı bir-birindən.
Başqa-başqa duyğular
Keçdi ürəklərindən,

Sevindikcə Nəriman
Qızdan ayrıldığına,
Kədərləndi Zöhrəsə
Yolda tək qaldığına.
Yalnız bu yolda deyil,
Varlığıyla sevərək,
Məhəbbət yollarında
O beləcə qaldı tək.
“O məni sevmir... onun
Sevgisindən həliyəm.
Bəs, eləsə nəçin mən
Ona yalvarmalıyam?..
Ürəyimi, görəsən,
Boğa bilmərəmmi mən?”

Zorla girmək olarmı
Sevməyənin qəlbinə,
Tatyananın sevgisi
Dərs deyilmi bəs mənə?!

Tatyananın dərini
Daşıyıb qəlbimdə mən,
Üz döndərə bilmirəm
Nəçin Oneginimdən?”

Sevgi dolu məktuba
Oneginin cavabı,
O ilk görüşdən sonra
Tatyananın əzabı,
Ürək çırpıntısıyla
Keçirdiyi o anlar,
İztirab, göz yaşları,
Çəkdiyi həyəcanlar,

Bizim qızın birbəbir
Gözü önündən keçir...

Bir çəpərin önündə
Zöhrə ayaq saxladı,
Elə bil ki, qəflətən
Kimsə onu haxladı,
Bu çəpərin yanında
Dayanıb səhər-səhər,
Cəmiləni səsləmiş
Uşaqlıqda nə qədər...
Nə qədər oynamışlar
Bu çəpərin yanında,
Xatirələr çıxarmı
Yadından insanın da?!

İki dost ayrılsa da
Çoxdan biri-birindən,
Onlar uzaq düşsə də
Uşaqlıq günlərindən,
Zöhrə neçin dayandı,
Neçin durdu bu anda,
Dostu Cəmiləgilin
Evlərinin yanında?
Qızı yoldan saxlayan
Görən hansı maraqdı?
O, çəpər arxasından
Bir xeyli evə baxdı.
Odur, odur Cəmilə
Şahanə görkəmilə
Dayanıb eyvanda tək.

Dən verir ətək-ətək
Toyuqlara.
Bu ara...
Çəpərin arxasından
Seyr edir onu Zöhrə.
Baxır dağ çeşməsitək
O qaynayan gözlərə.
“Göy xalat, al xinəbənd,
Bu caha, cəlala bax!
Qaşlarının tağında
Qaralan o xala bax!
Gözlərinin üstündə
Qanad gərib sanki quş,
Doğrudan da, Cəmilə
Nə qədər gözəl olmuş...”
Dən atdıqca qabarır,
Sinəsi qalxıb-enir.
Qulac-qulac saçları
Gərdəninə yellənir...
Zöhrə bir ona baxdı,
Bir də baxdı özünə.
Çox çirkin gəldi özü
Nədənsə öz gözünə.
“Onun boyu, buxunu
Gözəl paltarları var,
Oğlanlar bir tərəfə,
Qız da ona vurular.
Bir də bizimtək deyil,
Yüngüldür onun işi.
Qəmədir hər bir sözü,
Nazdır hər tərپənişi.

Dərsini deyib gedir,
Bütün günü bekardır.
Bəzəklə oynamağa
Onun vaxtı da vardır.
Kim deyir ki, Nəriman
Nahaq ona vurulmuş,
Doğrudan da Cəmilə
Nə qədər gözəl olmuş...
Mən necə?.. Çirkinəmmi?
Çirkin deyiləm, ancaq
O məndən çox gözəldir,
Doğrusunu danışsaq.
Ah! Nə danışırım mən!..
Ayıb deyilmi bunlar,
Çox da ki, mən gözələm,
Bunun nə mənası var?
Mən də lap dəliyəmmiş,
Vallah, gülməliyəmmiş.
Uşaq vaxtı Cəmilə
Axı dost olmuş mənə.
Bəs niyə göz dikmişəm
Mən onun qismətinə?..
Axı mən bilirəm ki,
Sevir onu Nəriman.
Bəs mən niyə çıxmıram
Onların arasından?
Bu gün mən öz dostuma
Baxıram rəqib kimi,
Xeyir, necə olsa mən
Boğmalıyam qəlbimi!..”

NƏRİMANIN ETİRAFI

Nəriman da o gecə yatmadı sübhə qədər,
Aldı onu qoynuna fikirlər, düşüncələr...
Oxudu Nizamini, oxudu şirin-şirin -
Gələcək nəsillərə kitabını şairin
Oxudu dönə-dönə, oxudu gecə yarı...
İclasda Cəmilənin dediyi misraları
Tapıb yazdı o dərhal yaddaş dəftərçəsinə.
Nizami sənətinin əzəmətli səsinə
Qulaq asıb Nəriman, xeyli xəyala daldı.
Elə bil bir gecədə yüz mərtəbə ucaldı.
Elə bil ki, Nizami qalxaraq məzarından,
Öz oğlu Məhəmmədə yol göstərdi bu zaman:
“Dünyada keçməsin boş cavan çağın,
Yol get ki, güclüdür indi ayağın.
...Nə şəhvət, nə yuxu, nə də ki yemək,
Həyatın mənası olmasın gərək!
...Bil ki, iradəsiz, məqsədsiz bəşər
Payasız meynətək ayağa düşər...”
Bəlkə buna görə sevmir o məni,
Beləsə, bəs mənə nifrət edəni
Bilmirəm, nə üçün sevməliyəm mən?!
Görəsən insanın iradəsindən
Asılı deyilmi sevmək, sevlmək?
Məgər iradədən üstünmü ürək?
Ürəyin qəribə aləmləri var,
Bir saat içində min dəmləri var.
Bizi sevməyəni sevirik, ancaq
Sevəni sevmirik. Sən bir işə bax.

Bizə xoş görünür hər şey uzaqdan,
Geydiyi paltarı bəyənmir insan,
Belədir, belədir insan dünyada,
Uzaq olan zaman sevir hər şeyi.
Yaxın və asanlar xoş gəlmir bizə,
Uzaqdan duyuruq hər gözəlliyi.
Baharda çəkirik qış həsrətini,
Qışdasa xoş gəlir yaz, bahar bizə.
Bu qədər füsunkar, gözəl görünür
Uzaq olduğundan ulduzlar bizə.
Zəhmətə borcludur insan hər zaman,
Zəhmətdir yaradan şöhrəti, şanı...
Bəli, sevə bilmir nədənsə insan
Cəfasız, zəhmətsiz qazandığını.
Sevə bilməyirəm neçin Zöhrəni?
Çünki sevir qəlbən o məni təkcə.
O öz ürəyində ucaldır məni,
Mən onun önündə əyilmədikcə.
Mən ki, Cəmiləyəm Zöhrəyəyin demək...
Mənimçin Zöhrəsə Nəriman olmuş.
Onu sevmədikcə mən Cəmilətək
Mənimtək onun da qəlbi qan olmuş.
Alışb gah yanıb, gah sönmüşəm mən,
Eşqimdən gözümə bir pərdə enmiş.
Yalnız öz sevgimi düşünmüşəm mən,
İndi gör nə qədər mən xudbinəmmiş.
Cavab axtarmışam öz sualıma,
Məni qınamasın demişəm heç kəs!
Əgər yanıramsa mən öz halıma,
Mənimçün yanana yanmayımmı bəs?
Ürəyin qəribə aləmləri var,

Bizə xoş görünür bəzən əzablar.
Asan başa gələn xoş gəlmir bizə,
Çətinlər xoş gəlir gözlərimizə.
Neçin mən əvvəldən bağlandım ona,
Səbəb nədir könlün vurğunluğuna?
Neçin öz halımdan çıxarmış məni,
Usana bilmirəm neçin mən ondan?
Yangının törəmə səbəblərini
Öyrənmək mümkünmü heç alovundan?

QAYITDI

Əlində qırmızı xal-xal çamadan
Gəlir kənd yoluyla cavan bir oğlan.
Həmən bu yol ilə düz bir ay əvvəl
Getmişdi, geriye qayıdır bu gün.
Yaman pərişandır bu dəm, elə bil
Dərdini daşıyır o yerin, göyün.
Böyük arzularla getmişdi kənddən,
Arzuya çatmadan o dönür geri.
Yüngüllük hiss edir qəlbində hərdən
Yadına düşdükcə ancaq Ülkəri.
- Boy!.. Bu nədir oğul? Niyə qayıtdın?
- Nə bilim, ay ana.
- Necə? Yoxsa sən
Qəbul olunmadın?
- Balım çatmadı.
Rizvanın gözləri xəcalətindən
Dikildi yerə,
Yaman ağır gəldi bu hal Ülkərə.

- Onlara, ay oğul, bəs demədin sən,
Uzaq bir kənddən,
Bir ətək pul töküb mən bu yollara,
Oxumaq fikriylə gəlmişəm bura?
- Bir mən deyiləm ki, geri qayıdan.
- Bəs indi nə olsun? Demək heç zaman
Oxuya bilməzsən?
- İndi neyləyək?
- Demək Rizvanımı müəllim görmək
Qismətim deyilmiş...
- Fikir çəkməyin.
İki başı olur axı hər şeyin!
Hər bir yaman işdə bir yaxşılıq var,
Yaxşısı beləymiş... bəlkə... Nə olar,
Siz insanlıq umun övladınızdan,
Hörməti həyatda qazanır insan!
Ülkərin sözləri açdı Rizvanı,
Qəmdən xilas oldu elə bil canı.
Ona qanad verdi, ona ruh verdi,
Yolboyu üzmüşdü onu fikirlər.
Hələ o Bakıda fikirləşirdi:
Necə baxacaqdır bu işə Ülkər.
O mənə gülməzmi? Deməzmi sənin
Bəs təpərin hanı, qeyrətin hanı?
Necə cavansan ki, verə bilmədin
Adicə, sadəcə bir imtahanı?!
Budur, indi Rizvan qızın önündə
Dayanmış şaxtada su donan kimi.
Başını aşağı dikmiş, müqəssir
Hakimin önündə dayanan kimi.
Ədalətlə verdi hökmünü ancaq

Bizim bu rəhmdil, mehriban hakim.
“Hökmün belə yumşaq olacağını
Doğrusu budur ki, heç gözləmədim”.
Deyə, öz içində düşündü Rizvan,
Artıq çəkinmədən, o utanmadan
Ülkərin üzünə baxa da bildi.
Onu görmədiyi sanki yüz ildi.
Keçdi bir neçə gün... bir axşam çağı
Yenə də Rizvanın qaşı-qabağı
Yer süpürürdü,
Birdən qarşısında Ülkəri gördü.
- Bu gün nə gec gəldin işdən, ay Ülkər?
- Hələ tez çıxmışam bu gün bir qədər,
Sənə bir xəbər də gətirmişəm mən.
Deyərək bəzəkli redikülündən
Rayon qəzetini çıxartdı Ülkər.
Oxudu elanı, parladı gözlər.
- Sürücü-mexanik kursu! Gözəldir.
- Müddəti?
- Bu saat. Budur, bir ildir.
Razısan?
- Bəs, buna anam nə deyər?
- Sən də qəribəsən.
- Neyləyim, Ülkər?
Anadır, xətrinə necə dəyim mən.
Bir də ki... doğrusu körpəliyimdən
Müəllim olmaqdı qəsdim, niyyətim,
Buna da çatmadı mənim qeyrətim.
- Maşınlar gərəkdir bugünkü kəndə,
Biz də bu arzudan üz döndərəndə,
Bu böyük işləri kim görməlidir?

Zaman tələb edir, gün tələb edir,
Kəsib qəzetdəki elanı Rizvan
Bükdü, səliqəylə qoydu cibinə.
Səhəri əlində xal-xal çamadan
Gəldiyi yol ilə qayıtdı yenə.

XUDBİN

Yenə kitabxana... Bu qış axşamı
Kitabın buraya yığılmış hamı.
Ürəklər tələsir, qovur anları;
Çəsməli kəndində kənd cavanları
Kitab növbəsinə dayanmış bu gün,
Kəndimiz yuxudan oyanmış bu gün.
Ay ana kəndimiz, ana kəndimiz,
Dünənki Danabaş deyilsən sən də.
Tapmış itirdiyi arzularını
Bizim yeni kənddə Məmməd həsən də*.
Çatmış Danabaş da şöhrətə, şana,
Yaranmış hər evdə bir kitabxana.
Ucalır, yüksəlir, kəndim get-gedə,
“Haçan vardı kitab biz olan evdə?”** -
Deyən nənəm özü kitablar yazır,
“Güldü bəxtimizə ilk bahar”, - yazır.
- İndi başqa kitab veriniz mənə!..

*Cəlil Məmmədquluzadənin “Danabaş kəndinin əhvalatları” povestinin qəhrəmanı Məmməd həsən əmiyə işarədir.

**Mirzə Ələkbər Sabirin “Nədamət və şikayət” şeirindəki “Biz olan evdə haçan vardı kitab” misrasına işarədir.

Ülkər baxır onun vərəqəsinə,
Dəyir: gözlərinə hər şeydən əvvəl
“A.S.” hərfləri...

Qızın əlbəəl
Ogünkü söhbət də düşür yadına,
Bir vərəqə baxır, o bir də ona.
“Bizim cavan oğlan öz peşəsinin
Adını çəkməkdən utanıb yəqin,
“Atların sultanı” demiş... Neyləmək!
Malı bəyənmədən, qiymət sorulmaz.
Lakin başa salım onu mən gərək,
Peşənin böyüyü, kiçiyi olmaz.

- Nəriman!

- Buyurun!

- Gəlin, mən sizə

Bir kitabça verim, oxuyun onu.
Atçılıq haqqında mehtər Təyyarın
Kitabıdır bu...

- Elə mən özüm də axı mehtərəm...
Məgər atçılıqdan mən bixəbərəm?

Mənə başqa kitab verin siz, ay qız!

- Siz mənim sözümə qulaq assanız,
Yaxşı olar...

Gəlin, götürün bunu.
Mənim mətləbimin nə olduğunu
Sonra bilərsiniz... oxuyun ancaq!

Nəriman alnını qırışdıraraq,
Düşünür... Bu sözə tapmır bir cavab...
Cavab gözlənmədən yazılır kitab.
- A Səlim, yamanca qan elədin, ha...

Zöhrənin dövrünü qurtardı daha,
Bu xına, deyəsən. onlardan deyil...
- Neyləyim, a qardaş, bu qız düz üç il
Bizim məqamımıza meydan oxudu,
Axır ki alındı gözünün odu.
Həmişə deyirdi: "Keçici bayraq
Nə qədər ömrüm var bizim olacaq!"
Bu il mən məqamın üzlərinə
Təpinib dedim ki, uduzsaq yenə,
Biz kişi deyilik, arvadıq ancaq,
Bu il qızıl bayraq bizim olacaq!
Sən öl, gecəmizi qatdıq gündüzə,
Hər cür əziyyətlə gəldik üz-üzə;
Torpağın bağrını söküb-dağıtdıq,
Axır kişi kimi məqsədə çatdıq...

Necə ki, bayraqı verdilər mənə,
Şəst ilə mən baxdım qızın üzünə.
Gördüm kağız kimi ağarıb yazıq,
Canında taqət də qalmayıb artıq.
Səlimin sözünü kəsib Nəriman,
Dedi: - Lovğalanma, tez yıxılırsan!
- Hələ ki, yıxmışam.
- Yaman igidsən.
Qəhrəman olarsan sən belə getsən.
- Əyə, bizə gəlmə bu badalağı.
Sənin üçün niyə göynəyir axı?
Uduzan Zöhrədir... Sən ona yanma!
- O uduzub, sən də çox lovğalanma!
Lovğalıq insanda çox pis sifətdir;
Səlim gülüb dedi: - Buna baxın bir,

Bizə ağıl verir əyə, bu uşaq;
Umac ova bilmir özünə, ancaq
Əriştə doğramaq istəyir bizə.
Sən gəl, pərdə çəkmə gözlərimizə!
Qotur atlarının dərini çək sən,
Bizim yanımızda bala, gərək sən
Kəsəsən dilini!

Susdu Nəriman.

Tutdu sillə kimi bu sözlər onu,
Bir cavab tapmayıb çıxdı qapıdan,
Hamı hiss elədi pərt olduğunu.
Səlimin əlindən qəzəblənsə də,
Bütün bu söhbəti eşidən Ülkər
Susdu, danışmadı... Amma kənardan
Səlimi danladı abunəçilər...

- Növbə kiminkidir?

- Mənimdir, bacı.

Ülkər bu “qalibi” süzüb qıyqacı,
Dedi: - Buyurunuz, nə verim sizə?

- Atıram mən sizin öz öhdənizə!

Siz elə bir kitab verin ki, ondan
Ayrıla bilməyim bir ləhzə, bir an.

Əgər eləsini tapıb versəniz,

İçərəm su kimi...

- Səlim, gəlin siz,

Oxuyun “Muğan”ı*.

- Şeirdirmi o?

- Bəli!

- Sevməyirəm şeiri, doğrusu!

*Səməd Vurğunun “Muğan” poeması nəzərdə tutulur.

Siz mənə maraqlı bir roman verin!
Bu yerdə qanadı sındı şairin.
Yanına düşəndə bayaqdan bəri,
Minbir ehtirasla yazan əlləri,
Qəlbi ağrıtsa da bu söz, bu söhbət,
Ancaq həqiqətdir, acı həqiqət!
Oxunmur, oxunmur şeirlərimiz;
Ey şair dostlarım, bəs neyləyək biz?!
Çox zaman yazırıq biz yaşamadan,
Qandan keçirmədən, duymadan ürək.
Məgər şeirdirmi quru sözləri
Düzüb axırına qafiyə vermək?
Ən təmiz, ən gözəl duyğudur şeir!
Şairin yazdığı hər söz, hər sətir
Gərək ürəyinin bir teli olsun;
Yaşamaq yazmaqdan irəli olsun!
El yaxşı deyibdir, düşünsək bir az:
Ürəkdən çıxmayan ürəyə yatmaz!
Açılmış cığırda biz gedib ancaq,
Bostanın üstünə bostan əkirik,
Əzaba, zəhmətə qatlaşmayaraq,
Biz şəkildə baxıb şəkildə çəkirik.
Ya da ki...

Xəyaldən açaraq yelkən,
Uçuruq göylərə üzülüb yerdən.
Oxucu istəyir görsün özünü,
Hissini, qəlbini oxuduğunda.
Oxucu istəmir yumub gözünü, -
Bizimtek uçuşu göyə bir anda!
İnsan duyğusudur, həyatdır şeir,
Həyat çırpınmalı hər bir sətirdə!

Günün oxucusu sevə bilməyir
Həyatın nəfəsi yoxsa şeirdə.
Həyatdan gəlməyən əsərin səsi
Həyat üzü görmür, yaşamır nəsə!
Əsər də ölüdür, şair nəfəsi
Misralar başında şölələnməsə.

Nə isə... mətləbdən uzaqlaşmayaq,
Havayı verməyək bircə anı da.
Elə çıxdığımız haşiyələrdir
Bizim şeirimizin bir nöqsanı da...
Birtəhər... Səlimi qız tutdu dilə.
Ülkərin israrlı, məsləhət ilə
Götürdü “Muğan”ı bu lovğa oğlan,
O günün axşamı sübhədek “Muğan”
Səlimin könlündə tufan yaratdı;
Oxuduğu hər söz düşünə yatdı.
“Muğan” oxunduqca, o duydu həməni
Həyatın, torpağın xoş nəfəsini.
Dostumuz eşitdi “ox kimi süzən
O ana ceyranın ayaq səsini...”
Gecə oxuduqca Səlim “Muğanı
Elə bil ki, keçdi Muğan düzündən,
On dördüncü nəğmə gəlib çatanda,
Nədənsə utandı özü-özündən.
Səlim Zöhrə ilə yarışdıgıtək
Manya da Sarvanla yarışmış demək.
Qələbə çalsa da yarışda Sarvan,
Manyanın önündə lovğalanmadı,
Keçici bayrağı verdiyi zaman,
Manya da özünü məğlub sanmadı.

“O axşam ağzını açmadı Sarvan,
Bütün iclas boyu o heç dinmədi.
Manyanın üzünə baxdığı zaman,
Çaldığı zəfərlə çox sevinmədi.

...Pələng nərə çəkər hücumdan qabaq,
Bir an da bir yerdə dayanmayaraq.
Dağlar dilə gəlir onun səsindən,
Ağaclar titrəyir hər nərəsindən.
Ancaq şikarını aldımı pələng, -
Hayqırmaz bir daha nərə çəkərək.
Hay vurub, qıy vurub qışqırmaz yenə,
Sakitcə baş qoyar öz pəncəsinə.

...De, hansı qəhrəman, hansı komandan
Şir kimi cəbhələr yardığı zaman,
Qəşş edib ayağı yerdən üzüldü?
Geridə qalanın üstünə güldü?”
- Bəs mən? - deyə Səlim düşündü xeyli,
Özü sualından oldu gileyli.
Keçdi ürəyindən yüz cürə hallar,
Şairin çəkdiyi gözəl misallar
İti xəncər olub könlünə batdı;
Oxuduğu sözlər onu oyatdı.
O sözlər Səlimə dünyanı verdi,
Elə bil fikirli o, yol gedirdi.
Birdən dik atıldı maşın səsinə,
Pərt oldu dünənki “qələbəsinə”.
Daim edəcəyəm bu sözü təkrar,
Yersiz lovğalanmaq axı nahaqdır.
“Birinci addımda lovğalananlar

İkinci addımda yıxılacaqdır!”
Neçin Nərimanı pərt elədim mən? -
Deyə, gileyləndi özü-özündən...
İndi mən bildim ki, kitabxanaçı
Neçin bu kitabı mənə oxutdu,
Neçin Ülkər baxdı mənə qıyğacı,
Lovğalıq üstündə o məni tutdu.
Axı, boş sünbülün başı dik olar;
Dolular başını aşağı salar.

DAHA BİR MƏRTƏBƏ

Nəriman kitabxanadan çox dilxor çıxdı. Yol boyu ona vurulan tənələri düşündü. Axı Səlimin önündə niyə pərt olmalı, niyə hamı məni danlamalı, qınamalıdır? Bəs mən kişi deyiləm?

Nəriman kitabxanaçı Ülkərin atçılıq haqqında ona verdiyi kitabı oxumağa başlayır. O burdan öyrənir ki, güney yamaclarının iqlimi ayqırlar üçün daha faydalıdır. İncəayaq, yonca, çəmən lərgisi arıq ürgələri kökəldən ən yaxşı bitkilərdir. O öyrənir ki, soyuq günlərdə atlar nəmişlikdə saxlana bilməz. O burdan öyrənir ki, hamilə madyan quru ot yeməmişdən əvvəl su içsə balasını sala bilər və s. və s.

Kitabın müəllifi Təyyarın adicə mehtər olduğunu oxuyanda, Nəriman təəccüblənir. Demək, mehtər də kitab yazı bilirmiş... Bunun üçün isə bircə şərt lazımdır: Peşəni sevmək! Mehtər Təyyarın kitabı onu özü haqqında düşünməyə vadar edir:

Kitabla açılır, unuttum bunu, -
Qaranlıq yollarda ağlın yelkəni,
Axı, oxuduğun yeni bir kitab

Daha bir mərtəbə ucaldır səni.
Bu uca nöqtədə dayananda sən,
Burdan çox uzağı görə bilərsən.
...Ey dost! Nəfəsini sən də-rə-dərə
Uca bir ağaca, de, çıxmısanmı?
Ordan eyvanlara və həyətlərə
Maraq gözü ilə, de, baxmısanmı?
Sığınıb gövdəli, şax budaqlara
Baxırsan, görürsən burdan hər yeri,
Heç kəs görə bilmir səni, a qardaş,
Amma sən görürsən bütün şəhəri.

Ucalar belədir, əzizim, öyün,
Çox sirlər bəllidir ucalar üçün.
Bəli, ucalıqdan yerə baxanda,
Görürsən heç kəsin görmədiyini.
Gördüyün mənzərə bəzən güldürür,
Bəzən ixtiyarsız ağladır səni.
Ağacın dibində kim olsa bu dəm,
Dəli bilər səni...

Bundan qorxma sən!

Əzizim, yüksəkdən sən gördüyünü
Görə bilməmişdir çünki o, yerdən.
Görə bilməyənlər dünən, bu gün də
Dəli adlandırmış görən kəsləri.
Yaşamış onların üreklərində
Bütün insanlığın dərdi, kədəri.
Hamletə, Aydınə dəli demişlər, -
Hər şeyi gördüyü, çox bildiyiçin,
İsgəndər keflənmiş, onun könlünə

Çalın-çarpaz dağlar çəkildiyiçin.
Düşünən beyinlər, yanan ürəklər
Həmişə zindana, qalaya düşmüş,
Bəsləyib qəlbində sonsuz diləklər
Çatski “Ağıldan bəla”ya düşmüş.
Kitabla açılır unutma bunu, -
Qaranlıq yollarda ağlın yelkəni.
Ey dost! Oxuduğun yeni bir kitab
Daha bir mərtəbə ucaldır səni.

İKİNCİ TOQQUŞMA

Gecədən xeyli keçib. Kolxoz sədri Şahsuvar Şiraslanla toydan gəlir. Baxır ki, evlərin bir çoxundan işıq gəlir. Sədrin: “Kəndli hara, gecənin yarısına qədər oyaq qalmaq hara? Bu nə deməkdir?” - sualına Şiraslan dayı cavab verir ki, kitabxanaçı qız bu kəndə gələli cavanlar gecələr gec yatır, kitab oxuyurlar. Sədr buna çox əsəbiləşir.

Elə bu anda Ülkər də eyvandan kəndi seyr edib gecələr işıqların artdığını görür və sevinir.

Sevindirir Ülkəri bu zaman dərin-dərin, -
Kitablar üstə yanan çıraqları evlərin.
Ülkərin gözlərində yanır sevinci par-par,
Onun əməlləridir bu alışan çıraqlar.
Hər gün artan bir çıraq qəlbinə işıq salır,
Çoxaldıqca çıraqlar onun dərdi azalır.

Həm də o, dünən Rizvandan məktub almış, sevinc-sevincə qarışmışdı.

Ertəsi gün sədr Şahsuvar kişi Ülkəri yanına çağırır, ona yaman təpinir. Çünki gecə səhərə qədər kitab oxuyan gənclər səhərlər vaxtında tarlaya çıxıb bilmir.

Dedi: - Nə kitab, nə zad, mənə plan gərəkdir,
Ödəməsəm, yerimə kim cavab verəcəkdir?
Sənin kitablarınmı mənə kömək edəcək?
Cavanları yolundan azdırma, qoy iş görək.
- Mədəniyyət gətirir kitablar kəndimizə,
Siz kitabdan qorxmayın, onlar köməkdir sizə, -

deyə Ülkər idarəni tərk edir.

DÖNÜŞ

Bu gün səhər tezdən xeyli sevincək
Ülkərin yanına gəldi Nəriman.
Qızla salamlaşdı gülümsəyərək,
Sanki günəş çıxdı bulud dalından.
Dedi: - Ülkər bacı, sağ olun sizi!
Bildim bu kitabda məqsədinizi;
Məni ayıltmışdınız...

Qara fikirlər
Məndən uzaqlaşdı... Dəyişdi ürək.
Çox şeyi öyrəndim, adi bir mehtər
Kitablar da yazıb bilərmiş demək?!
- Bəli, əziz dostum, bunu yaxşı bil:
Şöhrət də zəhmətlə yaşa dolmalı!
Vəzifə insana şan-şöhrət deyil,
İnsan vəzifəyə şöhrət olmalı!

Yoxdur vəzifənin, işin, sənətin
Böyüyü, kiçiyi, inan ki bizdə;
Vəzni, dərəcəsi hər bir hörmətin,
Zəhmətlə ölçülür vətənimizdə.
Layiqdir hörmətə, şöhrətə, ada, -
Gördüyü iş qədər hər kəs dünyada.

Heç vaxt aldatmasın təmtəraq səni,
Zəhmətlə şöhrətə çatır hər insan!
Ən adi, ən kiçik bir vəzifəni
İstəsə, zəhmətlə böyüdər insan!

Bizdə adı-sanı dillərdə gəzən
Alim də, şair də, bəstəkar da var.
Lakin sənətinə dodaq da büzən,
Ona həqarətlə baxanlar da var!

Bizdə çoban var ki, aşır illəri
Gələcəklə alır indidən nəfəs.
Lakin alim də var, boylanıb geri
Burnunun ucundan uzağı görməz.

Elə fəhlə var ki, alın tər ilə
Ucaldır adını öz peşəsinin.
Lakin müdir də var - əməllərilə
Alçaldır adını vəzifəsinin.

Elə tələbə var, onun gözləri
Mənalar içində mənalar görür;
Müəllim də var ki, cansız sözləri
Ürək bulandırır, dodaq büzdürür.

Çalğıçı var, basıb köksünə tarı
Köhnə havalara təzə can verir.
Bəstəkar var, köhnə bayatıları
Təzə adı ilə bizə yedirir.

Böyük vəzifəmi səncə, Nəriman,
Bu kənd məktəbində zəng çalan olmaq?!
Lakin sən o qoca Pəri xalanın
Peşəsinə olan sevgisinə bax!

O bilir, çaldığı o zəngin səsi
Çağırışdır, eşidən xəbərdar olur;
Qırx beş dəqiqənin hər dəqiqəsi
Bağlı qapılara bir açar olur.

O bilir, çaldığı zəngin səsində
Elm ilə insanın ülfəti vardır;
Yüzlərlə qönçənin yetişməsində
Onun da azacıq xidməti vardır.

Böyüyüb qarının göz qabağında
Uçmuş yüz bala quş öz yuvasından,
Ana quşlar kimi, sevinmiş o da
Pərvaz edənlərə baxdığı zaman.

Baxırkən gənclərə illərdən bəri
Fərəhli duyğular oyanır onda,
Vaxtilə saydığı dəqiqələri
Görür həməən gəncin uca boyunda.
O görür, güllərə dönən qönçələr
Hərəsi bir yerdə yurd-yuva salmış,

Vaxtilə çaldığı zəng səslərindən
Hər kənddə, şəhərdə bir səs ucalmış.
Bəsləyib qəlbində bu duyğuları,
Hər gün bir mərtəbə ucalır qarı.
Sevə bildiyiçün öz sənətini,
Qazanıb hamının məhəbbətini.

Yoxdur vəzifənin, işin, sənətin
Böyüyü, kiçiyi, inan ki, bizdə.
Vəzni, dərəcəsi, hər bir hörmətin
Zəhmətlə ölçülür Vətənimizdə...

Dinləyib Ülkəri bayaqdan bəri,
Başını aşağı dikdi Nəriman.
Göründü alnında xəcalət təri,
Qızardı yanağı utandığından.

Nəhayət, söylədi: - Ay Ülkər bacı,
Çox üzr istəyirəm, bağışla məni!
Sizi mən incitdim o birinci gün,
İndi pozun "A.S." hərflərini.

Peşəmin adını yazın ürəklə,
Gecəli-gündüzlü işlə, əməklə
Gərək kitab yazan o Təyyar kimi
Sevəm və sevdirəm öz sənətimi!

*Söhbətin şirin yerində Zöhrə gəlir. O, Nərimana fikir vermədən
Ülkərlə oxuduğu kitab barədə danışır. Nəriman altdan-altdan
Zöhrəni süzür. Nədənsə, indi Zöhrə ona yaraşlıqlı görünür. Onu
Cəmilə ilə müqayisə edir. "Yox, əlbəttə, Cəmilə daha gözəldir.*

Amma... Zöhrənin də öz yeri var,” - deyə fikirləşir.

Zöhrə təzə bir kitab alıb Nərimana diqqət yetirmədən gedir. Ülkər Nərimandan indi nə oxumaq istədiyini soruşunca, Zöhrə keçən dəfə mənə Puşkinin “Yevgeni Onegin” əsərini oxumağı məsləhət bilmişdi” - cavabını verir. Kitabı alıb Zöhrənin arxasınca tərpənir.

Lakin tapa bilmir... O yana-yana
Gəlib yetişincə yol ayrıcına
Dayanır, açılır qəlb varaq-varaq,
Seyr edir yolları...
Neçə ay qabaq
Həmən bu yol ilə Zöhrə, Nəriman
Qoşa gəlirdilər kitabxanadan...

Yollar uzun, yoxuş, dar,
Yolayrıcında onlar
Ayrıldı bir-birindən.
Başqa-başqa duyğular
Ötdü ürəklərindən.
Kədər aldı Zöhrəni
Yolda tək qaldığına,
Nərimansa sevindi
Qızdan ayrıldığına.
Bəs indi? Çırpınan qəlb
Nə söyləyir bəs indi?
Yoxsa bir az dəyişib
O köhnə həvəs indi.
Qalıb yol ayrıcında,
Bilmir haraya getsin.
Çarə uman ürəyi

Kimə haraya getsin?

Dünən darıxırdı o bu yolları
Zöhrəylə bir yerdə getdiyi üçün.
Zöhrəni axtarır - baxıb dörd yana
Həmən bu yoldaca Nəriman bu gün.

GÜZGÜ QABAĞINDA DÜŞÜNCƏLƏR

Bu gün də Cəmilə gec yatdığından
Oyana bilmədi yuxudan səhər.
Günəş çeş yerinə dikilən zaman
Parladı gün kimi, açıldı gözlər.
İsti yatağından qalxınca həmən
Düşdü “Başsız atlı” yorğanın üstdən.
Qalxdı, gur saçları axdı çiyninə,
Güllü xalatını taxıb əyninə
Getdi addım-addım bulağa sarı,
Bizim bu dağların sərin suları
Üzünə dəydikcə qızın, bir anda
Elə bil gül bitdi yanaqlarında.

Bulaqdan qayıdıb çiynində dəsmal,
Güzgünün önündə əyləşdi dərhal.
Sərib saçlarını sinəsi üstə,
Narın əllərinə o daraq aldı,
Baxdı öz-özünə o, baxdı xeyli,
Sancılıb gözləri güzgüdə qaldı.
O, kirpik çaldıqca kirpiklərindən

Elə bil töküldü gül yarpaqları.
Cəmilə ah çəkdi bir an dərindən,
Düşdü xatirinə ötən çağları,
Nədən kədərləndi birdən Cəmilə?
Güzgünün başına öz əllərilə
Taxdığı şəkliylə güzgüyə düşən
Əksini bir xeyli tutuşdurdu o.
- Ondan bəri çoxmu dəyişmişəm mən?!
Deyə öz-özündən həməən sordu o.
Bu şəkli Bakıda oxuyan zaman
Çəkirmiş Cəmilə... Demək, o vaxtdan
Artıq üç qış keçir, üç bahar keçir,
Bu gün də qəlbindən o çağlar keçir.

Həməən bu şəkili çəkdiydi gün
Könlünü açmışdı bir oğlan ona,
O isə gülmüşdü gənc aspirantın
Tüksüz daz başına, gödək boyuna.
Həməən gün aspirant gəzdi, dolaşdı, -
Onu izləyərək qarabaqara.
Sıxıla-sıxıla eşqini açdı,
Qız məhəl qoymadı yalvarışlara.
Lakin həzz alardı, yanan ürəklər
Onun qarşısında gəlirkən dilə.
Sevərdi dalınca sürünüb gələn
Ayaq səslərini bizim Cəmilə.
O bu səsləri də onun hüsnünə
Alqışlar yağdıran çəpik sanardı,
Aldığı məhəbbət məktublarından
O nə acıqlanar, nə usanardı.

Yaxşı yadındadır: yenə həməən gün
Cavan aspirantı azdırmaq üçün
Foto dükanına girdi Cəmilə.
Şəkil də çəkdi o gülə-gülə.
Bu gülüş özündən razı bir qızın
Fərəhi, zəfəri, təntənəsiydi.
Qapı arxasında gözləyən oğlan
Titrədi, bildi ki, ox daşa dəydi.
Bilib mənasını bu gülüşlərin
Artıq dayanmadı, uzaqlaşdı o.
Cavabsız eşqinin təlatümündə
Aylar, illər boyu aşıb-daşdı o.
Həməən bu şəklini bizim gözəlin
Qoydular dükanın vitrinasına.

Hər dəfə keçəndə Cəmilə burdan,
Dayanıb fərəhlə baxardı ona.
O öz camalına yad adam kimi
Heyrətlə baxardı durub kənardan.
Onu məst edərdi öz gözəlliyi,
Gül-çiçək açardı gözündə hər yan.

Yalnız özü deyil, deyirlər çoxu
Ayaq saxlayardı burdan ötəndə.
O şəklin önündə əziz oxucum,
Bəlkə dayanmısan bir xeyli sən də?

Çoxları bu şəkli rəsm sanardı,
Cəmilənin belə günləri vardı...
O, beş il oxudu bu minval ilə,
Nə pul dərdi çəkdi, nə də ev dərdi.

Ərköyün qızına atası hər ay
İstədiyi qədər pul göndərərdi...
Yazdı atasına Cəmilə bir gün:
“Qalmaq istəmirəm yataqxanada”.
İşini buraxıb ata da gəldi,
Düşdü əl-ayağa dərhal ana da...

Bakının ən gözəl bir küçəsində
Mənzil də tutdular qızları üçün.
İstədiyi kimi gəzdi, dolandı,
Kinodan, gəzməkdən qalmadı bir gün.

Lakin dərslərdən də qalmazdı geri,
Sevərdi sənəti, sevərdi şeiri;
Gündüzlər gəzsə də, uzun gecələr
Bəzən oxuyardı səhərə qədər.

Könlünü açardı qərb romanları,
Onların romantik qəhrəmanları
Qızın ürəyindən xəbər verərdi,
Onu saatlarla düşündürərdi...

Komsomol olsa da, iclaslarından
Gəzərdi həmişə o, uzaq-uzaq,
Gələrdi komitəyə ayda bir dəfə
Üzvlük haqqını verməkçin ancaq.

Həqiqi dostu da yox idi onun,
Sevə bilməyirdi o, insanları.
Ən əziz, sevimli dostuydu ancaq
Əski romanların qəhrəmanları.

Bakıda yaşayan əmisigilə
Arabir gedərdi ancaq Cəmilə.
Geyindi-keçindi son modalarla,
Qəlbin istəyinə hasar çəkmədi.
Baxıb geyiminə, gözəlliyinə:
- Doğrudan hamıdan artığam, - dedi.
Evin sahibəsi bir ağbirçəkdi,
Onu əzizlədi öz balasıək
Şıltağına dözdü, nazını çəkdi, -
Qızın atasından hörmət görərək.

Onun otağını süpürər qarı,
Paltarını yuyar, ütüləyərdi.
Sifariş verdiyi xörəkləri də
Cəmilə hazırca gəlib yeyərdi.

Ona göstərilən bu qayğıları
Cəmilə çox adi bir şey sanardı.
Onun şıltağına dözdükcə qarı
Bundan nə sıxılar, nə utanardı.

O elə bilirdi, belədir həyat,
Hamı sevməlidir hər zaman onu.
Gördüyü bu qayğı, bu sayğı, hörmət
Qanundur, belə də olmalıdır bu.

O, sonuncu kursda oxuyan zaman
Qayğıkeş atası öldü nagahan.
Bu qəfləti ölüm bizim gözələ
Həyatın birinci zərbəsi oldu.
Ancaq keçdi günlər, ötdü həftələr

Yetimlik dərdi də tez unuduldu.
Görmədi heç kəsdən o təhdid, hədə,
Beş il başa gəldi beşcə gün kimi.
Sevildi, oxşandı o məktəbdə də, -
Evdə olduğutək - ərköyün kimi.
Təhsil illərinin qurtardığını
Göruncə qəmləndi, qüssələndi o.
Payız göyləritək dolurdu tez-tez, -
Yadına saldıqca doğma kəndi o.
Sanki bu nöqtədə çatırdı sona
Onun şıltaqları, onun nazları,
Sığmırdı şəhərin gen yollarına
Yadına saldıqca dar doqqazları.
Elə bil rast gəldi birdən yoxuşa,
Taleyin hökmündən çox gileyləndi.
Geniş asimanda süzən bir quşa
O, bir qəfəs bildi balaca kəndi.

Yazdı anasına: “Ana, durma gəl!
Şəhərdə yaşayaq qoysana biz də.
Axı nə görmüsən kənddə-kəsəkdə?
Yaşayaq insantək, ay ana, biz də...”

Qızın məktubundan qeyzlənərək,
Yanıqlı bir məktub yazdırdı ana:
“Evlər bucağında məni qoyma tək,
Qızım, göz dikmişəm sənin yoluna...”
Bu cavab önündə qaldı əlacsız,
Özü istəmədən kəndə gəldi qız.
O vaxtdan bu yerə iki il keçir
Cəmilə işləyir öz kəndlərində,

Kənddə yaşasa da, o nəfəs alır
Şəhər havasıyla ancaq bu gün də.
Xəbər tutmaq üçün yenə şəhərdən,
O, sinif yoldaşı Afətə hərdən
Təəssüf hissilə məktublar yazır,
“Dostunun çox böyük dərdi var”, - yazır.
Bakıda olanda, düzünü desək,
Saymazdı Afəti çox da Cəmilə.
İndisə xəyalən danışib-gülür,
Gah da qucaqlaşır o, Afət ilə.
Bakıyla yaşayır, təhsil illəri
Dönüb xatirəyə indi onunçün.
O, Bakıdan gələn xoş xəbərləri
İçir şərbət kimi, həvəslə bu gün.
Güzgü qabağında bu gün Cəmilə
Darayıb hördükə hörüklərini,
Düşünür, düşünür, hörür o, həm də
Qəlbinə sığmayan dərdi-sərini.
Keçir göz önündən bayaqdan bəri
Xeyallarla dolu təhsil illəri.
Buludtək tutuldu o nədən belə?
Güzgünün başına öz əlləriylə
Taxdığı şəkliylə güzgüyə düşən
Əksini bir xeyli tutuşdurdu o.
“Ondan bəri çoxmu dəyişmişəm mən?” =
Deyə, öz-özündən yenə sordu o...
Qaşlar həməən qaşlar, gözlər o gözlər...
Gah əksə, gah şəklə baxdı, bu nə sirr?
Düşündü, daşındı...
“Deyəsən, ancaq
Gözlərimin altı hələlənibdir?!”

Ey təhsil illəri, təhsil illəri,
Sizin qədrinizi bilmədim onda!
İndi öz dərdimlə illərdən bəri
Həmdəmsiz qalmışam kənd bucağında.
Məni sevənləri sevə bilmədim,
“Bundan yaxşılarını çıxacaq”, - dedim.
Ancaq başqa cürə əsdi bu rüzgar,
Gör bir hara atdı taleyim məni?!
Mənə qiymət qoyub sevər, anlayan
Bu kol-kos içində axı kim məni?..
Axı kim layiqdir bu gözəlliyə?
Özüm öz gözümlə kül atdım...” - deyər
Axtarır, axtarır o, Mustangeri
Mənim əsərimin xəyalpərvəri...
Paltar dolabını açıb Cəmilə,
Tökdü donlarını yerə birbəbir,
Tozunu, çirkini o silə-silə
Düşündü: “Bəs bunlar nəyə gərəkdir?”
Bax bu gülməxməri seçib o zaman,
Bakıda birinci dərzi sayılan
Səkinə xanımına tikdirmişdi o.
Yüz manat da artıq pul vermişdi o, -
Həm gözəl, həm də ki tez tikdiyindən.
Elə bil əsrlər keçmiş o gündən.
İndi həmin donu geyir əyninə
Yadına salmaqçın ötən günləri.
Paltarla bərabər elə bil yenə
O ötən günlərə qayıdır geri.
Güzgü qabağına keçib dayanır,
Baxır əndamına baxır o xeyli.
Təhsil illərini andıqca anır,

Özü öz bəxtindən olur gileyli.
Tovuztək əynində bərq vurur o don,
- Buna bax, doğrudan, bu adi fason
Nə qədər də gözəl yaraşır mənə, -
Deyə o vurulur öz qamətinə.
- Neyləyim, uzağam indi şəhərdən,
Təzə modalardan xəbərsizəm mən.
Dərdi böyük olur, dərdi çox olur
Modalar yolunda can verənlərin.
Bütün yeniliyi, mədəniyyəti
Yalnız paltarında gəzdirenlərin.

Cəmilənin dayısı
Sədr - Şahsuvar kişi
Danlardı tez-tez onu-
Cəmilənin Bakıda
Yaşamaq arzusunu.
Hər söhbətdə Şahsuvar:
- Axı, Bakıda nə var? -
Deyərək, zaman-zaman
Daşındırmaq istəyir
Onu xam xəyalından.
Qızsa bu danlaqlara
Nə qızır, nə dinərdi,
Dayısının dalınca
Hərdən gileylənərdi.

HƏYATDAN KİTABA

- Salam, Ülkər bacı.
- Salam, Cəmilə.

- Necəsən, əzizim?
- Mən elə-belə...
- Necə elə-belə?
- Vəriq birtəhər.
- Yenə də gizlindir ürəkdəkilər?
- Hərənin qəlbində yatır bir aslan!
- Bu düzdür... O aslan, de, bəs nə zaman
Özünü göstərib çıxacaq üzə?
- Elə ulduz var ki, görünmür gözə,
Onun işığısa güclüdür ancaq.
- Gəl, bu eyhamları bir yana burax!
Açıq de qəlbindən keçənləri sən,
Həmişə fikirli, tutqunsan nədən?
- Özüm də bilmirəm.
- Cəmilə, sən də
Qapalı adamsan... Bura gələndə
Az-az danışsən, az-az dinirsən,
Elə bil, nədənsə sən çəkinirsən.
Ancaq onu bil ki, vallah, bu Ülkər
Səni başa düşür lap özün qədər.
- Bəlkə də... düzünü bilmək istəsən,
Sığışa bilmirəm bu dar kəndə mən.
Sıxılır ürəyim... qəlbimdəkilər
İnan ki, üzümə durur, ay Ülkər!..
Ataraq daşını kəndin bir kərə,
Köçmək istəyirəm, düzü, şəhərə.
- Kənd də bizimkidir, şəhər də bizim,
Onları ayırma sən gəl, əzizim.
- Danışma mənəmlə kitab dililə.
- Düzünü axtarsan əgər, Cəmilə,
Kitab dili ilə danışan sənsən,

Sənin xislətinə mat qalmışam mən.
- Sən nə vurulmusan bilmirəm kəndə?
Nə görmüsən bu toz, torpaq içində?
İşinə məəttələm, doğrusu, sən
Özün şəhər qızı...
- Sevən sevənin
Görməz nöqsanını, görsə də az-maz,
Ona dal çevirib üzünə vurmaz!
- Yaxşı, yaxşı bəsdir... Kitab ver mənə,
Uzatma!
- Nə verim!
- Soruşdun yenə?
Mənim ki, zövqümə özün bələdsən.
- Zövqünü bir qədər, vaxtdır, dəyiş sən.
Dediyin kitablar qurtarıb daha.
- Bəs nə var?
- “Çiçəkli”, “Gənc qvardiya,”
“Şamo”, “Səhər”, “Çayka”,
“Sakit Don”, “Biçin”...
- Bəs “Namus” romanı Şirvanzadənin
Yoxmu?
- Bəşirovun “Namus” romanı*
Daha maraqlıdır.
- Nədən danışır?
- Əkindən, biçindən, elin varından,
Yeni adamların duyğularından.
- Biz əkin-biçini, yer suvarmağı
Yazıçıdan yaxşı bilirik axı.

*Tatar ədibi Ömər Bəşirovun müasir kənd həyatından bəhs edən romanı.

- “Fəlakət”* yoxdurmu?
- Yox, “Səadət” var.
- Yoxdurmu barı
“Madam Bovari”?
- Yoxdur.
- Eh, bəs onda
Nəyin var sənin?
- “Namus”u gözəldir Şirvanzadənin
Sevilir, oxunur bu kitab bizdə.
Ancaq, əziz bacım, zəmanəmizdə
Dəyişmiş kökündən, unutma bunu,
Namus sözünün də köhnə məzmunu.
- Duya bilməmişən mənim qəlbimi!
- Mən səni duymuşam lap özün kimi,
Aldığın kitabın kənarına sən
Yazdığın sözlərdən, qeydlərindən...
“Bizim kənddə Ovod bəs hanı?” - deyən
Başqasını Ovod görmək istəyən
Cemma olmalıdır ən əvvəl özü!
Sən isə hələlik, a dostum, düzü,
Adi Cəmiləsən, Cemma deyilsən,
Bu boş fikirlərə, gəl, çox uyma sən!
Bacım, hər zamanın öz Ovodu var;
Nəfəs al zamanın öz nəfəsiylə.
İtirib səsini baş-ayaq vurur, -
Qəlbin bir vurmasa əsrin səsilə!
Sənin söylədiyin əzmin, mərdliyin
Başqa mənası var bizim əsrdə.
Vaxtilə kişilik sayılanları

*R. Taqorun kitabı.

Cahillik sayırlar bizim əsrdə!
Adi adamlardır bizim Ovodlar,
Onların nə çini, nə rütbəsi var.
İncini mərcandan seçən göz gərək,
Həyata baxasan gözlüksüz gərək.
Bəzi kitablarsa sənin gözüne
Rəngli şüşələrdən taxıb göy eynək,
Günün saf işığı axmış ruhuna, -
Şüşədən rəng alıb dəyişilərək.
Həyata baxdıqca bu şüşələrdən,
Baş-ayaq görürsən bu dünyanı sən.
Oxu kitabları, sən sev onları,
Lakin həyat bilmə yazılanları!

Kitabdan həyata deyil, hər zaman
Həyatdan kitaba getməliyik biz.
Kitablar dünyada yaranmamışdan
Yaşamış, yaratmış nəsillərimiz!

- Sənin bu sözlərin vız gəlir mənə,
Gülürəm mən sənin dediklərinə.
Əzizim, düzünü bilmək istəsən,
Kənddən beş-on günə gedəcəyəm mən.

BAHAR

Qış qurtarır, yer canlanır
Baharın xoş nəfəsilə,
İsindikcə qara torpaq
Qar əriyir gilə-gilə.

Hey boşalır dolan göylər
Yağdıqca yaz yağışları,
Yarğanları sellər oyur,
Şaqqıldayır çay daşları.

Uzaq-uzaq ölkələrdən
Uçub gəlir qaranquşlar.
Bir-birini salamlayır
Yuvalardan çıxan quşlar.

Budaqlarda yarpaq açır
Düymə-düymə, narın-narın,
Yavaş-yavaş kölgə düşür
Diblərinə ağacların.

Silkələnib toyuq-cücə
Həyətlərdə torpaq eşir,
Qaratoyuq balaları
Kol dibində civildəşir.

Fatma bacı* başındakı
Popur papaq şana-şana,
“Hop-hop” deyib, dövrəsinə
Baxır boylana-boylana...

Bədmüşk açır, ətir saçır,
Güldən-gülə uçar arı.
Su üstündə cılvələnin
Söyüdlərin yarpaqları.

*Fatma bacı quş adıdır. Bu quşa “hop-hop” da deyirlər.

Söyüddən çubuq kəsib
Nəgmə deyir uşaqlar,
Səslərini əks edir
Dərələr, uca dağlar.

“Şülüd, şülüd, sən də çıx,
Yarpaqlar dinəndə çıx,
İlan çıxdı yuvadan
Harda qaldın, sən də çıx,!. ”

Qəlbi sığmır sinəsinə
Şəhər qızı-bizim Ülkər,
Bu oyanan təbiəti
Seyr etdikcə səhər-səhər.

İlk dəfədir seyr eləyir
O, yazbaşı kənd yerini,
Bu dirçələn təbiətdən
Çəkə bilmir gözlərini.

O istəyir öz gözüylə
Görsün necə ötür bulud.
Quru yerdən necə çıxır,
Hardan alır rəngini ot?!

İstəyir ki, hər bir quşu
O tanıсын öz səsindən,
Seçə bilsin, duya bilsin
Çiçəkləri nəfəsindən.
O istəyir, dolanaraq
Qarış-qarış hər bir yanı, -

Görsün necə, nədən tikir,
Quşlar da öz yuvasını?
Bilmək istər, sular neçin
Gah bulanır, gah durulur,
Ağacdakı ağ çiçəklər
Necə dönüb meyvə olur?

Açıb-yumunca gözüünü,
Yola saldı gələn yazı;
Təbiət öz sirri ilə
Məst elədi qızcığazı.

Bulud ötdü, ot cücərdi,
Büsat qurdu yaz hər yerdə.
Yuvasını tikdi quşlar,
Meyvə oldu çiçəklər də.

Səhər-səhər
İşə gedir bizim Ülkər.
Birdən-birə külək qopdu, tufan oldu;
Göy əsəbi adam kimi yaman doldu:
Nərildəyib hədə gəlmiş göylər yerə,
Haray düşdü dərələrə.
Pəncərələr əsdi zağ-zağ,
Darvazalar şaraq-şaraq
Gah örtüldü, gah açıldı.
Ağacların budaqları
ləl torpağa səcdə qıldı.
Tərəp-tərəp yerə düşdü kal meyvələr,
Beli sındı göy otların səhər-səhər.
Külək vurdu, narin-narin

Yelpik kimi çətir açdı
qanadları toyuqların.
Mat-mat baxdı göyə, yerə,
 neyləsin qız?
Yaxındakı bir talvarın altına tez
Keçib durdu... Seyr elədi təbiətin
 üşyanını o buradan.
Dağ başından endi duman,
Yağdı yağış! Yaman yağdı, tut ucundan
 çıx göyə sən.
Aşsüzəndən axır yerə su, deyəsən,
Navalçalar aşıb-daşır
Xırda arxlar küçələrdə
 bir-birilə qucaqlaşır.
Göy ağlayıb hönkür-hönkür,
Göz yaşını göy otların üstə tökür.
Başlarında örpək, təlis
Çıxır çölə qadınlar tez,
Sərdikləri paltarları
Yığıb qaçır evə sarı.
Toyuq-cücə qaçır hinə
Uşaqlar da evlərinə...
Yağış kəsdi...
Sillələrdən rahatlandı göy otlar da,
Keçdi bir az...
 Çırtladı gün,
Parçalandı buludlar da.
Hərdən yağış damcıları axıb dən-dən,
Düzdü yerə yarpaqların sinəsindən.
Xoş bir ətir qalxdı yerdən,
Sular kəsdi təkərlərin açdığı o dar izlərdən.

Göydən yerə nur ələndi
Sırğa taxıb qulağına göy otlar da şəfəqləndi.
İçib sudan pərvazlandı çayır, çəmən,
Gözəlləşdi kənd yenidən.
Büsat qurdu qızıl günəş hər baxğçada,
hər həyətdə.
Boşaldıb öz ürəyini Sakit oldu təbiət də...
Ülkərin sə ürəyi dolu yağın yağışdan,
Kəndə gəldiyi günü yada saldı bu zaman:
“Yağış yağıb kəsilməmiş, yollar palçıq, lehməli,
Qaloş çıxıb ayaqdan... heç yerə çatmır əli.

Odur, odur uzaqdan
Gəlir bir cavan oğlan,
Kömək edir Ülkərə,
Gözlər dəyir gözlərə.
Ötür qanadlı anlar,
Bir söyüdün altında
Gəlib dayanır onlar.
Hər tərəf palçıq, çamır,
Söyüd salxımlarından
Başlarına su damır...”

Ülkərin ürəyindən
Qopdu dəli bir tufan,
Arzusu nəğmə olub
Axdı dodaqlarından:

İlk dəfə gördüm belə
Yağışlı gündə səni,
O zamandan saxlaram

Gözüm üstündə səni.
Güldü dilimdə adın,
Könlümü cıdarladın.
Sən qövsi-qüzeh olub
Göy üzündə parladın.

Günlər axdı, dolandı,
Könlümə qəm calandı.
Mən əvvəl bir can idim,
Bir canım haçalandı.

Könül intizardadır,
Ayrılmaq zəhər dadır.
Yağış kəsdi, söylə, bəs
Qövsi-qüzeh hardadır?

BU DAĞLARDA

Lalə taxıb döşünə
Gəldi gül-çiçəkli may,
Təzə paltar geyindi
Əyninə hər çöl, dolay...
Su gəldi kənd içində
Qurumuş bulaqlara.
Köç-külfətlə bərabər
Ferma çıxdı dağlara.
Əkinçi kolxozçular
Yalnız aranda qaldı.
Kitabxanaçı qızın
Oxucusu azaldı.

Dağların çiçəkləri
Yanaqlarında yanan,
Sübhə qədər sürünün
Keşiyində dayanan,
Aylarla, həftələrlə
Aran üzü görməyən,
Bu həsrətdən alışıb
Köksünü ötürməyən,
El malını gözütek
Bəbəyitek qoruyan,
Hər quzunun dərini
Öz ürəyində duyan,
Dağdakı çobanlara
Kitab aparır Ülkər.
Gözlərindən oxunur
Qızın qəlbindəkilər.
Cavanların çiyində
Kitab qalxır dağlara,
Demə, əziz oxucum,
Kitab hara, dağ hara?
Kitabların özündə
Bu dağların ətri var,
Kitab varaqlarında
Həkk olunan duyğular
Bu dağ çiçəklərindən
Almış öz nəfəsini,
Axtarsaq, tapırıq biz
Şairin ilk səsini
Bu dağlarda, əzizim,
Olmuş ilk sirdaşımız
Çəsməli dağlar bizim.

Təzə-təzə qəzetlər,
Kitablarla bərabər
Dağlara Ülkər gəlir,
Təzə xəbərlər gəlir.
Dağlara kitab dolu
Qırmızı çadır gəlir.
Dağlara dağlar gəlir,
Dağlar daha yüksəlir.
Dağların sinəsində
Çadırını quraraq
O başlayır işinə.
Tutunca bundan soraq,
Axışb hamı gəlir
Onun yanına bir-bir.
Ülkər indi öyrənir -
Aran nədir, dağ nədir,
Arxac nədir, örüş nə,
Nehrə nə, bardaq nədir?

Dağın saf havasını
O udub dərin-dərin,
Öyrənir adlarını
Dağdakı çiçəklərin...

Qardaş, bizim bu dağlardan
De, ömründə keçmisənmi?
Sərin çoban dəyəsində
Sən qar suyu içmisənmi?

Yatmısanmı keçə üstə...
Dağ havası, yuxu şirin,

Eşitdiyin dağ səmindən
Heç olmuşmu diksindiyyin?
Səslənmişmi de, qəfildən
Yaxındakı dərə, meşə...
Uladıqca canavarlar
Düşmüşənmi sən təşvişə?

De, nə qədər oyanmısan
İt səsinə gecə yarı?
Səhərəcən oyaq qalıb,
Saymısanmı ulduzları?

Ot üstünə düşən şəhdən
İslənmişmi kirpiklərin?
Sübhün təmiz havasını
Udmusanmı dərin-dərin?

Bizim səfalı dağlardan
Ola bilməz heç yerdə, heç!..
Keçmisənsə əgər, qardaş,
Bu dağlardan gəl bir də keç!..

Yolları var eşmə-eşmə,
Hünərin var atdan düşmə.
Addımbaşı sərin çeşmə,
Bu dağlarda, bu dağlarda!

Dağ suları dağdan enər,
Nə bulanar, nə lillənər,
Cüyür qaçar, daş gillənər
Bu dağlarda, bu dağlarda!

Beşbulağın sərin suyu,
Ötmə burdan, üzünü yu.
Qocalmazsan ömür boyu
Bu dağlarda, bu dağlarda.
Kürmük daşa-daşa gəlmiş,
Ehtiraslar cuşa gəlmiş;
Sultanlar baş-başa gəlmiş
Bu dağlarda, bu dağlarda!
Dəyəşində əyləşib
Qəzet oxuyur çoban,
Xəbər tutur dünyadan.
Şahsuvarla Şiraslan
Bu gün dağa çıxıbdır
O bürkülü arandan.
Ətirli dağ havası
Onlara ləzzət verir,
Gəzirlər arxacları
At belində birbəbir.
Çobanlarla görüşüb
Onlar tutur hal-əhval,
Şiraslanla, Şahsuvar
Sual verir dalbadal:
- Bəs niyə tez köçdünüz
Kiçik Yarpızbasandan?*- Qoyuna gün vermədi
Təkəsaqqal, pıtırğan.**
- Otuna nə gəlibdir
Bəs Mələməz düzünün?

**Kiçik Yarpızbasan - dağ adıdır.*

***Təkəsaqqal, pıtırğan - üstü tikanlı bitkilərdir. Qoyunun yununa ilişib qopmur.*

- Qaldıq orda biz üç gün.

Otunun nəmliyindən

Orda da qalmadım mən.

- Nəm olanda nə olar?

- Qoyuna zərəri var.

- Bunu kim deyir?

- Kitab.

- Hansı kitab, a qardaş?

Bir kitabça çıxartdı

Döş cibindən:

- Budur, bax!

Yazılıb, köçmək görək

Əgər nəm olsa otlaq.

Yoxsa qurd xəstəliyi

Yoluxar qoyunlara.

- Görürsənmi, Şiraslan?

- Bəli.

Daha bunlara

Söz də çatdırmaq olmur.

İtiləşib dilləri,

Kitabla cavab verir

Sualına hər biri.

“Mədəniyyət gətirir

Kitablar kəndimizə!

Siz onlardan qorxmayın,

Onlar köməkdir sizə!

İnanın ki, kitablar

Əngəl deyil plana...”

Bu sözləri bir zaman

Ülkər demişdi ona...

KƏNDƏN ŞƏHƏRƏ

Qoltuğunda kitab yenə Nəriman
Göy təpə boyunca addımlayırdı.
Qəfildən səslənən at kişnərtisi
Şirin xəyalından onu ayırdı.
Döndü arxasına, gördü Şahsuvar
Xəstə Haçadili çapır dördnala,
Elə bil köksünə ox batırdılar;
Tulladı özünü bir anda yola.

Kəsdi Haçadilin yolunu dərhal,
Gəlib qənşərinə o, Şahsuvarın,
Yalnız bircə kəlmə: - Atdan düş, - dedi.
- Bunda cürətə bax, bu nə deməkdi,
Adam da sədrə belə danışar?
- Dedim ki, atdan düş!
- Çəkil yolumdan!
- Düş deyirəm sənə!
- Əyə, işim var!
- Haçadil xəstədir buraxmaram mən.
- Başqa at əlimə keçmədi deyən,
Bunu yedəklədim, de, burax görək!
- Meyidim üstündən keçəsən görək.
- Ə, qız gedir axı, yubatma məni.
- Nə qız, hara gedir?
- Ə... Cəmiləni...
Deyirəm, bu qədər tərs olmaz adam,
Burax görək, indi xəbər tutmuşam.
Necə olsa geri qaytaram görək!

Bu söz dağlar dälən bir ildırımtək
İşlədi qəlbinə, susdu Nəriman.
Bir gizilti keçdi damarlarından,
Boşaldı bu zaman qolu, qanadı.
Ancaq tər içində görüncə atı,
Sanki tikan batdı onun qəlbinə.
Bilmədi neyləsin, neyləsin, yenə
Təzədən könlünü çəkdilər dara,
O, bir ata baxdı, bir də yollara.

- Di, məni yubatma!

- Dedim bir kərə!

Dayısı olsan da, ancaq boş yerə
Əziyyət çəkirsən, mənə qulaq as,
Gedəni geriyə qaytarmaq olmaz!

- Məni nəhaq yerə gəl tutma dilə.

- Yüz qız qurban olsun bir Haçadilə!

Mən atı vermirəm, düş piyada get.

- Əyə, hardan belə səndə bu cürət?

Sən kimsən ki, mənə hökm eləyirsən,
Kolxozda atlara cavabdeh mənəm!

Kolxozun sahibi sənsən, yoxsa mən?

- Mən də öz yerimdə cavab verənəm.

Yaxşı, eybi yoxdur, - deyə, Şahsuvar
Atdan enir.

- Ancaq bunun dalı var!..

- Qoy olsun! - deyərək mehtər Nəriman

Öpdü Haçadilin ağ qaşqasından.

Gördü at ləhləyir təpik döyərək,

Çırpınır ürəyi quş ürəyitək.

Axır cumbul-cumbul tər sağrısından,

Yenə bulud kimi doldu Nəriman.

Bu vaxt silmək üçün atın tərini
O, əski axtardı, nəzərlərini
gəzdirdi dörd yana... tapmadı, yerdən
Bir çəngə ot qırpdı, kara gəlmədi.
Əl atıb cibinə çıxartdı birdən
O, sədrə yazdığı ərizəsini,
O, bir ata baxdı, bir ərizəyə.
Yenə yerə dikdi nəzərlərini,
- Hər şey Haçadilə qurbandır, - deyə.
Sildi ərizəylə atın tərini.
Şahsuvar çatmadı ona... Cəmilə
Birbaş gəlib düşdü əmisigilə.
Onu gülərlə qarşıladılar
Əmisi evində... hamı şad oldu.
Qardaşı qızını görüncə birdən,
Qoca əminin də gözləri doldu.
- Böyük qız olmusan, məşallah, qızım;
Deyə qucaqladı o, Cəmiləni.
- Bilsən gözlənilməz gəlişinlə sən,
A qızım, nə qədər şad etdin məni...
Necəsən?
- Yaxşıyam, bəs siz?
- Bir qədər
Nasazam, ürəyim ağrıyır, əgər
Bilsəydim Bakıya gələcəyini,
Yazardım sənə...
- Sizə nə lazımdır?
- Dağ çiçəkləri.
Burnumdan ot iyi gedəndən bəri,
Bir sağlam cana da həsrət qalmışam,
Budur, vaxtsız-günsüz mən qocalmışam,

Qızım, səhhətimi itirmişəm mən.
Kəkotu, qırxbuğum, ağ öymədən
Olsa, sanıram ki, dirilərəm mən.
Sən də dəyişmisən, yaramaz belə!
Tutuldu buludtək yenə Cəmilə, -
Kişinin eyhamla dediyi sözdən.
“Əminim xal vurur ki, qocalmışam mən”. -
Deyə, düşündü o...
- Anan necədir?
- Yaxşıdır.
- İşlərin necədir sənin?
- Sağ olun.
Tutuldu yenə Cəmilə:
- Kənddə itib-batan müəlliminin
İşi necə olar?
Sual-cavabdan
Qızın kədərini hiss etdi əmi:
- Deyəsən, bezmisən kənddən, eləmi?
Qız cavab vermədi.
- Mənsə, əksinə,
Kəndə göndərsələr, gedərəm yenə.
Anlaya bilmirəm, dəlisən, nəсэн?..
- Yaşaya bilmirəm kənddə mən düzü,
Niyə də çürüdək biz ömrümüzü
Kəndlər bucağında?.. Bəsdır, daha bəs!
Min kənd bir şəhərin tozuna dəyməz.
Orda günüm qara, əppəyim para,
Əmi, sizi deyib gəlmişəm bura.
Məni üzükara qaytarma geri, -
Doldu, Cəmilənin doldu gözləri.
- Səni başqa cürə bilirdim... sənə...

- Kənddə müəllimə işləməkdənsə
Yaxşıdır şəhərdə dalandar olmaq.

*Uzun mübahisədən sonra əmi gördü ki, Cəmiləni fikrindən
döndərmək çətindir. Qızın xətrinə dəyməmək üçün mübahisəni
kəsdi. Cəmilə işə düzəlib əmisigildə qaldı.*

Aylar ötüb keçdi bu əhvalatdan,
Kənddə tamam özgə büsat quruldu.
Kursu başa vurub qayıtdı Rizvan,
Kolxozda birinci mexanik oldu.
Kəndin pambıqyığan maşınlarını
Təmirdən keçirib o, işə saldı.

CIDIR

Bakı, cıdır meydanı...
Coşur hamının qanı;
İntizarla, maraqla qovur anları anlar.
Meydan geniş, at çapır qayışbaldır cavanlar.
Hər kəs bir atı izlər,
Gah qırışır alınlr, böyüyür gah da gözlər:
- “Ceyran”a bax, “Ceyran”a!..”
- “Sünbül” süzür güllətək!..
- Fərqi yoxdur, “Haçadil” hamısını ötəcək!..
- Pah, buna bax, “Haçadil!”
O ki, çolaq qarğadır!..
Hamısından daldadır.
- İnanmırsan, mərc gələk.
- Nədən?

- Əlli manatdan.
- Razıyam!
- Mənim gözüüm
Su içməyir bu atdan.
- Zərər yoxdur, baxarlıq!..
Ah, büdrədi “Haçadil!..
- Bu meydan onun deyil!
Onu gərək üçatlı arabaya qoşasan.
- Payızda sınaqlar cücəni, cavan oğlan!
Ah, büdrədi o yenə.
Elə bil ki, Zöhrənin tikan batdı qəlbinə,
Bir ah çəkdi dərinə;
Alov çıxdı elə bil Ülkərin gözlərindən;
- “Haçadil”ə nə olmuş bu gün? - deyincə Rizvan,
Sürekli bir qəhqəhə çəkdi biri kənardan.
Rizvan yaman tutuldu, yaxınlaşıb oğlana
Dedi: - Bir məsəl də var: Gülməzlər yıxılana.
Hələ dalını gözlə!..
- Daha nəyi gözləyək?!
Hazırla əlliliyi “Ceyranın” sağlığına
Bir yaxşı sağlıq deyək.

Burda üzündə həsrət, ürəyində intizar
“Haçadili” bayaqdan başqa izləyən də var,
Bu qız “Başsız atlı”nı oxumuş neçə kərə,
Oxuduqca vurulmuş o, atlı Mustangerə.
Bundan sonra cıdırı o gəlməyə başlamış,
Yenilənə acıyıb qalibi alqışlamış.
“Haçadil”i tanıdı görən kimi o bu gün
Şirin xatirələri yada düşdü ömrünün.
Həmən atın belində səhər-axşam Nəriman

Neçə dəfə keçərdi onların qapısından.
“Budur, indi Nəriman həmin atın belində
Yarışır, başqasıdır amma heyif ki, öndə”.
“Haçadil”in dalınca onun fikri sürünür,
Xatirələr çıraqtək gah alışır, gah sönür...
“Gəldim yenə şəhərə bəyənməyib kəndi mən,
Kəndə qayıtmalıyam yenədəmi şəhərdən?
O vaxtdan keçdi bir il, doğulduğum o yerlər
Bir an unudulmadı,
Məni əmimgildə də başa düşən olmadı.
Əmim də ərzə verib kəndə gedir... Neyləyim?
Ürəyim aram olmur, bu dərdi kimə deyim?!
Heç anlaya bilmirəm, axı, bu kənddə nə var,
Bilmirəm mən dəliyəm, ya kənddə bənd alanlar.
Anlamıram ürəkdə bu nə halət, bu nə qəm,
Mən nə istədiyimi heç özüm də bilmirəm?..
Başqa cürə doğaydı yazıq anam məni kaş,
Dərk edirəm özümü, deyəsən, yavaş-yavaş...
Həyatda çaş-baş qalıb öz-özümü yormuşam,
Özümü anlayalı mən Ovod axtarmışam;
Tapmamışam Ovodu mən həyatda bu gün də,
Görmüşəm onu ancaq kitab vərəqlərində.
Al şəfəqlər içində gəzdim qəhrəmanımı,
Onda gördüm mən ancaq şərəfimi, şanımlı.
Asan imiş şərəfli, şanlı qəhrəman olmaq;
Lakin çox çətin imiş yaxşı bir insan olmaq!
Gülunc imiş insanın qədərlə əylənməsi,
Şamın bahalığından korun gileylənməsi!..
Şirin, boş xəyalların laylasına yatmışam,
Özüm öz şıltağımla özümü aldatmışam!..
Mən göylərə vurulmuş qanadsız bir quşamış,

Zahiri dəbdəbəyə, şöhrətə uymuşammiş.
Bir tülə bürünübmiş gözlərimdə bu həyat!..
Gəzdirsəm də həmişə qolumda qızıl saat,
Vaxtımı itirmişəm, zamanı unutmuşam.
Mən havadan tutmuşam.
Yerdən, torpaqdan mənim ayaqlarım üzüldü,
Güldüklərim axırda mənim üstümə güldü.
Ey kitablar, mən sizi uca tutdum həyatdan,
Çaş-baş qalıb çıxartdım öz həyatımı yaddan.
Atılan ox qayıtmaz, fürsəti verdim əldən,
İndisə keçmişimin dalınca qaçıram mən.
Yüz təəssüf bir işə ola bilərmə əvəz?
Axı çay da həmişə bizə kötük gətirməz.
Nə bədəndə, nə üzdə nöqsanım, kəsirim yox.
Aşağıda durmadım, yuxarıda yerim yox!
Şəhərdə sevdi alim, kənddə də mehtər məni,
Heç birini sevmədim, aldatdı hisslər məni!..
Dalda qalan “Haçadil” tərpendi birdən-birə.
Heyrət qondu gözlərə...
Quştək süzən atları dalda buraxdı bir-bir,
Budur, qartal qanadlı “Sünbül”lə birgə gedir.
İzdihama küy düşür, bu dəm qarışır ara,
Hamı baxır heyrətlə qoşa gedən atlara.
Keçdiyini görüncə “Haçadil”in qabağa,
Fərəhləndi Cəmilə, gülüş qondu dodağa.
Qurtarıb intizardan ah çəkdi dərin-dərin,
“Haçadil”i bənzətdi atına Mustangerin.
Bir qırıpımda “Sünbül”ü dalda qoydu “Haçadil”,
Qartal qaya başından qanad açdı elə bil,
Yaxınlaşdı “Ceyran”a.
Bayaq gülən oğlana

Rizvan bu dәм yan aldı,
- Əlliliyi hazırla!..
Bulud kimi qaraldı,
Oğlan tutuldu yaman.
- Qoşa gedir onunla
Hələ ki dəli “Ceyran”.
Bir xeyli çapdı atlar,
Ürəklərsə döyündü.
Kimi “Ceyranl”a, kimi
“Haçadil”lə öyündü.

Vaxt qurtardı, qoşalar gəlib durdu qabaqda,
Bir təbəssüm oynadı hər üzdə, hər dodaqda.
Atdan düşdü Nəriman,
Əyilib “Haçadilin” öpdü ağ qaşqasından.
Nəriman bir dost kimi əl verdi yoldaşına,
“Haçadil”in, “Ceyran”ın çiçək yağdı başına.
- İkimiz də qazandıq, nə sən uduzdun, nə mən
Deyə oğlan yapışdı Rizvanın biləyindən.
- İndi gəl hər birimiz bir əllilik xərcləyək,
“Haçadil”in, “Ceyran”ın şəninə sağlıq deyək.
Ürəklər cuşa gəldi.
Yarışan qaliblərin sağlığına içildi.
Cəmilə gördüsə də Ülkərgili bu zaman,
Onların düz yanından ötdü salamlaşmadan.

İlisu-Bakı, 1952-1955

İZTİRABIN SONU

PROLOQ

Adamlar cürbəcür, adamlar min-min,
Gizli bir dünyası var ürəklərin...
Hər il qışdan sonra gəlsə də bahar,
Yenə hər baharın öz aləmi var.

Bir rəngdə olsaydı güllər-çiçəklər,
İnsanın gözləri yorulmazdı mı?
Bir eşqi ötsəydi bütün ürəklər,
Dünyaya bir nəfəs bəs olmazdı mı?!

Adam var, yarpağın titrəməsindən
Ürəyi titrəyər, canı titrəyər.
Adam var, diksinməz topun səsindən,
Gördüyü hər şeyə: “Nə olsun!” - deyər

Adam var, göydəki bircə buluddan
Ürəyi nəm çəkər, dəyişər halı.
Adam var, ümmana qovuşsa ümman,
Dəyişməz əvvəlki fikri, xəyalı.

Adam var, yanında olsan bir qədər,
Tamam unudular dərdin, məlalın.
Adam var, bir kəlmə danışsa əgər,
Dəymişin durmuşkən tökülər kalın.

Adam var, tor qurar, danışar yalan,
Utanmaz, gözünü gözünə dikər.
Adam var, yanında yalan danışsan,
Sənin əvəzinə xəcalət çəkər.

Adam var, qapılıb düşüncələrə,
Yanlış addımını günahdan sayır.
Lakin adam da var, ildə bir kərə
Düşünüb, alnını qırıdırmayır.

Adam var, toxunsan azca qəlbinə,
Gah özünü danlar, gah səni danlar.
Adam var, söysən də, söz deməz sənə,
Təki stoluna toxunmasınlar.

Adam var, hər şeydən çəkinib durar,
Özündən utanıb, deyər: "Ayıbdır".
Adam var, tükünü daraqdan özgə
Hələ heç bir duyğu qaldırmayıbdır.

Adam var, üzündən min fikir yağır,
Çatır ürəkdəki ən dərin qata.
Adam var, başından qarnı ağırdır,
Qarnının gözüylə baxır həyata.

I

Car olub yer altdan sular da birdən,
Daşların dibindən çıxar, dayanmaz.
Keçər dərələrdən, göy təpələrdən,
Çuxur tapmayınca axar, dayanmaz.

Nə qədər məsafə arada olsa,
Ürəkdən-ürəyə yenə də yol var.
Tapar bir-birini harada olsa,
Zövqü, xasiyyəti eyni adamlar.

Öz qəlbinə görə arayar, istər
Bu geniş dünyada insanı insan.
Belə məsəl də var: “Dostunu göstər,
Mən deyim, sən özün necə adamsan”.

Ancaq həyatın da öz qanunu var,
Yaman dolaşıqdır keşməkeşləri.
Adi bir şey üstə bəzən adamlar
Küsülü dolanır illərdən bəri.

Başqadır hərənin dərdi, əzabı,
Hər quş, hər böcək də bir cür yem yeyir.
Bəzən gül bülbülü, tar da mizrabı,
Xəncər də qınını tapa bilməyir.

Yel əsər, ağaca ağac sürtüşər,
Meşədə başlanar yangın o anda.

Ürəklər alışar, üzə yaş düşər, -
Evdə də zövqlər bir olmayanda.

II

Min əzab çəksə də əkinçi qarda,
Taxılına yorğan yenə qar olur.
Əliylə tikdiyi evi axırda
Barama qurduna bir məzar olur.

Diş bizə həmişə gerek olsa da,
Çıxartdın, əvəzi gəlməz heç zaman.
Tük üzə gərəksiz bir yük olsa da,
Bu yandan qırxdırsan, çıxır o yandan.

Saatı olmayan tez saat alır,
Qızıldan, gümüşdən ona bağ salır.
Ancaq düşünmür ki, ömrü azalır,
Saat səslənəndə hər bu dünyada.

Xəstə dərman içib özünə gələr,
Dərman həm xeyirdir ona, həm zərər.
Arı öz balında boğulub ölər,
Qardaşdır xeyirlə şər bu dünyada.

Sapı dərziyə ver, zəri zərgara,
Qiymətdə su hara, simuzər hara!
Suya bənzəsə də, anlayanlara
Zərdən qiymətlidir tər bu dünyada.

Həm sevinc var, həm də qəm sarı simdə,
Nəşədən yaranır bəzən ələm də.
Həm çörək yetirir insana, həm də -
Yeyir insanları yer bu dünyada!

“OTELLO”DA

Mənfur hiylələrə uyub aldanır,
Otello od saçır dodaqlarından.
Qısqanlıq oduna alışıb yanır,
Saçları dolaşır, üzü pərişan...

Fəryadı göylərə dirək olubdur,
Gözləri bənzəyir qan çanağına.
Yerlərin dərdinə göylər dolubdur,
Axır bulaq kimi yaş yanağına.

- Artıq ölməlisən - deyən Otello
Dərdini daşıyır sanki dünyanın.
Əllər, titrək əllər, bir kabus kimi
Enir sinəsinə Dezdemonanın.
- İlahi, hifz elə məni ölümdən!..
- Amin! Ölümünü istəmirəm mən.
Lakin ölməlisən, qərarım budur...
Günəş gülümsünür duman içində,
Nifrətlə məhəbbət üz-üzə durur
Bir insan qəlbində bir an içində.

Bütün ürəkləri həyəcan sarır,
Gözlər halqalanır, gözlər yaşarır;

Kəsik hıçqırıqlar başlanır bu an,
Yaylıqlar islanır göz yaşlarından.
Səhnəyə dikilən bütün baxışlar
Səhnədən od alıb, alışır bu dəm.
Ürəklər, zavallı Dezdemonanın
Günahsız halına kəsilir həmdəm.
Oturmuş yanaşı, qabaq cərgədə
Təzəcə evlənmiş iki sevgili.
Oğlanın üzünə toxunur hərdən
Qızın halqalanmış, qıvrırcıq teli.
Səhnəyə zilləyib gözünü oğlan,
İçir Otellonun hər kəlməsini.
İsti cəryan keçir damarlarından,
(Eşitmək mümkünmü onun səsinə?)

Oğlanın xəbəri yoxdur özündən,
Görilmiş sim kimi əsəb telləri.
Damcılar süzülür onun gözündən,
Payız yarpağıtək əsir əlləri.

Qız isə gözünü çəkib səhnədən,
Seyr edir oğlanı:
“Nə oldu buna?
- Hatəm, Hatəm!
- Dayan!
- Axı sən nədən...
- Şahnaz, mane olma! Ah!.. Dezdemon!
Yazıq qız! Günahsız ölümə bax bir!..
- Sən də qəribəsən, bu ki səhnədir.
Niyə inanırsan bu qədər buna,
Nə Otello vardır, nə Dezdemon!..

Bunlar aktyordur.

- Necə? Məgər mən...

Səhnə olduğunu bilmirəm bunun?!

- Ay yoldaş, səs salma!

Arxa cərgədən

Biri dümsüklədi onları bu dəm.

Dolmuş göylər kimi tutuldu Hatəm,

Gözünün ucuyla Şahnaza baxdı;

Elə bil başında ildırım çaxdı.

Gördü, Şahnaz gülür o ağladıqca,

Otello, meyidi qucaqladıqca...

“Neçin mənim kimi kədərlənmədi

Şahnaz Otellonun faciəsinə?

Neçin: “Bu, oyundur, səhnədir, - dedi,

Hələ bir üstəlik güldü də mənə?

Bəlkə başa düşmür sənəti Şahnaz?!

Əgər belə isə...

Yox, yox, bu olmaz!

Bəlkə də belədir... Beləysə əgər,

Mənim qəlbimdəki bu döyüntülər

Onun ürəyində səslənməyəcək.

Bəlkə də o mənə “dəli deyəcək...

Mən də sənətkaram... Səslərlə mən də

Cansız duyğuları dilləndirirəm.

Şirmayı dilləri səsləndirəndə,

Sanıram quşlara mən dil verirəm.

Bəs başa düşməzmi bunu Şahnazım?

Başə düşməyə nə demək nə lazım...

Tamaşa qurtardı... Pərdə qapandı,

Çilçıraq alışdı, işıqlar yandı.

Parladı üzlərdə göz yaşı dən-dən,
Salon uğuldadı alqış səsindən.
Əlindən tutaraq Dezdemonanın,
Otello önünə çıxdı pərdənin.
Bunu görən kimi dilləndi Şahnaz:
- Bax, özünə qaldı həşirin sənin.
Sən də aldanırsan aktyorlara,
Axı, kişi hara, ağlamaq hara?!
Yaxşı, sil gözünü...

Şahnazın bu dəm
Sadələvhlüyünə güldü də Hatəm.
Ancaq bu gülüş də başqa gülüşdü...
Bunu nə hiss etdi, nə başa düşdü,
Ərk ilə ərinə sığındı Şahnaz.
Hatəmin qəlbində yaralı bir saz
İnlədi, alnında artdı qırıqlar,
Süzüldü baxışlar, çatıldı qaşlar:
- Doğrusu, bilmirəm nə deyim sənə,
Əsla yaraşmayır zövqün hüsnünə.
- Qoy biz də zövqsüz olaq, nə olar,
Hərənin dünyada bir kəsiri var.
- Salma sözüümüzü gəl qəribliyə.
- Demək, istəyirsən, mən yas saxlayım?
Yalan olduğunu bildiyim şeyə,
Axı, neçin uyum, neçin ağlayım?
- Bəs sənət? Bəs onun qüdrəti, əzmi,
Sənin varlığını sehirləməzmi?
Belə yaranmışam, yalandan, qəsdən
Özümü aldatmaq istəmirəm mən.
- Onda qəribəsən, başa düşmürəm...
- Hər nəyəmsə, buyam...

Kiridi Hatəm;
Düşündü: “Sevgilim qısa yaz deyir,
Demək, o mənə də oyunbaz deyir.
Bəs necə olacaq bu işin sonu?
Mənim ürəyimdə daşan duyğunu
O öz ürəyində daşıyacaq mı?
Hissimlə, duyğumla yaşayacaq mı?
Təzəyik, arada söz olmamışdır,
Hələ dibindəyik uca bir dağın.
Hələ yalan sözlər durulmamışdır,
Suyu sərin olar təzə bardağın.
Bəs sonra?..

Dalını cavan bəstəkar
İstəmədi duyub, düşünmək belə.
“Bəlkə də, uşaqdır, sonra anlayar“, -
Deyə üz açmadı o, arvadiylə.
Ancaq öz qəlbinə kəsildi həmdəm.
Bəs necə olmuş ki, əvvəldən Hatəm
İşin axırını fikirləşməmiş,
Onu görən kimi: “Mənimdir! - demiş?
(Burda gərək oldu bizə haşiyə)
Həyatda diqqətlə baxsan hər şeyə,
Çoxlu təzadlarla sən üzləşərsən,
Özün də dolaşıq yola düşərsən.
Bir də görürsən ki, çiskin, sis, duman
Qıvrıla-qıvrıla yerdə sürünür.
Hava ayazıyıb açılan zaman
Çiçəklər üstündə inci görünür...
Təbiət insanın sirdaşdırsa,
Neçin çox sirrini açmayır yerin?
Damcılar göylərin göz yaşıdırsa,

Xəfif gülüşüdür gül-çiçəklərin.
Bəli, keşməkeşlə doludur aləm...
Keşməkeş içində dolaşdı Hatəm,
Gördü, görən kimi vuruldu dərhal,
Düşünməyə belə tapmadı macal:

Məktəbli paltarında
Dərsdən gəlirdi Şahnaz;
Yerişində min əda,
Baxışında işvə-naz.
Sərvlər valeh olmuş
Onun sərv boyuna.
Nə qədər də yaraşır
Bu sadə geyim ona!
O yarışa çağırmış
Öz hüsnüylə baharı.
Yox, onu paltar deyil,
O bəzəmiş paltarı.
Təbiət hüsn versin
Gülün özünə gərək.
Gül özü gözəl olsa,
Ona yarpaq nə gərək!
O, səkidən-səkiyə
Səkir kəklik sayağı;
Dırnaq üstə... elə bil
Yerə dəymir ayağı.
O astaca-astaca
Çantanı yelləndirir;
Yanından ötənlərə
Elə bil acıq verir.
Təzəcə su içibdir
O, qızlar bulağından.

Təzəcə ayrılıbdır
Uşaqlıq şıltağından.
Əyləncələr, oyunlar
Artıq unudulubdur;
Uşaqlıq ədaları
Nazla əvəz olubdur.
O təzəcə hiss edir
Bir titrəyiş səsinə;
Qərribə döyüntülər
Eşidir sinəsində.
O özü də bilməyir
Nədən onun üzünü
Bəzən qızartı sarır;
Nədən onun sinəsi
Həyəcanla qabarır...
O təzəcə ah çəkir
Nədən tez-tez dərindən?
Nədən qaçır gecələr
Yuxusu gözlərindən?
Nəfəsi çiçəklərin
Nəfəsini andırır:
Ürəyinin alovu
Yanağını yandırır.

Şahnaz tin başında görünən kimi,
Elə bil ildırım vurdu Hatəmi.
Sarsıldı yerində, nitqi tutuldu,
Özü də bilmədi ona nə oldu.
Bulud bulud ilə görüşdü birdən,
Pambıq tayasına od düşdü birdən.
Bəzən bir yangını törədər biri,

Mini tökülsə də, keçirə bilməz.
Min Loğman həkimin min bir tədbiri
Canı üzülmüşə can verə bilməz.
Qızı izləyərək qarabaqara,
Onun arxasınca düşdü yollara.
Bəxtini bu qızın üzündə gördü,
Evlərinə qədər onu ötürdü.
Gah irəli keçdi, gah dala qaldı,
Heyrətdən gözləri açıla qaldı,
Gah üzə bənd oldu, gah da gözlərə,
Dirildi min kərə, öldü min kərə.
Qız öz evlərinə yetişdi artıq.
Dayandı kənarda Hatəm bir qədər,
Qapının ağzında gördü bir nəfər,
Əyləşib, əynində nimdaş arxalıq,
Bir əlində təsbeh, birində çomaq,
Qızı görən kimi, o, dik qalxaraq:
- Hansı cəhənnəmdə qalmısan? - deyə,
Başladı qeyz ilə kəkələməyə.
“Deyən atasıdır“, - düşündü Hatəm,
Sıxdı ürəyini gizli bir ələm.
Artdı həyəcanı, artdı təşvişi:
“Köhnə müsəlmandır, deyəsən, kişi...”
Başını sallayıb qız evə girdi,
Hatəm evlərinə ələm gətirdi:
Gördü və bənd oldu!.. Elə o saat
Şahnazla evlənmək fikrinə düşdü.
Quruldu qəlbində min toy, min büsat,
Özü də bilmədi heç bu nə işdi?
Qəlbinin səsini dinlədi ancaq.
Eşitdi: “O gözəl mənim olacaq!”

Sənə ağır gələr işin həmişə,
Yüz ölçüb, bir biçsən, düşünsən əgər,
Ürəklə girişsən ən çətin işə,
Qolun gücə gələr, iş yüngülləşər.
Qəlbinə, eşqinə xəyanət edən
Bir kəsi yüksələn görməmişəm mən.
Hatəm öz qəlbini dinlədi ancaq,
Dedi: - "O göyərçin mənim olacaq!"
Hər şeyi o saat həll edər özü;
Məsləhət verəmməz ona hər yetən.
Onunçun bir kəlmə qəti "yox" sözü
Min pay qiymətlidir "ola bilərdən".
Heç vaxt bildiyini o danmamışdır,
Düşmənin mərdini sevmiş dünyada.
Onunçun orta hal yaranmamışdır,
Ya nifrət etmişdir, sevmişdir, ya da
Onun bu xisləti, bu xasiyyəti
Çox zaman başını bəlaya salmış.
Uşaqkən sevməmiş "orta qiymət"i,
Hatəm ya "beş" almış, ya "iki" almış.

O, üzünə baxıb hələ gülməmiş, -
Böyüklər önündə baş əyənlərin.
"Başı yerə girsə yaxşıdır, - demiş, -
Birtəhər başını gırləyənlərin.

Boğazdan yuxarı o gülməmişdir;
Gülüşi ağzından tökülməmişdir.
Ya ürəkdən gülmüş, susmuşdur, ya da
Ürəkdən ağlamış ağlayanda da.

O, elçi göndərdi el adətincə,
Razı olduğunu bildirdi qız da.
Dediyi kimi də elədi Hatəm,
Şahnazla evləndi o il payızda.

Bir müddət “can“ deyib, “can“ eşitdilər,
Axşamlar bulvara, parka getdilər.
Gəzib dolandılar xeyli mehriban,
Nə qız gileyləndi, nə də ki oğlan.
Günlər ötüb keçdi, ay tamam oldu,
Göy qaşını çatdı, gün axşam oldu.

Günlər axıb sel kimi,
Külək kimi, yel kimi,
Üzdəki pərdələri
titrətdi yavaş-yavaş,
Gizli xasiyyətləri
faş etdi yavaş-yavaş.
Yavaş-yavaş qapalı düyünçələr açıldı,
Ürəkdə butalanmış göy qönçələr açıldı.
Onlar daha dərinə hiss etdi bir-birini,
Ər arvadı tanıdı, arvad da öz ərinə.
Hatəmin öz-özünə tez-tez mahnı deməsi,
Piano arxasında sübhəcən işləməsi,
Birdən-birə səbəbsiz qaşlarını çatması,
Bəzən səhərə qədər işləyib, gec yatması
Çox qərribə gəlirdi əvvəllər arvadına,
Ata evi düşürdü tez-tez onun yadına.
O, atası evində bu qərribə halları,
Gizli çırpıntıları, qüssəli xəyalları
Heç kəsə də görməmişdi,

Bilmirdi bu, nə işdi?..
Hatəm durduğu yerdə qəflətən tutulurdu,
Bir andaca dəyişir, özgə adam olurdu.
Gah gülür, gah köksünü ötürürdü dərinə;
Şahnaz baş açmayırdı Hatəmin işlərindən.
Şahnaz ata evində başqa cür böyümüşdü,
Hatəm bunu nə duydu, nə də ki başa düşdü.
Şahnazdan tələb etdi özü kimi olmağı,
Bir anda göylər kimi tutulub-açılmağı,
O, adi şey bilirdi..
Yalnız yaratmaq idi onun arzusu, dərdi..
O, sənət alovuyla yandı, bir an sönmədi,
Onu başa düşməyən Şahnazı düşünmədi.
Hatəm özünü yalnız bir sənətkar sanırdı,
Sənətini, eşqini Şahnaza qısqanırdı..
Elə bilirdi yalnız sənətdədir hər hikmət,
Sənətdədir gözəllik, insanlıq və məhəbbət.
Sənəti anlayanlar başa düşər hər şeyi,
Onun ürəyindəki sənətkar xudbinliyi
Qapadı gözlərini,
Anlamadı Şahnazı, Şahnaz da öz ərinə.
Tündməcazdır Şahnazın atası Kəblə Cəfər;
Onun bircə sözünü iki eləməzdilər;
Evdə uşaqlarıyla danışib-gülməzdi çox;
Onun rəftarı soyuq,
Məhəbbəti dərin, sevardi külfətini.
Bildirməzdi kimsəyə ancaq məhəbbətini.
Arvadına o hərdən:
“Uşaqlarla çox da sən
Ara açma“, - deyərdi.
Uşaqlar bilməyirdi

Sevirmi, sevməyirmi ataları onları?
Onun özünə görə var idi “qanunları”:
“Yar, yar!” - deyən mahnılar tökərdi zəhləsini,
Dərhal durub kəsərdi radionun səsini,
Çəkilərdi uşaqlar hərəsi bir tərəfə.
Şahnazın yadındadır: anasından bir dəfə
Soruşmuşdu: - Görəsən,
Atam bilirmi ki, mən
Neçənci sinifdəyəm?
Bıg altdan Kəblə Cəfər
Gülümsündü, dinmədi...
Keçdi bundan bir qədər,
Bir gün xəstələndi qız, düşdü yorğan-döşəyə,
Ana şivən qopardı: “Qız əldən gedir”, - deyə.
Xəstəlik yazıq qızı bir şam kimi əritdi,
Həkim həkim dalınca düzüldü, gəldi, getdi.

Qızıdırmanın içində Şahnaz yandı gecələr,
Sayıqladı nə qədər.
Böhran keçdi, bir gecə Şahnaz açdı gözünü,
Seyr elədi ətrafı, seyr elədi özünü.
Atasının əlini o öz alnında gördü,
Dərindən köks ötürdü.
Gördü sel kimi axır atasının göz yaşı,
Qalxdı, hərləndi başı,
Tez qapandı yatağa, balışı qucaqladı.
Kəblə Cəfər dözməyib hönkürtüylə ağladı.
Yalnız onda bildi ki, atası da sevirmiş
Öz istəkli qızını,
Balaca Şahnazını.
Şahnaz ata evində bax, belə böyümüşdü,

Hatəm bunu nə duydu, nə də bir başa düşdü.
İncə, dərin hisslər umdu öz arvadından,
“Hər şeyin öz adı var“, - o çıxartdı yadından.
O dedi: “Fədəm-dəmə“, qız dedi:
- Damdan-dama.
Şahnaz ona söz atdı,
O sarıldı ilhama.

O gecə döndülər evə pərişan,
Nə Şahnaz danışdı, nə dindi Hatəm.
İncidi bəxtindən... özü-özünə
Yolboyu nə qədər deyindi Hatəm.
Hər biri çəkildi tez otağına,
Hərə öz qəlbinə kəsildi həmdəm.
Şahnaz tez uzandı öz yatağına,
Keçdi pianonun dalına Hatəm.
“Yamanca hirsləndim, əsəbiləşdim,
Toxundum qəlbinə Şahnazın deyən,
Hələ yetişməmiş yaranı deşdim.
Qəlbə toxunmağı sevməzdim ki mən...
Yaman şişirdirəm mən də hər şeyi,
Qızdımsa, üzümü gözlər görməsin.

Bir olmur hamının zövqü, ürəyi,
Bir cür xisləti var axı hər kəsin.
Ancaq onda da var... qabı əyməsən,
İçindən bir qətrə su tökülərmi?
Doğrusu, bu işə mat qalmışam mən;
Sənətə lağ edib adam gülərmi?..
Bilmədi, bilmədi cavan bəstəkar,
Hər gülün, çiçəyin bir cür ətri var.

Süründü... Əlləri süründü bu dәм
Yaralı bir quşun qanadlarıtək.
Nəğməyə çevirdi dәrdini Hatәм,
Şirmayı dilləri inildәdәрək.
Yox, başqa mayadan yoğrulmuşuq biz,
O da bir insandır, mән dә bir insan
Uya bilәcәkmi ürәklәrimiz, -
Mән dalğalı dәniz, o sakit liman.

Mән minsәsli meşә, o, birsәsli quş,
O, hamar bir yoldur, mән eniş, yoxuş.
Mәrmәrdән yonulmuş o soyuq heykәl,
Mән bir әli suyam, bir әli mәşәl.

Mәnim duyğularım rәngbәрәng, qat-qat
Onun bir arzusu: - evdә sәadәt.
O mәndән istәyir sakit bir hәyat,
Mән ondan umuram şәfqәt, mәhәbbәt.

Mahnını qurtardı...

Dedi: - Mән ona,
Onun buz bağlamış duyğularına
Sәнәtin gücüylә can verәм gәрәk,
Susmuş ürәyini dindirәм gәрәk!

GÜLPƏRİ

Sәhәр gec oyandı yuxudan Hatәм,
Qalxıb yan otağa keçdi kefi saz.
- Sabahın xeyr olsun, - söylәdi, ancaq

Ərinə bir cavab vermədi Şahnaz,
O, nə gülümsədi, nə də ki dindi.
Tamam unutmuşdu...

Hatəmin indi
Sözə gəldikləri düşdü yadına.
Bayaq pərvazlanan qol-qanadına
Şahnaz daş bağladı, qaya bağladı,
(Hər şey bu dünyada qanacaqladı.)
Neyləsin? Şahnaza neyləsin Hatəm?
Elə bil gün batdı, qaraldı aləm.
Onun ürəyində kin yox, qərəz yox,
Danışmaz heç kəslə o, soyuq-soyuq!
Düzdür, o tez qızar, tez sözə gələr;
Bəzən dostuyla da üz-üzə gələr.

Ancaq soyudumu, o gülər yenə,
Harayı-həşiri bircə an olar.
Lənətlər yağdırar özü-özünə,
Əvvəlkindən artıq mehriban olar.
Başqa xisləti var Şahnazın ancaq,
Bir təmdə yetirmir meyvəni torpaq.
Onun ürəyinə toxunsan bir az,
Sənələr keçsə də, bunu unutmaz.
O öz qəzəbindən, küdurətindən
Gecə səhərədək yatmamış dünən.

Telefon səsləndi, saymadı Şahnaz,
Baxmadı dəstəyə gözücü belə.
Birtəhər əyilib miz arxasından
Dəstəyi götürdü Hatəm qeyz ilə:
- Salam, salam! Bəhram, üzünü görək,

Toya çağırırsan bizi?...Mübarək!
Dostuyla bir xeyli danışdı, güldü.
Elə bil üstündən dağ götürüldü.
Danışdı, heç bir şey olmamış kimi,
Hirsi yaydan çıxan ox oldu getdi.
Yaz yağışı kimi onun qəzəbi
Gəldi, bir andaca yox oldu getdi.
Dəstəyi yerinə qoyub o güldü.
Şahnazın dodağı yenə büzüldü;
- Köhnə bir dostumun toyudur axşam,
Hazırlaş!
- Səninlə addım atmaram!..
- Boşla, a Şahnaz!
Adamda bu qədər küdurət olmaz.
- Getmirəm!
- Nə üçün?
- Dedim bir kərə!..
Daha, lüzum yoxdur artıq sözlərə!
- Məni cin atına mindirmə, Şahnaz!
Adam əri ilə çox da üz açmaz.
- Dönmərəm, ölsəm də, mən dediyimdən!
- Bəs indi tək gedim?
- Nə olsun ki, sən
Onsuz da təklikdən çox xoşlanırsan.
- Boxçadakı üzün açıldı yaman.
Bu cürə bilməzdim əsla mən səni.
- Peşmansan?
- Di, bəsdir, aşma həddini?
Hatəmin yarası qopdu, qanadı,
Baxdı yazıq-yazıq yan-yörəsinə;
Başını buladı, qolu-qanadı

Sınaraq, yanına döşəndi yenə.
Bəylə təzə gəlin stol başında...
Toplanıb ən yaxın dostlar, tanışlar
Qədəhlər boşalır, dolur bir anda,
Alışır ürəklər, axır baxışlar.
Toybəyi söz verir növbəylə bir-bir,
Dostların adına sağlıq deyilir.
Hatəm tək əyləşmiş bəyin sağında,
Bütün sağlıqlara içir dalbadal.
Bir kaman inləyir can otağında,
Sıxır ürəyini gizli bir mələl.
Ondan soruşdular: - Bəs Şahnaz hanı?
Qızara-qızara: “Xəstədir“, - dedi.
Yolda uydurmuşdu o bu yalanı,
Söz ağzından düşdü, əsdi, titrədi.
Adam var - içəndə kefi durular,
Gülər, nəşələnər, güldürər səni.
Adam var - içəndə yadına salar
Bütün dərdlərini, ələmlərini.
Hatəm də belədir...
İçdi dalbadal,
Bir də tüstülətdi papirosunu.
Gizli saxlasa da qəlbini, dərhal
Oxumaq olardı üzündən onu.
Zurna haray çəkir, coşur nağara,
Gah “Koroğlu“ çalır, gah “Tərəkəmə”.
Sən, ey cavan oğlan, bu havalara
“Köhnəlibdir“, - deyə, gəl, dodaq büzmə!
Bir anlıq səbr elə, qulaq as ona,
Bir bax nağaranın guppultusuna!
O, düşmən üstünə gedən qəhrəman

Bizim babaların addım səsidir.
O coşğun “cəngilər“, əllərdə yanan
Misri qılınc səsi, el nərəsidir.
(Bir büsat varmıdır bu büsat kimi?)
Nə üçün baxırsan ona yad kimi?
“Cəngilər“, “yallılar“, “uzundərələr“ -
Bizim öz ruhumuz, öz canımızdır.
Əsrlərdən bəri damarımızda
Qanla birgə axan həycanımızdır.
Motsartı, Şuberti, Baxı, Şopeni
Səndən az duymuram, az sevmirəm mən;
Ancaq heç bir qüvvə ayırmaz məni
Üzeyirin şirin nəğmələrindən!
Özgə budaqlara əl-qol atırsan,
Neçin dilləndirmir telli saz səni?

Özün öz hissini sən aldadırsan,
Ürəkdən ayrılma, aldatmaz səni.
Mənim qəhrəmanım cavan bəstəkar
Odur, əyləşibdir bəyin yanında.
Hələ körpəlikdən “segah“, “şur“, “qatar“
Səslənir ruhunda, axır qanında.
Onun sənətinin ruhu, mayası
Öz doğma elindən, günündən gəlir.
Vətənin hər çölü, dağı, qayası
Onun ürəyində göyə yüksəlir.

Yoruldu çalanlar, həm oynayanlar,
Nitqlər başlandı hey uzun-uzun.
Oyundan, nitqdən bezib doyanlar,
Söylədi: - Gülpəri şeir oxusun!

Bu səs ağızlarda gəzdi, dolandı,
Bu səsə səs verdi hamı yer-yerdən.
Gülpəri qalxmadı, başlar bulandı:
- Tez ol, qalx ayağa, keçib fikirdən!
Zarafat, gülüşmə, yalvarış, minnət,
Uzun mübahisə, xahiş... nəhayət,
Qız dönüb gah sola, gah sağa baxdı,
Utana-utana ayağa qalxdı.

Titrədi vücudu, əsdi əlləri,
Sıxıla-sıxıla oxudu şeiri:
- Bir məsəldir, qan hər qana qovuşmaz,
Gülüm, təkcə gözəlliklə kar aşmaz.
Hər parça da hər parçaya yaraşmaz,
Elə sal ki, atlaz tülə yaraşsın.

Ürək ki var, dərin olur dənizdən,
Oxu görüm o ürəyi bənizdən.
Düzü budur; həm ürəkdən, həm üzdən
Gül bülbülə, bülbül gülə yaraşsın!

Valeh ikən gül qoxuyan bahara,
Neyləməli birdən əsən rüzgara?
Boy-buxundan yaraşmasın yar yara,
Könül gərək o könülə yaraşsın!

Çox xoşuna gəldi şeir Hatəmin,
Açıldı bir qədər qaşı-qabağı.
Quşlar nəğmə dedi qəlbində min-min,
Hələ bir qədər də qaçdı dodağı.
Onun ürəyindən vermişdi xəbər

Hər sözü, hər sətri bu gözəl şeirin.
Könül ümmanında coşdu ləpələr,
Düşündü yenidən o dərin-dərin.
Xoşdur təbiətin gözəllik payı,
Ancaq iş bitməyir onunla yalnız.
Qaragöz, enliqas, qarabuğdayı,
Bir qədər də arıq bu bəstəboy qız
Bayaqdan heç kəsin, bəli, heç kəsin
Fikrini özünə cəlb etməmişdi.
Hamı mənim kimi bu saat, yəqin
Bu qızı düşünür... Bəs bu nə işdi?

Hər baxan dənizin gözəlliyini
Onun ləpəsində, rəngində arar.
Ancaq dibindəki mirvariləri
Nə bir hiss eləyən, nə bir görə var.
Dəniz çalxalanıb gəlirkən dilə,
Dibinin zinəti çıxar sahilə.
Belədir, zahiri parıltılara
Uyur, görə kimisi aldanır insan.

Hər əyri dəmiri bəzən aypara,
Hər parıldayanı od sanır insan.
Hatəm yana-yana: "Bu həqiqəti
Niyə anlamadım əvvəldən? - dedi -
Bir oyuncaq bildim eşqi, hörməti,
Ancaq gözəlliyə uydum mən", - dedi.

Beyni dumanlanır Hatəmin yaman,
Qəlbinə od düşür papirosundan.
Böyüdü gözündə onun Gülpəri,

Əlçatmaz zirvəyə qalxdı, ucaldı.
Bütün məclis boyu onun gözləri
Cavan şairənin üzündə qaldı.

Düzü, gözəllikdə, boyda-buxunda
Şahnazın yanında heçdir Gülpəri.
Ən qiymətli bir şey - könül var onda,
Min bir ehtirasla yanır gözləri.

Səsi də titrəyir danışan zaman,
Gözəl olmasa da, suyu şirindir.
Ürək pıçıldayır sənə durmadan:
“Onu dindirdinsə gəl, bir də dindir“.

Adamlar dağılır ikibir, üçbir,
Birdən öz-özünə qaraldı Hatəm.
Özü də bilmədi heç bu nədəndir,
Yolda Gülpəriyə yan aldı Hatəm:
- Yamanca xoşuma gəldi şeiriniz;
Mənə versəydiniz əgər onu siz,
Bir nəğmə yazardım ürəkdən ona.
(Könül məftun olur öz duyduğuna).

- Çox şadam, buyurun! - deyə Gülpəri,
Gülüb ona tərəf uzatdı şeiri.
- Mahnı bir həftəyə hazır olacaq,
İstərdim ancaq,
Əvvəlcə özünüz dinləyəydiniz.
- Nə zaman desəniz, görüşərik biz.
Telefon nömrəmi götürün... Hatəm
Dərhal nömrəni də yazdı, götürdü.

Döyündü qəlbində böyük bir aləm,
Evlərinə qədər qızı ötürdü...

İŞ OTAĞINDA

Hatəm öz otağında
İşləyir gecə yarı.
Barmağında alışır
Qəlbinin alovları.
Çoxları xor-xor yatır
Bu saat yatağında.
Nəğmələr çiçək açıb
Onunsa dodağında.
Çalır, yazır, oxuyur,
Ah da çəkir o hərdən.
Alnında cərgələnmiş
O qat-qat cizgilərdən
Səslər axır öndəki
Notun cizgilərinə...
Keçirib alnındakı
Qırıqlardan, o qoyur
Hər səsi öz yerinə.
O, ürəklə işləmiş
Bu gün axşamdan bəri.
Başı üstündə yanan
Çilçırağın telləri
Çevrilir yavaş-yavaş
İsti səs tellərinə.
O, sənət ümmanında
Baş vurubdur dərinə;

Təlatümlər içində
Dəniz kimi çağlayır.
Şahnazsa yan otaqda
“Aygün“ü varaqlayır.
Yüngül, şit əyləncələr
Onu əyləndirməyir.
Yersiz fəğanlara da
O, könlünü verməyir.
Şahnazın gözlərindən
Yaş da çıxar çox çətin.
Ancaq elanlarını
Oxuyar hər qəzetin.
Kim boşanır, kim ölür,
Təzə film gedirmi?
Görən ağlamalıdır,
Yoxsa gülməlidirmi?
Nə üzündə qayğı var,
Nə qəlbində həyəcan.
Onun zəhləsi gedir
Kədərli mahnılardan.
Oyun havasına da
O oynamaz... bir anda
Tutar qulaqlarını
Muğamat oxunanda.
Evdə tək vaxtlarında
Özü üçün də belə
Bir mahnı, ya bayatı
Oxumamışdır hələ.
Qəlbində gizlənməmiş
Nə bir arzu, nə bir sirr.
Onun məhəbbəti də,

Nifrəti də bilinmir.
O, sevirmi ərini
Qəlbən sevənlər kimi, -
Hatəmə hörmət edir
O yalnız bir ər kimi.
Hörmət edəcək ona
Pis gündə, xoş gündə də.
O, ərə gedəndə də
Bilmədi dosta getdi,
Bilmədi yada getdi.
O gördü ərə gedir
Dostları, o da getdi.
Çox yanıqlı bir romans
yazdı bu gecə Hatəm
Gülpərinin şeirinə.
Çaldı onu dəmbədəm,
Həm çaldı, həm oxudu
oxudu dönə-dönə.
Özü də məftun oldu
öz təzə nəğməsinə.
Çaldı, xəyala getdi
Çaldığını bir özü,
Bir də otaq eşitdi.
Təzə bir əsərini
Bitirəndə sənətkar,
Öz yanında həmişə
başqasını arzular.
O istər: ürəyindən
təzəcə qopub gələn,
Bir otaqda yüksələn
Bu nəğməni, bu səsi

başqası da dinləsin.
Ürəyindən qopan səs
min ürəkdə inləsin!
Əks-səda verməyə
dağ önündə dağ gərək,
Əssin dağın səsilə
qarşı dağ zağ-zağ gərək.
Əsli yaranmasaydı,
Kərəm düşməzdə oda.
Almazın qiymətini
kim bilərdi dünyada -
Onu daşdan ayıran
Sərrafı olmasaydı?!.
İnsan ağlayardımı
ürəyi dolmasaydı?!.
Hatəm ayağa qalxdı,
Dərhal saata baxdı:
- Üç tamama az qalır.
Ah!.. oyaq olaydı kaş, -
Deyə qarşı otağa
o keçdi yavaş-yavaş
Gördü yatır Şahnazı.
Bir istədi oyatsın,
Qıymadı, əl saxladı...
- Yorğundur, - dedi, - yatsın.
Otağına dönürkən,
ayağı birdən-birə
İlişdi, stol üstədən
nəsə töküldü yerə.
Şahnaz açdı gözünü;
- Sənsənmi?

- Bəli, mənəm.
- Yatırsanmı?
- Hələ yox! -
Deyə, əyilib Hatəm
Öpdü onun üzündən.
- Vallah, gözəlsən, gözəl!
- Eh... di, yaxşı, qoy yataq,
Ətimizi tökmə, gəl.
Hatəm onun üzünə
bir xeyli baxdı, baxdı.
Ürəyini üzündən
sanki oxuyacaqdı...
Düşündü: "Özgə cürə
yaranaydı bu, gərək.
Kaş ki, gözəl olaydı
ürəyi də özütək".
- Niyə belə baxırsan?
- Heç!
- Elə bil, məni sən
İlk dəfədir görürsən...
- Təzə bir şey bitirdim;
Gey əyninə xalatı,
Gəl, qulaq as!..
- Qoy yataq,
Gecdir!
Qolu-qanadı
Yenə sındı Hatəmin,
Kor-peşman geri döndü,
Ona geniş otağı
zindan kimi göründü.
Əyləşdi kresloya

Düşüncəli, qüssəli,
Pianonun dilinə
birdən toxundu əli.
Elə bu vaxt, bu zaman
Anası yan otaqdan
Harayladı oğlunu.
- Nə var, ana?
- Ay bala,
Yatmayıbsan bəs hələ?
- Yox...
- Mahnın kəsiləndə
Elə bildim ki, yatdın.
O bayaq çaldığınla
Lap qəlbimi qanatdın.
İndi ki yatmayıbsan,
Gəl, ana, qurban sənə,
O bayaqkı mahnını
bir ağız da desənə.
Əvvəlcə inanmadı
Hatəm qulaqlarına.
Anasının təklifi
qəribə gəldi ona.
Ancaq öz təklifində
inad edincə qarı,
Hatəmin üzündəki
o kədər buludları
Dağıldı bircə anda,
ayazıdı çöhrəsi;
İnildədi otaqda
pianonun xoş səsi.
Geyinib gəldi ana,

Baxdı, baxdı oğlunun
Şirmayı dillər üstdə
uçan barmaqlarına.
Asta-asta oxudu,
Hatəm oxudu yenə;
Sözlər bir mizrab kimi
Toxundu ananın da
Qəlbinin tellərinə.
Mahnı öz təsirilə
sehirlədi qarını,
Mahnı pıçıldayırdı
ona duyduqlarını.
Heykəl kimi quruyub,
mahnıya daldı qarı,
Özü də hiss etmədən
süzüldü göz yaşları.
Ah!.. Hatəmin boynunu
Yandırdı bir qətrəsi.
Hatəm döndü, kəsildi
bir andaca nəğməsi.
Qarı ikicə kəlmə:
- Oğul, aydındır, - dedi.
Qucaqladı Hatəmi,
dodaqları titrədi.

III

Yamanca fikirlidir,
dalğındır Hatəm bu gün.
Sanki xəbəri yoxdur
öz halından özünün...

Bir əlində ağ kağız,
bir əlində karandaş,
Uzanıb divan üstə,
düşünür yavaş-yavaş.

Səslər, qanadlı səslər
gah yüksəlir, gah enir;
Qatar-qatar düzülüb,
fikrində cərgələnir.
Səslənir qulağında
yarpaq səsi, quş səsi,
Çayların şırıltısı,
küləklərin nəğməsi,
Otların xışıltısı,
daha nələr, ah nələr!..
Xəyalında cızılır
sirli, məchul həlqələr.
Tappılıyla açılır
taybatay birdən qapı.

Şahnaz girir içəri,
qırılır fikrin sapı.
- Yenə də uzanmısan,
Yenə nə olub sənə,
Batmısan qəm gölünə?
- Heç nə, mənim əzizim.
- Heç nə, heç nə! Bəs niyə
çəkilmisən bu tənha,
bu xəlvəti guşəyə?
- Dedim ki, heç nə yoxdur, -
deyə, Hatəm birtəhər

Üzülüşmək istəyir
ondan...
Mümkünmü məgər?

Şahnaz əl çəkmir yenə.
- Axı sənə nə olub?-
Soruşur dönə-dönə:
- Əl çəkməz ki bu məndən,
İşə düşmədik indi?!
- Qovursan?
- Əl çək! - deyə,
Hatəm ona təpindi...
Ah! Səslərin qatarı
pozuldu yaddaşından.
Köçəri quşlar kimi
uçub getdi başından.

Göstərərək qəzeti
Şahnaz bu dəm Hatəmə,
Deyir: - Gedək kinoya,
nə batmısan dərd-qəmə?
- Həvəsim yoxdur mənim,
- Bəs nəyə həvəsin var?
Gecə-gündüz fikirlər,
düşüncələr, xəyallar,
Yormadımı beynini,
Başa düşmədim səni?!
Hatəm də ürəyində
fikirləşdi: "Düz dedin,
Sən nərgizə qızılıgül,
gecəyə gündüz dedin.

Mənlə yaşadınsa da,
ürəyimə yad oldun.
Sən mənə sirdaş deyil,
sadəcə arvad oldun!..
Günlər ötdü dalbadal,
Həftələr ötdü, ancaq,
Nədənsə, “Bir qədər də
hələ gözləyim“, - deyə,
Hatəm təqdim etmədi
mahnını Gülpəriyə.

Bəlkə də Gülpərinin
unutmaq istəyirdi.
Hər yadına düşəndə
öz-özünə deyirdi:
“Adam öz aləmindən
gərək yerə enməsin!
Mənim pak ürəyim var,
Qoy o ləkələnməsin!
Qorxuram ağlım çaşa,
ehtirasa baş əyəm,
Qorxuram iradəmə
sahib ola bilməyəm...
Ancaq arvadıyla da
o, hər sözə gələndə,
Evdə mahnı yerinə
haraylar yüksələndə,
Durardı göz önündə
heykəli Gülpərinin.
Sızlardı ürəyində
bir inilti, bir ənin...

ŞAHNAZ ANA OLDU

Dolandı həftələr, dolandı aylar,
Səsləndi dərələr, bulandı çaylar,
Açıldı göylərin qaş, qabağı,
Quşlar qatarlaşdı. Bir səhər çağ
Şahnaz ana oldu... Ey cavan ana!
Göylər də heyrandır yaratdığına!
Təzə ana olmuş ey cavan gəlin,
Canından ayrılan canın mübarək!
Çırpınır ömründə hiss etmədiy
Təzə hisslərlə sinəndə ürək.
Cavanca yaşında sən ana oldun,
Ey ana, bu təzə adın mübarək!
Nə tez dolanmağa başladı qəlbin, -
Körpənin başına bir pərvanətək?
Qayğılarla vurur ürəyin hər an,
Bu təzə yaranmış duyğun mübarək!
Sən hardan bildin ki, bu ciyərparan
Acından ağlayır, - süd vermək gərək?
Sən hardan bildin ki, onu oxşamaq,
Gündə neçə dəfə bələmək gərək?
Üstünü hər örtüb-açanda, ancaq
Ona gözəl günlər diləmək gərək?
Hardan bu vərdislər yarandı səndə;..
Düşün göynəyəndə o acdır demək.
Sən hardan bildin ki, o çeçəyəndə
Qaşının üstünü sığamaq gərək?
Çağa tərənəndə gecə yarısı,
Sənə hansı duyğu: “Bəri dön“, - dedi?

Öyrədən oldumu sənə bunları?
Yox! Yox! Öz ürəyin, öz hissin dedi!
Söylə, hansı qüvvə, de hansı duyğu
Bu bala körpəni sevdirdi sənə?
Bu böyük məhəbbət, bu böyük arzu
Hardan gəlib düşdü sənin qəlbinə?
Bu böyük məhəbbət çeşmədən təmiz,
Kainatdan geniş, göydən dərinidir.
Ən ilahi duyğu, müqəddəs əməl,
Ey ana, analıq hisslərindir.
Duyğular dəyişdi... Uşaq olandan
Şahnazın yuxusu ərşə çəkildi.
Körpənin mənasız qığışısını
Dünyanın ən dərin mahnısı bildi.
Körpə ağlayanda, onun səsindən
Şahnaz vəcdə gəlir, tez kövrəlirdi.
Körpənin saçından, gül nəfəsindən
Ona qızıl gülün ətri gəlirdi.
Körpəsinə bağlayıb eşqini, muradını,
Sədaqət qoydu Şahnaz qızıcığazın adını.
Günlər bir-bir ötürdü;
Günlər əsib yel kimi,
Beşikdəki çiçəyi
Astaca tərpedirdi.
Günlər öz tellərini,
Çəmənlər üstə yayıb,
Çiçəklərdən, otlardan
Tel-tel saç oğurlayıb,
Ona saç gətirirdi.
Çıxıb ox kimi yaydan
Günlər; ulduzdan, aydan

İşıq alıb, nur alıb,
Yuxulu gözlərinə,
Yumulu gözlərinə
Onun nur gətirirdi.
Günlər dizinə taqət,
Boyuna boy verirdi.
Yarpaqların səsindən,
Quşların ləhcəsindən
Ona dil gətirirdi.
Uşaq olandan sonra
 Şahnaz yaman dəyişdi.
Heç özü də bilmədi,
 bilmədi bu nə işdi?
Saatlarla körpədən
 çəkmirdi gözlərini,
Körpənin sifətində
 o görürdü ərini.
Uşaq da Hatəm kimi
 qaş-qabaqlıydı yaman,
Çatılmış qaşlarından,
Zil qara saçlarından
Hatəmə oxşayırdı...
Şahnaz da balasını;
“Ay atasına çəkən,
 qız“, - deyə oxşayırdı...
Körpənin sifətindən
 bir ciddilik yağırdı,
Baxışları itiydi,
 Yaman tərs-tərs baxırdı
 dodağını büzərək.
Şahnaz bu baxışları,

Hatəmdə görmüşdü tək.
Bəli, bir zaman vardı, -
Hatəm elə baxanda,
Şahnaz acıqlanardı,
Deyərdi: - Çox acıqlı,
sərt baxışın var sənin.
Nədən indi körpənin
eləcə baxmasından
Xoşu gəlir Şahnazın?!
- Eynən öz atasıdır! -
deyə, qəlbindən bu an
səs yüksəlir Şahnazın.
Düşünür: "Xoşbəxt olar,
bəxtəvər olar əgər,
Atasına oxşasa
qız uşağı, - deyərlər...
Bəxtəvər olsun, balam,
uzaq olsun hər zaman
Dünyanın qadasından,
qəmindən, xatasından.
Başqa duyğular ilə
Şahnaz indi yanırdı.
Gün-gündən daha artıq
Hatəmə bağlanırdı.
Uşağın sifətində
həm özünü, həm də ki
Hatəmini görürdü.
Eşqini, sevincini,
o, qəmini görürdü.
Sevməyib gəlmişdi o,
ərə, həqiqətədi bu.

İndiyse o sevirdi...
Ah, bəs nə halətdi bu?
Uçmaq üçün körpəsi
ona qanad verirdi,
Sədaqəti Şahnaza
məhəbbət gətiridi...
Bir məqama çatdırır
zaman özü hər şeyi.
Hatəm ata olandan
Şahnaza bəslədiyi
Məhəbbəti, sevgisi
bölündü tən yarıya.
Tamam özgə duyğular
indi düşdü araya.
Şahnaz - bir vaxt qəlbinə
hakim kəsilən o qız
Uşağının anası
oldu Hatəmə yalnız.
Yalnız indi tanıdı
Qayğını, dərdi Şahnaz;
Gənclik tərəvətini
Yaman itirdi Şahnaz.
Çaldı özgə havalar
Hatəmin könül neyi.
Şahnaza bəslədiyi
məhəbbətin yerini
tutdu sadəcə hörmət.
Quş olub yuvasını
Tərk etdimi məhəbbət?
Məhəbbət, ay məhəbbət!
Çoxları yazdı səndən;

Dad çəkdi, fəryad etdi
çoxu sənin əlindən.
Yatan o lal duyğular
qüdrətinlə oyanır,
Səndən bir qətrə düşsə,
“Kür üstündə sal yanır“.

Sənsən daş ürəkləri
əzib muma döndərən;
Hökm edən hakimləri
bir məhkuma döndərən.
Hatəmin ürəyində
eşqi sönəndən bəri,
Hər gün gözü önündə
gəlib durdu Gülpəri.
Çox düşündü... Nəhayət,
zəng çaldı Gülpəriyə,
“Musiqi məktəbində
gəlin görüşək“, - deyə.
- Xoşunuza gəlirmi?
- Gözəldir, bir də çalın...
Qanadları üstündə
şirin, dadlı xəyalın
uçdu, uçdu Gülpəri.
İnildədi yenidən
pianonun dilləri.
Arzular çıraq kimi
gah yandı, gah da söndü,
İki ürək birləşib,
bir mahnıda döyündü.
Gülpərinin gözündə

açdı əlvan çiçəklər,
Güldən-gülə sıçrayıb
oynadı kəpənəklər,
Çaylar axdı duruldu,
Həyat necə xoş oldu!..

Buludlar arasında
qanad açdı Gülpəri;
xumarlandı gözləri.
Ayaqları elə bil,
qopdu, yerdən üzüldü.
Xəyalında durnalar
qatarlara düzüldü.
Qəlbinin döyüntüsü
vurdu qulaqlarında;
Özü də hiss etmədən
o əyildi; bu anda
saçları oldu çin-çin.
Toxundu saçlarına,
yanağına Hatəmin.
O diksindi, onun da
xumarlandı gözləri.
Bir yandan öz nəğməsi,
bir yandan saçın ətri
Məst elədi Hatəmi...
Bir anda döndü sağa,
Toxundu dodaqları
birdən o al yanağa.
Elə bil yuxudaydı,
yuxudan ayıldı qız,
Nələr baş verdiyini

indi dərk etdi yalnız.
Gör bir nələr törəndi
Bircə anın içində;
Qasırgamı başladı
okeanın içində?
Qız sıçradı, gözüne
çökdü bir an qaranlıq,
Nə fayda! Ah, nə fayda!
Olan olmuşdur artıq.
Titrədi dodaqları,
əsdı qızın əlləri;
Həyasından qapadı
tez üzünü Gülpəri.
- Bağışla... düzü... - Susdu.
Hatəm qalxdı ayağa.
Bilmədi ki, neyləsin,
vurnuxdu sola, sağa...
Xeyli keçdi aradan,
Yatdı dənizdə tufan;
Dalğalar sakit oldu,
Damarlara sığmayan
Qanlar axdı, duruldu.
Baxışlar əvvəlkitək
Sancıldı bir-birinə.
İşlədi şimşək kimi
Gözlər ürəklərinə.
Könüllərin sazını
Bir xeyli dindirdilər,
Bu gələn çərşənbəyə
Onlar görüş verdilər...

VİCDAN ƏZABI

Evə çatan kimi halı pozuldu,
Görən birdən-birə ona nə oldu?
Körpənin ağzında döşü Şahnazın
Gördü şirin-şirin mışıldaşırlar,
Elə bil ildırım çaldı Hatəmi,
Əsdi ürəyində bir dəli ruzgar.
Dedi öz-özünə: “Ey yazıq gəlin.
Yatma, gözünü aç, ərinə bax bir.
Yazıq!.. İnandığın sənətkar ərin
Sən heç bilirsənmi haradan gəlir?!”
Sədaqət naminə mahnılar yazan,
Eşqinə and içən bəstəkar oğlan
Xəyanət eləmiş məhəbbətinə;
Həssaslıq istəyir o səndən yenə“.
“Mən kiməm?

Mən nəyəm?

Məqsədim nədir?“ -

Deyə, xəbər aldı özü-özündən.
“Əməlim özgədir, sözüm özgədir“.
Yayınmaq istədi öz gözlərindən,
Ancaq bacarmadı; birdən gözləri
Qarşı divardakı güzgüyə dəydi.
İtirib gücünü, əsdi dizləri,
Üzünü çevirdi, başını əydi.
Oxlandı, ah çəkdi Hatəm dərindən,
Üzünü gizlətdi öz gözlərindən.
Çox iyrənc göründü üzü də ona,
Dondu damarında elə bil qanı.

Qaynar su tökdülər sanki başına, -
Güzgüdə görüncə dodaqlarını.
“Bu qaynar dodaqlar, bir saat əvvəl
Bakir bir yanaqda yanmayırdımı?
Qaldım öz işimə özüm məəttəl,
Əhdini, eşqini Hatəm qırdımı?
Yox, yox!

Bu mümkünmü?

Mən ki, gülmişəm
Gündə bir budaqda yurd salanlara,
Bu bir həqiqətsə, neylədin, Hatəm,
Sənin sözün hara, əməlin hara?..
Nə Şahnazı öpdü, nə də uşağı,
Utandı, başını dikdi aşağı.
Kimdən utanırdı, görəsən, Hatəm?
Körpə də, Şahnaz da yatmırdılarmı?
Gecənin yarısı... Otaqda bu dəm
Özündən savayı bir kimsə varmı?
Bəli, var! Vəcdanı! O gizlənsə də,
Hələlik təmizdir, ləkələnməmiş.
Varlığı toz olub yerə ensə də,
Vəcdanı göylərdən yerə enməmiş.
Vəcdan ağrısını hər kəs yeyibsə,
O bilər, - bir anda nə çəkir ürək.
Əgər vəcdanını itirməyibsə,
Cinayət törədən insandır demək!

Qoy vəcdan çıxartsın hər hökmü, vəcdan,
O, bir hakim olub yol göstərməli!
Dediyi hər sözdə, hər işdə insan
Vəcdan qaşısında hesab verməli!

Hatəm də vicdanla qarşılaşırkən,
Utandı, başını dikdi aşağı.
Arzusu sel kimi aşıb daşırkən,
Nə Şahnazı öpdü, nə də uşağı!
Vicdan ağrısından alışdı bağı,
İyrəndi özü də öz əməlindən.
(Vicdan ağrısından böyük bir ağrı
Ağrılar içində tanımıram mən).

SARSINTI

Çərşənbə günüdür hava qaralır,
Görüş vaxtına da bir saat qalır.
Fikirlər qalanır beynində çin-çin,
Düşünür, görüşə getsin, getməsin?
Kəsdirə bilməyir bayaqdan bəri:
“Getməsə... gözləyər axı Gülpəri,
Getsə də... düzünü necə söyləsin?
Açıb həqiqəti o necə desin?
O necə desin ki, keç təqsirimdən,
Səni aldatmışam, riyakaram mən.
Mənim arvadım da, uşağım da var,
Görəsən o bunu necə qarşılar?
O titrək, o saxta öpüşümlə mən
Neçin ləkələdim o bakirəni?
Evli olduğumu demədim nədən?
Bəlkə də ürəkdən o sevmiş məni?
Bəlkə dönə bilməz öz qərarından?
Dönə bilməsə də, onunku haqdır.
Özümtək birisi, bəlkə bir zaman

Mənim qızımı da aldadacaqdır?..
Onda dözərəmmi?.. Yox, bu çətinidir,
Burda söz vicdanın, ədalətidir.
Yaman dolaşmısan...

Bəs necə olsun?

Bəs bu təzə peyman necə pozulsun?
Pozulsun?

Bəs nə tez?

İkinci bir səs

Yüksəldi qəlbinin dərinliyindən:
“Dünən çeş, bu günə günorta. Yox, Yox!
Bu şirin sevdadan əl çəkimmi mən?
Yaxşı olmasa da... dillənib ürək,
Deyir: veriləydi kaş bu haqq mənə.
Xoşdur qanan ilə ölümə getmək,
Ölümdür qanmazla yaşamaq mənə.
Yolunda səfalı bir xoş gündüzün
Gecə ölmək belə xoşdur, ey Hatəm!
Bir şirin baxışın, bir şirin sözün
Mən ki çoxdan bəri həsrətindəyəm.
Bəlkə də, haqlıyam bu sevdada mən”.
Deyərək, ayağa qalxdı yerindən.
- Hatəm, hara belə?..

Nə desin indi?

Dolaşa-dolaşa dili tərpəndi:

- İclasa!

Titrədi ağzında kəlmə.
Öz səsi qəribə gəldi Hatəmə.
Yerə kök atmasa bir ağac əgər,
Hər əsən küləyə başını əyər.
Kökləri ürəyə bağlamayan söz

Ağızdan çıxanda əsər, titrəyər.
İclasa! Dayandı, susdu bir qədər,
Boğdu vicdanını, boğdu arını.
(İclas olmasaydı, bəzi kişiler
Nəylə aldadardı arvadlarını?!)
Şahnaz: - Gözlə! - deyib, dolabdan ehmal
Onun kostyumunu çıxartdı dərhal.
“Qolu bir balaca qırışıb“, - deyə,
Başladı pencəyi ütüləməyə.
Süzüb arvadını gözaltı Hatəm,
Astaca-astaca düşünür bu dəm:
“Pencəyin üstündə üzür əllərin,
Hara tələsirəm, bilmirsən ancaq.
O ütü çəkdiyin qollarla, ərin
Başqa birisini qucaqlayacaq...
Hatəm qorxa-qorxa geydi pencəyi,
Ütünün istisi keçdi canına;
Elə bil quş kimi çırpın ürəyi
Düşdü elektrik cərəyanına.
Vicdanı soyunub, geydi pencəyi
Elə bil pencək də dar gəldi ona.
Şahnaz altdan-altdan süzüb ərini,
Önündə cütlədi çəkmələrini.
Onun bu hörməti, bu nəzakəti,
Hatəmin üzünə dəydi sillətək.
Sıxıldı, yumağa döndü qaməti,
Şahnazın önündə o kiçilərək;
Çəkməsini geyə bilmədi, durdu;
Divanın üstündə keçib oturdu.
Göylər nəzərində birləşdi yerlə,
Düşündü, daşındı o aram-aram:

“Onun cütlədiyi bu çəkmələrlə
Mən onun eşqini tapdamalıyam?
Bəs, mən ki özümü həssas sanırdım,
Onun daş qəlbinə alovlanırdım?
İndi harda qalmış həssaslığım bəs?
Düşdüyüm bu hala gülməzmi hər kəs?
Mən bu gün sel kimi aşıb-daşmışam;
Görüşə gör necə hazırlaşmışam.
Bir anda doğarmı, nəşə də, qəm də?
Özüm istəsəm də, istəməsəm də...
Üzüm də qırılmış, saçım daranmış,
İndi gör, mən necə riyakarammış!..
Görüşə hazıram demək indi mən,
Vicdanım kiçikmiş hisslərimdən.
Ey bəstəkar oğlan, ey həssas oğlan,
Utan arvadının məsumluğundan!..
- Bəs niyə getmirsən? Sənə nə oldu?
Niyə halın belə birdən pozuldu?
- Heç.
- Bəlkə xəstəsən?
- Yox.
- Bəs bu nədir?
- Keçib gedər.
- Halın çox pəjmürdədir, -
Deyə bu ocağın sədiq gəlini
Hatəmin başına qoydu əlini.
- Bu nədir? - Sənin ki hərarətin var,
Bu halda iclasa getməkmi olar?
İclasal!.. İclasal!.. bir ilan kimi
çaldı Hatəmi!
Bəli, düz deyirsən, ey yazıq gəlin,

Hərarəti çoxdur sənin ərinin.
Xəstə hərarəti deyil bu, ancaq
Üzünü gizlədir səndən, yaxşı bax!
Ondakı hərarət yarandı bu an
Vidanın nəfs ilə çarpışmasından.
Şahnaz: - Buraxmaram, - dedi, - mən səni.
O susub kiridi, söz uzatmadı.
Uzandı, görüşdən üzdü əlini,
İlan vuran yatdı, Hatəm yatmadı.
Keçdi bir necə gün... Öz iş yerində
Hatəm Gülpəridən bir məktub aldı.
Yazılar böyüdü nəzərlərində,
Oxudu, bir xeyli xəyala daldı:
“... Özüm də bilmirəm nə deyim sənə...
Heyif, bu açılan ürəyim sənə!
Hatəm, dinlə məni, aldatsan da, gəl!
Səni görməmişdən hələ çox əvvəl
Çalmışdın qəlbimi sənətinlə sən.
Mən ilham almışdım nəğmələrindən.
Görüşdük, bu görüş nə yaman oldu,
Eşqim əməlimdən peşiman oldu.
Dedilər, evlisən, heç inanmadım,
Dedim ki, sənətkar saxtakar olmaz.
Mən səni heç zaman pozğun sanmadım,
Axı, bir ürəkdə iki yar olmaz!
Belə eləməzdə sənətkar olan,
Necə rəva bildin, aldatdın məni?
Ey ürəkdən yazan sənətkar oğlan,
Oyuncaqımı bildin insan qəlbini?!
Gündə bir havaya qolun qalxmasın,
Yaşatsın sədaqət, düz ilqar səni.

Dönmə öz əhdindən, öz ilqarından,
Döysə boran səni, döysə qar səni...
Eşqini gözündə hər an böyüt sən,
Hamıya nəğmənlə verdin öyüd sən.
Hər gün bir budaqda sən nəğmə ötsən,
Tez keçər, oxşamaz bu bahar səni.
Deyirlər, yarından çox gileylisən,
Bununçunmu saldın mənə meyli sən?
Sən onu özünə sirdaş eyləsən,
O da qiymət qoyar, anlayar səni.
Meydanı gen götür, göylərə şığ;
Sığmaz bir dünyaya könül darlığı.
Kənarda axtarma bəxtiyarlığı,
Öz bəxtin eyləsin bəxtiyar səni.
Utandım aldanmış məhəbbətimdən,
Bu dərdə düşməsin heç kəs dünyada!
Boğub öz eşqimi həmin günü mən,
Görüşə gəlmədim, Hatəm, əlvida!
Gözünü yummadı o gecə Hatəm,
Qəlbinin səsinə kəsildi həmdəm.
Düşündü, daşındı o, gecəyarı,
Çoxaldı alnının qırıqları.
Dərdinin oduna o yana-yana,
Çevrildi yerində o yan-bu yana;
Nə qədər çalışdı, yata bilmədi.
“Ah!.. bu nə iş idi, mən tutdum! - dedi, -
Onunla üz-üzə gələ bilmərəm...”
Ancaq bircə şeyə sevinir Hatəm:
Görüşə gəlməmiş o gün Gülpəri,
Boş yerə dayanıb gözləməmişdir.
Yollara dikilib qara gözləri:

“Hardasan, hardasan, gəl!” - deməmişdir.
Gah sola çevrildi, gah sağa döndü,
Yorğanın altında yumağa döndü.
Bir gecə yatmayıb gördü ki, azı
On dəfə oyatdı körpə Şahnazı.
Uşaq yerindəcə qurcalananda,
Şahnaz hiss eləyib qalxır bir anda.
Ayrılıb gecənin bal yuxusundan,
Gah əski dəyişir, gah əmizdirir;
Dilində “can“, “can...”
Şahnaz qucağında onu gəzdirir,
İzləyir hər kiçik hərəkətini,
Yoxlayır uşağın üstünü tez-tez,
Körpənin azacıq hərəkətini
Bilir, baxan kimi termometrsiz.
Əvvəllər yastığa dəyəntək başı
Yatardı, baxmazdı heç səsə-küyə.
İndiyse gecələr onun sirdaşı,
Şahnazın yuxusu çəkilib göyə.
Vurub yuxuluğa özünü qəsdən,
Hatəm altdan-altdan süzür Şahnazı,
“İndi o həssasdır, - deyir, - yoxsa mən?
Körpənin şıltağı, körpənin nazı
Onun şuxluğunu tamam qırıbdır,
Yazığı gör necə sınıxdırıbdır!
Hələ bu vaxtadək bircə kərə mən
Çağının səsinə oyanmamışam.
Qaçırıb yuxumu zorla gözümdən,
Beşiyin başında dayanmamışam.
İndi o həssasdır, ya mən həssasam?” -
Deyə fikirləşir o aram-aram.

Gəlir yan otaqdan ananın səsi:
- A bala, ay Şahnaz, yoruldu ki, sən;
Bir az da uşağı ver mən gəzdirim;
Dünəndən özün də axı, xəstəsən.
“Xəstədir? Bəs niyə mən bilməmişəm?” -
Deyə öz-özünə düşünür Hatəm.
“İndi o həssasdır, ya mən həssasam?” -
Deyə fikirləşir o aram-aram.
Gülpərinin şeiri elə bu anda
Səsləndi Hatəmin qulaqlarında:
“Deyirlər, yarından çox gileyli sən,
Bununçunmu saldın mənə meyli sən?
Sən onu özünə sirdaş eləsən,
O da qiymət qoyar, anlayar səni...”
Hatəm tez üstündən atıb yorğanı,
Yanaşır Şahnaza:
- Yoruldu ki, sən...
Mənə ver uşağı, gəzdirim bir az,
Sən də dincini al.
- Yox! - deyə Şahnaz
Uşağı verməyir;
- Axşamdan bəri
Yata bilməmişən axı, ver bəri,
Sən də dincini al.
- Yox, sən xəstəsən,
Oyaq olduğumu bilmisənsə sən,
Yata bilməmişən özün də demək.
Sənə də yuxlamaq, dincəlmək gərək.
Qarı yan otaqdan yenə dilləndi:
- Çox gec ayılmışan. Sən hələ indi
Bilirsən, gecələr, a gönü qalın,

Oyaq qaldığını yanındakının?
Sənin o “ölmüşün” olandan bəri
Oyaq keçirmirmi o, gecələri?
Bir bu gün deyil ki... Sən yat!“

Bu sözlər

İynətək sancıldı onun qəlbinə;
Dərdini azaltmaq istədi, ancaq
Dərdinin üstünə dərd gəldi yenə.

Keçdi anasının yanına Hatəm.
- Mən onun yanında dinə bilmirəm.
Birtəhər dəyirsən gözümə ancaq, -
Deyə, gileylənir qarı. - Bura bax,
Bir başa sal məni, bir də görək sən
Niyə soyumusan evdən, eşikdən?
Demə ki, qocayam, başa düşmürəm,
Dərdini, çorunu bilirəm, Hatəm!
O sənə isnişib uyuşan zaman,
Sən niyə soyudun öz arvadından?!
Yazıq gör nə günə düşüb, yaxşı bax!
Bəs necə? Asandır arvad saxlamaq?
Məsəldir: “Pendiri dəri saxlayar,
Bil ki, arvadı da əri saxlayar“.
Bir xeyli danladı ana oğlunu,
Sözlər silkələdi, tər pətədi onu,
Düşündü: “Gözəldir, xoşdur hər zaman
Öz qışım, öz yayım, öz yazım mənim.
Doğrusu budur ki, ana olandan
Xeyli dəyişmişdir Şahnazım mənim.

BARIŞIQ

Hatəmin otağından
 çoxdandır səs gəlməyir,
Pianonun yanıqlı
 naləsi yüksəlməyir.
Nədənsə, çox qəribə
 gəldi Şahnaza bu hal.
Sıxdı onun qəlbini
 bir gizli qəm, bir məlal.
O, bu evə, ocağa
 gəlin gələndən bəri,
Səslənmiş səhər-axşam
 qulağında Hatəmin
 yanıqlı nəğmələri.
Öyrənmişdir o buna,
İndi dözə bilməyir
 evin lal sükutuna.

Yaman acıqlanardı,
 düzü, Şahnaz bir zaman,
Hatəmin gecə-gündüz
 çalıb-çağırmasından.
Bəs, aradan nə keçdi?
Bəs, indi Şahnaz neçin
 pianonun səsini
 eşitmək istər bu gün?
Özünə də, nədənsə,
 qəribə gəldi bu hal,
Birdən o, yan otağa

qalxıb yönəldi dərhal.
Gördü otaq qaranlıq,
Hətəm də divan üstdə
uzanıb üstü açıq.
Örtüb onun üstünü,
yandırdı tez çırağı;
Xeyli dalğın, pərişan
seyr elədi otağı.
Pianoya, notlara
göz gəzdirdi o bir-bir;
Otaq - suyu sovrulmuş
dəyirmanə bənzəyir.
Hərəsi bir tərəfə
səpələnmiş kağızlar
Sahibini axtarır;
otaqda bir hüzn var.
Şahnaz gah pianonu,
gah da süzdü Hatəmi.
Sahibinin üzünü
basan qalın tük kimi,
Gördü pianonun da
toz basıbdır üstünü.
Dilləndi öz-özünə:
“Görməyəydim bu günü!..
Hatəmin sifətində
gördü artıb qırışlar,
Üzündə iztirabın
dərindən-dərindən izi var.
Üzünə qəm çilənmiş,
Gözlərinin altı da
gör necə həlqələnmiş!..

Dağılmış kağızları
o topladı bir yerə;
Birdən gözü sataşdı
pianonun üstünə
barmaq ilə açılmış
çox qəribə izlərə.
O oxudu: - “Sədaqət!”
Gülümsündü... öyündü.
Ürəyi sevinc ilə,
fərəh ilə döyündü.
O gördü bu yazıda
eşqini, muradını:
- Bir gör, hara yazıbdır
körpəmizin adını!.. -
Deyə, Şahnaz işardı;
Hələ, deyəsən, onun
gözləri də yaşardı...
Tozu silmək istədi,
ancaq tez əl saxladı.
Qıymadı, sol əliylə
saçını daraqladı.
Düşündü, çox düşündü,
nəhayət, bir vərəqin
üstünə yazdı bu dəm;
“Sədaqətin naminə
gərək yazasan, Hatəm!
Xəyala getdi yenə,
Birdən qərara gəldi;
kağızı not yerinə
Qoyub çıxdı otaqdan.
Hatəm açdı gözünü,

Başqa halətdə gördü
həm evi, həm özünü.
Səliqəylə yığılmış
gördü notlar, kağızlar,

Evdə hər şeyin üstdə
bir isticə nəfəs var.
Hatəm qalxdı ayağa,
pianoya yan aldı,
Kağız dəydi gözüne.
Aldı oxudu onu, -
ulduzlara ucaldı.
Qərribə gəldi ona;
özü də inanmadı,
düzü, oxuduğuna.
Birdən onun fikrini
dağıtdı yan otaqdan
yüksələn laylay səsi,
Bulud ötdü... Açıldı
bəstəkarın çöhrəsi.
Qulaq asdı laylaya,
qulaq asdı dərindən.
Həvəs, ilham şöləsi
süzüldü gözlərindən:
“Şahnaz bütün ömrünü
mənim körpəmə vermiş,
Bir buna bax, o hələ
oxuya da bilirmiş.
Səsindəki xallara,
tirəyişə bax, hələ!
Oxuyur duya-duya

oxuyur ürəyilə".
Yavaş-yavaş keçib o,
qapını araladı;
İlhamdan ürəyində
təzə tonqal qaladı.
Dolaşdı barmaqları
şirmayı dillər üstə;
Bağbanın əli gəzdi
elə bil, güllər üstə.
Gül çıxıb qönçəsindən
açıldı, butalandı.
Bu dəm ürək-ürəyə,
səs də səs calandı:

“Çinarın yarpaqları
Üstündə çin-çin olsun,
Qoy Vətən küləkləri,
Sənin ilk şərqi olsun.
Laylay, qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay.

Nar çiçəyindən alsın
Dodaqların rəngini,
Ruhun - Kürün, Arazın
Yaşatsın ahəngini.
Laylay, qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay.

Dünyanın qəmi, dərdi
Qəlbinə yol açmasın,
Qoy ömrün yollarında

Ayağın dolaşmasın!
Laylay, qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay.

Bu göyərçin ömrünü
Şərəflə vur başa sən.
Həyat şirin, ömür az,
Sev, sevərək yaşa sən!
Laylay, qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay.

“QIŞ NAĞILI”-nda

Kral şübhələnib öz arvadından,
Zindana saldırmış onu boş yerə.
Hirsindən adı da çıxıb yadından,
Lənətlər yağdırır o, fələklərə.
Bir gün azad olur hamiləlikdən, -
Zindanın küncündə günahsız qadın.
Uşağa şəkk edir kral - o azğın:
“Demək aldanmışam, satılmışam mən”.
Günahsız körpəyə diqqətlə baxır,
Qışqırır: “Bu mənim deyildir!” - deyə;
Onun nərəsində ildırım çaxır,
Ölüm hökmü verir kral körpəyə.
Astaca, yanıqlı hıçqırıqlarla
Ağlayır, ağlayır bu anda Şahnaz.
Saxlaya bilməyir özünü əsla,
Ağlayır Hatəmin yanında Şahnaz.
“Anadır, anadır axı Şahnazım!

Körpənin naləsi dərd olur ona...
Ata körpəsini atır çöllərə,
“Bala, bala!” - deyə, can verir ana...
Naləyə dözmədi karıxdı Şahnaz.
Pərdə endi, üzlər açıldı bir az.
Yenidən işardı yaş gözlərində;
Hatəmin qolunu bərk sıxdı Şahnaz
Birdən tamaşanın şirin yerində.
- Nə var?
- Hatəm, evdə ağlayır uşaq.
- Nədən bilirsən ki, bir qoy oturaq!
- Sənə söz deyirəm, dur gedək, Hatəm;
Evdə bir-birinə deyibdir aləm.
Yəqin ki, ana da kirdə bilmir.
- Axı, nədən bildin?
- Ataya bax bir!
Bilməsəm demərəm.
- Yaxşı, dur gedək.
Ancaq, anlamadım axı, de görək,
Nədən bilirsən ki...
- Qəribəsən sən,
Döşümün balaca göynəməsindən
O saat bilirəm oyanıb uşaq,
İndi süd istəyir... Bir evə çataq,
Özün görəcəksən.
Dinmədi Hatəm,
- Qalx, - dedi Hatəm,
Bir gizilti keçdi damarlarından.
Bütün anaların Şahnazla birgə
Analıq hissində o qaldı heyran...
Pərdə salınmamış, əsər bitməmiş

Zalı asta-asta tərək etdi onlar.
Evin qapısına hələ yetməmiş,
Çağının səsinə eşitdi onlar.
Hətəmin qəlbində bir səs ucaldı:
“Mən onun önündə kiçildim yenə;
Şahnaz üstün gəldi, qələbə çaldı
Analıq hissilə, deyəsən, mənə...”

İyul-oktyabr, 1956

Hər damlası atəş olub ürəkləri isidir.
Ey qələmim, günəş kimi alışmasan, yanmasan,
Ey ilhamım, dərya kimi coşub dalğalanmasan,
O dəryanın sirlərini görə bilərsənmi sən?!
Dərya yarat o dəryanın kiçik qətrələrindən.
Onun hər bir təlatümü mənə tanışdır, - dedim,
Qəvvəs olub o dəryada mən çox üzmək istədim.
Batdım bircə damlasında, damlası da dərinidir,
Burda fərman qəzəb dolu coşğun ləpələrindir.
Ləpələrin qucağında dolaşdım axşam-səhər,
Gözlərimi qamaşdırdı dibindəki incilər.
Dərk etmədim hikmətini, can heyrətdən uçundu,
Heyrətimin şaxtasında idrak dondu, nə dondu!

İKİ MÜƏLLİM

*Heyrət, ey büt, surətin gördükdə lal eylər məni,
Surəti-halım görən, surət xəyal eylər məni.**

Bir əlində kitabça, bir əlində yasəmən,
Məhəmməd asta-asta qayıdır mədrəsədən.
Bir qayğı gizlənibdir düyünlənmiş qaşında,
Bir dünyanın sirri var o dalğın baxışında.
Nəçin görən o belə qəmlidir, pəjmürdədir,
Nə düşünür, nə anır, üzündəki qəm nədir?
Bəlkə cavan şairin bir qəza var başında?
Qəlbinə qarmı yağıb ömrün bahar yaşında?
O niyə dalğın gedir, niyə pərişan gedir?

**Fəsillərin əvvəlində kursivlə yazılan bütün epigraflar Füzulinindir.*

Canından can ayrılır, ürəyindən qan gedir.
Çatır döngə başına, fikir qəlbində çin-çin,
Şam kimi sakit durur, alışır için-için.
Baxışları sancılır balaca bir eyvana,
Arzusu gülə dönüb o eyvandan boylana...
Qiyamətmi qopar, ah!.. Bunlar əbəsdir, əbəs!
Arzu dan ulduzudur, o, hər saat görünməz.
İztirablar, əzablar açarındır arzunun,
Çox-çox daşlı, kəsəkli yolları varmış onun.
Gəlir dalğın Məhəmməd - ürəyində neçə dərd,
Necə dalğın, necə lal,
necə yumşaq,
necə sərt.

Binanın qənşəridə gəzinir yana-yana,
Düşünür: "Bir quş olub qonaydım o eyvana,
Ah... ya da bu istidə əlçim bulud olaydım,
O eyvanın üstünə gəlib kölgə salaydım.
Axı bunlar nədir ki, əlində kor fələyin?
Kaş çiçəyi olaydım eyvandakı dibçəyin.
Baxaydım, hey baxaydım mən ordan öz Leylama,
Eşqimi söyləyəydim gecə-gündüz Leylama.
O mənə su verəndə toxunaydım əlinə,
Ya elə damcılanıb mən qonaydım əlinə...
O düşünür...

Saatlar gəlib keçir an kimi;
Yer günəşin başına dönüb dolanan kimi,
Dolanır, hey dolanır o, binanın başına;
Ovsunlanıb... çətin ki, inadından daşına.

Sevən o ürək üçün
Bu binadan doğurdu gecə qəmər, səhər gün.
O ürək üçün yəqin

Bu binanın üstündən keçir yolu Kəbənin.

Asılır nəzərləri
Sırğa kimi bu zaman
Dibçəkdəki çiçəyin
Körpə budaqlarından.
Qorxa-qorxa yoxlayır
O, solunu-sağını,
Atır həmin eyvana
Yasəmən budağını...
Ata çıxır eyvana,
Nəzər salır dörd yana.
Kimsə dəymir gözüne,
Deyinir öz-özünə.
O, köksünü ötürür,
Yasəmənı götürür.
“Lənət şeytana!” - deyər
Əzib atır küçəyə.

Əzilən yasəmənə baxa-baxa Məhəmməd,
Düşünür öz eşqini qəlbiyuxa Məhəmməd.

MƏHƏMMƏD

- Ey müəllim, sən mənə neçə il dərs demisən,
İndi belə görünür, hər şeyi tərs demisən.
Sənin ciyərpəranı mən sevirəm, nə olar,
Göz gördü, könül sevdi, mənim nə günahım var?
Bir-bir öyrətdin mənə otuz iki hərfi sən.
Otuz iki!.. Bu qədər hərflərin içindən
Üçünü sənin qızın - Leyla öyrətdi mənə,
Heyranam bu üç hərfin hökmünə, qüdrətinə.

Odur mənim sinəmdə atəş olub hey yanan,
“Ayn“, “şin“ və bir də “qaf!..“

Bu üç hərfdən yaranan

Eşq sözü sözlərin sultanıdır, tacıdır,
Eşq - həyat ağacıdır!
Sən də, mən də, Leyla da bu ağacın barıyıq,
Eşqin övladlarıyıq.
Qara torpaq olsa da əvvəl-axır yerimiz,
Eşqdir tinətimiz, eşqdir cövhərimiz.
Sən öyrətdin, sən mənə şəklini bu hərflərin,
Qızınsa üç hərf ilə dünyanın, göyün, yerin,
İnsan duyğularının sirrini açdı mənə.
Eşqimlə vəqif oldum bu dünyanın sirrinə,
Zəhmətini danmıram, çox borcluyam sənə mən;
Sən həyat kəlməsini yazmağı öyrətmisən,
Həyatın sirrinisə qızın öyrədib mənə,
Mən borcluyam Leylanın o sehrkar hüsnünə.
Dilini öyrətmisən kitabların mənə sən.
Osa mənə öyrədib təbiətin dilini,
Onun sirli dilini, onun çətin dilini.
İndi mən anlayıram eşq imiş hər nə varsa,
Bəli, kimin qəlbini eşq atəşi yaxarsa,
Dünyanı dərk eləyər, eşq bir amal imiş,
Sənin təlim etdiyin “elm“ qeylü-qal imiş.
Ey müəllim, neynirəm cansız kitabları mən,
Ən böyük kitab onun hüsnüdür, şöləsindən
İşıqlanır mənimçün gizli sirri cahanın...
Eşq bir məhvəridir bizim qoca dünyanın...
Ey müəllim, olanı söylədim sənə yalnız,
Özün söylə, hansınız qüdrətli ustadsınız?
Kəndli qızıdır anam, bir peşəkardır babam,

Özüm də, ey müəllim, yazılmamış kitabam.
Sənin əlin böyükələr, şahlar ətəyindədir,
Üzüdünlük dünyanın hökmü, gücü səndədir,
Sən şahların bağından çox meyvələr dərmisən? -
Sən öz ciyərparanı heç mənə verərmisən? -
Deyə, o, köks ötürür, dərdi hopur dərinə,
Çevrilib yavaş-yavaş üz qoyur evlərinə...

CAN YANĞISI

*Eşqdır ol nəşeyi-kamil kim, ondandır müdam
Meydə təşviri hərarət, neydə təsiri-səda.*

Mədrəsə hücrəsinə yığılıbdır cavanlar,
Sənətə, şeirə dair fikir yürüdür onlar.
Biri deyir: həyatın hüsnü, süsüdü sənət,
Biri deyir: ürəyin döyüntüsüdür sənət.
Biri deyir ki, sənət təbiətin səsidir,
Biri deyir ki, sənət eşqin təranəsidir.
Biri deyir ki, sənət hər bir şeydən öncədir,
Biri deyir ki, sənət adicə əyləncədir.
Biri deyir ki, sənət cəlb edə bilmir mənə,
Biri deyir ki, sənət insan düşüncəsini,
Fikrini, xəyalını uçurur qanadında...
Tələbələr içində Əbdül Kərim adında
Bir sivaslı gənc vardı,
Tay-tuşları hamısı ona hörmət qoyardı.
O keçibdir həyatın şaxtasından, qarından;
Ağlıyla, duyğusuyla seçilir dostlarından.
Həm də gözəl ney çalır, o çalır yana-yana,

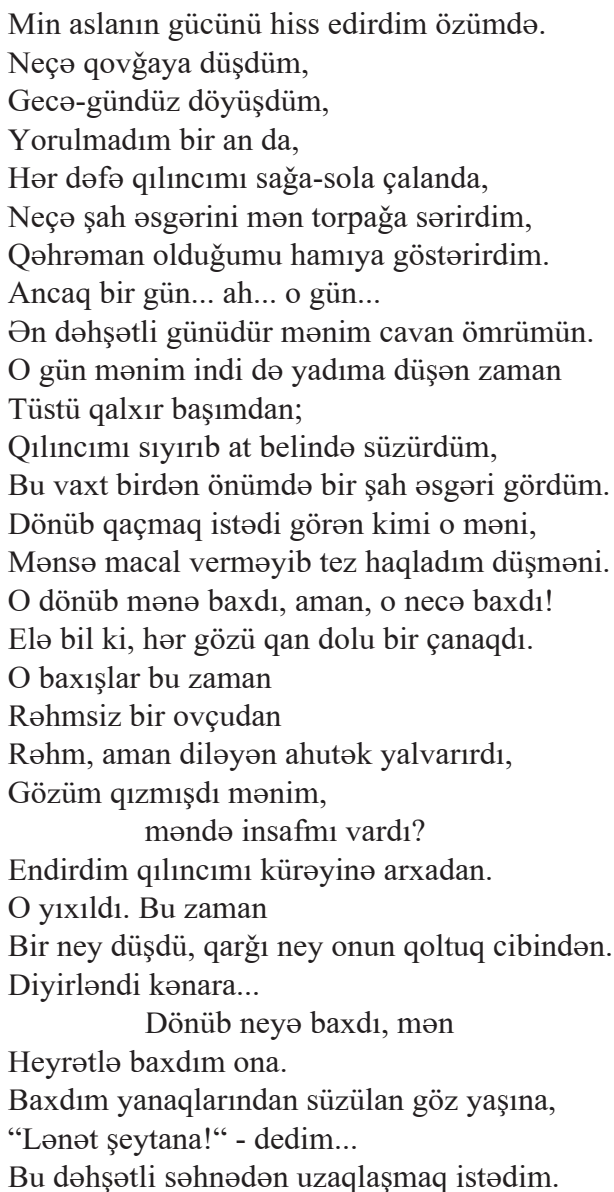
Eşidən heyran qalır onun mahnılarına.
Tələbə dostlarından o yaşlıdır bir qədər,
Həmişə olduğutək yenə bütün nəzərlər
Yalnız ona dikilir,

Dillənib asta-asta

Danışır Əbdül Kərim:

- Ey mənim əzizlərim,
Sənət dəryaya bənzər, onun min bir halı var,
Onun sirlərlə dolu öz cahi-cəlalı var.
Kiminin bu dəryada gördüyü çör-çöp olur,
Kimi də dibindəki incilərə vurulur.
Məncə, can yangısıdır şeir, sənət, əzəldən,
Belə anlayıram mən.
Qəlbində eşq olanlar dərk eləyər sənəti,
İnsan məhəbbətidir yaradan hər sənəti,
(Məhəmmədə baxırdı o bunları deyərkən)
Soruşun, ney çalmağı necə öyrənmişəm mən?
Bunun öz tarixi var.
Yenə ona dikildi sual dolu baxışlar.
O başını yellədiyə bir ah çəkdi dərinədən,
Ah ələyə çevrilib saçıldı gözlərindən:
- Hər günün öz hökmü var;
O Çaldıran savaşı* başlananda, a dostlar,
Dəliqanlı cavandım;
Sultanın fərmanını Vətən çağırışı sandım.
Xalqım çağırır deyə
Mən yollandım cəbhəyə.
Qan yox idi gözümdə,

*Çaldıran müharibəsi 1514-cü ildə Osmanlı hökmdarı Sultan Səlimlə
Azərbaycan hökmdarı Şah İsmayıl arasında olmuşdur.

O zarıya-zarıya mənə: “Yaxın gəl” - dedi,
“Get , o neyi al“, - dedi.
Aman allah, buna bax,
Onun ürəyinə bax, onun duyğusuna bax!
Mən tez endim atımdan, əyildim ona sarı,
Sinəmə dağ çəkirdi asta pıçıltıları.
O danışdı. Susdu göy, susdu yer, susdu hər yan,
Təzəcə evləndiyi, gözləri yolda qalan
Arvadını andı o, körpəsini andı o,
Ah çəkib dayandı o.
Başını qucaqladım,
Hönlür-hönlür ağladım.
Həyatımda ilk dəfə nifrət etdim özümə.
O, sönən gözləriylə baxıb mənim üzümə:
- Qardaş, olan olubdur, sən yaxamı aç, - dedi.
Aman allah, ay allah, o mənə “qardaş“, - dedi!
Yaxasını tez açdım,
Dedi: - Neyi ver bəri.
Verdim. Aldı. Əsirdi yarpaq kimi əlləri,
Dodağına apardı, səslər titrədi... çaldı.
Buludlar topalandı, günəş söndü, qaraldı.
O, neyimi çalırdı, neymi çalırdı onu?
Ürəyinin qəmini, eşqini, arzusunu
Qatdı yetim segahda o, neyin fəryadına,
Elə bil çağırırdı kimisə imdadına...
Od çıxırdı elə bil o yanıqlı nəfəsdən,
Qana dönmüş ürəyim parçalandı bu səsdən.
Bu səsdən çıraq kimi gah yanır, gah sönmürdüm,
Dalıb neyin səsinə düşünür, düşünürdüm:
“Neyçin düşmənlər insanı insanlara,
Səbəb nədir, görəsən, bu günahsız qanlara?”

Nədən ötrü mən onu bu günə saldım görən?
Töküb onun qanını nə qazandım axı mən?
Onun nəğməsindəki yanıqlı xallara bax,
Şirin arzulara bax, incə xəyallara bax.
Tək onunku deyildi bu xallar, zəngulələr,
Mənə də çox doğmadır bu guşələr, nalələr.

Dünya əsirgəməyib əzabından onu da.
Mən onun nəğməsini, eşqini, ruhunu da
Anlayıram, düşmənim
Ola bilməz o mənim!
Eləysə, ah, eləysə, bəs bu kəsə-kəs nəçin?
Qılinc verib əlinə şahla sultan bəs nəçin, -
Bir doğma qardaşları qırdırır qardaşlara?
Mənim yaram deyilmi

Bu yazığın köksünə
İndi vurduğum yara?

Yaralı da bu zaman
Yəqin mənə bunları
Söyləmək istəyirdi.

Sözlə demədi, ancaq sözü segaha verdi...
Odunu, yanğısını ney də ürəkdən aldı,
Ney ürəkdən-ürəyə bir incə körpü saldı.
Birdən nəğmə kəsildi...

Gördüm artıq keçinmiş!
Ağlaya-ağlaya mən,

Onu dəfn etdim həməni.
Yuxudaydım elə bil, mən ayıldım yuxudan,
Gözümə başqa donda görünürdü bu cahan.
Qılincımı tullayıb o andaca yerə mən,
O mərhumun neyini taxdım onun yerindən.

Öyrənməyə başladım o gündən ney çalmağı,
Öyrədənim kim oldu? Can yangısı, göz dağı.
Sənət can yangısıdır mənim üçün, a dostlar,
Bu dünyanın oduna gərək yana sənətkar.
O bunları deyərkən Məhəmmədə baxırdı,
Məhəmmədin gözündən sel kimi yaş axırdı...
Bu yaş “insan insanın qardaşıdır“, - deyirdi,
“Sənət can yangısıdır, göz yaşıdır“, - deyirdi.

İKİ HƏDİYYƏ

*Füzuli, dəhrdən kam almaq olmaz olmadan gıryan
Sədəf su almayınca əbri nisandan göhər verməz.*

Əyləşib Məhəmməd otağında tək,
Oynaşır üzündə qəm buludları.
Bayırda cücərib min gül, min çiçək,
Əriyir qəlbində dağların qarı.

Üzündən, gözündən tökülür kədər,
Qəmlər dövlətidir, dərdlər varıdır.
Ağaran dan yeri, qızaran göylər
Onunçun Leylanın yanaqlarıdır.

Boğur öz dərini o yana-yana,
Axıtmaq istəmir göz yaşlarını.
Qaralan üfüqlər andırır ona
Leylanın kədərli baxışlarını.

Məhəbbət dünyanı anlatmış ona,

Leyla Məhəmmədçin eşqin adıdır;
Qıvrımsaç, ucaboy, qaragöz Leyla
Onun dünyasıdır, kainatıdır.
Bahar öz gülləri, çiçəklərilə
Leylanın adını yazmış düzlərə,
Çöldə pıçıldaşan yarpaqlar belə
“Leyla! Leyla!” - deyir gündə min kərə.
Yazmaq!
Nədən yazmaq?
Ozanlar kimi
Nəğməyə çevirim məhəbbətimi?
Tökümmü qəlbimin bütün varını?
Hicran gecəsinin əzablarını
Yazım hansı sözün qüdrətilə mən?
Ah... Necə söyləmək?
Hardan başlamaq?
Nə qədər çalışır, gözü önündən
Leylanın xəyalı çəkilmir ancaq...
Leyla şeir kimi, nəğmələr kimi
Səslənir şairin qulaqlarında.
Leyla qızıl donlu bir səhər kimi
Süzülüb qapıdan girir bu anda.

Məhəmməd - Aman, bu xəyalımı, rəyamı? Əsla!
Yox, bu xəyal deyil, özüdür...
- Leyla!

Leyla - Məhəmməd!

Məhəmməd - Ah, Leyla də, bu sənmişən?
Ey günəş, sən göydən yerə enmişən?
Leyla - Eşqdən qüdrətli dünyada nə var,
Məhəbbət yeri də göyə qaldırar!

Məhəmməd - Sən odmu, atəşmi, ya məşəlmisən,

Leyla Leyla, söylə, bura necə gəlmişən?!
- Dedim ki, məhəbbət gətirər... atam
Mənim hər işimə göz qoyur müdam:
Məni məktəbə də buraxmır artıq.
Məhəmməd - Eşqin göylərinə çökdü qaranlıq,
İndi biz neyləyək?
Leyla - Sən yaz, sən yarat,
Sevmək bir həyatdır, yazmaq bir həyat.
Məhəmməd - Son çarəm budursa, qoy dərdi-sərim,
Mənim fikirlərim, düşüncələrim,
Eşqim kağızlara süzülsün dən-dən, -
Qara saçlarının rayihəsindən.
Sənsiz qəhr edərdi bu cahan məni,
Sənsən bu cahana bağlayan məni!
O gün ki qəlbimi mən sənə verdim,
Hər şey gözlərimə göründü aydın.
Varlığı heçliyə mən dəyişərdim,
Əgər bu dünyada sən olmasaydın.

Doğrandım, kəsildim mən dilim-dilim,
Dünya əzab evi, ömür vəfasız.
Gördüyüm hər şeyə inan, sevgilim,
Sənin gözlərinlə baxıram yalnız.

Hara baxıramsa, görürəm səni,
Quş səsi, çay səsi sənin səsidir.
Çəkəndə köksümə gülün ətrini,
Sanıram bu sənin öz nəfəsidir.
Qara gözlərində batıram sənin,
Bu gözlər dəryadan, göydən dərinidir.
Buluda deyirəm, saçındır yəqin,

Güllər mənə baxan nəzərləridir.
Yarpaqlar - əllərin, çeşmələr - gözü,
Yağış damcıları - göz yaşlarıdır.
Dünya yaranmısan mənimçin özün,
Baxışım da sənin baxışlarıdır.
Kitabam, gəl məni aç varaq-varaq,
Gör, nələr çəkmişəm bu zamanədən.
Vəfasız bildiyim dünyaya ancaq
Sənin saçlarınla bağlanmışam mən.

Dərk edə bilməzdim dəhri, varlığı;
Heyran olmasaydım gözəlliyinə.
Hüsnünün əsrarı, füsunkarlığı
Ana təbiəti andırır mənə.

Leyla

- Mən ki inanıram sənin eşqinə!

Məhəmməd

- Demişəm, sevgilim, deyirəm yenə:

Sənin ürəyindir mənim məskənim,
Məhəbbət əqidəm, dinimdir mənim.
Sevirəm!

Sevənə nə qanun, nə din?
Nəsibi zillətdir sevilənlərin.
Birdən başqa dini qəbul eyləyən
Bir qərrib yolçuya bənzəyirəm mən.
Gəlin, qınamayın əsla siz onu,
Bu dinin hansı bir din olduğunu
Bilmədən, bilmədən ehkamlarını,
Tanımadan onun imamlarını,
Ona kor-koranə mən inanmışam,
Bu dini ən böyük bir din sanmışam.
Bu dini yaratdı öz məhəbbətim,
Bir dərdi eylədi yüz məhəbbətim.

Leyla

- Sənin bu füsunkar məhəbbətindən
İncilər yaransın!..

İstərəm ki, mən

Eşqinə dəm tutub göylər mələşsin,

Eşqin tarix olub əbədiləşsin.

Ancaq bir şərt ilə;

Unutma bir an,

Sən Türk diyarının öz övladısan!

Doğrudur, sən indi qürbət eldəsən,

Ancaq ürəyində yaşasın Vətən.

Vətənin öz dili, öz tarixi var,

Ölsün Vətəninə tanımayanlar!

Qoy sənin şeirində dil açsın Vətən!

Onun küləkləri, onun çayları.

Biz ayrı düşsək də öz elimizdən,

Qürbətdə ölməsin dilimiz barı.

Sənin bu ilahi ilk məhəbbətin

Xalqının dilində yazılsın gərək.

Sənin ki əlində deyildir çətin,

Döndərib “düşvarı asan eyləmək”.

Axı ərəb, əcəm dillərində sən

Yazmışan xeyli.

Şirin sözlərini başa düşməyən

Öz elin olmazmı səndən gileyli?

Sən ərəb, sən əcəm oğlu deyilsən,

Sənin öz dilin var, öz Vətənin var.

Özgə yelkənində seyrə çıxma sən,

Sənin öz dənizin, öz yelkənin var.

Ah!.. Vətən gözəli, ah Vətən qızı,
Sənə halal olsun ananın südü.
Sənin sözlərinlə mənim gözümdə
Vətən bir pillə də qalxdı, böyüdü,
Belə övladları olan ölkənin
Əsməz qara yellər başından bir an.
Ey Vətən gözəli, gəl, öpüm sənin
“Vətən dili” mən deyən dodaqlarından.
Haqq sözün qəlbimi titrətdi mənim,
Bu Vətən torpağı qoy olsun qənim, -
Vətəndə yaşayıb, onun dilinə,
Ruhuna, zövqünə, doğma elinə
Xor baxan şərəfsiz vətənsizlərə!
Ən böyük düşməndir onlar bizlərə.
Külfət namusunu çəkərmə görə,
Vətən namusuyla yaşamayanlar?
Heyhat!.. Hələ çoxdur evini Vətən,
Qohum-qardaşını millət sayanlar.

Məhəmməd - Doğrudur, sevgilim, doğrudur bunlar,
Mən Vətən eşqilə ötən bir quşam.
Mən sözdən elə bir süfrə açmışam,
Ərəb də, əcəm də ordan pay umar.
Ancaq o süfrədə ağız ləzzətim
Mənim öz dilimdir, öz lisanımdır.
O dilə bağlıdır arzum, niyyətim,
O mənim eşqimdir, həyəcanımdır.
Bəli, türk oğluyam... neyləyim, ancaq
Hər şeyi atadan öyrənir uşaq.
Təzə cıgır açmaq çətin, çətin,
Əbül-Ülaların, Nizamilərin
Ən kiçik, ən aciz şagirdiyəm mən;

Ayrıla bilməyib ənənəmizdən,
Biganə olmuşam ana dilimə,
Gərək mən qayıdam öz sahilimə...

Leyla - Bunu gözləyirəm, mən səndən bunu,
O sonsuz eşqini, böyük arzunu
Öz ana dilində əbədiləşdir,
Şeirini xaqanla, şahla güləşdir.
Söhbət davam edir bir xeyli... Leyla:
“Daha yetər“, - deyə qalxır yerindən.

Məhəmməd - Bir az əyləşsənə.

Leyla - Yox, bəsdir daha...
(Məhəmməd ah çəkir yenə dərindən)
-Nə belə ah çəkdin, ahın dağlara!

Məhəmməd - Həsərin köksümə vurdu min yara,
Eşit, nələr deyir bu döyüntülər.
Bəs bizim eşqimiz nə vaxta qədər
Sinəmiz altında dustaq qalacaq?
Bəs nə vaxt göylərə qanad çalacaq?

Leyla - Səbr elə!

Məhəmməd - Ey mənim gülüm, gülşənim,
Könül dözmür hicran gecələrinə.
Ulduzlar gözlərim olaydı mənim,
Hər biriylə min il baxaydım sənə.

Leyla - Yanırsan, əzizim, alış, yan yenə,
Sənətkar dediyin yanar çıraqdır.
Elin kədərinə, elin qəminə
Şair də yanmayıb, kim yanacaqdır?

Məhəmməd - Yanıram, desəm də, deməsəm də mən,
Mən ki alışmışam nur olmaq üçün.
Keçərəm həyatın dəbdəbəsinə
Sinəmə çəkilən bircə dağ üçün.

Dözüm yolçusuyam...
Dərdin əlindən,
Bülbül deyiləm ki, nalə çəkim mən,
İnsanam, ahım da vüsal üçündür.
Səndən ayrıldığım, gör, neçə gündür,
Gözlərim önündə yaradıram mən
Sənin surətini düşüncələrdən.
Gedirsən, yaxşı yol, “ey afəti can!”
Onsuz da sən mənim öz bağrımdasan!
Ancaq sevgilimə bir bəxşişim var,
Bu mənim anamdan qalıb yadigar.
Qızıl medalyondur dediyim barat,
Sən onu sevginlə daha da parlat!
Bax, bu medalyonda yanan o işıq
Şairin eşqidir, götür eşqini.
Nəyinə gərəkdir bu yar-yaraşıq,
Onsuz da zinətlər bəzəmir səni.
Bizim eşqimizdən bir xatirətək
Bu kiçik töhfəni alasan görək.
Leyla medalyonu salır boynuna,
Doğrusu, bəzək də yaraşır ona...
Çıxır asta-asta qapıdan onlar.

Leyla - Məhəmməd, mənim də bir bəxşişim var,
Hələ hazır deyil...

Məhəmməd - O nədir görən?
- Rəsmi çəkirəm axı sən mən.
Gözümün önünə gətirib səni,
Çəkmək istəyirəm...

Titrəyir qələm;
Neçə cür çəkmişəm sən şəklini,
Ancaq heç birini bəyənməmişəm.

Gözlərin elə bil yol çəkir sənin,
Nəyisə, kimisə gözləyir müdam.
O sonsuz həsrəti nəqş eləməkçin
Kölgə tapammıram, rəng tapammıram.
Onlar asta-asta keçir çəməndən,
Məhəmməd qımışır:

- Bir bura bax sən,

Bir bax cəlalına çölün, çəmənin,
Bahar da hüsnünə heyrandır sənin.
Bahar naxışını səndən götürmüş,
O sənə hər şeyi qurban demişdir.
Sənin gözlərini yuxulu görmüş,
Otlardan çöllərə fərş döşəmişdir.

ƏMİ QATİLİ

*Ey Füzuli, qalmışam heyərdə bilməm neyləyim,
Dövr zalim, bəxt nəfərcam, tələb çox, ömr az.*

Gecələr yaman olur,
Gecələrin qoynunda
Sırlar pünhan olur,
Gecələrin zülməti
Udur hər cinayəti.
Zülmətin qucağından
Çıxıb doğulan səhər,
Təzə anadan olmuş
Adsız körpəyə bənzər.
Hələ günahı yoxdur,
Təmizdir göy də, yer də,

Hələ pakdır, təmizdir
Körpə kimi səhər də.
Hələ kir götürməmiş
Onun təmiz ürəyi,
Körpənin nəfəsidir
Səhərin saf küləyi.
Elə ki gündüz olur,
Yaxşı-yaman durulur,
Əməllərə, işlərə
Şahid kimi baxır gün.
Bütün cinayətlərin
üstünü örtmək üçün
Göylər öz çarqatını
Sərir yerə gecələr,
Arxa durur elə bil
Canilərə gecələr.
Gecələr yaman olur,
Gecələrin qoynunda
Sırlar pünhan olur.
Gecələrin zülməti
Udur hər cinayəti.

Bax, belə bir gecədə, gecənin zülmətində
Qından çıxdı bir qılınc xanın imarətində.
Bu qılınc düz köksünə endi İbrahim xanın,
Duyan bir can daş oldu, - gücünə bax zamanın.

Günəş öz tellərini yayan kimi düzlərə,
Gecə öz sirlərini danışdı gündüzlərə.
Bağdad bu bəd xəbərdən çalxalandı bir anda,
İnsan nələr törədir bu vəfasız cahanda.

İnsan! Sənin kamalın göylərdən də dərinidir,
Dünyadakı gözəllik sənin əməllərindir.
Sən qadırsən hər şeyə! Bu qüdrət ki səndə var,
Bəd əməldən nə çıxar?
Kim öldürdü xanı, kim?
Kim tökdü bu qanı, kim?
Kimdir xanın qatili?
Bilən bildi, dinmədi,
“Mənə nə düşüb“, - dedi.

Xanın qardaşı oğlu o gün keçdi xanlığa,
Əl atdı yamanlığa.
Talan etdi sarayın dövlətini, varını,
Zülfüqar, əmisinin yaxın adamlarını
Məhv etdirdi, taladı bütün obanı, eli.
Bağdada hakim oldu o gün əmi qatili:
Niyə etdi bunları?
O niyə məhv eylədi günahsız insanları?
Bəli, rəyasət eşqi yaman olur, çox yaman!
Onun əlindən aman, onun felindən aman!
Bu dərdə tutulanlar insanlığa yad olur,
Adı insan olsa da, insana cəllad olur!

Şərqin dərdi böyükdür qədim tarixi qədər,
Didir biri-birini təriqətlər, nəsillər.
Qardaş-qardaşa düşmən, oğul ataya düşmən,
Didir biri-birini xaqanlar hikkəsindən.

Füzuli ömrü boyu
Neçə-neçə qanların,

Odların, üsyanların
Burda şahidi oldu.

Yurda dəyən zərbələr
Məhəmməd Füzulinin
Sinəsinə vuruldu.
O hələ uşaq ikən
Torpağın yarasını,
Öz elinin, yurdunun
Matəmini, yasını
Duymuş öz ürəyində,
Doğmuş bu yaralardan
Minbir söz ürəyində.
O hələ uşaq ikən
Düşünmüş için-için:
“Bu yollar, təfriqələr,
Təriqətlər nə üçün?

O, bir şeir də yazdı Zülfüqarın adına,
Şeir düşdü dillərə, tez yayıldı hər yana.
Rəyasət davasını şeirlə qamçıladı,
Sözlərdən könüllərə sanki nur damcıladı:
..Rəyasət! Hökmün çatır bu dünyada hər yerə,
Sən “şərəf gətirirsən bəzən şərəfsizlərə”.
Sən alçaq bir vücudu qiymətə mindirirsən,
Sən adi bir insana “dahilik də verirsən!”
Nələr çəkir adamlar sənin fərmanlarından!
Bəzən sənin gücünlə, qüdrətinlə bir insan
Bir top kimi oynadır əlində bu cahanı,
Minin ölüm yazır bir quduzun fərmanı.
Rəyasətlər, rütbələr cinayətlə doludur,
Bəşər başda oturan quldurların quludur.

Şeir gözdi dilləri, gəlib çatdı saraya,
Aldı alinəsəblər Zülfüqarı araya:
- Xan sağ olsun, Füzuli artıq həddini aşdı,
Biz heç, budur indi də gəlib sizə sataşdı.
Dirək oldu göylərə Zülfüqarın nərəsi,
Güclü bir fərman oldu bir alçağın cır səsi:
- Azdır ona ölüm də, gərək ona dağ vuram,
Şeir deyən dilinə od basam, qadağ vuram!
Tez bir cəza düşünün, ağır cəza!

Əyanlar

Hərəsi bir söz deyir,

Bəyənməyir Zülfüqar.

Vəzir qalxır ayağa:

- Xan sağ olsun, bu şair

Müəlliminin qızı Leylanın aşiqidir.

Siz bu qızı alsanız onun əlindən əgər,

Füzulinin qəlbinə məhşər dağı çəkilər.

- Bax, bu, yaxşı xəbərdir, bu tədbirə mən varam,

İstədiyim qisası indi ondan alaram.

Gedin qızı gətirin, qəmlərim unudulsun,

Şairin sevgilisi xanın kənizi olsun!

İKİ HÖKMDAR

Vadiyi-vəhdət dəqiqətdə məqami-eşqdir,

Kim, müşəxxəs olmaz ol vadiyə sultandan gədə.

Xanın elçiləri minbir vəd ilə

Qoca müəllimi tutdular dilə.

Qızı gətirdilər saraya zorla,
Hər şeyi sarayda anladı Leyla.
Yetirdi özünü xacə o saat,
Baxdı təzə ovun üzünə mat-mat:
- Allah, bu hurimi, mələkmi?! - deyə,
Xacə heyran qaldı bu gözəlliyə.
Hərəmlər dəydilər biri-birinə,
Baxdılar həsədlə rəqiblərinə.
Gəldi məşşatələr, bir anda gəldi,
Gəlin otağında meydan düzəldi.
Onu salamlayıb, xoş dindirdilər,
Saray ədasiyla geyindirdilər...
Üzüldü hər yerdən Leylanın əli,
Eldən ayrı düşdü ellər gözəli.
Ancaq şirin sözlər, şirin vədələr,
Təhqirlər, təhdidlər, min cür hədələr
Onun inadını qıra bilmədi.
“Mən öz mənliliyimi satmaram!” - dedi.
Xəbər çatdı xana, qəzəbləndi xan,
Qulaqlar tutuldu bağirtisindən:
- Necə? Yola gəlmir?
Çəngiyə bir bax!
Mənim iradəmə təslim olmamaq?!
Yaxşı! Bu axşam
Mən özüm onunla hesablaşaram!..
Gör nələr yaradır hökmü dövranın:
Leyla hüsurunda dayanmış xanın.
Xan qızı görüncə birtəhər oldu,
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Gözü dumanlandı, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən lal baxışları,

Yandı ürəyində ehtiras odu,
Qəzəbi soyudu, hirs soyudu.
Gözəllik! Kim sənə “mən koram,” - dedi.
De, sənin önündə kim baş əymədi?
Ürəklər başında var yerin sənin,
Qılncdan itidir kəsərin sənin!
De, sənin gücündən böyük güc hanı?
Alan sən olursan ixtiyarını
İnsanın əlindən bir an içində.
Bəzən əqidə də, məslək də, din də,
Sənin atəşinə yanıb kül olur,
Əməllər, arzular göyə sovrulur.
Dinindən əl çəkib o Şeyx Sənan,
Boynuna bir anda xaç salmadımı?
Qayəsi yolunda ucalan insan
Gözəllik önündə alçalmadımı?
Gözəllik daşı da gətirər dilə,
Hökmünə ram olar vəhşilər belə.
Xan qızı görüncə birtəhər oldu,
Çatıldı heyrdədən onun qaşları;
Bədəni uçundu, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən o baxışları.
Baxışlar -
Nə qədər dərinidir hələ,
Batar o gözlərdə qəvvaslar belə.
O ilahi gözlər, o ulu gözlər,
O nərgiz baxışlar, yuxulu gözlər
Yatan duyğuları yuxudan eylər,
Bir yol süzüləndə min bir qan eylər.
Həyat eşqi ilə o dolu gözlər,
O xumar baxışlar, yuxulu gözlər -

Böyük bir şairin ilham çırağı
Alçaq bir qatilin önündə yanır.
Şairin qəlbinə çəkilən dağı
Xan öz aləmində intiqam sanır.
Xeyr!
Qisasında yanılmısan sən!
Bu, qisas deyildir əgər düşünsən.
Lənət oxuyacaq nəsillər sənə,
Qoy qanad verməsin bu illər sənə.
Güvənmə taxtına, şərəfsiz insan,
Sən aylar, sən illər hökmdarısan.
Osa əsrlərə hökm edəcəkdir,
Zülm yaşasa da, ömrü gödəkdir.
Xan qızı görüncə birtəhər oldu,
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Bədəni uçundu, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən o baxışları.
Sarsıtdı sehriylə gözəllik onu,
Gözəllik önündə əfsunlandı xan.
İlk dəfə unudub xan olduğunu,
Özünü bir adi insan sandı xan.
Gözündə kiçilir, alçalır onun
Taxtı, rəyasəti, hökmü, fərmanı.
İlanı yuvadan çıxaran əfsun,
Quzuya döndərir zülmkar xanı.
Xacəni səsləyib:
- Aparın! - dedi.
Qızı apardılar hərəmxanəyə,
O gündən göz yumdu xan da hər şeyə.
Keçdi bir neçə gün, xanın gözləri
Röyalar içində dumanlanırdı.

Xan o gündən bəri, o gündən bəri
Hər nə görürdüsə, yuxu sanırdı.
Düşünür: görəsən, o gözəl sənəm
Hüsnünün sehrini hardan götürmüş?
Xan başa düşmürdü - nəydi o aləm,
Nağılmı eşitmiş, yuxumu görmüş?
Xacəni çağırıb yanına bir gün,
Xan öz ürəyini danışdı bütün.
Söylədi Leylaya vurulduğunu:

- Baş hərəm qoyuram, - dedi, - mən onu...

Xacə xan əmrini çatdırdı qıza,
Qız susdu, qəlbindən qan sıza-sıza.

Leyla - Bu sözlər xahişmi, yoxsa əmrmi?

Xacə - Xahiş!

Leyla - Hərəmxanə bəs eyləməirmi?

Xacə - Yox! Sən ulduzların ən parlağısan,
Sənin camalına heyran olub xan.

O sevir səni.

Leyla - Mən isə sevirəm bir özgəsini.

Xacə - Qızım, təpik atma, gəl, öz baxtına.

Leyla - Mənim öz bəxtim var.

Xacə - Nə deyim xana?

Leyla - De ki, üz döndərib məhəbbətimdən,
Ucuz şöhrətlərə əyilmərəm mən!

Xacə - Qızım, inad olma, inadı sındır,
Anla ki, xan sənin hökmdarıdır!

Leyla - Xacə, dediyini yaxşı düşün bir,
Qəlbin hökmdarı məhəbbətidir.

Zindana saldılar Leylanı o gün,
Dünya zindan oldu Məhəmməd üçün.

Leyla razı idi öz əməmindən,
O, zəhər içmişdi eşqin əlindən.
Məhəbbət yolunda çəkdiyi əzab
Ona kədər deyil, vüqar gətirdi,
O öz həyatını, cavan ömrünü
Uğursuz taleyin hökmünə verdi.
O dedi: - Zülmünlə, ey çərxi-dövrən,
Ciyərim qan oldu, yaralanmışam.
Ancaq deməyə ki, sən bivəfasan,
Verdiyin cəfanı vəfa sanmışam.
Onun əzabını çəkdi Məhəmməd,
Sifariş göndərdi dalbadal xana.
Ürəyində ağrı, gözündə həsrət,
O, lənət yağdırdı çərxi-dövrəna.
Yazdı: "Tanımıram nə xan, nə qanun".
Yazdı: "Düşmənin qəvi, taleyim zəbun".
Yazdı: "Qıyarlarımı, gülə? Qaydadır,
Bülbülü salarlar qəfəsə, ey xan.
Hökmün ki, ölkədə hər yerə çatır,
Çəkinmə bülbülün ah-fəqanından.
Güvənmə hökmünə, təxti-tacına,
Zamanın yolları düyün-düyündür.
Zülmün qılıncını götür, sal qına,
Gülə əl qaldırmaq gücsüzlüyündür.
Qorxmuram zülmündən, siyasətindən,
Şairəm, qaraya ağ deməyə mən!
Səndə zərrə qədər insaf var isə,
Gülü yox, bülbülü sal o məhbəsə!.."
Məktublar dalbadal axdı saraya,
Əyanlar aldılar xanı araya.
Hərə bir söz dedi,

Çox düşündü xan,
Yenə də dönmədi öz inadından.
Dedi: - Tez saraya çağırın onu,
Anladaq şairə qudurduğunu!..
Sağında, solunda yaltaq kübarlar,
Bir yanda Füzuli, bir yanda Leyla;
Xanın gözlərində od var, alov var,
Gah sağa boylanır, gah baxır sola.

Xan - Deyirlər, Leylanın Məcnunusan sən,
Nə deyə bilərsən məhəbbətindən?

Füzuli - Əsl aşiq mənəm düzü, hökmdar,
Məcnunun dünyada ancaq adı var.
Mənəm bu əsrdə eşqin allahı,
Məni bənzətməyin Məcnuna zinhar,
Ahımca olsaydı Məcnunun ahı,
Yuva tikərdimi başında quşlar?

Xan - Leylanın şəninə onda gərək sən,
Burda bədahətən şeir deyəsən...

Füzuli danışmır...

- Hə, bəs nə oldu?

Həcv deyən dilin niyə tutuldu?

Füzuli danışmır...

- Əmr edirəm mən:

Gərək hüzzurumda şeir deyəsən!

Füzuli - Bir xan olsanız da, bunu bilin siz,
Mənim hökmdarım siz deyilsiniz.

Xan - Sənin hökmdarın bəs kimdir, görən?
Özgə xanlığınmı təbəsisən sən?

Füzuli - Leyla - namusumdur, Leyla - arımdır,
O mənim yeganə hökmdarımdır.
Ömür dastanımdır o gözəl pəri,

Hökm onun hökmüdür, əmr onun əmri.

Gülür gözlərində Leylanın cahan,

Deyir: - Belə olar sevənlər, ey xan.

Onun hər kəlməsi - eşqin səsidir,

Aşiqin sultanı - məşuqəsidir.

Hökmdar bu sirri yaxşıca bil sən,

Sevgi dünyasında hələ tifilsən.

Xan

- Sus!

Füzuli

- Susa bilərmə dolu ürəklər?

Zəncir götürməyir azad diləklər! -

Deyə cavan şair qalxır üsyana.

Bütün qəzəbini yağdırır xana:

- Eşit sözlərimi, ey xan, indi sən,

Mən də sənə kimi bir hökmdaram.

Sən öz hökmün ilə gəldi-gedərsən,

Mən ulu sevgimlə həmişə varam.

Sən də şah, mən də şah...

Sən ölkələri,

Mənsə könülləri fəth edirəm, xan!

Qılıncdır, nizədir silahın sənə,

Mənim silahımsa sözdür hər zaman.

Qılınc bu gün varsa, sabah pas tutar,

Sözünsə qılıncı həmişə parlar.

Qılıncı, mizraqla sən danışırısan,

Mən nəşə doğuran sözlərlə, ey xan.

İndi ki belədir, gəl məndən əl çək,

Axı, çəkişənlər tay olsun gərək!

Gəl mənim Leylamı alma əlimdən,

Onsuz nəfəsi yox, quru canam mən.

Xan

- Mənə də, ey şair, bax bu gərəkdir.

Səni ömrün boyu inlədəcəkdir, -

Bu gün hüzzurumda dediyin sözlər,
Gərək həsrət qala sənə o gözlər.
Ölüm belə azdır sizə, dayanın,
İkiniz bir oda yandıqca yanın!

AH, O ZALIM OVÇULAR!..

*Oxun gəldikcə sinəmdən sədalardır çıxan bilməm,
Dil eylər nalə, ya peykan dəyər sinəmdə peykanə.*

Bu əhvalatdan sonra hələ bir neçə ay da
Saxladılar Leylanı məhbus kimi sarayda.
Leyla soldu, saraldı, xəzan vuran bağ kimi,
Sızladı gecə-gündüz yağsız bir çırağ kimi.
Ürəyinin dərini dedi o bəxtiqara, -
Gündüzlər buludlara, gecələr ulduzlara.
Yuxusu da gecələr uçub ərşə çəkildi,
Sübhə qədər gözləri şam-çırağa dikildi.
Dedi: - Sən də yanırsan, mən də... bir fərqimiz var;
Yanğı elə yanğıdır, bu fərq bizi ayırar:
Sən gecələr yanırsan, mənsə, mənsə, ey çırağ,
Həm gecələr yanıram, həm gündüzlər, dərdə bax!
Zülmələr, işgəncələr sarsıtmır ancaq onu,
Füzulinin verdiyi o qızıl medalyonu
Sinəsinə basaraq hıçqırır sübhə qədər;
Füzulinin yazdığı könül yaxan qezəllər
Saray divarlarını dəlib keçir bir anda,
Bu qezəllər gül açır qızın dodaqlarında:
“Aşiyani-mürği dil zülfi-pərişanıdadır,
Qanda olsan, ey pəri, könlüm sənə yanındadır.

Eşq dərdilə xoşam, əl çək əlacımdan, təbib,
Qılma dərman, kim həlakim zəhri-dərmanındadır.
Bəs ki, hicranındadır, xasiyyəti, qəti həyat,
Ol həyat əhlinə heyranam ki, hicranındadır“,
Muğam üstə oxuyur Leyla bu sətirləri,
Heyran qoyur səsinə o, göyləri, yerləri,
Bu səs əridir qışın şaxtasını, qarını,
Bu səs dilə gətirir saray divarlarını.
(Dərdi ağır deyildir dərmini bilməyəninin,
Dərdi yaman ağırdır sevib-sevilməyəninin...
Dərdinə dərd çatarmı

Həm sevib, həm sevilib

Eşqi yetim qalanın?

Həm özü, həm aşiqi

Bir alçağın əlində

Qul olub alçalanın!)

Xan gözlədi,

Gözlədi,

Çatmadı arzusuna;

Qızın inadkarlığı çox ağır gəldi ona.

Çox düşündü, nəhayət, hiylələrə əl atdı,

Bir gecə qol gücünə məqsədinə o çatdı.

Saray əhli car çəkib xəbər yaydı hər yerə:

Leyla sürgün edilmiş Bağdaddan yad ellərə.

O gündən də Füzuli dəre aşdı, dağ aşdı,

Obaları, elləri oymaq-oymaq dolaşdı.

Şeir dedi, inlədi, o, “Leyla!“, “Leyla!“ - deyə,

Yaralı ahu kimi baş vurdu hər şenliyə.

Keçdiyi hər obadan Leylanı xəbər aldı,

O öz məhəbbətiylə ucaldı, hey ucaldı.

O gördü qasırğa da, gördü şaxta da, qar da.

Gördüm deyən olmadı Leylanı bir diyarda.

Günəş saraldı getdi,
Göylərə daldı getdi.
Ayı - Leylası bildi,
O da yan aldı getdi.

Ürək vurur, yorulmur,
Könül yanır, qor olmur.
Sənə baxan gözlərim
Niyə sənsiz kor olmur?

Füzuli obaları gəzməkdən yorulmadı,
Ancaq onun səsinə bir səs verən olmadı.
Məhəbbəti ürəkdə, qəzəlləri sinədə,
Kor-peşiman qayıtdı o, Bağdada yenə də.
Ürəyində boğuldu Füzulinin haqq səsi,
Bülbüllərin naləsi, küləklərin nəğməsi,
Ahəng tutdu aşiqin "naleyi-dilsuzinə".
Daldı düşüncələrə, xəyallara o yenə.
Onun sonsuz dərdləri yetişmədi dəvaya,
O qayıdıb evinə çəkildi inzivaya.
Gecə-gündüz düşünmək ona bir adət oldu,
Təsəllisi bir xəyal, bir də ibadət oldu.
O, çox mənalar verib dünya qeylü-qalına,
Göylərdən cavab umdu yerlərin sualına.
Fələklər göydə çin-çin yandı onun ahından,
Arzusunun çırağı alışmadı bircə an.

Ürəyinin naləsi,
Aman səsi, ah səsi
Yatanları oyatdı, bəxtini oyatmadı.

Ahı göylərə çatdı, zalım xana çatmadı.
Alnında izlər açdı əzabları xış kimi,
İnlədi çöldə bitən yaralı qamış kimi.
Şair açıb qəlbini dedi: - Yanan mənəm, mən,
Günəşə, ulduzlara, aylara düşmənim mən.
Onlar öz tellərini elə ki yerə sərir,
Mənə min cür fəlakət, faciələr göstərir.
Siz məndən soruşmayın, mən nələri sevirəm,
Buludları sevirəm, gecələri sevirəm.
Ensin yerə buludlar, ensin yerə qaranlıq,
Ələmləri, dərdləri mən görməyim bir anlıq.
Ah, o zalım ovçular!.. Ah, o zalım ovçular!..
Onlarda insafmı var?
Yuvasını dağıtdı mənim bülbüllərimin,
Yuxusunu qaçırtdı yuxulu çöllərimin.
Bu dünyaya gələli üzüm gülmədi bir gün,
Dünyadan zövq istəyən dünyadan əl götürsün?!
Mən bir zövq görəmmədim nə qədər dünyadayam,
Qəm dənizi içində yalnız qalan adayam.
Nə qəlbimin ahları, nə gözümlün qan-yaşı
Söndürə bilmir mənim sinəmdəki atəşi.
Əridirəm oduma ürəyi də, canı da,
Qorxuram ki, yandırəm oduma dünyanı da,
Dəli küləkləriylə dilə gəlib ney kimi,
İstəram ki, təbiət çalsın mənim qəmimi.
Yerdə odlar qalansın,
Dəryalar dalğalansın,
Hayqırsın üsyanımı.
Görüb eşitdikcə mən, oda yaxdım canımı!
Necə dözümlü bu dərdə, məgər daşam, dəmirəm?
Mən görmək istəmirəm, eşitmək istəmirəm.

Görüb eşitdikcə mən artır sinə dağlarım,
Ətdən gözüm olaydı, daşdan da qulaqlarım.
Hər şey yalandır, yalan! Ömür qəm karvanıdır,
Talelər ömürlərin əbədi sarvanıdır.
Böhtanlar vadisində ömür atımı sürdüm.
Kəfdən dəm vuranları, mən ki, yalançı gördüm.
Vəfa umduqlarımdan cəfa gördüm hər zaman,
Güzgüdən sidq istədim, əyri gördüm özümü.
Suya dedim dərdimi, axıb keçdi yanımdan,
O da ağzımda qoydu iki kəlmə sözümü.
Ey dəhşətli fikirlər, məndən uzaqlaşmayın,
Siz mənim ürəyimdən kənarda ağlaşmayın.
Şairəm, qəm içində keçir gecəm, gündüzüm.
Sevda lı xəyalların övladıyam mən özüm!
Yalnız yalan gerçəkdir. Mən bu haqqı danmıram,
Mən öz varlığıma da şəkk edir, inanmıram.
İnanmıram göyə də, inanmıram yerə də,
Min əfsanə uyduran böyük nəbilərə də.
Varsa bir inandığım: yalnız eşqdır o da,
Min dünya kəşf etmişəm, eşqimlə bir dünyada.
Özüm də heç bilmirəm bu dünyaya nə deyim?
Nə gecəm bir gecədir, nə gündüzüm bir gündüz.
Ey mənim məhəbbətim, eşqim, hissim, diləyim,
Siz həm mənim həyatım, həm də ölümüksünüz!
Ölüm, sağ görüb məni, atma mənə pəncəni,
Mən ki çoxdan ölmüşəm, naləm aldatmış səni!

Aylar keçdi, il oldu, əvəz etdi gün-günü,
Zaman verdi hökmünü,
Yaman verdi hökmünü:
Şah Təhmasib bir gecə hücum çəkdi Bağdada,

Düşdü yenə qan-qada.
Zülfüqarın taxtını
Çevirdilər başına,
Gecənin zülmətində o, yaşına-yasına
Qaçırdı təkbaşına.

Elə bu vaxt, bu zaman
Qayıdırdı Füzuli evə yaxın obadan.
Onlar qarşılaşdılar.

Görən kimi tanıdı şair onu:

- Zülfüqar!

Hara belə qaçırsan, dayan, sənə sözüm var.

- Aman, şair qoy gedim.

- Dayan, hələ dayan, xan,

Elə ki ayrı düşdün öz taxtından, tacından,
Adi bir adam oldun, getdi şanın, şöhrətin,
Təxti-tacında imiş bütün gücün-qüdrətin.
Get, zülmündən qurtarıb, məmləkət azad oldu,
“Zülm ilə abad olan ədl ilə bərbad oldu”.

“- Padişah mülk dinarü dirhəm rüşvət verib,
Fəthi-kişvər qılmağa eylər mühəyya ləşkəri.
... Göstərən saətdə dövrani-fələk bir inqilab,
Həm özü fani olur, həm ləşkəri, həm kişvəri.
Gör nə sultanəm məni-dərviş kim, feyzi-süxən,
Eyləmiş iqbalimi asari-nüsrət məzhəri.
... Qanda kim əzm etsə, mərsumu məvacib istəməz,
Qansı mülkü tutsa, dəyməz kimsəyə şüru şəri...”

- Söylə, Leyla hardadır?

- Sarayda.

- Yalan demə.

- Mən düzünü deyirəm, saraydadır.

- Qəlbimə

Sənin fitnələrindən çəkildi məhşər dağı,
Heyif! Dünya saxlayır qoynunda hər alçağı. -
Deyə ordan birbaşa saraya gəldi şair,
Axtardı hücrələri, otaqları birbəbir.
Girdi hərəmxanəyə,
Tapılmadı Leylası, “o, hara getmiş?” - deyə
Düşündü için-için,
Yenə köhnə yarası təzələndi şairin.

O gecə Zülfüqar xan
Qaçan kimi saraydan,
Qapıları açdılar.

Qızlar hərəmxanadan çıxıb dağılışdılar.
Hərə getdi bir yerə, Leyla da azad oldu,
Sanmayın ki, o bundan, fərəhləndi, şad oldu.
Gecənin zülmətində öz-özünə deyirdi:
“Hara gedim mən indi?
Evəmi? Bəs atamın necə çıxım üzünə?
Heç özü də bilməyir, fikri nədir, qəsdı nə.
Hələ bu heç... Məhəmməd! O nə deyər bəs mənə?
İtirdim ismətimi... Gülməzmi hər kəs mənə?
Yox, yox, mən bu halımla göydən yerə enmişəm,
Bir alçağın əlində mən ki, ləkələnmişəm.
Mən bədbəxti taleyim yaman saldı çətinə,
Şairin o müqəddəs, böyük məhəbbətinə
Layiq ola bilərmə mənə ləkəli adı?
Heyhat! Gözümdə qaldı bütün arzum, muradım,
Yox! Bu daha ağırdır bütün işgəncələrdən!
Məhəmmədin gözüne görünə bilmərəm mən. -
Deyə, doğma şəhəri gecə tərək etdi Leyla,
Kərbəlalı bir qıza qoşulub getdi Leyla.
Getdi, çıxdı şəhərdən.

Bir xeyli getdi... Birdən:

- Yox, mən onu görməmiş hara gedirəm, - deyə,

Leyla döndü geriye:

- Aman, bacım, izn ver, gedim, görüm mən onu -
Könlümün ilk dostunu.

Bəlkə bu lilli sular axdı, heç durulmadı,
Onu görmək bir daha mənə qismət olmadı.

Qulağımda bir daha səslənmədi səsi də.

- Gedək, - deyə qoşulur ona rəfiqəsi də!

O keçdikcə şəhərin tanış küçələrindən,
Təəssüflə ah çəkir, köks ötürür dərindən.

Düşünür asta-asta: Küçələr, ay küçələr,
Mən sizin sinənizi tapdımışam nə qədər.

Bu yollarla nə qədər mədrəsəyə getmişəm,

Qayğısız illərimi mən burda əritmişəm.

Bu yollarda itibdir ömrün şirin dəmi də.

Bu yollarda tapmışam mən öz sevgilimi də.

Ah... bu yollar, bu yollar!

Neçə il bundan qabaq

Kim deyə bilərdi ki, belə bir gün olacaq?

Kim deyə bilərdi ki, könlüm düşəcək dara?

Göz yaşlarım axacaq gül səpdiyim yollara?

Gülə-gülə keçdiyim bu yollardan bir zaman

Mən ağlaya-ağlaya keçəcəyəm... ay aman!

Bir düşdüyüm günə bax!

Taleyin hökmünə bax!

Leyla bayaqdan bəri

Gəzir bütün şəhəri.

Ancaq rəfiqəsi də

Gözdən buraxmır onu,

İzləyir öz dostunu

Belə ağır günündə.
Mədrəsənin önündə
Gəlib Leyla dayanır,
Ötən günləri anır.
Səslənir qulağında bir inilti, bir ənin,
O öpür kandarını ona tanış hücrənin.
Nəzərləri içəri sancılıb durur nədən?
Məhəmmədi soruşur elə bil o, hücrədən.
Evlərinin yanından ötürkən yana-yana,
Ötəri nəzər salır o, balaca eyvana.
Gəlib çıxır, nəhayət,
Balaca bağçasına sevimli Məhəmmədin,
Məhəbbəti inləyir qəlbində həzin-həzin.
Pəncərənin önündə o dayanır lal kimi,
Gördükləri görünür gözüne xəyal kimi.
Odur, şair oturmuş balaca miz dalında,
Quş lələyi əlində, bir dünya xəyalında.
Yazır, pozur... əriyir önündəki şam kimi.
“Ah... o yazır, o yazır yəqin mənim eşqimi, -
Deyə Leyla düşünür:
- Xeyli keçmiş gecədən,
Yatmayıbsan hələ sən.
Mənim böyük şairim, ah yazır, aman yazır.
O, “Şəbi-hicran“ deyir, o, “Şəbi-hicran“ yazır.
Zilləyib gözlərimi pəncərəyə baxıram,
Gülüm, sənə baxıram.
Məhəbbət sapımıza vuruldu bir kor düyün,
Bax, bu saat eşqini kağızlara tökdüyün
Sevgilin durub sənin,
Önündə pəncərənin.
Səninse xəbərin yox!

Mənimlə bircə anlıq
Görüşünə sən yəqin
Həyatını verərdin!
Başa düşmək olmayır gərdişi, ey sevgilim,
Tərsinədir dünyanın hər işi, ey sevgilim,
Səni çox sevdiyimdən,
Burdan getməliyəm mən.
Ləkəli bir ad sənə istəmirəm yük olsun! -
Qoy sənin böyük adın həmişə böyük olsun!
Deyə doğma şəhəri gecə tərk etdi Leyla,
Kərbəlalı dostuna qoşulub getdi Leyla!

“LEYLİ VƏ MƏCNUN”

*Ey Füzuli, qılmazam tərk-i-təriqi eşq kim,
Bu fəzilət daxili-əhli-kamal eylər məni.*

“Həsilim yox səri-kuyində bələdan qeyri,
Qərəzim yox rəhi-eşqində fənadan qeyri.
... Yetdi bəkəsləyim ol qayətə kim, çevrəmdə
Kimsə yox cizginə, girdabi-bələdan qeyri.
Nə yanar kimsə mənə atəşi-dildən özgə,
Nə açar kimsə qapım badi-səbadan qeyri...”

O saxlayıb qələmi bir ah çəkdi bu zaman,
Səhər küləkləriylə Kərim girdi qapıdan. -
Sevincindən yaşardı gözləri bu dəm onun,
Qalxıb atdı özünü qucağına dostunun.
Bir xeyli baxdı onlar üzünə bir-birinin,
Sözünü gözlər dedi dolu ürəklərinin.

Dostlar xeyli susdular,
Axdı ürəklərindən qanlı sular, lal sular.
Bu hal bir xeyli keçdi...
Nəhayət əyləşdilər,
Gözdən sözə keçdilər.
Füzuli qəzasını bir-bir ona danışdı,
Yana-yana danışdı.
O axırda oxuyub dostuna son şeirini,
Yerə dikdi yaş dolu o yorğun gözlərini.
- Dostum, bu şeir deyil, şeir dinləmədim mən,
İldırımımı çaxırdı sənin sətirlərindən?
Yoxsa yanaqlarıma dəydi sübhün nəsimi?
Bu, göyün hıçqırığı, bu, yerin naləsimi?
Bu, baharın çiçəyi, zimistanın qarıdır.
Bu, öz oduna yanan qəlbin alovlarıdır.
Dostundan gizlətmə, gəl, sən gözünün yaşını,
Çevir şeir incisinə qəlbinin atəşini.
“Xəmsə”ni gətirmişəm, budur, sənə hədiyyə,
Götür, oxu bir daha.
Füzuli: “Sağ ol“, - deyə,
Öpür, öpür “Xəmsə”ni, dərya kimi çağlayır,
Sonra o, aram-aram kitabı varaqlayır.
“Leyli-Məcnun!..“ dayanır o burada.
- Bunu mən,
Dostum, oxumalıyam bu halımda yenidən.
- Daha yaxşı duyarsan sən indi bu dastanı.
- Məni sənintək duyan bir dost, havadar hanı?
Minnətdaram sənə mən,
Sən Məcnunun Zeydisən!..
Havayı keçirmədi bir saati, bir anı.
Nizami Gəncəvinin “Leyli-Məcnun“ dastanı

Kərim
Füzuli

Onu vəcdə gətirdi... Təkrar-təkrar oxudu,
Gah oxudu, gah da ki, əlinə aldı udu.
Çaldı,
Çaldı,
Çox gizli nöqtələr tapdı onda,
Tapdı axtardığını muğamın xallarında.
Açıb ona sirrini çox gizli pərdələrin,
Düşündürdü şairi Nizami dərin-dərin.
- Hər sətri bir xəzinə, hər sözü bir pəhləvan,
Heyf!.. Ana dilində yazılmamış bu dastan.
Bax, burada gör necə xal vurubdur Nizami,
Öz böyük arzusunu dondurubdur Nizami
Daşüzlü qanunların şaxtasında, qarında.
“Ey qulluq halqaları! Siz o sənətkarın da
Qulağını sıxdınız, unutdu öz dilini.
Danışa da bilmədi, yandırdı söz dilini.
Yaşasam da həmişə mən ərəb ölkəsində,
Yaşatmışam xalqımı öz şeirimizin səsinə.
Azərbaycan oğluyam... Bilsin bunu, qoy, aləm!
Mürəkkəbə döndərib kağıza tökməliyəm, -
“Vətən“, “Vətən“, - söyləyən ürəyimin qanını,
Bu köhnə əfsanəni - Leylinin dastanını.
Leylamin öz dilində yazam gərək, yazam mən!
Yeni dastan bağlayım nakam məhəbbətimdən!..
Füzuli muğam üstə yazdı “Leyli-Məcnun“u,
Gah neyi ağlatdı o, gah neyi ağlatdı onu.
Muğamın sinəsindən doğdu Füzuli şeiri,
Elin hicran səsinədən doğdu Füzuli şeiri.
Muğam bir xəzinədir, açarındır duyğular,
Muğamda sevinc də var, muğamda kədər də var.
Muğam mənim xalqımın misilsiz kamalıdır,

Tarixidir, eşqidir, arzusu, amalıdır.
Tar səsinə qulaq as...
Bu səs elin nəfəsi,
Bu səs gözlərdən axan yaşların damcı səsi.
Bu səs sükuta dalmış göyü də dilləndirər,
Ulduzlar da bu səsin önündə baş endirər.
Dinlərkən onu... yerdən ayağımız üzülür,
Səslərin laylasında gözlərimiz süzülür.
Gah göylərə ucalır, gah yerə alçalırıq,
Xəyalın qanadında özümüzə dalırıq,
Gözümüzün önündə açılır nələr-nələr,
Əlvən-əlvən lövhələr.
Muğam, sənsiz keçməsin ömrümün bircə günü,
Muğam, sənin önündə ən incə söz gücünü,
Ən zərif güllər belə itirər öz rəngini.
Azərbaycan şeirinin yaratdın ahəngini!
Torpağa can verirsən,
Dilsiz daşları belə sən dilə gətirirsən!
Mən səni dinləyəndə, ah, bu nədəndir müdam,
Dərdim də yada düşür, sevincim də, ay muğam,
Ötən xatirələrim cana gəlir, bu dəm mən
Yaşadığım günləri yaşayıram yenidən.
Gücün kimi güc hanı?
Sənin gücün, qüdrətin
Ölümə də səsləyir, həyata da insanı!
Axtardığı Leylanı o tapmadı həyatda,
Həyata güldüyündən,
Ağlatdı zülüm-zülüm
Füzulini həyat da...
O, qələmə əl atdı,
Leylanın xəyalını kağız üstə yaratdı:

“Xəyal ilə təsəllidir, könül meyli-vüsal etməz”.
Könüldən dişrə bir yer olduğun aşiq xəyal etməz.
Füzuli əyləşib otağında tək,
Oynaşır üzündə qəm buludları.
Bayırda cücərib min gül, min çiçək,
Əriyir qəlbində dağların qarı.
Qəlbinin gözüylə dünyaya baxıb,
Dedi: arzulara dar gəlir cahan.
Leylini, Məcnunu yandırıb-yaxıb,
Keçirdi zamanın fırtınasından.
Yandı dünya odu onun üzündə,
Ahını Məcnunun ahına qatdı.
Zamanı ağlatdı Leyli gözündə,
Məcnunu zamana üsyan yaratdı.
İnlədi, batmadı ancaq o, yasa,
Düşündü, aləmi düşündürdü o.
Nofəlin parlayan qılıncındasa,
Bir gün parlayacaq haqqı gördü o.
Tökdü kağızlara könül varını,
İlhamı kükrədi, tüğyana gəldi.
Bir daha oxuyub yazdıqlarını, -
Sənətin gücünə heyran kəsildi.
Dedi: - Sənətimlə illərdən bəri,
Daşa, torpağa da can verirəm mən.
Bəngü-badələri, cansız şeyləri,
Danışan insana çevirirəm mən.
Mən gah ney oluram, gah dəf, gahsa tar,
Gah kanon oluram, gah ud, gah setar.
Ney olsam, ney kimi inlərəm həmə, -
Tar olsam, sim kimi gərilərəm mən.
Bir anın içində həm qara, həm ağ,

Həm yaxın oluram, mən həm də uzaq,
Həm gecə oluram, həm gündüz, allah!
Həm “əyri“ oluram, həm də “düz“, allah!
Gah Qeysin atası olub ürəkdən,
Leylini “oğluma istəmirəmmi?
Leylinin atası olub gah da mən,
Onun xahişinə “Yox demirəmmi?“
Məni - Füzulini yaratdı tanrı,
Alacaq qoynuna məni də torpaq.
Məhv olur allahın yaratdıqları,
Mənim yaratdığımı ölməzdir ancaq.
Füzulinin şöhrəti yayıldı ölkələrə,
Onun söz inciləri bir gündə neçə kərə,
Neçə-neçə dodaqda inildədi ney kimi...
Hər kəs dedi: Füzuli yazıb mənim dərdimi,
Yandırdı ürəkləri bir qəlbin odu, közü.
Milyon qəlbin dərdini daşıyan qəlbin sözü,
Dindirdi mizrab olub milyon qəlbin telini.
Füzuli bayraq etdi doğma ana dilini,
O bu dildə ilk dəfə “Leyli-Məcnun“ yaratdı.
Leylaya çatmasa da,

Böyük məhəbbətiylə
Sonsuz şöhrətə çatdı.

Füzuli məhəbbəti,
Onun böyük sənəti
Məşəl kimi alışdı.
O bizə dərdimizi,

Qəmimizi danışdı.

Burda böyük dərdimiz yadıma düşdü mənim:
Hələ birlik görməmiş mənim böyük Vətənim,
Qəsbkarlar əlində didildi, parçalandı.

Ancaq sərvəti deyil, ürəyi də talandı.
Sərvət getsə qəm deyil, sərvət gələr yenə də,
Bu qəmdir ki, bu elin qəlbinə, eşqinə də,
Dilinə, ruhuna da qəsd edələr, ay aman!
Ələmlərin, dərdlərin hamısından bu, yaman!
Bax, belə bir zamanda,
Günəş kimi parlayıb,
Qalxdı göyə Füzuli,
Saldı şefəqlərini hər ölkəyə Füzuli.

Yada düşdü ürəkdə qövr eləyən acılar;
Hərəsi bir diyara düşən qardaş, bacılar,
Füzuli şeiriylə də tanıdı bir-birini.
O çatdırdı qardaşa qardaşın əllərini,
Könüllərə bir ümid, nəşə verdi Füzuli;
Parçalanmış bir eli -

Böyük Azərbaycanı
Birləşdirdi Füzuli!

İllər ötdü, ölkəyə yenə düşdü qan-qada,
Fateh Sultan Süleyman hücum çəkdi Bağdada.
Şadlıq səltənətindən şah Təhmasib qovuldu,
Səlim oğlu Süleyman Bağdada hakim oldu.
Gah onun, gah da bunun üzünə güldü iqbal,
Şahlar əvəz əylədi bir-birini dalbadal.
Füzulisə əyləşib söz mülkünün başında,
Gəldi-gedər şahlara güldü qoca yaşında.
Neçə-neçə sultanı, xanı yola saldı o,
Söz mülkünün başında əbədilik qaldı o.
Onu yıxa bilmədi zamanın küləkləri,
Bir əvəzsiz şah olub qəsb etdi ürəkləri.
Sultanları məhv edib zaman aldı kamını,

Füzulisə zamandan aldı intiqamını.
Ulduzlar - baxışları, buludlarsa - ahıdır,
Əbədidir şahlığı, o, könüllər şahıdır!

“ŞİKAYƏTNAMƏ”

*Könlüm odu çıxdı yanə-yanə
Ahəngi-şəfqətək asimanə.*

Qoyub qabağına “Leyli-Məcnun”u
Kərim min həvəslə oxuyur onu.
Məcnun! Füzulinin başqa adıdır,
O, böyük şairin öz fəryadıdır.
Hər beytin üstündə Kərim dayanır,
Yanan sətirlərdən od alıb yanır.
Düşünür, düşünür, o, dərin-dərin -
Bu böyük kitabla yanan şairin
Közərib qəlbindən söz, zahir olmuş,
Qanından rəng alıb cəvahir olmuş.
Ağladır göyləri, ağladır yeri
Böyük bir şairin şikayətləri:
“ Bir dövrəyəm ki, nəzm olub xar,
Əşar bulub kasadi-əsar...”
“Mənim bu dərdimi axı kim anlar,
Ah! Qədim əyyamlar, köhnə zamanlar,
Hanı qiymət qoyan şeirə, sənətə?
Zaman dara düşüb, insan möhnətə.
Bir qarın çörəyə qul olan insan,
Keçir öz eşqindən, arzularından.
Tökürəm kağıza ələmlərimi,

Büzülür yer-yerdən yüz dodaq mənə.
Gündüz şölə çəkən bir çıraq kimi
Qalır öz içimdən alışmaq mənə.
Açılmış cığırda mən yol getmədim,
Özgə qismətinə göz də dikmədim,
Ürək sındırmadım, qəlb incitmədim,
Paxıllar yüz yerdən çəkdi dağ mənə“.

* * *

Oyatdı yerindən Kərimi sözlər,
O qalxdı, gəzindi evdə bir qədər.
Düşündü halını şair dostunun,
Bəli, güzəranı pis keçir onun.
Neçin belə sakit oturmuşam mən?
Bəs bir şey gəlməzmi mənim əlimdən?
Kərim çox düşündü, qəmlər içində,
Parladı üzündə ümid şöləsi.
- Zamanın dolaşq kəşməkeşində
Gərək boğulmasın şairin səsi!-
Deyə burmaladı şeşə bığını,
Geyərək əyninə arxalığını,
Fikirlər içində yola düzəldi,
Alçala-alçala saraya gəldi.
- Qoy mən əyilsəm də, o əyilməsin,
Şairin üstünə saray gülməsin.
Gözünün altına aldı hər şeyi, -
Sultanın önündə baş endirməyi,
Qulların önündə bir qul olmağı,
Alçaqlar önündə alçaldılmağı.
“Onun güzəranı pis keçir“, - deyə,

O gəldi sultandan vəqf istəməyə.

Füzulinin bir səhər

Qapısını döydülər.

O özü çıxdı çölə,

Qayıtdı gülə-gülə.

Əlindəki kağıza zilləyərək gözünü,

Həyatında bəlkə də o, ilk dəfə özünü

Xoşbəxt sanırdı bu gün -

Kəsmət kəsmişdi sultan doqquz axca onunçun.

O baxmaqdan doymayır əlindəki barata,

O inana bilməyir, bu “böyük mükafat”a.

Bu kağızla bərabər,

O zənn etdi bu səhər,

Od gəldi ocağına,

Su gəldi bulağına,

Taqət gəldi qoluna,

İşıq düşdü yoluna.

Düşündü: “Sultanın mən

Yadına hardan görən,

Düşmüşəm birdən-birə?

Bunu yazan əllərə

Afərin! Bir xəttə bax,

Hər nöqtəsi bir ulduz

Hər sətri bir çilçiray.

Əfsus, bu fərəh də uzun sürmədi,

Şair bu kəsmətdən bəhər görmədi.

Neçə ay süründü idarələrdə,

Dinləyən olmadı onu heç yerdə.

Hey gedib-gəlməkdən o yorulmadı,

Salamını belə alan olmadı.

Şair inadından dönmədi yenə,

Hökm etdi, güldülər onun hökmünə.
Dedi: - Gəlin, məni incitməyin siz,
Dedilər: - Gücsüzdür bu vəsiqəniz.
Dedi: - Sultan özü veribdir bunu,
Dedilər: - Bilirik nə olduğunu.
Dedi: - Axı vəqfi yemək vəbalıdır.
Dedilər: - Bilirik, bizə halaldır.
Dedi: - Neylərsiniz, hesab çəksələr?
Dedilər: - Bir dodaq, bir də diş bilər.
Hesab çəkənləri razı salmışıq.
Şairin bir sözü qalmadı artıq,
Döndü birdəfəlik öz inadından,
Qayıtdı evinə o, kor-peşiman.
Yaman ağır gəldi bu, Füzuliyə,
“Sultan neçin məni aldatsın, - deyər. -
Mən ki, ondan heç nə istəməmişdim,
“Az aşım, ağrımaz başım“, - demişdim.
Bəs neçin o məni oynatdı belə?
İsticə aşım su qatdı belə?
Məni aldatmaqla o nə qazandı,
Məni dilənçimi, ya qulmu sandı?
Çeynədi haqqımı o hansı haqla,
Mənim mənliyimi o tapdamaqla
Nə demək istəyir görəsən, allah?
Şahid ol, şahid ol buna sən, allah!
Şahların hörməti mənə bu oldu,
Mənliyim, vüqarım lağa qoyuldu.
Güldü şöhrətimə, güldü adıma.
Bu barat, şeirimə, istedadıma
Sultanın tənəsi, istehzasıdır,
Deyirlər: göylərə şeirim asidir.

Ah, asi olmayım, bəs neyləyim mən?
Bezməyib dünyanın işgəncəsinə,
Hər cövrə, cəfaya mən dayanmışam,
Şeirimdə özümü sultan sanmışam.
Mən “gör nə sultanəm...” - dedim hər zaman,
Yəqin qəzəblənib şeirimə sultan,
Yerimi göstərmək istəmiş mənə.
Xeyr, mən şeirimlə sultanam yenə!..
Sözlərlə qızınır şair, sözləri
Könül atəşində döndərib oda,
Evi qızdırmağa payızdan bəri,
Onun ocağında odun yoxsa da.
Gəlmədi dilinə yalan, şairin -
Aldı el dərindən odunu sözlər.
Atəşi qəlbindən alan şairin
Odu - ürək oldu, odunu - sözlər...
Əlində qələmi, ev boş, ev soyuq.
Bircə şam almağa tavanası yox.
O yazır şeirini ay işığında,
Qızınır otaq da, qızınır can da.
O böyük sənətkar bilmədi ancaq,
Dilsiz əsrləri işıqladacaq
Ürək qanı ilə gecələr yarı
Qaranlıq otaqda yaratdıqları.
Kərim öz dostuna, məsləkdaşına
Yaxşılıq istədi yamanlıq oldu.
Vurdu dizlərinə, vurdu başına,
Şairin sevinci bir anlıq oldu.
Sızlatdı qəlbini bu qəm, bu möhnət,
Dostunun yanında çəkdi xəcalət.
Şairsə əyləşib otağında tək

İşlədi gecələr bəzən sübhədək;
Yazdı bu baratın hekayətini,
Yazdı zəmanədən şikayətini.
Yazdı, cahan oldu bundan xəbərdar,
Sultanlar alçaldı, qalxdı sənətkar.
Verdi ədalətlə hökmünü zaman,
Dindirdi sözüylə zamanı şair.
Tək özü gülmüşdü şairə sultan,
Sultana güldürdü cahanı şair.

BİR DƏSTƏ ÇİÇƏK

*Bülbüli-zarəm, deyil bihudə əfqan etdiyim,
Qalmışam nalan qəfəs qeydində, gülzar istərəm.*

Axşam şər qarışıb, qaş qaralanda
Şairin qapısı döyüldü birdən.
İlhama gəlmişdi şair bu anda, -
Yanar qəlbindəki döyüntülərdən.
Qapı vurğusunu heç eşidərmi
Qəlbin vurğusuna dalan sənətkar?

Çəməndə açılan lalələr kimi
Kağızın üstündə açır misralar.
Baş-başa verərək dərdi-qəmiylə,
Sənət göylərində üzür Füzuli.

Könül bağçasından öz qələmiylə
Al-əlvan çiçəklər üzür Füzuli.
Darvaza döyülür, döyülür bir də,

Şair xəyallarda, düşüncələrdə.
Həyat bir dəryadır, xəyalı yelkən,
Qaynayır ilhamı gur bulaq kimi.
Ayrılır Füzuli öz aləmindən
Ağacdan ayrılan bir budaq kimi.
Qəzəl qurtarmayır, çatmayır sona,
Qoyub qələmini davat qabına,
Çıxır darvazaya.

- Kimdir?

- Mənəm, mən.

O açır qapını.

- Füzuli, sənsən?

- Bəli, mənəm!

- Şükür, şükür allaha,

Ürəkdə qalmadı nisgilim daha.

Sənin həsrətinlə gözlərim doldu.

Şükür ki, mənim də qismətim oldu,

Səninlə, ey şair, üz-üzə durmaq, -

Deyə, salavat da çevirdi qonaq.

Füzuli qonağı evə apardı.

Qonağın qəribə görkəmi vardı;

Əynində boz çuxa, belində kəmər,

Çuxanın üstündə gümüş düymələr.

Başında çal papaq, çiyində xurcun,

İldırım çaxırdı gözündə onun.

Yerli camaata oxşamır qonaq,

Doğmalığ tökülür üzündən ancaq.

- İnan, bu görüşlə, ey böyük insan,

Sən bu gün cənnəti satın almısan.

Vətəndən gəlmişəm, eloğlunam mən,
Salam gətirmişəm sənə Ərəşdən.
- Vətəndən? Gəldiyin yollara qurban,
Öpüm vətən deyən dodaqlarından. -
Deyə qonağını basdı bağrına,
Dünyanı verdilər elə bil ona.
Onu qucaqladı, elə bil bu an
Vətənin boynuna qol saldı şair.

Onu qucaqlayan öz qollarıyla
Bağdaddan vətənə yol saldı şair.
Başdan-ayağadək süzüb qonağı,
Üzündən, gözündən öpür, öpürdü.
Qonağın üzündə ana torpağı,
Qaynar gözlərində Göy gölü gördü.

Kaman inləyirdi onun səsində,
Vətən həsrətiylə qəlbi doluydu.
Vətən elçisinin xoş nəfəsində,
Vətən güllərinin ətrini duydu.
Şair eloğluna baxır, baxırdı,
Onun duruşundan vüqar yağırdı.

Bu vüqar yaraşır vətən oğluna,
Bu vüqar Qoşqarı andırır ona.
- Zəvvaram, dedim ki, qoy əvvəlcə mən,
Gedim eloğlunun ziyarətinə.
- Bu kasıb komaya sən xoş gəlmisən,
Canım da, evim də qurbandır sənə.
İzin ver, əzizim, öpüm-öpüm mən

O tozlu çuxanın ətəklərindən.
Ah!.. Vətən sevgisi, vətən sevgisi,
Həsərət özümüzə qaytarır bizi.
Ömrünü qürbətdə keçirməyən kəs,
Bu hissin gücünü bəlkə də bilməz!

Zamanın tozları sirrini gizlər,
Bu qoca dünyanın, sirli həyatın.
Daşların üstündə açılan izlər
Ayaq izləridir bəlkə Qıratın.

Demə ki, sevirəm mən vətənim,
Çox azdır “Vətəni sevirəm” - demək.
Vətənin yolunda babalar kimi,
Canını, qanını verəsən görək.

Yedirir, içirir, geydirir bizi,
Bizə həyat verir bu ana torpaq.
Dünyaya nə üçün gəldiyimizi
Bizsə düşünmürük, bilmirik ancaq.

Yurdu özümüzə borclu da sanır,
Onu düşünmürük yalnız bir kərə.
Vətənin qışından bəzən usanır,
Yayından qaçıraq yaylaq yerlərə.
Elə ki vətəndən ayrılıraq biz,
Vətənçin qışqırır ürəklərimiz.

- Danış, ay eloğlu, danış vətəndən,
Danış sözlərinlə qanadlanım mən.
Uçum görmədiyim dağlara sarı,

Dolansın boynuma vətən yolları,
Anamın taxdığı həmayil kimi.
Həsərət “nun“ eylədi “əlif“ qəddimi*
Danış şirin-şirin, dilinə qurban,
Danış camaatın güzəranından.

Budur, asta-asta danışır qonaq,-
Elə bil yel əsir Muğan düzündə.
Çinar xışıldayır, səslənir qovaq,
Ulduzlar sayrışır göyün üzündə.

Təmkinlə, ürəklə danışır qonaq,
Canlanır xəyalda o ana torpaq,
Şairin gözünə görünür Muğan,
Xəzərin sinəsi qalxıb enirdi.
Qonaq cani-dildən danışdığı an
Araz hayqırırdı, Kür səslənirdi.

Vətən duyğu kimi könüldən keçir,
O, Muğandan keçir, o, Mildən keçir.
Gəlir qulağına bayaqdan bəri
Ceyranın, cüyürün ayaq səsləri.

Samux meşəsində alaçıq qurur,
Sərin “Qırxbulaq“dan o, cam doldurur.
Çoban dəyəsində qonaq da qalır,
Bu qəlbi dağlardan əzəmət alır.

Yeyir ləzzət ilə çoban dürməyi,

*Yəni qəddim əyildi.

Könülə dağ çəkir köks ötürməyi.
Necə də xoş gəlir bu anlar ona,
Sinəsi xəzinə ozanlar ona
Babəkdən danışır, Bamsıdan* deyir,
Zurna haray çəkir, tütək inləyir.
Arzular səyriyir şair gözündə,
Qoltuğunda “Xəmsə” Şeyx düzündə
Nizami qəbrinə o, baş endirir,
On ikinci əsrə o, salam verir.
Şirin söhbətini çatdırıb sona,
Qonaq əl uzadır dolu xurcuna.
- Vətəndən, ey şair, sənə hədiyyə
Bunu gətirmişəm, bax, bunu, - deyə
Şairə bir dəstə gül-çiçək verir,
Güllərin ətriylə çəkib gətirir
İraq ölkəsinə Azərbaycanı.
(Vətən həsrətindən böyük dərd hanı?)
Şair çiçəkləri basır bağrına,
Nələr pıçıldamır çiçəklər ona?!
İyləyir gülləri o yavaş-yavaş
Qəlbə hücum çəkir qüssələr yenə.
Şairin gözündən iki damla yaş
Düşür çiçəklərin üsküklərinə.
Çiçəklər su içib göz yaşlarından,
Sanki cana gəldi, dirçəldi yenə.
Can gəldi şairin baxışlarından
Vətənin qurumuş çiçəklərinə.
Baxdı hədiyyəyə o yana-yana,

*“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanındakı “Bamsı Beyrək” boyuna işarədir.

Gözləri önündən nələr ötüşdü.
Şair çiçəkləri qoyub güldana,
Dedi: - Bir əfsanə yadıma düşdü:
Deyirlər, keçmişdə bir qoca Loğman
İnciyib yurdunun hökmdarından,
“Bir daha vətənə dönmərəm“, - deyə,
Gedir yad ölkəyə, uzaq ölkəyə.
İllər ötüb keçir... Dəyişir ruzgar,
O, elin rəyincə fərmanlar verir,
Loğmanın dalınca elçi göndərir.
Deyir: Vətən onu gözləyir hər an,
Qürbətə qapanıb qayıtmır Loğman.
Məktub da göndərir hökmdar ona,
Çağırır Loğmanı ana yurduna.
Yazır: Qulluğunda hazıram sənin,
Yolunu gözləyir ana vətənin.
Məktubla bərabər neçə min dinar
Qızıl da göndərir ona hökmdar.
Şahın xələtləri, hədiyyələri
Gəldiyi kimi də qayıdır geri.
Loğmansa Vətənə qayıtmır yenə,
Deyir: - Üz tutmaram bir də vətənə.
Hökmdar düşünür, düşünür hər gün;
Loğmanı Vətənə qaytarmaq üçün
Çarələr axtarır, tapa bilməyir,
Loğman: “İnadımdan dönmərəm“, - deyir.
Ölkəyə səs düşür, bir gün bir çoban
Gəlib hökmdara deyir: - Sən dayan,
Loğmanı vətənə mən gətirdərəm.
- Necə?
- Bunu sorma, qibleyi-aləm!

Ancaq sən bir qədər rüsxət ver mənə,
Loğmanı qaytarram öz vətəninə.
Bircə ay keçməmiş bu əhvalatdan,
Bir gecə qayıdır vətənə Loğman.
Şah bunu bilincə qaralır qanı,
Çağırır saraya dərhal Loğmanı.
Deyir: “Bu nə işdir, ey böyük insan,
Sən üstünmü tutdun çobanı şahdan?
Saymadın, məhəl də qoymadın mənə,
Çobanın sözüylə gəldin vətənə.
Ey Loğman, bu sirri, gəl, mənə anlat...”
Əlini cibinə salıb, o saat,
Bir yovşan çıxarır Loğman cibindən,
Deyir: “Vədələrə gəlməmişəm mən,
Bax, bunun ətrinə gəldim vətənə,
Bəxşislər, ənamlar nə gərək mənə!”
Ancaq düz düşünmüş, o yoxsul çoban
Mənə torba-torba pul göndərməmiş;
O, yaxşı bilir ki, bu qoca Loğman
Dünyanın malına könül verməmiş,
O mənə göndərdi, bax, bu yovşanı,
Torpağın ətriylə dolu yovşanı.
İyləyib mən onu birtəhər oldum,
Bilmədim şad oldum, mükəddər oldum.
Dumanlandı gözüüm, hərləndi başım,
Yovşanın üstünə axdı göz yaşım.
Sızladı ürəyim, əsdi bədənim,
Durdu göz önümdə bu dağlar mənim.
Bir anın içində illər ötüşdü,
Şiltaq uşaqlığım yadıma düşdü.
Bülbüllü meşələr, sonalı göllər,

Kəklikli qayalar, yoncalı çöllər,
Reyhanlı, yarpızlı sır-şır bulaqlar,
Başı ağ çalmalı bu qəlbi dağlar,
Çiçəkli güneylər, qarlı quzeylər
Gördüm “gəl-gəl“, - deyə mənə əl eylər.
Yalnız bax, bu səsə mən qulaq asdım,
Yovşanı öpərək bağrıma basdım.
Demərəm, qürbətdə şad olmuşam mən,
Axı, bu torpaqda doğulmuşam mən.
Vətən həsrətiylə külə dönmüşəm,
Qəlbən ağlasam da, şad görünmüşəm.
Torpağa bağlıdır, torpağa insan,
İnsana hər şeydən torpaq əzəldir.
O qərrib ellərin od-ocağından
Vətənin tüstüsü daha gözəldir.

Ənama, xələtə uymamışam mən,
Bu dağdan getmişdim, bu dağa gəldim.
Uzağa uçmuşdum ovçu əlindən,
Təzədən qayıdıb budağa gəldim.

Uzaqkən dünyanın dərdi-sərindən,
Qürbətdə hər dərdi duydum dərindən.
Ana torpağımın çiçəklərindən
Qoparıb döşümə taxmağa gəldim.
Bir yovşan ətriylə murada çatdım,
Vətənim “gəl“ - dedi, qürbəti atdım.
Gəzdim bu çölləri mən addım-addım,
Ayaq izlərimə baxmağa gəldim...
Füzuli qurtarıb hekayətini,
Deyir: - Ay eloğlu, ağlatdın məni.

Sən öz hədiyyənlə - çiçəklərinlə,
Dinlə, ürəyimdən keçəni dinlə.
Mənim də bir töhfəm, bir bəxşişim var,
Apar, divanımı vətənə apar.
Bu dərd ağır gəlir, çox ağır mənə,
Mənim də vətəndə görünür yerim.
Nə deyim taleyə... ana vətənə
Qoy özümdən əvvəl getsin sözlərim.
“Can sözdür, əgər bilirsə insan,
Sözdür ki, deyirlər özgədir can...”

KƏRBƏLA SƏFƏRİ

*Fəqr imiş fəqr, Füzuli şərəfi-əhli vücud,
Özünə eyləmə həmdəm fükəradan qeyri.*

Ötdü aylar, fəsillər;
İllər, qanadlı illər
Şairin komasında
Görün, nələr yaratdı.
O, sənət aləmində
Hələ heç görünməmiş,
Möcüzələr yaratdı.
Onun şeir odundan
Yandı bağırı yerin də.
Doğdu yeni bir günəş
Sənət üfüqlərində.
Bir balaca komanın
Dünyalara sığmayan,
Dünya qədər sirri var.

Bu balaca komada
Qələmin çıxardıdığı
Xoş, həzin xışıltılar
Səs saldı dünyalara,
Ağlatdı göyü, yeri.
Çıxıb dağlı ürəkdən
Dağladı ürəkləri.

Ay kimi Füzuli də
İşıqlatdı hər yeri.
Ancaq qəlbində qaldı
Öz dərdi, öz kədəri.
Ay da bütün cahana
İşıq salır, nur yayır,
Ləkələri yenə də
Sinəsində saxlayır.

Hamı dedi: görəsən,
Bu böyük sənətkarın
Ustadı kim olubdur?
Bəlkə anadan belə
O, şair doğulubdur?

Yox, yox! Onun ustadı
Sonsuz dərdi, qəmidir,
O, kədər aləmidir,
O, kədər aləmidir.
O, bütün insanlığın
Şərəfidir, şanıdır,
O, göylərin şimşəyi,
Yerlərin üsyanıdır.

İldırımın çaxışı,
Bir ahunun baxışı,
Göyün dumanı, sisi,
Ruzgarın iniltisi,
Bir körpənin şənliyi,
Göylərin ənginliyi,
Bir yetimin naləsi,
Könüllərin ah səsi,
Arzusu, şikayəti,
Babaların hikməti,
Düşünsək dərin-dərin,
Ustadıdır şairin...
Onun hər sətirində
Torpağın öz səsi var,
Dünya görmüş bir elin
Dərdi, faciəsi var.
Ürəyindən od alıb
Qızdı soyuq kəlmələr.
O hər qəzəli üstdə
Gecələr sübhə qədər
Əritdi öz canını,
Önündəki şam kimi,
Açıldı səhər kimi,
Tutuldu axşam kimi.

Aylar, illər ötüşdü,
Ömrünün hər gününə
Bir şeir incisi düşdü.
Zamanın dalğaları
Gah qalxdı, gah da endi.
Sənətin yollarında

Füzulinin başına
Ağ çiçəklər ələndi.
Şükr eyləyib həyatda
Çoxa-aza Füzuli, -
Qocaldı, dərdlərini
Yaza-yaza Füzuli.

Oldu illər yorğunu,
Şeir, sənət yormadı,
Zəmanə yordu onu.
Dedi: - Mənim qeydimə
Bu yerdə bir qalan yox.
“Rüşvət deyildir“, - deyə, -
Salamımı alan yox“.

Aylar, illər ötüşdü,
Doğulduğu Kərbəla
Bir gün yadına düşdü.
- Uşaqlıq, ay uşaqlıq,
Sən bir çiçəkli yazdın,
Uzaqdın hər qayğıdan,
Sən kədər tanımazdın.

O illərmiş ömrümün
Ən fərəhli illəri.
Bu həyatı, varlığı
Mən dərk edəndən bəri,
Üzüm bir an gülmədi.
Bəzən güldüm, üzümə
Ancaq zaman gülmədi.
Zaman, mənə verdiyin -

Elin dərdi-səridir;
Alnımın qırışığı,
Saçlarımın ağılığı.
Qəlbimin kədəridir.

Zaman, məndən aldığın -
Uşaqlığım, gəncliyim,
Rahatlığım, dincliyim,
Mənim azadlığımıdır;
Sevincim, şadlığımıdır.

Kərbəlanın yolları karvanlarla doludur,
Bu yol neçə yüz ildir “müqəddəslər yolu”dur.
Bircə içim suya da burda həsrətdir insan,
Yollar cadar-cadardır zəvvarların ahından.

Əsən səmum yeli də onların ah-vayıdır,
Bu yolla gəlib-gedən “şərəf alıb qayıdır”
Nəcəfdən, Kərbəladan,
Aldadır öz-özünü bu yollarda müsəlman.

O, elə zənn edir ki, onun bu ziyarəti
Satın alır cənnəti.
Zənn edir ki, saxlayıb imamların yasını,
Qazanır bu dünyada o biri dünyasını.

Dodağında qəzəli: “Dərd çox... Tale zəbun...”
Məhəmməd Füzuli də yolçusudur bu yolun.
Qafilədən kənarda o, tək gedir, tək gedir.
Bu yolların dərini ürəyinə həkk edir.
Füzuli də könlünü imamlara verdi mi?!

Xeyr! Zəvvərlər kimi
Füzuli getmir ancaq şərəfçün Kərbəlaya,
Özü şərəf aparır o bu gün Kərbəlaya.
Baş çatlayır istidən... Göydən yerə od yağır,
Dəvələr də tənitiyib yeriyr ağır-ağır.
Karvan gedir, yolboyu uzanıb qatar-qatar,
Yeridikcə dəvələr, səslənən zıncırovlar
Ərüzün ahəngini xatırladır şairə...
Xəyalında düzülür kəlmələr sətirlərə:

“Mənəm ki, gafiləsalari-karivani-ğəməmə.
Müsafiri-rəhi-səhrayı möhnətü ələməmə.
Həqir baxma mənə, kimsədən sakınma, kəməmə,
Fəqiri-padişahasa, gədayi-möhtəşəməmə...”

Birdən yağış başladı, hərə qaçdı bir yana,
Bir budaq da tapılmaz adamlar daldalana.
Sular qalxıb enirdi, sular aşıb-daşırdı,
Bu vaxt şair bir kiçik kəndə yaxınlaşırdı.
Yaman qaraldı qanı,
Şairin üzündəki o kədər tozlarını
Yağan o gur yağış da silə bilmədi, fəqət,
Onun kədərlərinə dəm tutmuşdu təbiət.
Təbiət də elə bil bu dəm ona ağladı,
Füzulinin dərдинə, qəminə yas saxladı.
Onun ağ saqqalından damcılar süzülürdü.
Elə bu vaxt qarşıda bir böyük qəsər gördü.
Darvazaya sığındı, yox, yağış kəsilmədi,
Şair gedə bilmədi.
Birdən açıldı qəsrin pəncərəsi...

Bu zaman

Bir səs gəldi:

- Ey qoca, qapıda nə durmusan?

İçəriyə gəlsənə.

- Sağ olun!

O kəs yenə

Əl çəkmədi.

- Buyurun, sizə qurbandır varım,

Allahın qonağına açıqdır qapılarım.

Ev sahibi hərlənib özü gəldi:

- Gəl bəri!

Füzulinin qolundan çəkib saldı içəri.

Onlar qəsrə girdilər,

O dincəldi...Şairə nahar da gətirdilər,

Bütün nahar dəstgahı qızıl qablarda gəldi,

Qızıl piyalələrdə ləzzətli mey verildi.

Cariyələr*, nöqərlər düşdülər əl-ayağa,

Hərəsi bir tərəfdən qulluq etdi qonağa.

Qəsr zinət içində pırıl-pırıl yanırdı,

Elə bil hər divardan bir günəş boylanırdı.

Tavanda çil-çıraqlar, döşəmədə xalçalar,

Qəsrdəki zinətə şahlar belə əl çalar.

Ev sahibi qonaqdan sordu:

- Kimsən, nəçisən?

- Adi müsafirəm mən.

- Çox gözəl, ey müsafir, əntiqbazam mən, düzü,

Nadir şeylər yayınmaz mənim gözümdən, düzü.

Gedək, sənə göstərim qiymətli şeylərimi,

Qoruyuram onları gözüm, bəbəyim kimi.

Onlar durub keçdilər bir bəzəkli otağa,

*Xidmətçilər.

Ev sahibi gözaltı nəzər salıb qonağa,
Dedi: - Qonaq, yaxşı bax burdakı daş-qaşlara.
O, bir üzük götürüb şüşə rəfdən bu ara,
Dedi: - Bax bu üzüyün qaşına, yaxşı bax sən,
Şahın da barmağında olammas bu üzükdən.
Qiyməti min dinardır,
Belə nadir bir inci,
De, harda, kimdə vardır?
Füzuli göz ucuyla baxıb qaytarır yenə
Üzüyü sahibinə.
- İndi bax, bu qılınca, yaxına gəl, yaxşı bax,
Dəstəyinin bir daşı mincə dinardır ancaq.
Füzuli qılınca da baxaraq saymazyana,
Qaytarır sahibinə.
Kişi pərt olur yenə:
- İndi də diqqət elə bu şətrəncə*, müsafir,
Özü fil sümüyündən, daşları incidəndir,
Bir daşını inan ki, yüz dinara vermərəm,
Bunları sultana da, şaha da göstərmərəm.
Cildi qızıl suyuna çəkilməmiş bir divanı
O göstərir şairə.

- Əntiqfuruş** - Belə bir kitab hanı?
Cildindəki qızılın min dinar qiyməti var,
İçindəki rəsmlər ağılı heyran qoyar.
- Füzuli** - Kiminkidir bu divan?
- Əntiqfuruş** - Kişi, insafın olsun, özün indi hardasan?
- Füzuli** - Sənin evindəyəm mən.
- Əntiqfuruş** - Demək, onda kitab da mənimdir.

¹Şahmat.

- Füzuli** - Səhv edirsən!
Bunun cildi sənindir,
İçindəki duyğular yəqin ki, özgənindir.
- Əntiqfuruş** - Aha, indi anladım, ey müsafir, haqlısan!
Mövlana Füzulinin divanıdır bu divan!
- Füzuli** - Onu çoxmu sevirsən?
- Əntiqfuruş** - Oxumaq bilmirəm mən!
Ev sahibi cürbəcür əyləncələr, bəzəklər,
Xara şallar, ipəklər,
Kəlağaylar göstərir müsafirə dalbadal,
Qucağında gəzdirir şairisə min xəyal.
Ev sahibi görür ki, öz qəlbinə dalararaq,
Onun dediklərinə fikir vermir heç qonaq.
- Əntiqfuruş** - Sən ey, naməlum insan, sənə bir sualım var;
Göstərdiyim şeylərə şah özü heyran qalar.
Bu daş-qaşlar, bu süslər
Sənə bir zərrə qədər
Əsər etmədi ancaq,
Səndəki daş qəlbə bax.
Bəlkə, bəlkə, ey insan,
Sən məndən də varlısan?
- Füzuli** - Xeyr, mən çox yoxsulam.
- Əntiqfuruş** - Elə isə, bəs nəçin,
Baxırkən bu şeylərə
Qamaşmadı gözlərin?
- Füzuli** - Üzüdönük dünyada
Çox şeylər gördüyümdən,
Axır kor olmuşam mən.
Mən bu qoca dünyada dərd satıb, qəm yeyirəm,
Odur, belə şeyləri mən görə bilməyirəm.
Sən daş-qaş göstərirsən mənə, söylə, ürəyin

Daş deyilmi, bəs, sənin?
Qanlı göz yaşlarıyla ömrü ötüb keçənin,
Gözündə bir quruşa dəyərmə üzük qaşı?
Mənə daş göstərmə sən, göstər isti göz yaşı!
Yoxsul dolansam da mən, vüqarım əyilməmiş,
Məni dünya süsləri heyran edə bilməmiş.
Zinətə çox vurulma, zinət dünya malıdır,
İnsan özü dünyanın zinəti olmalıdır.
Bir də... Düzünü bilsən, əşyanı görmürəm mən.
Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən
Böyük hadisələri, mənaları görürəm.
Mənalar aləmində mən ki, ömür sürürəm.
Bax, bu üzük, yəqin ki, vaxtilə bir gözəlin
Barmağında parlayıb... Hanı indi o gəlin?
Bəlkə onun ürəyi artıq çoxdan dayanmış,
Ondan sonra bu üzük neçə barmaqda yanmış?
Bunu satan o bədbəxt neçin satmış, görəsən?
Bu üzüyü alanda düşündünmü bunu sən?
Bu üzüklə neçə toy, neçə büsat qurulmuş?
Ah! Bu üzük kimlərin nişan üzüyü olmuş?
Görəsən, hardan gəlib düşmüş sən qəsrinə?
Bəlkə mənim sözlərim qəribə gəlir sənə?
Bax, bu qılınc... bu yaraq kimə töhfə verilmiş?
Bu hansı bədbəxtlərin köksünə endirilmiş?
Bu qılıncın ustası,
Görəsən, nə gözləmiş
Öz çirkin əməlindən? -
Bunu düşünürəm mən.
Özünü məhv etməyə silah yaratmış insan...
Bəlkə də bu qılıncdır İbrahimi doğrayan?
Çaldıranda parlarmış bəlkə birinci kərə,

Qan çiləmiş bu qılinc dərələrə, düzlərə?
Bəli, düzünü bilsən, əşyanı görmürəm mən,
Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən
Hikmətləri görürəm, mənaları görürəm,
Mənalər aləmində mən ki ömür sürürəm.
Füzuli divanını qızıla tutdurmusan,
Həşyəsində, cildinə min cür bəzək vurmusan.
Sənin fikrincə, ey dost, şeir, sənət heç nədir,
Bu kitabın qiyməti bəzək-düzəyindədir.
“İndi görək şairin özü nə deyir“, - deyər
Başladı asta-asta divanı çevirməyə,
Tapıb axtardığını, o oxudu ucadan.
(Ev sahibi süzürdü qonağı heyran-heyran.)
“Çox təxəffür qılma, cəmi mal ilə, ey xacə kim,
Simu-zər cəmiyyəti, əhli-qürur eylər səni“.
Barigahi qürbdən, cəmiyyəti-malu mənal,
Hər nə miqdar olsa ol miqdar dur eylər səni.
- Kifayətdir, ey qoca, kifayətdir! - deyərək,
Ev sahibi qışqırır... Bir dəyirman daşıtək
Ev başına dolanır, o itirir özünü,
Öyündüyü şeylərə zilləyərək gözünü,
Düşünür... Kəsik əllər, kəsik başlar bir anda
Fəryad edir, səslənir onun qulaqlarında.
Bu qılıncla doğranan kamsız ölən cavanlar,
Dilə gəlib elə bil deyir: “Sənə sözüm var,
Bizi neçin yığmısan bura, tez ol, cavab ver?
Bu daş-qaşlar, qılınclar qocaya hücum çəkir.
Kamsız gedən ürəklər,
Üzüklərin qaşında yanan arzu-diləklər
Məlul-məlul boylanıb, qan ağlayır elə bil.
Üzüklərin qaşları

İnsan baxışlarıdır,
Bunlar soyuq daş deyil.
Dəhşət alır qocanı. Basır onu soyuq tər.
Bütün bu cahi-cəlal, bu daşlar, bu bəzəklər
Özü öz ayağıyla toplanmamış bu qəsrə,
O, qabıqdan çıxıbdır hər biriyyə min kərə.
Min fırlıdaq, min hiylə, min iftira, min yalan
Burdakı zinətlərin asılıb qulağından.
O, bunları düşünür, o bunları düşünür;
Gözündə heçə dönür, -
Min hiylə hesabına topladığı bu şeylər,
Düşür onun gözündən bu zinətlər bir anda,
Qulağında səslənir, - bu şeyləri alanda
Eşitdiyi nalələr, şikayətlər, gileylər.
Təzə görürmüş kimi,
Heyrətlə seyr eləyir
O, solunu, sağını.
Təəccüblə, diqqətlə süzür öz qonağını.
O, ərinə-ərinə
Gözlərini zilləyir qonağın gözlərinə.
Bu gözlərdə o görür hər xilqətin sirrini, -
Göyün, yerin sirrini, təbiətin sirrini.
Yox, yox, görmür, o duyur.
Bu gözlərdə oxuyur:
Bir ürəyin dünyadan sonsuz təmənnasını,
İnsanın ilk eşqini, həyatın mənasını;
Səslənir qulağında hikmət dolu sətirlər,
Bu gözlərdə oxuyur başdan-ayağa qədər
Oxuya bilmədiyi Füzuli divanını.
Səksənir, bir üşütmə tutur onun canını.
Birdən o, xəbər alır:

- Deyin, adınız nədir?

- Məhəmməd!

- Sənətiniz?

- Şairəm.

- Şair, şair!

Aman allah, işə bax!

Füzulisən, yoxsa sən?

Sükut...

- Sən gərdisə bax!

Dayan, - deyə o keçdi yan otağa...

Bir azdan

Əlində bir medalyon o qayıtdı.

- Ah!.. Aman!

Medalyonu görüncə, şair dondu yerində,

Tərpənə də bilmədi, o uçundu yerində.

Bu, cavan Məhəmmədin

Bu dünyada yeganə

Dövlətiydi, varıydı.

Leylaya bəxş etdiyi ana yadigarıydı.

- Söylə, bu sənə hardan?

Mənim Leylam sağmıdır?

O bu qərrib diyarda yenə də dustaqmıdır?

- Səbr eləyin, - deyərək, o açdı medalyonu,

Şair gəldi dəhşətə,

Sarsıtdı heyrət onu.

Medalyonun içindən Füzuli boylanırdı.

Onun şair gözləri məşəl kimi yanırdı.

Əntiqfuruş - Bir bura bax, bura bax,

Bu dalğın gözlərə bax, bu qövsi qaşlara bax,

Adam da öz şəklinə oxşayarmış bu qədər?!

Zillənir şəklə gözlər:

...Başında göy araqçın, duruşunda əzəmət,
Üzündə qəm izləri, gözlərində məhəbbət.
Məhəbbət, bu məhəbbət toplamış yığın-yığın
Bir şairin qəlbinə dərini insanlığın.
O bu dərdi, möhnəti özünə dərd sanmamış,
Əzablara yar olmuş, əzabdan usanmamış.
Dodağında eşqinin həzin iniltisi var,
Başında bu möhnətin dumanı var, sisi var.
Baxıb məchul nöqtəyə, o düşünür dərindən,
Arzuların şöləsi süzülür gözlərindən.
Nələr keçir şairin xəyalından bu anda,
Onun o düyümlənən müqəvvəs qaşlarında
Ağsaçlı qoca Şərqi dərdi yatır elə bil.
Alındakı qırıqlar adicə qırıq deyil,
Öz xalqının keçdiyi izzətlər yollarıdır!
Gözdən axan incilər dövlətidir, varıdır.
Quşqonmaz zirvələri andırır bu halında,
Göz yaşı həlqələnmiş elə bil saqqalında.
Vətən qayalarının üzündə kölgəsi var,
Onun qulaqlarında “Vətən“, “Vətən“ - səsi var.
Bir gözüylə gülürsə, bir gözüylə ağlayır,
Elə bil qollarıyla dünyanı qucaqlayır.
Dünyanın ağır yükü toplanaraq bir yerə,
Yüklənibdir elə bil həmin bu çiynlərə.
Nakam məhəbbətinin üzündə kölgəsi var,
Onun qulaqlarında “Vətən“, “Vətən“ - səsi var.
- Bu mənim əksimdir, ah!

Bunu kim çəkmiş görən?

- Bunu satan uşaqdan soruşmuşdum onda mən.

O dedi ki, bu şəkli anam çəkmiş...

- Bəs hanı?

O sağdırmı?

- Yox, ölmüş...

Elə bil ki, dünyanı

Tərpətdilər yerindən, -

O, ah çəkdi dərindən.

Bu ahdan göy tutuldu, yel əsdi, yer titrədi,

Qara geydi bağçalar, gül-çiçəklər titrədi.

- Alovlardan insanı keçirir yalnız ümid,

Düz qırx il ürəyimdə yaşatdığım bir ümid

Quş olub uçdu, getdi bircə anın içində.

Söndü ümid ulduzum kəhkəşanın içində

Bəs hardadır o uşaq?

- Bu yaxın kənddəndir o.

- Adı?

- Adı Fəzlidir.

- Taleyin qurğusunu dərk eləmək çətindir.

Ya rəbbim, işə bax bir!

Leyla iraq olsa da qırx il mənim gözümdən,

Övladının adını almış təxəllüsümdən.

Sən bir təsadüfə bax,

Mən də Fəzli qoymuşam öz oğlumun adını;

Adıma oxşadaraq...

Ah!.. O mənim şəklimi necə çəkmiş, görəsən?

Bu sirri, bu möcüzü anlaya bilmirəm mən.

O ki məni görməmiş axı o vaxtdan bəri,

Necə də yerindədir üzümün cizgiləri!

Bəli, yenə məhəbbət!.. Məhəbbət dada çatmış,

Məhəbbətin gücüylə xəyalında yaratmış

O mənim surətimi,

Bu gün olduğum kimi.

Məzarıstan...

Dəhşətlidir bu ölülər ölkəsi.
Qaş qaralır, əyri-üyrü daşların sıx kölgəsi
Qəbirlərin üstü ilə sürünür ilan kimi,
Burda illər, qərinələr ötüşür bir an kimi.
Gün döndükcə, bir qəriblik çulğalayır hər yeri,
Sivri məzar daşlarının uzanan kölgələri
Dolandıqca, hey dolanır qəbirlərin başına,
Burda zaman əsər etmir
Bir zaman insan olan -

Bu daşların yaşına.
Bu kölgələr... Bu kölgələr bir rəyamı,
yuxumu?
Ölülərin xəyalımı, ruhumu?
Bir əbədi suallardır bu əbədi sükunət:
“Hardan gəlib, hara gedir əzəl gündən bu xilqət?

Bir məzarın başı üstə dayanmışdır üç nəfər,
Bu pərişan, uçuq qəbrə zillənibdir nəzərlər.
Yatır burda Füzulinin məhəbbəti, sevgisi,
Yatır burda bir ürəyin əbədi hicran səsi.
Yatır burda dodaqlarda nəğmə olan bir dilək,
Yatır burda əsrlərə haray salan bir dilək.

Qoca şair əllərini çarpazlayıb dayanmış,
Altmış illik ömrü onun elə bil ki, bir anmış.
Yaşadığı aylar, illər göz yaşına dönərək,
Axdı onun gözlərindən bir andaca incitək.
İlk gənclikdən o dağılandı, dağ gətirdi yüz dağı,
Qadir eşqin, məhəbbətin əli ilə yazdığı
Həsərət, hicran kitabı -
Bütün dərdi, əzabı

Varaqlandı gözündə,
Tamamlandı bu gündə.

Gözlərindən axan yaş
Düşdü qəbir daşına;
Dəlik-dəlik oldu daş,
Gözlərindən axan yaş

Onun hicran kitabına nöqtə qoydu, qapandı.
Sevənlərə timsal oldu bu eşqin ilk, son andı!

Kölgə düşür üzlərə.
Leyla ilə son kərə
Vidalaşır Füzuli,
Öpür qəbir daşını.
Küləklərmi qurudur
Gözlərinin yaşını?
Yollar, izlər qaralır,
Qəbristanlıq boş qalır.
Onlar gedir, arxadan
Bir səs gəlir bu zaman,

O, nə deyir? Bəlkə də o, ruhudur Leylanın?
Füzulini səsləyir, işinə bax dünyanın.
Şair dönür arxaya, qəbirlərə baş əyir,
Ayaqları getsə də, qəlbi gedə bilməyir.
Əntiqfuruş yapışıb qonağının qolundan,
Qonaq gedir fikirli, hey pərişan-pərişan.
Qoca bu vaxt çıxarıb medalyonu cibindən:

- Oğul, bunu sənə mən
Bağışlayıram, - deyə
Verir onu Fəzliyə.

TAUN

*Ucaldın qəbrim, ey bidərdlər, səngi-məlamətdən
Ki, məlum ola dərd əhlinə qəbrim ol əlamətdən...*

Müqəddəs Kərbəlaya bəla gəldi, bir bəla,
Bir həftədə qocalıb əldən düşdü Kərbəla.
Taun gəldi, nə gəldi, bu bəlanı, bu dərdi
İlahinin özümü bu diyara göndərdi?
Qiyamətdir bəlkə bu? Çatıb dünyanın sonu?
İlahinin özümü müqəddəslər yurdunu
Belə çapdı, taladı, onun qara nəfəsi
Dilsiz daşa çevirdi toxunduğu hər kəsi.
Bir dirilik qoymadı bir həftədə ölkədə,
Bu, göylərin yerlərə qəzəbiydi bəlkə də.
Bəlkə də Kərbəladan “şərəf alıb ucalan”,
Hörməti satın alan
Vicdan tacirlərinin əməliydi bu bəla?
Oldu ölüm yatağı bu müqəddəs Kərbəla!
Küçələri, evləri taun gəzir birbəbir,
Bir qara kabus kimi o hər yerə baş çəkir.
Obalardan-obaya, eldən-elə keçir o,
Hər gözüne dəyəni oraq kimi biçir o.
Bu yerdə taun oldu yerin, göyün hakimi,
Göydə uçan quşu da vurdu ildırım kimi.
Quruyur gur çeşmələr, quruyur axar sular,
Yataqlarda mələşir yetim qalan quzular.
Təpələrdə böyürür sağılmamış inəklər,
Solur bağda ağaclar, bağçalarda çiçəklər.
Taun sarır çölləri bir qara bulud kimi,

Gedə-gedə adamlar səpələnir tut kimi.
Baxın can verənlərin donuq baxışlarına,
Ulu ziyarətgahın o dilsiz daşlarına
Üzünü sürtüb ondan nicat istəyir onlar, -
Laxta-laxta qan qusur tauna tutulanlar.
Zəvvarlara ölümdən bu yer ərməğan verir,
Şərəf üçün gələnlər “şərəf alıb can verir”.

Bir daxmanın önündə topa-topa adamlar;
Onlar durub baxışır gözlərində sual var:
Şair yatır, xəstədir,
Deyirlər can üstədir.
Əsmə, külək, ötmə, quş, qanad saxla, amandır.
Hardan gəldi bu andır,
Bu taun, bu zəhrimar?
Hər baxışda sual var:
- Görən şair necədir?..
Qayalarda səslənən küləklər də inləyir,
Göy də, yer də inləyir,
İnləyir həzin-həzin,
Elə bil xəbər alır halını Füzulinin.
Pıçıldaşan yarpaqlar sorur biri-birindən:
- Şair necədir görən?
Onun halı yamandır,
Əsmə külək, ötmə quş, qanad saxla, amandır.
İnsafınız bəs hanı?
Şeirylə milyonları yuxudan qaldıranı
Yuxudan eləməyin;
Bu balaca daxmanın qarşısında baş əyin!
Sənin gücün, ey taun, neyləyəcək şairə?
Zəhmət çəkmə boş yerə!

O, ölümü öldürüb sənətiylə, sözüylə,
O, bir cahan gətirib bu cahana özüylə...
Leylaya çatmasa da, o çoxdan kama çatmış,
Axan göz yaşlarıyla o, bir çeşmə yaratmış.
Ona “eşqin çeşməsi“, - dedi bütün ozanlar,
O çeşmədən su içən, bu dünyanı tez anlar.
Şair yatır, amandır,
Onun halı yamandır.
Onun ömrü əbədi,
Taununku bir andır.
Daxmanın qabağında topa-topa adamlar...
Hər gözdə bir sual var.
Yaman baha oturdu taun bu bədbəxt elə,
Onun dəhşətlərini yazmaq üçün də belə,
Füzuli sözü gərək, Füzuli şeiri gərək!
Hanı elə bir hünər, hanı elə bir ürək?..
Taun yüz-yüz insanı bir gündə verdi bada.
Taunun dəhşətləri hamını sarsıtsa da,
Şairin daxmasından əl çəkməyir bir nəfər,
İçəriyə zillənib sual dolu nəzərlər.
Hamı dikib gözünü ağ çalmalı həkimə,
Həkim xəcalətindən baxa bilmir heç kimə.
O nə desin, nə desin?
Necə çarə eyləsin
Bu çarəsiz xəstəyə?
Güman gəlmir bir şeyə, -
Onun gücü zəifdir xəstəliyin gücündən,
Onun yanaqlarına axır göz yaşı dən-dən.
Elə bu vaxt daxmadan yanıqlı bir səs gəlir,
Hamı, hamı heyərlə səse tərəf çevrilir:
- Mən indi o dünyaya uçacağam quş kimi,

Həkim, sənin yerinə qoy mən deyim dərdimi:
“Eşqdən canımda bir pünhan mərəz var,
ey həkim.
Xəlqə pünhan dərdim izhar etmə, zinhar,
ey həkim.
Var bir dərdim ki, çox dərmandan artıqdır mənə,
Qoy məni dərdimlə, dərman eyləmə, var,
ey həkim.
...Gəl mənim tədbiri-bihudəmdə sən bir səy qıl,
Kim olam bu dərdə artıqraq giriftar, ey həkim!..
... Rənc çəkmə, sihhət ümmidin Füzulidən götür,
Kim, qəbuli-sihhət etməz böylə bimar,
ey həkim...”

Qapadı gözlərini yana-yana Füzuli,
Zülmündən usandığı bu cahana Füzuli.
O hər cövrə, cəfayə sinə gərdi, dayandı,
Yanmadı tək həyatda, öləndə də o yandı!
Yandı, yandı sənətkar,
Külə dönər yananlar.
Külə dönmədi ancaq, günə döndü Füzuli,
Yalnız gündüzlər deyil, gecələr də dəmadəm
Gözlərində bir aləm,
Vətənin göylərində gülümsündü Füzuli.

Bütün şəhər yana-yana
Bir sel kimi axıb gedir qəbristana, qəbristana.
Füzulinin arxasınca gedir hamı bu son dəmdə,
Elin dərdi, elin qəmi birləşibdir bu matəmdə.
Tabut gedir... Bu ağrıdan ürəklər də qana dönür,
Cənazənin arxasınca aram-aram el sürünür.

Bir ora bax, bir ora bax;
Meyitləri adlayaraq,
Bir meyiti dəfn etməyə gedir onlar,
Gedir, gedir insan seli qatar-qatar.
Hindistandan, Türkiyədən,
Azərbaycan ellərindən,
İran, özbək mahalından, Türmənistən çöllərindən
Min-min insan seli gəlmiş “o mənimdir,
mənim”, - deyə;
Füzulini qəbr evinə - son məskənə ötürməyə.
Şair gedir... Bu gün dua əvəzinə həzin-həzin
Oxuyurlar “Şəbi-hicran” qəzəlini
Füzulinin.
“Şəbi-hicran... yanar canım, tökər
qan çeşmi-giryanım,
Oyadar xəlqi əfqanım, qara bəxtim oyanmazmı?”

Bu bir qəlbin səsi deyil, milyon qəlbin bir səsidir,
Ömrü-günü əsarətdə keçən xalqın naləsidir.
“Şəbi-hicran”, qoca Şərqin öz varlığı öz adıdır,
Məhkum olan millətlərin “yandım”,
deyən fəryadıdır.
Könül qəmli, gözlər nəmli, baş aşağı gedir hamı,
Şairə el məhəbbəti aparır bu izdihamı.
Çoxu elə gedə-gedə yıxıldığı yerdə qalır,
Taun gülür qəhqəhəylə, ölümlərə o, əl çalır.
Ölüm belə gələ bilmir izdihama qorxu, hədə,
Şairə el məhəbbəti qalib gəlir ölümə də.
“Şəbi-hicran” deyə-deyə çatır onlar
qəbristana.
Şərqin qoca bülbülünü dəfn edirlər

yana-yana.

Bəs o kimdir, o pürvüqar?
Qəbrin üstə son torpağı səpələyən o ixtiyar?
Saqqalından damcı-damcı axır onun göz yaşları,
O əyərək qamətini qəbrə sarı;
Öpür qəbrin torpağını, birdən-birə
Üzü üstə dəyir yerə.
Ah! Odamı təslim etdi öz canını bu tauna!
Bəli, dostun qəbri üstə çatdı onun ömrü sona.
Dostlar, gəlin bir tanıyın siz də onu,
Əbdül Kərim məzarda da tək qoymadı
öz dostunu.
Füzulinin dərdləridir, - dedi, - mənim
öz dərdlərim,
Füzulinin dərdlərini ömrü boyu ötdü Kərim.
Könül yaxan ney səşində, o, nəğməylə
ömür sürdü,
Öləndə də həmin o ney köksü üstə görünürdü.

EPILOQ

Füzulimiz qədim İraq torpağında rahat yatdı,
Kərbəladada ikinci bir Kərbəlanı o yaratdı.
Ötdü aylar, ötdü illər, dünyanın hər bucağından
Bu məzarı ziyarətə axın-axın gəldi insan.
Bu məzarla İraq çatdı daha böyük şan-şöhrətə.
Müsəlmanlar gəlirdisə Kərbəlanı ziyarətə,
İndi bütün dünya üçün ziyarətqah oldu bu yer,
Şərəfətli bir diyara şərəf verdi bizim şair.
Bütün dinlər, təriqətlər birləşirdi bu məzarda.

Gələnlərə, gedənlərə
Kərbəladan milyon kərə
Daha artıq şərəf verdi bu məzar da.

Füzulinin doğum günü belli deyil bir insana,
O gələndə bu cahana,
Kim bildi ki, Azərbaycan torpağına gün doğuldu,
Ancaq onun ölüm günü ən böyük bir tarix oldu.
Hamı bir cür doğulmarmı doğulanda?
Taleyə bax!
Öləndəsə, hərə bir cür ölür ancaq!

Öldün, o zamandan keçdi dörd yüz il,
Yanır qəlbimizdə sənət çırağın.
Dörd min il keçsə də, saralan deyil
Sənin söz gülşənin, sənin söz bağın.

Əsrlər ötsə də o vaxtdan, sənin
Hər dərdin, hər qəmin bizə tanışdır.
Qəlbindən od alan sətirlərinin
İstisi hələ də soyumamışdır.

Səni yaşadan da söz hünərindir,
Nəğmələr yarandı ahü-zarından.
Kədərini böyükdür, eşqin dərinidir,
Doğuldun vətənin yaralarından.

Eşqin bir ümmandır, arzun bir aləm,
Nə var ki yazmağa - beş-on qəm olsa;
Yazıb dərdlərini qurtara bilməm, -
Mənim hər kirpiyim bir qələm olsa.

Ömrünü ahlarla vermədin bada,
Arzu dəryasında bir yelkən oldun.
Zaman özgəsini yandıranda da,
Alışan o oldu, yanan sən oldun.

Ağladın, yayıldı səsin hər yana,
Bülbül bağçalarda ötdü, - dedilər.
Gələndə Məhəmməd gəldin cahana,
Gedəndə: Füzuli getdi, - dedilər.

Şəki - Bakı. May - dekabr, 1958

GÜLÜSTAN

*Azərbaycanın birliyi və istiqlalı uğrunda
çarpışan Səttar xan, Şeyx Məhəmməd Xiyabani
və Pişəvərinin əziz xatirəsinə*

İpək yaylığıyla o asta-asta
Silib eynəyini gözüne taxdı.
Əyilib yavaşca masanın üstə,
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.

Kağıza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümsəyərək.
Bir qələm əsrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılınctək.

Öz sivri ucuyla bu lələk qələm
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı, ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsini Azərbaycanın.

O güldü kağıza qol çəkən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarpışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.

Əyləşib kənarda topsaqqal ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çevrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yellədib təsbeh çevirir.

“Qoyulan şərtlərə razıyıq“, - deyə,
Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi? Hər ikisi yad!
Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!

Qoy qalxsın ayağa ruhu
Tomrisin, Babəkin qılıncı parlasın yenə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
Zənciri kim vurdu şir biləyinə?

Hanı bu ellərin mərd oğulları,
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusunu, -
Qılınc Koroğlusunu, söz Koroğlusunu?

Babaların şeni, şərəfi əlbət,
Bizə əmanətdir, böyük əmanət...
Yoxmu qanımızda xalqın qeyrəti?
Belə saxlayarlar bəs əmanəti?

Qoy ildırım çaxsın, titrəsin cahan!
Ürəklər qəzəbdən coşsun, partlasın.
Daim haqq yolunda qılınc qaldıran
İgid babaların gору çatlasın!

Qoy əysin başını vüqarlı dağlar,
Matəmi başlandı böyük bir elin.

Mərsiyə söyləsin axar bulaqlar,
Ağılar çağırırsın bu gün qız-gəlin!..

Tərəflər sakitdir, qəzəbli deyil,
Məhv olan qoy olsun, onlara nə var.
İmzalar atılır bir-bir, elə bil,
Sevgi məktubuna qol çəkir onlar.

Atıb imzasını hər kəs varğa,
Əyləşir sakitcə keçib yerinə.
Eynəkli cənabla təsbehli ağa
Qalxıb əl də verir bir-birinə.

Onların birləşən bu əllərilə
Ayrılır ikiyə bir el, bir Vətən.
Axıdıb gözündən yaş gilə-gilə,
Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?

Bir deyən olmadı: durun ağalar!
Axı bu ölkənin öz sahibi var.
Siz nə yazırsınız bayaqdan bəri, -
Bəs hanı bu yurdun öz sahibləri?

Bəs hanı həqiqət, bəs hanı qanun?
Böyükdür bu yurdun tarixi, yaşı.
Bəs hanı köksünə sərhəd qoyduğun,
Bir vahid ölkənin iki qardaşı?

Görək bu hicrana, bu müsibətə
Onların sözü nə, qərəzi nədir?

Bu xalq əzəl gündən düşüb zillətə,
Öz doğma yurdunda yoxsa külədir?

Necə ayırdınız dırnağı ətdən -
Ürəyi bədəndən, canı cəsəddən?
Axı kim bu haqqı vermişdir - sizə,
Sizi kim çağırmış, Vətənimizə?

Neçə vaxt səngərdə hey ulaşıdılar,
Gülüstan kəndində sövdalaşıdılar; -
Bir ölkə ikiyə
Ayrılısın deyə!..

Göy də guruldamış, deyirlər o gün,
Çölləri, düzləri buludlar sarmış.
O göy gurultusu Oğuz xaqanın
Ruhuymuş, hönkürüb fəryad qoparmış.

Gülüstan kəndinin gül-çiçəkləri
Bir günün içində soldu, saraldı.
“Gülüstan“ bağlandı, o gündən bəri
Bu kəndin alnında bir ləkə qaldı.

Bağrı köz-köz oldu “Yanıq Kərəmi“n
Tellər inildədi, yandı, nə yandı.
Aşığın sazında daha bir həzin,
Daha bir yanğılı pərdə yarandı.

Həmin gün ölkəni apardı sel-su,
Tutuldu çöhrəsi günün, ayın da.

Qoca Nəbatinin eşqi, arzusu
O gün batmadımı Arpa çayında?

Ağlayıb dağlardan əsən küləklər,
Bu məşum xəbəri aləmə yaydı.
Sanki dilə gəldi güllər, çiçəklər:
“Bu işə qol qoyan qollar sınaqdı”.

Arazın suları qəzəbli, daşqın,
Şirin nəğmələri ahdır, haraydır.
Vətən quşa bənzər, qanadlarının
Biri - bu taydırsa, biri - o taydır.

Quş iki qanadla uçar, yüksələr,
Mən necə yüksəlim tək qanadımla?
Ürəklər bu dərddən tüğyana gələr,
Axar gözümdədən yağ damla-damla.

Cənablar, bir anlıq düşündünüzmü
Verdiyiniz hökmün ağırlığını?
Bu hökmün dəhşəti əllimi, yüzümü?
Biz necə götürək bu göz dağını?..

Başı kəsiləndə bu məğrur elin,
Könül fəryadını hiss etdinizmi?
Qoca Füzulinin, igid Babəkin
Etiraz səsini eşitdinizmi?

Cənablar, bir damcı mürəkkəblə siz,
Düşünün, nələrə qol çəkmişiniz?

Bir damcı mürəkkəb bir vətəndaşı
Qanına bulayıb ikiyə böldü.

Bir damcı mürəkkəb olub göz yaşı,
İllərlə gözlərdən axdı, töküldü.
Min ləkə vurdular şərəfimizə,
Verdik, sahibimiz yenə “ver” - dedi.

Yap yaxşı eləyib doğrudan, bizə
Biri “baran” dedi, biri “xər”, - dedi.
Bizi həm yedilər, həm də mindilər,
Amma arxamızca gileyləndilər.

Hökmü gör nə qədər böyükmüş anın;
Möhür də basdılar varğa təkrar.
Yox, varğın deyil, Azərbaycanın
Köksünə dağ boyda dağ basdı onlar.

İmzalı, möhürlü ey cansız varaq,
Nə qədər böyükmüş qüvvətin, gücün.
Əsrlər boyunca vuruşduq, ancaq
Sarsıda bilmədik hökmünü bir gün.

Ey kağız parçası, əvvəl heç ikən,
Yazılıb, qollanıb yoxdan var oldun.
Böyük bir millətin başını kəsən,
Qolunu bağlayan hökmdar oldun.

Bir eli ikiye paraladın sən,
Özün kağız ikən - paralanmadın.

Köksünə yazılan qəlb atəşindən
Niyə alışmadın, niyə yanmadın?

Araz sərhəd oldu, əsdi küləklər,
Sular yatağında qalxdı, köpürdü.
Üstü dama-dama taxta dirəklər
Çayın kənarında səf çəkib durdu.

Sular, sizdən təmiz,nə var dünyada?!
Ləkədən xalidir axı qəlbiniz.
Bağrınız alışıb niyə yanmadı, -
Bu çirkin əmələ qol qoyanda siz?

Ey Araz, səpirsən göz yaşı sən də, -
Keçdikcə üstündən çölün, çəməninin.
Səni arzulara sədd eyləyəndə,
Niyə qurumadı suların sənini?

Dayanıb Arazın bu tayında mən
“Can qardaş“, - deyirəm, o da “can“, - deyir.
Ey zaman, sorğuma cavab ver, nədən
Səsim yetən yerə əlim yetməyir?

Qarışib gözümdə, qarışib aləm,
Dərd-dərdi doğrayır, qəm-qəmdən keçir.
Arazın üstündən keçə bilmirəm,
Araz dərdim olub, sinəmdən keçir.

Taxta dirəkləri torpağa deyil,
Qoydular Füzuli divanı üstə.

Yarıya bölündü yüz, yüz əlli il, -
Gəraylı, bayatı, muğam, şikəstə.

Dəmir çəpərləri eşqim, diləyim,
Tarixim, ənənəm üstə qoydular.
Yarıya bölündü canım, ürəyim,
Yarıya bölündü Arazda sular.

Taxta dirəkləri qoydular, ax, ax!.. -
Qəlbimin, ruhumun dilimin üstə.
Biz güldük, ağladıq, yenə də ancaq
Bir sazın, bir telin, bir simin üstə.

Ürəkdən - ürəyə körpü? Bir dayan! -
Dərdimiz dinirsə bir sazın üstə.
Şəhriyar yaralı misralarından
Körpü salmadımı Arazın üstə?!

Bu taydan - o taya axışdı seltək, -
Gözə görünməyən könül telləri.
Bu selin önünü nə çay, nə dirək
Kəsə bilməmişdir yüz ildən bəri.

Ağalar bilmədi birdir bu torpaq;
Təbriz də, Bakı da - Azərbaycandır,
Bir elin ruhunu, dilini ancaq
Kağızlar üstündə bölmək asandır.

Böl kağız üstündə, böl gecə-gündüz,
Torpağın üstünə dirəklər də düz,

Gücünü, əzmini tök də meydana,
Qoşundan, silahdan sədd çək hər yana.
Torpağı ikiyə bölərsən, ancaq
Çətindir bədəni candan ayırmaq!

Ayırmaq kimsəyə gəlməsin asan, -
Bir xalqın bir olan dərdi-sərini.
O taydan - bu taya Mustafa Payan
Oxuyur Vahidin qəzəllərini.

Dolandı zəmanə, döndü qərinə,
Şairlər od tökdü yenə dilindən.
Vurğunun o həsrət nəğmələrinə
Şəhriyar səs verdi Təbriz elindən:

“Heydər baba, göylər qara dumandı,
Günlərimiz bir-birindən yamandı.
Bir-birizdən ayrılmayın, amandı,
Yaxşılıığı əlimizdən aldılar,
Yaxşı bizi yaman günə saldılar.

Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Qovuşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı,
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı“.

1959

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Müəllifdən	3
Şeirin fəlsəfəsi (Ön söz)	5

“MƏNİM DOSTLARIM” kitabından

Mənim dostlarım	25
Yaşıl çəmənlər, ağac altı bir də ki, tünd çay	27
Xatirələr	29
Mirvari	31
Məktəb yolları	33
İlk cığır	35
Qızıl medal	36
Könül baharı	37
İlk dərslər	39
“Toxucu qız”dan parçalar	42
Sənin tikdiyin evdə	44
Ağ saçlar	46

“BAHAR” kitabından

İlham çırağı	49
Bizim səhnə	52
Sənsiz də yaşadar bu dağlar səni	54
Məktəbdən ayrılıanda	57
Yenidən məktəbə	59
Gözəl Vətən	60
Yay	62

“DOSTLUQ NƏĞMƏSİ” kitabından

Dəmiryolçu	65
Tələbə-müəllim	67
Anni-Dobi	70
Xizək	73
Yazı taxtası	76
Kitab	77
Sənin müəllimən	79

“ƏBƏDİ HEYKƏL” kitabından

Cənublu bacıma	83
Ana	85
İlin son gecəsi	86
Yıxılmayasan	88
İlk məhəbbət	89
Danışa bilmirəm	92
İki gündəlik, bir həyat yolu	93
Sən güləndə	94
Gəlir	95
Layla	96
Yağma, yağış	98

“ÇİNAR” kitabından

Ana dili	101
Ömür ki var...	103
Çinar	104
Körpə nəfəsi	106
Məktəbli qız	107

Müəllim	109
Mənim parta yoldaşım	111
Qiymət	114
Sənin meyvələrin var	115
Ulu babam	116
Necə gizlənə bildin?	118
İllər	120
Sual	122
Xalq şairinə	123
Ömür	125
Tənək	127
Sənsən, yoxsa mən?	128
Yoxuşda	130
Yazılmamışdır	132
Ürəyində	133
Verəydi	134
Yuxu gəlmir gözümə	135
Bahar nəğməsi	136
Sən vaxtı neyləyirsən?	138
Qaşla gözün arasında	140
Gül	141
Gecələr uzanaydı	142
Tar çalan oğlan	143
Ədabaz	144

“CEYRAN” kitabından

Yoldaş deputat	147
Doğum evində	148
Kür çayı	149
Misir	151
Arzularım qədər ömrüm olaydı	153

Əlifba kitabı	154
Oğluma	156
Ürək	158
Kəlmələr	160
Bahar	161
Ata və oğul	162
Təklük	163
Füzuliyə	165
Ayrılır	167
Şair	168
Saat	170
Atanı çox sevirsen, ya balanı?	171
Kaman səsi	173
Göygöl	176
Qonaq	177
Rəssam	178
Mənim bir qonşum var	179
Siz nə gözəlsiniz	180
Dostuma	181
Mən necə şad olum?	182
Olmaz	183
Ceyran	184
Günəşdən gen düşəndə	185
İtirilmiş məhəbbət	186
Gecələr	187
Pərvaz olanda	188
O axşam	189
Oyanmasın	190
Heyranın olsun	191
Bir mənəm, bir də sükut	192
Səni görəndə	193
Səndə qəlb olsaydı...	194

Ana məktəb	195
Uçur durmadan illər	196
Oldu	197
Gecə bulaq başında	198
Verərdim	200
Bəyənmədi	201
Daşlara yazdım	202
Məhəbbət	203
Yaşadıqca	294

“AYLI GECƏLƏR” kitabından

Könül çiçəkləri	207
Qələm yoldaşlarıma	208
Mənim yolum	210
İyirminci əsr	213
Vaxt çatışmır	215
İnsan zəkası	217
Təqvimin varaqları	219
Sərhəd ağacları	220
Mən sevirəm	222
Zindənda	224
Moabit	225
Yenə bir arzu qaldı	226
Bir ürəyin min duyğusu	229
Yay gecəsi	230
Qocalarmı?	232
Qara saçlar, ağ saçlar	234
Bahar və mən	235
İlk kitabın	236
“Leyli - Məcnun”	237
Dünyanın hər neməti sənindir, sənin insan	239

Qaranquş və sərçə	240
Ad günü	245
Xala	247
Cümə günü	251
Yarpaq	252
Sən atdın yerə	255
Ey ana təbiət	256
Xatirələr	257
Ürəyimcəsən	258
Şeirimin ahəngi	259
Ürək yangısı	260
Ay işığında	261
Gecikmiş məhəbbət	262
Səkilər	263
Demə, köksümdə imiş	266
Lalə	267
Düşə bilməz	268
Vardır	269
Üşüyərsən	270

“SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ” **(şairin kitabxanası seriyasından)**

Kürd ovşarı	273
Dünyamı, mənmi?	276
Şeir və mən	277
Kağızlar	279
Cəfər Cabbarlıya	283
Mirzə Cəlil	284
Həmişə yaz olar	285
Sən bilirsən, mən duyuram	286
Həyat, sən nə şirinsən	287

Yüz bahar gəlsə də...	290
Məktəb şeirləri	
Babanın adı	291
Məktəb yolu	292
Çanta	293
Səslər	294
Sənin ilk müəlliminə	295
“Səyahət” dəftərindən	
Ələddinin çırağı	296
Özünə yalvarsana!	299
Ehramların önündə	300
Öldü - yaşadı	301
Dəclə sahilində	302
Durnalar	304
Təsbeh	306
Aclardan toxlara	309
Tağı kəsra önündə	310
“Baba Gur-Gur“	314
İşıq- zülmət	317
Süpürgə	318

POEMALAR

1. Əbədi heykəl	321
2. Sadə adamlar	356
3. İztirabın sonu	449
4. Şəbi-hicran	511
5. Gülüstan	596

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

ƏSƏRLƏRİ

XII cilddə

I cild
(1949-1959)

Nəşriyyat direktoru
Şirindil Alışanov

«Qafqaz Turizm Redaksiyası» MMC-də hazırlanmışdır.

Bədii dizayner
Xəyyam Əliyev

Texniki redaktorlar
Qiyət Məhərrəmli,
Aysel Qafarova,
Ləman Qafarova

Çapa imzalanmış 04.02.2008. Kağız formatı 84x108 1/32.

Həcmi 38,25. Tirajı 500. Sifariş 125.

Qiyməti müqavilə ilə.

«Nurlan» mətbəəsində çap edilmişdir.